Cărți din literatura romînă clasică
apărute în
Colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

NICOLAE BĂLCESCU
Romînii sub Mihai-Voievod Viteazul
nr. 18 — XXVIII+410 pag. — 5 lei

I. L. CARAGIALE
La hanul lui Mînjoală
nuvele, nr. 39 — VIII+272 pag. — 4 lei

AL. DAVILA
Vlaicu-vodă
dramă în versuri,
nr. 19 — XXVI+230 pag. — 4 lei

ION GHICA
Din vremea lui Caragea
nr. 34 — XXII+314 pag. — 5 lei

MIRON COSTIN
Letopisețul Țării Moldovei *
De neamul moldovenilor
nr. 86 — XXVIII + 370 pag. — 5 lei

IOAN SLAVICI
Nuvele (I. Moara cu noroc,
II. Pădureanca)
nr. 31-32 — 2 vol. — XXX+578 pag. — 9 lei

Vol. I-V Lei 25

CAMIL PETRESCU

128

BPT

CAMIL PETRESCU

Un om între oameni

★ ★ ★
★

128
BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI
Clubul cărții digitale 2024

247

CAMIL PETRESCU

Un om între oameni

Roman

★ ★ ★
★

1962

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CARTEA A OPTA

UNII AŞTEAPTĂ UNA... ALŢII ALTA

Muncesc oamenii tot pe lanurile boiereşti, dar acum, cu dorobanţi ori fără dorobanţi, nu se prea prăpădesc cu firea... Ieri a fost Sfîntu Ilie şi nu au ieşit la seceră ori la treierat, alaltăieri a fost luni, ajunul Sfîntului Ilie, iar duminică, a fost duminică, deci nu puteau să iasă la muncă... Tot privesc spre Bucureşti, aşteptînd de acolo veşti care să-i lămurească, e albă ori e neagră... Toma s-a întors acum două săptămîni, arătîndu-le cum stă tărăşenia cu revoluţia asta care este pe trei sferturi a boierilor... El şi alţi vreo doi soţi de-ai lui au fost poftiţi într-o seară la masă, de către Bălcescu şi alţi boieri tineri de scriu la gazetă, ca să le arate cum vede opinca revoluţia şi dacă se pot bizui pe ea... Toma, deşi era într-un birt între boieri, era prea amărît de cele întîmplate, aşa încît la urmă şi-a luat şi el inima în dinţi şi a întrebat aşa, pe şleau, dacă boierii care au făcut revoluţia mai vor sau nu cu opinca, ca să ştie oamenii la ce să se aştepte.

— Mă oameni buni, mi-era ruşine dă voi, povesteşte el azi, pe la prînzul cel mic, din nou cum a fost. Mi-am zis : o fi ei boieri, da' boieri sîntem şi noi, dacă e la o adică... şi mai la urma urmelor ; iar dacă n-ai boieria cuvîntului dat, apoi mie mi-e lehamite de-o asemenea boierie. Nu-i aşa, mă ?

— Aşa-i... aşa... îl întări Peştefript. Vrem să ştim, e albă ori e neagră ? Că una ne spun oamenii lor şi alta

ne spun poruncile gubernului. Să cîntă şi pe-aci pă la noi... ca prin toate satele :

„Să trăiască Popa Şapcă,
C-a scăpat ţara de clacă..."

Da' văd că n-am scăpat, măi vere...

— Măi Vasile, mă, nu e nici aşa uşor... Iote că nu-i nici albă, nici neagră, fiindcă în guvernul ăsta unii trag hăis... alţii cea... Unii ca Bălcescu ăsta şi ca Arăpilă, cum îi zic ei, feciorul boierului de la Schitu Goleşti, ţiu cu noi, cu opinca, şi dacă ar fi după ei, noi eram dă mult scăpaţi dă robie, da' vezi că mai mulţi dîn guvern ţiu cu proprietarii, că sînt şi ei proprietari... şi corb la corb nu-şi scoate ochii... Bălcescu ăsta al nostru, că-i al nostru, cum îl ştiţi şi voi... că aţi stat dă vorbă cu el...

— Dară... dară... întăresc cei de faţă.

— Zic, Bălcescu ăsta al nostru e tare dîrz, dar şi chibzuit ; vezi, el şi cu prietenii lui au un plan... da' vorba e că şi noi trebuie să luptăm dîrz pentru drepturile noastre... El speră ca pînă în toamnă puterea ţării să treacă în mîna opincii şi atunci multe s-or îndrepta... O să ne alegem deputaţii noştri... adică oamenii noştri care să ne facă legile.

— Măi Tomo, numai să fie d-ai noştri, mă, stărui din nou Vasile Peştefript. Să fie tot oameni unul şi unul, să înfrunte pă boieri... să să ia dă piept cu ei... Şi, văzînd pe dorobanţ venind, clatină amarnic din cap : Că vezi, şi dorobanţii ăştia tot oameni d-ai noştri dă la opincă sînt, dar să fie la ei acolo...

— Hai, mă oameni, luaţi-vă iar de lucru, îi îndemnă dorobanţul.

Era tot cel ce fusese însemnat cu gîrbaciul de Safta cea neagră, dar se făcuse mieluşel... Băuse cu Codan şi cu Vasile Ţurcă la han şi se împrieteniseră la toartă, mai ales că plecase în ziua aceea şi cu o trîmbă de borangic, vîrîtă de Codan în traista atîrnată de şa... Adevărul era

că el se dusese în ziua aceea înfipt la ceauş, cerînd să i se dea ajutoare ca să ducă tot satul, că e răzmeriţă la Găeşti ; ceaşul se dusese şi el la zapciul cel nou, care era un om al revoluţiei şi care îi dumerise că se cam schimbase bătaia vîntului.

Oamenii nu ştiau însă asta şi acum erau bucuroşi că se înţeleg cu el. Se îndreptară fiecare acolo unde era rînduit în jurul ariei de treierat... Eftimie Şoricaie, gîrbovit de tot, îndemna cele cinci iepe, bătrîne şi ele, să se învîrtească mai repede în jurul ţăruşului din mijloc ; muierile şi fetele — unele aduceau snopii ca să-i arunce Zamfira, „roaiba" lui Mitru, şi Riţa lui Drăgan în picioarele cailor, alte fete şi neveste umpleau din movila de grîu scuturat sacii pe care unii flăcăi îi încărcau în care, pe cînd alţii strîngeau paiele şi începeau să ridice şirele... Era o zarvă de bîlci şi un praf greu, înecăcios, în care pluteau, vînturate, cozi de spic şi fărîmituri de paie.

Treieratul boieresc era mult întîrziat şi fiindcă unii oameni, prin iunie, mai munciseră şi pe seama lor, cam pe furiş, dar mai munciseră... Sufla un duh de răzvrătire peste ţară, care îndreptăţea toate nădejdile lui Bălcescu şi ale soţilor lui.

Cerul era înalt şi cuprinzător, plin peste tot cu nouraşi ici-colo mai fumurii, dincolo mai albicioşi, unii albi ca zăpada, care cînd se risipeau, cînd se încălecau unii pe alţii ca nişte neasemănaţi munţi de zăpadă. Dar jos vîntul nu adia de loc şi prin nori chiar soarele, înşelător, tot chinuia oamenii, dogorîndu-le ţeasta capului.

Aria era făcută în jos de Vadu Rău, la o întretăiere de drumeaguri.

Riţa se opri şi puse mîna streaşină la ochi, privind lung spre biserică şi conac, între care se ivise o brişcă ţărănească trasă de doi cai murgi.

— Mă, tu, Vasile, aia parcă-i brişca Nicăi, dă la han ; da' ce-o fi avînd oare deasupra... ?

Priviră toți într-acolo, dar pînă să se dumirească, brișca trecuse și de conac și acum nu se mai vedea, căci începuse să coboare spre gîrlă... În locul acela apa era gîtuită între malul ca un deal ai Argeșului și rîpa care mărginea cîmpia piezișă de la Vadu Rău... Locul era potrivit pentru un podeț și vechilul silise oamenii, cu ani în urmă, să taie, de o parte și de alta, drum în malurile înalte... În chipul acesta, de la conac nu mai erau [decît] cîteva sute de pași pînă în hotarul Vadului Rău. Acum brișca se ivi iar, ieșind din vale... Deasupra ei era un fel de umbrar făcut dintr-o velință sprijinită pe patru bețe tari.

După încă o lună și mai bine de junghiuri grele în inimă și în brațul stîng, de nopți nedormite și de mîncare dată cu dezgust într-o parte, căci totul i se părea sălciu ca iasca, Sultana slăbise rău de tot și se mai îngălbenise încă la față, o culoare urîtă, ca a șofranului.

Începuse să-i fie silă de pereți și de mirosul hanului, și dorise să se mai plimbe... să mai vadă locurile...

Stoian, argatul muscelean pe care-l avea, îi umpluse cu fîn pînă sus brișca ușoară, culese și-i așternuse pe maldărul de fîn velințe și o perină... Deasupra, ca s-o apere de soare, îi făcuse un fel de umbrar dintr-un macat albastru, sprijinit pe patru bețe... În ajun se plimbase înspre Găești, și azi trecea spre Răcari, fiindcă erau, în drum, și urme din marele codru de pe vremuri al Vlăsiei... Cînd ajunse în dreptul ariei, brișca ocoli și se opri la cîțiva pași depărtare... Sultana stătea rezemată într-un cot, jumătate lungită pe velință, și cînd oamenii, pe rînd, îi dădură de data asta prietenos bună ziua, căci se vedea cît de colo că e bolnavă, ea le răspunse cu un zîmbet obosit și cu o privire pierdută, plutind spre nicăiri...

Rița își întrerupse lucrul și se apropie de brișcă, întrebînd-o cu părere de rău :

— Măi femeie... ce e cu tine ?...

Sultana fu bucuroasă că o femeie ca Rița, încă atît de ascultată în sat, îi vorbește atît de prietenos... dar gîndurile pe care le gîndea și vorbele pe care le putea spune erau fără rădăcini în ea, așa, dincolo, fără culoare, fără gust, fără miros...

— Uite, cum mă vezi, Riță, mă topesc pă picioare.

— Fă, tu ai adus pă baba Maria... dă la Puțu-cu-Salcia ?... Sau măcar du-te să te vază și ea...

— O să trimit mîine brișca s-o aducă și pă ea... dar m-am săturat de atîtea leacuri care nu mă ajută cu nimic, că mă frec cu tot felul de fierturi, ba mi-au dat să beau și gaz. Tu, Riță, fata aia care cîntă e fata ta, nu? Doamne, Riță, cum îți seamănă... Și Sultana se înfioră... Ascultă, și glasul era glasul de odinioară de la furcării...

Fata, înecată de praf și cu gura însetată, cînta așa, pentru ea însă, parcă să se răcorească...

. . . . . .

„Pîriiaș cu apă rece
Pe la poarta neichii trece...
Trece neica să se spele
Și vede urmele mele...

Pașii mei de az-vară-i știe,
Că mergeam pe lîngă vie.
Îi arată, mi-l îndreaptă
Unde gura îl așteaptă...

Pîriiaș cu apă lină,
Pe la puica prin grădină,
Vino, neică, de te-alină
Ziua, noaptea cînd se-ngînă...“

Arșița lovea în țeasta capului, praful ariei așternea pînză pe fețele, pe ochii oamenilor, de nu-i mai cunoșteai, și se răsufla greu.

Nu numai Irina umplea sacii... Îi umplea și Stanca... Sultana o privea cu inima strînsă. Nimic altceva nu o scotea din toropeala ei, sălcie, dar dacă o vedea pe Stanca, inima i se strîngea ca un pui de găină rătăcit și speriat că e prins.

O urmărea cu privirea fără să se mai sinchisească de ce o crede lumea din jur. Era leită Safta cea bălană... din anii de demult... Tot așa voinică, obrajii la fel de mari, ochii căprui trași spre tîmple și neastîmpărați... Gura cu buze groase și moi, de o prindea Vasile în brațe la „Hererea" și o săruta hîrjonindu-se în zăpadă... e la fel... Și-acum se hîrjoneau flăcăii și fetele, în pleava asta care le făcea părul cărunt... și cînd afurisite ele sar într-o parte, le joacă sînii subt cămașă. Obosesc și unii, și alții, dar din nimica toată tineretul ăsta uită de oboseală, pe cînd ei oboseala i-a intrat în oase cum intră umezeala în bordeiul părăsit și nimeni n-o mai poate scoate.

S-a oprit un car gol lîngă movila de grîu treierat... Răducan, cu fața arsă, cu ochii mari pe jumătate închiși cînd dă de pleavă, cu cămașa desfăcută peste pieptul voinic, păros, ia trei saci care sînt umpluți și-i aruncă pe rînd, în car, dintr-o smucitură... Apoi ține alt sac să i-l umple Stanca... întîi cu o baniță, apoi și cu lopata...

— Ține, mă, sacu ca lumea... Nu te uita într-aiurea, că-ți torn banița-n cap...

El nu se uita într-aiurea... Se uită la ea și nu vede pe nimeni. Se preface că nu vede nici brișca, pe care o cunoaște atît de bine.

Nu e chiar atît de mare cît pare... are numai capul frumos, obrăzat și pulpele voinice... Are și țîțele cam mari... dar e tînără, și Răducan își face socoteala că mijlocul i l-ar putea cuprinde, totuși, cu mîinile împreunate... Ea îl vede iar că nu se uită la sac și-i toarnă o lopată de grăunțe peste umeri, pe gura cămășii aproape fumurii... Înfuriat, sare s-o prindă, dar, ca o șerpoaică, ea se ferește într-o parte... și-i scapă... Dîndu-se înapoi, ea alunecă însă și cade peste movila de grîu... El o ia, o ridică deasupra capului, răsturnată aproape de i se văd pulpele lungi zbătîndu-se și umerii rotunzi din gura cămășii, și-o trîntește deasupra sacilor din car...

De furioasă ce e, a luat biciul și caută să-l lovească cu codirîșca, dar n-ajunge... Cei din jur rîd de furia ei.

— Altă dată te rup, să știi, te rup în două... ca să te-nveți minte... să-ți mai bați joc dă oameni.

— Ai să rupi pă tat-tu și mă-ta, nu pă mine... și cu ochii căprii, scăpărînd de ciudă, vrea să-l lovească iar cu biciul.

...E țopîrlană ca și mă-sa, gîndește Sultana... da' așa cum e, mor bărbații după ea... Și mă-sa... era bună la inimă, dar era țoapă rău, necioplită.

Nu mai poate răsufla și vrea să spuie argatului să mîie înapoi acasă... Nu mai merge spre Răcari... Dar încă nu pleacă... Îi privește fără voia ei... Uite... și el cum s-a bădărănit iar... În picioarele goale, care i s-au înscorțoșat din nou... cu cămașa plină de zoi... Îl învățase să umble numai încălțat, să se spele, să se primenească... Și acum se hîrjonește cu cîrlana asta care dă din copite... Își aduce aminte de anul în care a muncit la seceră și la treierat alături de Miai... Într-o zi, cînd îi sîngeraseră picioarele de țepile miriștii, Miai a adus-o acasă pe umărul stîng, cum aduc femeile cofele... Dar e mult de-atunci, totul s-a făcut părelnic.

Miai era frumos, dar e departe de parcă n-a fost niciodată, pe cînd Răducan ăsta e aproape... să pui mîna pe el și tot să nu poți...

Vine de departe un dorobanț călare. A trecut întîi, se vede, prin sat, că se țineau de el și moș Gurie și cîteva femei și copii... ba se mai agățaseră și unii oameni de pe lanurile la care se secera încă... Lumea nu știe ce e și, cînd vede droaia care taie cîmpul spre arie, aleargă să afle ce e, mai curînd.

Dorobanțul descălecă lîngă brișcă...

— Hei, fraților, aduc poruncă dă la Ocîrmuire să meargă Toma să vă dea pămînt... și-i dă lui Toma o hîrtie... Așa le-a spus subocîrmuitorul că o să se dea pămînt.

Toma desface hîrtia și citește... Află numai că trebuie să se înfățișeze la tactul Cîrmuirii, că e vorba să fie ales,

din partea sătenilor, în Comisia pentru proprietate... Nu scrie mai mult, dar cînd oamenii aud despre Comisia pentru proprietate, privesc zguduiţi peticul de hîrtie... şi îl trec din mînă în mînă, chiar şi cei care nu ştiu să citească... ba încă ei se uită mai speriaţi la el.

— Mă Tomo, se scarpină în cap îngîndurat Ion, să ştii că dă data asta scăpăm dă clacă.

— De, măi frate... Ştiu io ? N-a fost în 21... n-a fost acum o lună... O fi poate luna viitoare... Da' să vedem dacă o să mă aleagă oamenii.

— Da' pă cine dracu să alegem, mă Tomo, daca nu te-om alege pă tine... Numai să ne întrebe şi pă noi, nu-i aşa, mă... strigă Vasile Peştefript, întorcîndu-se şi spre ceilalţi.

Se auzi o larmă pînă în slava cerului...

— Aşa... Aşa...

Toma nu mai fusese la Bucureşti de vreo două săptămîni. I se părea în ultima vreme că-şi pierde pe-acolo timpul de pomană... Se ducea să-şi vadă flăcăul şi nora, pe Ilinca, o dată pe săptămînă, că mai mult nu putea de dorul lor, mai ales cînd avea şi vreo podvadă de făcut, şi apoi se întorcea acasă, de mai robotea, aşa cu o mînă, în jurul gospodăriei.

Sultana ceru argatului să întoarcă, dar în aceeaşi clipă se hotărî să-l ia cu ea pe Toma... care, chemat, veni lîngă brişcă...

— Tomo, n-ai vrea să vii cu mine la han...? că aş avea ceva şă-ţi spui... Suie în brişcă...

El se sui pe scîndura din faţă lîngă argat, iar ceilalţi, îndemnaţi de dorobanţ, se apucară iar de lucru.

— Io credeam că pîinea din vara asta o să fie a noastră, nu s-o cărăm în hambarul boierului... dar fie şi la anul, dacă nu să poate acum... spuse Peştefript.

Numai cînd fu s-o dea jos din brişcă îşi dete seama Toma cît de slăbită e Sultana... „E cu un picior în groapă, biata muiere", o căină el în gînd.

După ce au pus-o în patul cu tăblii de brad, nevopsit, Sultana îl trase spre ea cu o mînă căreia i se vedeau oasele şi-l întrebă în şoaptă, ca un lucru de taină :

— Ei, ce-a zis Codan ?... Îmi dă fetiţa ?...

Toma rămase cîtva timp încurcat, căutînd cuvintele ca să n-o facă să sufere iar... Dar ce putea să-i spuie decît adevărul.

— Nico... i-am spus... Deh... pînă la urmă crez că el s-ar fi învoit... că i-am arătat că ai de gînd să înzestrezi fetiţa, după ce-o înfiezi... Dar vezi că nu vrea ea, Safta... S-a luat la ceartă cu el. Zice că e şi copilul ei, că ea l-a crescut dă cînd nu vedea cu ochii şi nu auzea cu urechile dă ţuguia numai buzele şi orăcăia... Spune că ea nu dă fata... că unde mănîncă doi — mai poate mînca şi-al treilea...

O văzu pe Sultana că se întunecă la faţă şi-şi lasă capul, acum osos şi galben, într-o parte pe perină... şi spuse mai departe... acum socotind că asta o poate mîngîia... ca o socoteală dreaptă :

— Ce vrei, Nico ?... Eu crez că ea nu poate uita că e nu numai fata lui Miai, dar şi a Petruţii... Ştii ce-a fost la han atunci... Că dragostea asta parcă e mătrăguna satului... dă căpiază lumea...

— Tomo, nu ţi să pare că încă dă atunci şi eu şi Miai am plătit şi dobîndă şi căpeţele la ceea ce s-a întîmplat în seara aia ?

— De, ştiu io ?... Io văz cum toţi suferă... Iată şi cu Safta lui Peştefript, care e acum o femeie bătrînă... I l-a luat pe Vasile, Mariei lui Mînjoc, care era, vezi şi tu, chiar sora lui Răducan, şi biata femeie s-a spînzurat dă craca nucului... L-a luat apoi ea dă bărbat pă Vasile, da' cîte a avut dă îndurat dîn pricina ta, vreme dă douăzeci dă ani, numai ea ştie... Acum tu nu înţelegi şi suferi, şi te topeşti pă picioare, că Stanca ei ţi-l ia pă Răducan.

— Mi-l ia, că e otova ca el, îi spuse bolnava cu o răutate încăpăţînată.

— Vezi, Nico, la urma urmelor tu ai putea să fii mulţumită. Ai avut dîn plin tot ceea ce-ai poftit... Te-ai înfruptat dîn toate, fără să ţii seama dă nimic... Femeile dîn sat nu mai ştiau dă mult dă dragoste, cînt tu, trăiai cu feciorii lor... Cele de-o vîrstă cu tine sînt dă mult stoarse dă viaţă... nişte zdrenţe...

— Într-un fel, tu ai dreptate, Tomo; mă uitam adineauri la arie; Safta, uscată, scofîlcită, părea şi ea o zdreanţă, dar Stanca era tot Safta... care doar lăsase deoparte zdreanţa trupului şi îmbrăcase o altă cămaşă... nouă... Îţi mai aduci aminte dă Safta dă pă vremea noastră... Stanca e leită ea, mai ales cînd să hîrjoneşte cu flăcăii... Da' io...

— Te-ai săturat... cum ai vrut... dîn toate... ai avut tot ce ţi-a plăcut, asta e, spuse bărbatul cu încăpăţînare... şi nu fără oarecare asprime.

— Tomo, plăcerile care au fost... sînt acum ca şi cînd n-ar fi fost... Fum... Hei, săturatu dîn trecut nu ajută cu nimic celui flămînd... Plăcerile sînt părelnice... Nu ştii cînd nu mai sînt... Iei un pumn dă apă rece dă la puţ în mînă... Cît poţi să-l ţii?... Oricum l-oi ţine, îţi scapă printre degete... A fost şi vezi că nu mai este.

— Şi crezi tu că e bine, Nico, să mergi aşa cu ochii deschişi în mormînt?... Mai bine nu te mai gîndi atîta... Prea mult te gîndeşti...

— Şi ce vrei să fac nopţile cînd nu pot închide ochii?

— Împacă-te cu lumea aşa cum e. Toţi om merge odată în mormînt. Ne adunăm cu toţii pă deal, lîngă biserică...

— Şi ce pot să fac, Tomo? Spune, ce pot să fac? îl întrebă ea cu un glas de parcă avea spumă în gît.

— Să te împaci cu vremea ta... şi cu oamenii, măi muiere...

— Dar am eu ceea ce au ei? Eu merg singură în mormînt, cum zici tu, şi în jurul gropii mele se înalţă dă pă-acum buruienile, că trăii să le văz cu ochii mei... Şi închise ochii... Ce era la arie, Doamne!

— Nu numai buruienile cresc, Nico... Cresc şi dobitoacele, şi oamenii. Că aşa a lăsat Dumnezeu... şi noi nu putem face altfel... îi spuse omul, care era un înţelept încă de la douăzeci de ani, clătinînd din cap şi arătînd cu privirea cerul.

— Măre Tomo, ţie ţi-e uşor să vorbeşti... că ai un flăcău, şi acum ai şi-o noră... mîine poimîine ai să ai şi nepoţi... Ai să trăieşti să-i vezi... Dar eu sînt singură, în pragul morţii, între părepii ăştia... şi-i dădură lacrimile.

I se umeziră ochii şi lui...

— Păi, Nico, tu nu vezi că şi io sînt singur, că sînt ţinut dăparte dă feciorul meu... Tot singur sînt şi io... dîn răutatea oamenilor şi a pravilei... Şi la urma urmelor... toţi părinţii rămîn singuri cînd li se fac copiii mari şi merg la rosturile lor...

— Nu-i totuna, Tomo... nu-i totuna... În gînd ei nu sînt singuri... că-i ştiu unde-i ştiu... că ştiu că sînt oriunde ar fi... da' io sînt singură şi în gînd...

Capul îi căzu pe perină într-o parte şi parcă se rupse şi de omul din faţa ei, de tot... Căzu în ea însăşi ca într-o groapă...

Omul, cutremurat, se trase şi el în el însuşi.

Vru totuşi să-i mai dea oarecare nădejde şi-i spuse, ridicîndu-se de pe scaun:

— Nico, tu trăieşti numai pă pămînt... Mai e şi ceru... Nu să sfîrşeşte tot aici... Omul trăieşte abia după ce să petrece dă pă pămînt, gîndesc io, altă viaţă veşnică. „Păi, Nico, io am să mai încerc... Am să încerc s-o îmbunez şi pă ea..." Vru să spună: Am să-i arăt că nu dă fata pentru multă vreme, dar îşi dete seama la timp şi îşi muşcă limba...

Ea se întoarse cu totul, într-un fel neaşteptat, spre el... care stătea în picioare în odaia cu perdelele trase şi cu miros de busuioc şi de om bolnav. În colţul din dreapta uşii, spre răsărit, ardea o candelă subt o icoană de lemn,

deasupra căreia se desfăceau faldurile unei marame de borangic... Îl întrebă cu ochii sticloşi :

— Ascultă, Tomo, tu crezi în rai şi iad ?

Toma şovăi o clipă numai fiindcă ea îl întrebase aşa pe neaşteptate... Apoi întrebarea i se păru fără rost.

— Da'... tu nu crezi ? Văz că ai candela aprinsă subt icoana Sfintei Fecioare, zi şi noapte... Deh, zic io... Nu să poate ca omu să nu trăiască altă viaţă...

— Şi crezi că îşi aduce aminte dă ce-a fost el pă pământ ?... Că nu uită nimic şi să simte tot el... ?

— Păi dacă stai să te gîndeşti... te întrebi, vorba aia, ce mare procopseală e să să ştie şi să să simtă tot el ?... E mai bine să uite cîte a mai suferit în iadul ăsta pă pământ. Totul e că trăieşte dîn nou chiar dacă nu mai ştie că e tot el... îi răspunse omul încurcat, căci el nu se prea întrebase aşa ceva...

— Tomo, io zic că şi raiul, nu numai iadul sînt tot pă pământ... dar cred şi io eă omul uneori nu moare. Iote, Safta a îmbătrînit cu cincisprezece ani înaintea mea... Safta aia pă care o ştim noi e o zdreanţă aşa cum am văzut-o io azi la arie... Dar trăieşte Safta asta căreia noi îi zicem Stanca...

Toma îşi aminti, parcă înroşindu-se tot în gînd, tulburat, înfiorat, că Ilinca e însărcinată şi că poate va avea un nepot de la Damian.

— Aşa da, Nico, trăieşte, că e trup dîn trupul ei... şi, drept e, îi seamănă cum nu seamănă mulţi copii cu părinţii lor... Şi ridică din umeri şi întinse mîna pe care o avea a nedumerire : Asta... aşa e.

— Nu e numai trup dîn trupul ei, Tomo... Şi bolnava încercă să se ridice în capul oaselor, de mînie parcă... Este tot Safta pe care-o ştim noi... chiar ea. Ceea ce a lepădat dă pă ea şi vedem noi că e nevasta bătrînă a lui Vasile Peştefript nu e Safta adevărată... Stanca e Safta adevărată... şi ea a înviat... O strîng iar flăcăii în braţe

ca acum douăzeci şi cinci de ani. Tomo, vor fi Safte poate pînă în veacul veacului, dar io nu voi mai fi decît ţărînă...

„Aiurează, se gîndi Toma, n-o lasă să doarmă Safta... o crede strigoi, deşi nu e moartă..."

Sultana, care se încălzise şi căreia îi sticleau acuma ochii în fundul orbitelor mari, osoase, încercă iar să se ridice cu un fel de aprigă îndîrjire.

— Uite, nici Miai n-a murit, nu va muri nici Codan... nici Safta cea neagră... Tot ce a rodit nu moare... Numai eu ştiu ce-i moartea...

Se ridicase într-un cot şi se prăbuşi dîntr-o dată, căzînd cu faţa-n jos pe pernă... Toma crezu o clipă că a murit cu adevărat... dar cînd îi întoarse faţa, îşi dădu seama că răsuflă... Adormise numai... Se închină cu smerenie, privind-o cu milă.

— Doamne, rău se mai chinuieşte... Îndură-te dă ea... Şi ieşi în vîrful picioarelor.

FRAŢI ŞI SURORI

A venit de la Bălceşti Zinca şi e mare bucurie în casa din mahalaua Visarionului. Tiţa e veselă şi ea, dar e veselă în felul ei... În ochii ei umbriţi apare o lumină, şi trăsăturile ei tot mai dure în ultimii ani par uşor înmuiate... E de multă vreme o fată bătrînă, dar s-a împăcat cu soarta ei ; a trăi în umbra celorlalţi nu o sperie, căci ea însăşi a ales-o. În aparenţă nu se poate spune că ea este dată de soartă la o parte, căci felul ei autoritar e sporit... chiar dacă glasul ei e voalat uşor şi gesturile îi sînt tot mai măsurate... Din ce în ce mai mult e stăpîna casei şi din ce în ce mai mult îi ceartă pe ceilalţi, impunîndu-le o disciplină... În vreme ce toţi merg spre viitor, ea se pregăteşte tot mai mult pentru marea singurătate

care o așteaptă și are în casă autoritatea ascetului, a celuia care a renunțat la tot, ca să se poată dărui celorlalți.

— Ei, hai acum, acum spală-te, mănîncă și la culcare... hai, gata !... Că ești frîntă de oboseală... Ți-o ajunge nebunia pe care-ai făcut-o pornind cu brișca pe căldurile astea... cu ficatul tău, prin praf.

— Doamne, Tițo, cum o să mă culc... Îmi aștept băiatul... Nu l-am văzut de doi ani...

— Ei, acuma și dumneata, mamă... Nu l-ai văzut de doi ani... L-ai văzut la Paște, nu ? Cînd a venit de la Paris... La culcare, fără multă vorbă, e aproape zece seara... și nu poți să știi cînd vine Nicu... Are de lucru uneori și noaptea... acolo la Palatul ăla Administrativ...

— Tițo, cum poți tu să spui că l-am văzut ? În zilele alea, și mai rău ca acum era prins cu revoluția asta a lui... Că a venit călare... și nici n-a descălecat... Nici n-a văzut că mă topeam de dorul lui... Zi și noapte era plecat... Am stat o săptămînă împreună și nici măcar în noaptea de Înviere nu l-am văzut, că tot discuta despre constituție și Dumnezeu mai știe ce... Se ducea și venea, că nici măcar la masă nu-l vedeam... O fi slăbit bietul băiat cu grijile astea pe care le are... Vreau să mănînc cu el măcar astă-seară, că mîine iar pleacă...

— Mamă, nu mai lungi vorba de prisos... Oricum, trebuie să te văz lăiată, așezată în pat... că-ți aduc masa la pat... Nu poți să-l aștepți... Tu ori la care ceas te culci, te scoli la cinci dimineața din pricina ficatului... Trebuie să te culci devreme... Și mai întîi să te văz spălată.

Zinca bombăne ca un copil trimis să se culce. Bombăne de plăcere... E un șef care se vede înlocuit de un cirac bun și scump inimii lui.

— Asta știi... asta spui... Să mă lași în pace.

În timp ce Paraschiva încălzește apă și pregătește cada de lemn, Tița, fericită, îi pregătește patul curat, primeneli proaspete... Căci două zile de drum în căldura lui cuptor și pe un praf cumplit au făcut din Zinca o momîie

albă, de parcă ar fi plouat pe ea cu cenușă din cap pînă în picioare... Așteptînd pe un jilț de nuiele albe cojite, cu unele dintre ele rupte, ea povestește ce a lăsat la țară, la Bălcești. Din cauza înghețului din april, prune nu s-au făcut... Grîul, puțin cît au pus, n-a prea dat nici ăla mare lucru... Toată nădejdea e la porumb, care acum, după prașila a doua, că l-au mușuroit mai tîrziu... fiindcă l-au și semănat mai tîrziu... arată bine, bine de tot, mai bine decît cel semănat prea devreme... O să se facă, pare-se, cartofii de iarnă. Dar cea mai mare bucurie o așteaptă de la fîn... Vor fi mere multe... și cele tîrzii, de toamnă... A mai cules din ele crude, ca să se facă mai frumoase celelalte rămase... A ieșit bună dulceața de mure... A adus cîteva borcane pentru copii... Da, Tița le-a găsit cînd a golit brișca... că n-a lăsat-o pe ea să se mai apropie de brișcă... Bucuria de a fi răsfățată la capătul unei călătorii se cere exprimată. Chiar oboseala asta, care este acum față de cea din brișcă ca o gîdilitură plăcută, o face să devie vorbăreață. Și autoritatea despotică a Tiței o îndură cu plăcere.

— Nu trebuia să vii... E nebunie curată călătoria asta pentru tine... Ce-ar fi să nu-ți mai dau acum drumul să te duci înapoi ?

Zinca se sperie, se și vede oprită.

— Tițo, tu, cum să nu-mi mai dai drumul... Doar trebuie să cosesc și să adun fînul... Dacă nu sînt acolo, se mucegăiește ca an...

— Atunci de ce-ai venit... ?

Zinca sporește și mai mult creturile de la coada ochilor, care se umezesc... Glasul îi tremură... și spune cu întîrziere :

— Tițo, mi-e teamă că nu îmi voi mai vedea niciodată băiatul...

Fata o ceartă cu o aspră duioșie :

— Ascultă, mamă, mai întîi să nu te mai prind spunînd „băiatul", căci nu-l ai numai pe Nicu şi s-ar putea să se supere ceilalţi doi... Pe urmă...

— Pe el, pe Nicu, nu l-am văzut de atîta vreme, de el mi-era teamă că dacă nu viu să-l văz acum... nu-l voi mai vedea niciodată...

Tiţa se înfioară.

— Mamă, ce sînt prostiile astea ?... Cum să nu-l mai vezi niciodată ?

— Nu ştiu, am visat...

— Lasă... visele astea ale tale...

— Deh... cu ficatul ăsta al meu, se poate întîmpla orice.

— Ei, tocmai... hai la culcare...

Pînă către unsprezece seara tot nu s-a culcat. A trebuit să-i spuie şi Tiţa, la rîndul ei, ce e cu gospodăria de la Bucureşti... Au sporovăit un ceas întreg... O mîndrie tainică o mîngîie într-un anume fel pe mama bolnavă... Tiţa a învăţat tot ce ştia şi ea, bătrîna... Ce minunată mamă de familie ar fi... N-a avut noroc... Acum e ca o mamă a tuturor... Şi iar se înfioară văzînd ce-o aşteaptă... Va fi ea, nemăritată, rămasă într-un fel copil, bunica tuturor celor din casă...

Pe la şase dimineaţa, Zinca s-a trezit... Tiţa se scoală ceva mai tîrziu, căci mai totdeauna se culcă tîrziu după miezul nopţii, după ce mănîncă Nicu, pe care-l aşteaptă la orice oră se întoarce... Fericită ca un copil scăpat de subt supraveghere, Zinca începe să robotească prin casă, aleargă la bucătărie... Paraschiva se burzuluieşte şi ea :

— Coană mare... a spus cocoana Tiţa să am grijă să nu intraţi în bucătărie... Zău, mi-a spus să fac întocmai aşa... Nu să poate... io ce să fac... A spus să vă aduc scaunul ăla dă nuiele sub nuc şi să vă aduc să gustaţi ceva acolo... Zice că trebuie să vă mai hodiniţi.

Zinca se înfurie acum de-a binelea :

— Ia ascultă, Chivo, ce sînt eu aici în casa asta, musafir ? Ce, şi tu acum ?

Chiva se sperie şi şovăie...

— Vreau să merg în bucătărie...

— Aşa a spus... Da' asta a spus şi conu Luţă, că m-am dus la el aseară... A spus că nu vine să vă vază dăcît dacă nu calcă nimeni pă la bucătărie... Că vrea să vă facă ghiveciu ăla care vă place dumneavoastră.

Zinca, lacomă ca orice bolnav la regim, se bucură... Ghiveciul pe care ştie să-l facă Luţă e grozav... Îl face cu untdelemn, în care pune doar puţină untură... Aşa că poate mînca şi ea, şi Nicu... şi el, că şi el e la un regim grozav.

— A, o să avem ghiveci, Chivo... a spus Luţă că vine ?

— Da, şi a zis că să nu călcaţi pă la bucătărie... că... şi aici înmoaie glasul... stingherită... că a spus că stricaţi totul.

— A spus gînsacul ăla bătrîn că eu stric totul ? A spus burtosul ăla asta ? Să-i închizi poarta, Chivo... Să nu-l mai primeşti pe-aci...

Cum o să-i închidă poarta cînd, pe la opt dimineaţa, Luţă apare mîndru şi borţos, cu guler scrobit, cu colţurile pînă la urechi şi cu pulpanele unui soi de giubea, care nu are curajul să devie jachetă, în vînt... Poartă coşniţa lui de totdeauna, şi [e urmat de] un oltean încărcat cu două coşuri de zarzavat în spate... E un zarzavat de vară în toi, care-ţi fură ochii... De toate... grase... pîrguite... împlinite se găsesc în coşuri... Vinete... cartofi noi... conopidă... fasole grasă... mazăre a găsit tînără, varză... roşii mari... În coşniţă e carne de vacă şi de porc... Piept de vacă grasă şi carne de porc tînăr, slabă... Pune din amîndouă soiurile. Zinca i-a ieşit înainte... Şi ea e o bucătăreasă faimoasă... dar cu bărbaţii ăştia cînd se apucă de bucătărie, nu te poţi pune... Nu se pricep decît la trei-patru feluri, da' ştiu să le facă...

Luţă merge triumfător spre bucătărie... Zinca, sfioasă, după el, de teamă să n-o gonească.

Chiva a golit cele două coşuri, care erau doldora.

— Cît am vorbit, mă ? Nouăzeci de parale amîndouă coşurile... Ei, na un leu... Hai, şterge-o... şi-i dă un piastru...

Olteanul, care avea umerii încă încovoiaţi de greutatea coşurilor, spune un „să trăiţi“ încurcat şi fuge bucuros că a făcut o afacere bună.

— Zinco, vezi tu, şi-i arată zarzavatul... Am să scot toată dulceaţa din astea... că e cu schepsis, trebuie să ştii să-l ţii la cuptor... mult... la foc slab... D-aia am venit cu noaptea-n cap... O să se lingă pă degete miniştrii tăi...

— Ei şi tu... miniştri ?

Zinca nu-i socotea miniştri. Ea vedea în ei numai copiii pe care i-a crescut, pe care i-a văzut mergînd de-a buşilea... potrivind întîiele cuvinte stîlcite...

Dar sameşul edec de la Vistierie vorbeşte înfiorat... mîndru de a fi stropit şi el puţin de norocul, cum zice el, căzut pe familia lui.

— Păi cum, Zinco ? Ce, Costache nu-i şi el un fel de ministru ? Păi, la drept vorbind, directorul Departamentului e adevăratul ministru... El taie şi spînzură în minister... Că... deh ! ministrul e musafir... Mai ales cu boierul mare... cu Costache Filipescu... cel care duce totul în spate este Costache... Hei, Zinco, am ştiut eu ce am făcut cînd l-am luat calemgiu la Vistierie... Acum de ce l-au pus... ? Că e de meserie... Altul cine să se mai priceapă dintre ei ?... Şi uitînd cîte a mai spus cîndva despre copii, pe care nu-i găsea pe placul lui, îi spune cu mîndrie : Ştii, Zinco, m-au chemat şi pe mine... iar... hei, nu prea pot fără noi... Ieri treceam cu nişte hîrtii pă sala aia lungă a palatului şi aud în urma mea : „Hei, ăsta... e unchiul directorului...“ Auzi, Zinco... E ceva asta, să fii unchiul directorului... D-aia o să-i fac şi eu un ghiveci să lingă

şi farfuria, cît e el de director... Dar deocamdată el îşi linge buzele cu poftă.

— Of... mare mîncăcios mai eşti şi tu, măi Luţă !

— Mîncău, Zinco... nu mîncăcios... Mîncău... Hei, de l-ai vedea şi pă Filimon, şi pă dascălul ăla rebegit, Anton Pann... Să-i vezi pă ăştia...

Filimon, Anton Pann şi alţi prieteni ai lui erau un fel de tovărăşie, care ştiau să guste dulceaţa mesei şi nu se ruşinau de cuvîntul mîncău, ba şi-l dau unul altuia cu un soi de mîndrie...

Se ivi în pridvorul larg din spatele casei... unde mîncau vara cînd ploua... Tiţa...

— Mamă, hai să-l scoli tu pe Nicu... Trebuie să plece...

Bătrînei îi dădură lacrimile... şi lăsă totul pornind degrabă spre casă.

— Mă laşi tu să-l scol eu, Tiţo ? O mîngîie pe obraz, şi inima i se frînge, plină ca un fagure de miere... Cum îl sculam ca să se ducă la şcoală...

Şi în timp ce Tiţa aleargă la bucătărie, făcînd tărăboi că unchiul Luţă aruncă jumătate din zarzavat, mînioasă de atîta risipă, dar, de prisos, că Luţă rămîne ţanţoş la ale lui, susţinînd că la ghiveciuri se pune numai fruntea şi inima zarzavatului, la care fata îi spune că aşa ştie toată lumea să gătească, Zinca a pătruns în vîrful picioarelor în odaia lui Nicu.

Doarme pe o parte, încovoiat ca un copil, cu mîna subt perna pe care şi-a tras-o mult subt obraz... E tras la faţă şi-i cam năduşit.

— Mititelu mamei... Pe el trebuie să-l scol cel dintîi... Şi nu se îndură.

Costache ţine să fie cel din urmă care intră în minister, ca să fie salutat de toată lumea, deci se scoală tîrziu, dar e drept că lucrează mult seara, iar Barbu e pretutindeni, dar după toane... cînd vrea el şi unde socot alţii că ar fi mai potrivit, se scoală cînd se trezeşte singur.

Clubul cărţii digitale 2024

Îi privește fața, urmărind îngrijorată semnele boalei, de care acum a aflat... n-a avut curajul s-o întrebe pe Tița. Îl mîngîie pe Nicu, dar acesta nu se trezește... Ar vrea să-l scuture puțin, dar îi e teamă să nu-l sperie... A găsit... ridică storurile și cînd lumina năvălește în odaia plină de cărți și cu masa pe care stau teancuri de dosare, Zinca mai împinge zgomotos și un scaun.

El a deschis ochii mari, clipește des, duce pumnii la pleoape ca să-și dea seama mai bine unde e.

— Mamă !...

A vrut să sară din pat, dar Zinca, îngenuncheată la căpătîiul lui, îl oprește... îl îmbrățișează.

— Maică, nu te-am văzut de doi ani !

Prea bine, după placul ei, n-o să-l vadă nici acum... Trebuie să plece numaidecît la cancelaria guvernului, unde-l așteaptă dosarele comisarilor extraordinari... A chemat și vreo trei din ei la București... Nu va putea veni la masă... Mănîncă la prînz, așa cum s-a hotărît încă din iunie, mai toți membrii guvernului împreună, ca să mai poată discuta în vremea mesei. Va încerca să vie, între patru și cinci, cînd e mai puțin de lucru și cînd și ea s-o trezi din somnul de după-amiază.

E grăbit și pleacă... A îmbrățișat-o în pridvor, în fața ușii de la vestibul, după ușa de la marchiza albastră, și în poartă, căci s-a ținut după el pînă în uliță, unde-l aștepta birja.

La prînz a fost mare veselie în casa din ulița Visarionului... A venit și Marghiolița, cu bărbatu-său, cu Geanoglu și cu copiii, ca s-o vadă pe Zinca, și îmbrățișările nu se mai sfîrșeau... Barbu a venit și el devreme, înaintea lui Costache, care a adus în trăsură și patru sticle de Cotnar moldovenesc, înfundat, batog și o cutie de icre negre, spre bucuria cutremurată a unchiului Luță și spre groaza Tiței, că ar putea mînca și cei doi bolnavi de ficat... Dar ghiveciul fu totul... Zinca fu silită să mărturisească și față de toți că numai un bărbat e în stare să scoată asemenea dulceață din zarzavaturi.

Cînd Zinca vru să mai ia încă o dată din asemenea nemaipomenită bunătate, Tița o privi cu severitate.

— Ajunge, mamă.

— Vai, maică, da' a naibii te-ai mai făcut... Nu mai poci să fac nimic în casa asta.

Barbu îi explică situația :

— Ce vrei, mamă, e revoluție... Ai devenit și tu monarh constituțional, din despotă ce erai.

— Am fost eu despotă... ?

— Oho ! răspunseră toți în cor, spre mirarea ei.

— Nu mai ai dreptul să faci nimic. Răspunderea o are acum primul-ministru Tița Bălcescu.

— Păi, dacă-i revoluție, s-o facem pe mama mare republică, unchiule, nu-i așa ?

— Asta-i acum ! exclamă Zinca înciudată și cu haz. Acum să mă faceți și republică.

Abia se potoliră hohotele de rîs.

Mai mare le fu bucuria la toți cînd auziră o birjă oprindu-se, și în ușa pridvorului acoperit dinspre vestibul se ivi și Nicu... pe care nu-l mai aștepta nimeni... Îi făcură numaidecît loc lîngă Zinca, și-i aduseră masa de la început... Dar mîncă foarte puțin... Era cu gîndul aiurea... Nu era în apele lui... Făcea cocoloși de pîine.

— De se faci așa ? îl întrebă băiețașul Marghioliței... Că eu n-am voie să fac, mă bate mama.

Toți îl priviră mustrător.

— Pentru că sînt prost crescut, băiețel dulce ce ești. Tu să nu faci ca mine...

*

Bălcescu era supărat și avea de ce să fie supărat, căci ziua fusese o zi de înfrîngeri pentru el, dar mai ales îl

uimise faptul pe care îl află la sfîrşitul şedinţei, anume că principala piedică în calea planurilor lui de răspîndire a revoluţiei e însuşi Costache, frate-său...

Înainte de şedinţă lucrase în biroul său de secretar al guvernului delegat cu propaganda, o odaie lungă şi îngustă, cu un birou masiv înspre fereastra care da în curte spre Vornicie. De o parte şi de alta a pereţilor, care duceau spre fereastră, era un şir de scaune pe care el poftea lumea să aştepte cînd avea de lucru. Acum erau poftiţi pe aceste scaune patru dintre comisarii extraordinari, trimişi prin judeţe, nu în baza unui decret cu putere de lege, ci aşa, din hotărîri întîmplătoare şi uneori numai oficioase ale guvernului... Biroul era plin cu teancuri de dosare şi gazete, abia mai mari decît coala de hîrtie de scris. Steaguri, insigne, pare-se probe şi propuneri, erau într-un colţ, spre fereastră. Singura notă de frivolitate în acest birou erau nişte flori într-o ulcică verde, nişte crîşmărese galbene cu inimă îndesată, pe care le punea mereu, cu răbdare, în fiece zi, aprodul, dar pe care Bălcescu parcă nici nu le vedea... şi le tot muta dintr-o parte într-alta a biroului, cînd îl împiedicau să-şi desfacă dosarele... Pe peretele din dreapta era şi o hartă a ţării, nu tipărită, nici litografiată, ci desenată, un exemplar unic, de vreun colaborator al său.

Înainte de a primi pe comisari şi vreo doi şefi de masă, citi în forma semnată de toţi decretul guvernului pentru convocarea ţării, ca să-şi aleagă deputaţii pentru Constituantă, decret care urma să fie dat la tipar şi pe care el îl ţinea încă, dezgustat, între hîrtiile lui... Ca şi la cele douăzeci şi unu de puncte ale Proclamaţiei, decretul avea la bază un concept al său, nu mai mare decît trei pagini de coală, în care se formula sobru, direct, executiv, în douăsprezece articole, convocarea adunărilor alegătoare, ca expresie a votului universal şi direct... După discuţii care îl scoseseră din sărite, fiecare articol al său mai dăduse naştere unui alt articol, aşa încît acum erau şaizeci

şi patru... Ceea ce era mai grav era că votul nu mai avea caracterul democratic al votului direct... Eliade şi majoritatea guvernului şi a ministerului impuseseră o lamentabilă alegere indirectă... Fiecare cetăţean în vîrstă de douăzeci şi unu de ani nu mai alegea prin votul său pe deputaţii Constituantei, ci alegea numai pe alegătorii care urmau să aleagă pe deputaţii Constituantei, ceea ce falsifica în întregime conceptul lui Bălcescu... Cei două sute cincizeci de deputaţi, cîte unul la fiece zece mii de locuitori (populaţia ţării forma deci două milioane şi jumătate de locuitori, iar Bucureştii, avînd singur şaisprezece deputaţi, socotiţi la o sută şaizeci de mii de locuitori), nu mai erau aleşi de întregul popor, ci de „deputaţii alegători" (douăzeci şi cinci de familii alegînd într-o „adunare primară" cîte un astfel de deputat alegător)... Alegerile „primare" erau hotărîte pentru ziua de 9 august, iar cele „definitive" pentru ziua de 18 august.

Se întreba cu groază ce vor ieşi din aceste alegeri, măsluite din capul locului... Se plimbă întărîtat vreun sfert de oră, singur, prin birou şi se domoli spunîndu-şi cu hotărîre: „Asta e situaţia... şi în condiţiile astea trebuie să învingem..." Şi se aşeză iar la masa de lucru... Găsi şi pe birou o lungă scrisoare de la Arăpilă... clocotitoare de dragoste pentru popor, pentru revoluţie, bogată în idei şi propuneri..., care vădeau spiritul lui practic de inginer şi om de cifre... Îi arăta noi surse de venituri pentru stat, prin oprirea arenzilor moşiilor mînăstireşti, ce urmau să fie trimise la Muntele Athos şi alte locuri de închinare. Îi scria despre comenzile de armament.

Pe cînd citea scrisoarea, Ştefan Golescu trecu prin biroul lui înainte de deschiderea şedinţei, ca să-i arate o scrisoare pe care o primise şi el de la Arăpilă cu acelaşi curier, sosit din Ardeal, care o adusese pe a lui Bălcescu... Pe Ştefan îl vestea că dacă nu se trece la o politică mai energică, el se „trage" din viaţa politică. „Puneţi, fraţilor, mîna pe acei coconaşi cari de loc nu se împacă cu ideile

cele noue și cari de atîtea ori au complotat în contra fericirii poporului ; ce, așteptați oare să-i prindeți cu armele în mînă ca să vă determinați a-i aresta ?... Într-adevăr, revoluție fără teroare nu se poate face în țările noastre..."

Despre acești coconași care nu se împacă cu ideile revoluționare Bălcescu știa mai mult decît oricare membru al guvernului, căci către el erau îndreptate toate rapoartele cu caracter confidențial ale comisarilor revoluționari din toate județele țării... Iată unul dintre acei coconași e acel teribil Niculae Băleanu, care are moșie în județul Dîmbovița și despre care i se scrie că amenință cu bătaia pe subadministator, și chiar pe administrator, care a tulburat de cîteva ori adunările în care poporul era chemat să asculte lămuriri despre constituție și a smuls steagul tricolor de pe tactul unei plăși, zvîrlindu-l în țărînă... Pe moșia lui nici un țăran nu îndrăznește să vie să asculte cuvîntări, căci are o ceată de ticăloși care îi zvîntă în bătăi pe cei care îndrăznesc acest lucru... A citit cu luare-aminte vreo șase rapoarte noi. Se uită la ceasornicul de buzunar, cumpărat la Paris. E ora zece, ora la care comisarii știu că vor fi primiți... cînd trec prin București. Erau patru inși care așteptau... Îi primește pe toți odată și se încinge o convorbire foarte animată. Cel de la Teleorman, A. Petrescu, ca și C. Manega de la Romanați, ori Nennovici de la Brăila, sau Scarlat Turnavitu, care e la Buzău și la Slam-Rîmnic în același timp, arată că proprietarii și oamenii lor de casă sperie țărănimea cu aceeași amenințare... Puterile protectoare nu vor îngădui revoluția din Țara Romînească și pînă în toamnă vor ocupa principatul, spînzurînd pe cei care au fost amestecați în revoluție...

— Ce să vă spui, domnule președinte al propagandei, vai de bieții oameni cum sînt de batjocoriți în fața tuturor, arată A. Petrescu. „Mă Țurloaie, spunea săptămîna trecută proprietarul de la Pielea, mă, vrei pămînt, ai ?... E, lasă, că o să-ți umple gura cu pămînt la toamnă, cînd or intra turcii în țară și or face iarăși ordine..."

— La noi proprietarii fac liste de oameni care vorbesc cu însuflețire despre revoluție și-i amenință că au să li se puie butucii de picioare și au să fie trimiși în ocna părăsită, povestește Nennovici.

Ceilalți arată că și la ei se fac pe capete asemenea liste... Că mulți săteni se cam sperie de asta.

— Un proprietar de pe la noi, spune Manega, îi amenință pe cei din sat în gura mare : O să li se toarne plumb topit în urechi celor care strică datinile și credința...

Mihăileanu de la Buzău[1] arată că Ioan Ghica, ginerele lui Alexandru Ghica, aleargă ca un turbat călare, cu zece ticăloși după el, spărgînd cu topoarele adunările de prin sate... Că pe moșia lui de la Stanca nu poate să calce nimeni... Spune la oameni că revoluționarii sînt oamenii lui Antihrist și că oricine îi ascultă merge în focul gheenei. A răspîndit povestea că pe unul dintre propagandiștii revoluționari l-ar fi dezbrăcat sătenii și [au] descoperit că îi crescuse o copită de țap pe spata stîngă, semn că era omul lui Sarsailă și spune sătenilor că înainte de a-i lăsa să vorbească pe trimișii Guvernului provizoriu, să-i dezbrace și să-i caute dacă nu au copita de țap pe spate...

Turnavitu [de] la Slam-Rîmnic [spune] că e și pe acolo zvonul ăsta.

— Știi ce face acum unul Dumitrescu ? Începe așa : „...Cald e pe-aici, mă fraților, arșiță grozavă, dă nu poate sta omul îmbrăcat, și începe să scoată spențerile de pe el... Dar mai grozavă e arșița care vă arde pă voi care

[1] Să se observe că, deși la începutul acestui episod se spune că Bălcescu discută cu patru comisari, Mihăileanu e cel de-al cincilea. Se pare că în forma finală a manuscrisului autorul urma să creeze un *moment* în care Bălcescu avea să convoace pe toți comisarii extraordinari numiți în cele șaptesprezece județe, un fel de conferință pe țară, și să le dea instrucțiuni precise.

nu aveți pămînt... Că vi l-au luat boierii și vă îngenunche și fură munca voastră sfîntă și aici se închină... Nu i-ar mai răbda Dumnezeu, spurcații...“

— La noi se fac pretutindeni slujbe religioase mai întîi, arată Manega.

— Păi să vezi, spune Scarlat Turnavitu, Iancu Ghica ăsta a răspîndit zvonul că nu sînt slujbe adevărate, că zice că s-a schimbat leturghia și nu se mai spune „Binecuvîntează pe stăpînul nostru“ și așa mai departe... Fac tocmai din slujba religioasă o dovadă că acei oameni care doresc să elibereze pe clăcași sînt oamenii lui Antihrist, căci sfințesc drapelul tricolor.

Nennovici arată că la ei la Brăila sînt vreo doi proprietari care trec mereu Dunărea la pașa care are comanda oastei de la Măcin și arată tot ce se petrece în țară... ce măsuri se iau... Îi învață pe turci cum să ia vitele sătenilor care vorbesc despre revoluție.

— Păi asta-i spionaj, spune indignat Bălcescu.

— Foarte mulți proprietari care au moșii pe lîngă Dunăre trimit tot soiul de vești pașalelor din cetățile turcești...

— De sute de ani boierimea noastră nutrește să pună mîna pe putere numai cu ajutorul armatelor străine... Cînd un domnitor e numit de turci și vine în țară, să-și ia tronul, ținîndu-se de șaua pașalei care comandă oastea menită să-l așeze în scaun, alt boier vine cu ceata lui, ținîndu-se lîngă scara caretei unde stă hatmanul leșesc, care comandă trupul de oaste menit să lupte ca să-l pună pe el pe tron...

Dar în același timp aceste convorbiri sînt un balsam pentru sufletul lui Bălcescu, căci în același timp comisarii îi arată că din zi în zi numărul celor care nu numai [că] ascultă cuvîntări, dar vorbesc ei înșiși, e tot mai mare... În satele unde comisarii aŭ răbdare și iscusință patriotică să răspundă la toate întrebările sătenilor, risipindu-le toate nedumeririle, acolo acești săteni devin cei

mai dîrzi apărători ai constituției. Ei mai toți întreabă de altfel unul și același lucru, în diferite chipuri, dacă se desființează clacа și dacă li se dă și lor cîte o părticică de pămînt.

— Domnule președinte, dacă li s-ar da acum pămînt la țărani... am avea alături de noi un milion de piepturi...

Și toți adaugă fel de fel de amănunte despre modul naiv și sincer în care sătenii care s-au convins că pînă în cele din urmă revoluția îi va mîntui de clacă și-i va împroprietări își arată entuziasmul pentru starea cea nouă.

Scarlat Turnavitu, care se bucură îndeosebi cînd află că și alți doi frați ai lui, Ștefan și Demostene, vor fi numiți comisari revoluționari, povestește cu un haz nespus lupta lui cu reacționarii în cele două județe, duelul neîntrerupt pe care-l duce cu boierimea reacționară din cele două județe, calitate în care va rămîne de altfel scurtă vreme, căci va fi rugat să primească să fie administrator la Slam-Rîmnic [1], județul de graniță cu Moldova, unde guvernul vrea să aibă un ochi îndreptat spre mișcările armatelor țariste. Un boier a venit peste el într-o adunare dintr-o comună de la deal, ca să-i pună întrebări, hotărît să-l facă de rușine față de țărănime. „Este adevărat, a întrebat boierul, că guvernul nu mai sfințește proprietatea ? Să răspundă dumnealui numaidecît în fața oamenilor.“ „Foarte adevărat“, am răspuns eu... „Ei, vedeți, oameni buni, a spus fălos boierul... ei, vedeți ? Am avut dreptate, ori nu ? Ei vor să împartă proprietatea la toți golanii satului.“ Sătenii se încruntară, priveau tăcuți pe subt sprîncene. Unul dintre ei strigă : „Nu ne trebuie

[1] Din pricină că ultimele patru cărți nu au fost finisate de către autor apar unele inconsecvențe. Mai sus se arată că Scarlat Turnavitu era comisar la Buzău și Slam-Rîmnic, iar apoi cu aceeași funcție e menționat și Mihăileanu la Buzău. De fapt, Scarlat Turnavitu era deja numit ca administrator la Slam-Rîmnic.

constituție"... „Vă spui eu că e Antihrist, vrea să ia ceea ce e de la Dumnezeu." Am priceput unde bate boierul... Satul era un sat de moșneni, și moșnenilor, dintre care mulți sînt îndestulați cu pămînt și sălișt în hotarele satelor, le-au vîrît în cap boierii că Guvernul provizoriu vrea să desființeze orice proprietate și să le ia pămîntul și lor... Am priceput ce era și cu chestia cu Antihristul... „Ha ? am spus eu. Ce-a dat Dumnezeu... Uite ce-a dat Dumnezeu omului... Două brațe, ca să muncească..." Și am început să scot de pe mine jacheta, cozondracii, ba și cămașa... să vază oamenii că n-am copita de țap pe umăr. „Vedeți, oameni buni, asta a dat Dumnezeu și de aceea munca, nu proprietatea, este sfîntă... A mai dat și atît pămînt fiecăruia cît poate să muncească el cu mîinile lui ; dar numai atît... Dumnezeu n-a dat boierului Maican, unchiul acestui boier, douăzeci de mii de pogoane în Bărăgan, pe Borcea, și patruzeci de mii de pogoane de pădure... că nu mai aveți unde să duceți vitele la păscut... Astea nu poate să le muncească boierul cu brațele lui... astea vă sînt furate vouă și le muncește cu sudoarea frunții voastre... Asta-i proprietate de la diavolul... nu de la Dumnezeu... Cum o să le sfințească Guvernul provizoriu ? Dimpotrivă, el vrea să le ia de la proprietar și să le împartă la plugari, iar munții să-i ia de la boierul Maican și să-i facă proprietate obștească... să vi-i dea vouă să-i stăpîniți laolaltă, că ați voștri au fost în vremurile de demult, că știu că mulți aveți izvoade prin lăzile voastre..." „Așa-i, așa-i... drept grăiește"... au început să strige sătenii cu toții... „Ei, oameni buni, acum hai să dezbrăcăm și pe boierul ăsta pînă la piele, să vedem ce are el ca toată lumea de la Dumnezeu, și ce are de la dracu, la care și-a vîndut sufletul neamul lui și el, ca să-l ajute să jecmănească oamenii..." De-abia a avut timp să încalece boierul Maican, că oamenii și se porniseră să-l dezbrace, dar cei care erau cu el nu au scăpat de vhelfăneală ; am oprit eu oamenii ca să nu-i cotonogească...

A mers apoi tot satul, cu steagul tricolor în frunte [la biserică], unde s-a făcut slujba și au jurat toți pe constituție...

„Isprăvile" lui Scarlat Turnavitu erau cunoscute unele și la București, ba și în Moldova, că li se dusese buhul și se povesteau de către prietenii revoluției... La o adunare, chiar în orașul Focșani, un slujbaș care era, ca o bună parte dintre vechii slujbași, chiar acum împotriva revoluției și alături de proprietari, a strigat, în timp ce Scarlat Turnavitu vorbea și se tot ștergea de nădușeală, cu o basma roșie, cît un cearșaf : „Nu-l ascultați pe cîinele roșu..." Scarlat Turnavitu s-a uitat lung la el... și pe urmă a spus : „Oameni buni... cîini roșii dac-ar fi, tot de la Dumnezeu sînt... Văpseaua de roșu e sfîntă... Roșu era sîngele pe care domnu nostru Isus Cristos l-a vărsat pentru mîntuirea oamenilor"... Sătenii au strigat „Așa-i", au rîs că l-a înfundat pe slujbaș și de atunci basmaua lui roșie e vestită...

La sfîrșit, Bălcescu l-a întrebat ce e cu polonezii ascunși pe la mînăstirile și stînile din munții Rîmnicului, ce știe despre ei... Fostul premiant întîi pe școală, al Colegiului Național, i-a spus că s-a dus el la ei și a aflat multe... Sînt ca la șapte sute de inși fugiți din Polonia, după ce armatele populare au fost înfrînte de generalii țariști, între care erau și vreo doi polonezi... Sînt înarmați pînă-n dinți, unii sînt și cu familiile, au fel de fel de steaguri și de foi tipărite, lăzi de manifeste... Sătenii îi ajută, le aduc hrană și-i vestesc despre ce mai e prin țară...

— I-ai iscodit dacă vor să intre în armia românească ? Sînt printre ei ofițeri buni ? întrebă îngîndurat Bălcescu.

— Vor să vie toți ca un singur om... dar cu o condiție : să lupte împotriva armatelor țariste, iar pînă atunci să fie lăsați liniștiți acolo unde sînt... Am acum oamenii mei care fac legătura și le-am trimis vreo șapte care încărcate cu unele lucruri de îmbrăcăminte și încălțăminte, care le

lipsește... Mai vor și praf de pușcă... Au cu ei vreo trei ofițeri foarte buni.

De sus veni un vornicel de cancelarie să-l poftească pe Bălcescu să vie sus, că începe ședința guvernului. Se despărți plin de voie bună de comisarii săi.

*

Ședințele astea ale Guvernului provizoriu sînt curată pierdere de timp... de timp prețios, de timp în plină revoluție, cîștigat cu sîngele celor ce au înfruntat moartea. Totul se desfășoară ca o poliloghie birocratică, în care oamenii, confirmînd sentimentul pe care-l [au] despre ei înșiși și locul pe care și l-au cîștigat între cei la fel cu ei, prin orice alte mijloace decît adîncimea judecății și înțelegerea stărilor la care participă, vorbesc despre orice, alături mereu de orice chestiune serioasă, dar scrobiți, cu mutre grave ori cu declamații emfatice... Înfățișarea fizică este hotărîtoare în asemenea consilii, și cei mai grosolani își impun cu un soi de nesimțire intelectuală persoana lor găunoasă, dar adoptată și clasată ca plină de merit de către ceilalți... Lupta dintre ei este o luptă de prestigiu, de afirmație egoistă, pentru care conținutul revoluției este doar un pretext ca să se manifeste... Din cauza inteligenței lor mărginite, oamenii aceștia obosesc repede cînd li se cere o sforțare mai grea și atunci nu ascultă, vorbesc între ei despre alte lucruri, mormăie vag, dau din cap cam la întîmplare... atenți numai la clipele cînd apar chestiuni în care sînt interesați... Pentru ei, Bălcescu a fost, e și va rămîne pînă la sfîrșitul vieții lor un tinerel pirpiriu, despre care au auzit ceva, care e membru al guvernului pentru că uneori spune lucruri pe care alții le găsesc inteligente, destul de inimos, recunose ei concesivi, care o ia însă uneori razna și atunci nu mai știe de respectul pe care-l datorează unor personalități așa de grozave cum sînt ceilalți membri ai consiliului... Oricare dintre cei de față

s-ar simți profund uimit dacă i-ar spune cineva că el e mai puțin inteligent decît istoricul sau ce naiba mai e Bălcescu, și că posteritatea cumva nu va pomeni despre ei decît în măsura în care se vor ocupa de cei care au fost în contact cu acest Bălcescu, despre care ei socot că știu tot fiindcă atunci cînd stă pe scaun ei îl privesc de la înălțime. Ca acum, de pildă, cînd cere cuvîntul stăruitor, întrerupînd un discurs al lui Eliade, o variantă pe care o repetă de cîteva luni, de la începutul revoluției, despre „mișcarea de regenerație", despre „folosul tuturor și paguba nimănui" și altele... Mitropolitul se preface că [nu] observă stăruința cu care Bălcescu cere cuvîntul și dă din cap și absent și aprobativ la ceea ce spune Eliade... la fel de altfel cu ceilalți membri ai consiliului, care se găsesc în situația unor examinatori, care au pus o întrebare din matematică, știință de care ei habar n-au și nici nu ar putea aprecia răspunsul, dar la care, șiret, examinatul schimbă foaia și răspunde declamînd o predică, pe care ei o pricep și o ascultă bucuroși, încîntați că nu sînt siliți să asculte matematică...

Cînd Eliade a sfîrșit, mitropolitul se preface că a uitat că în sfîrșit Bălcescu izbutise să-i spuie, între două fraze spațiate ale vorbitorului, să-l însemne la cuvînt, și-i dă cuvîntul lui Cîmpineanu, care ridicase un deget... Deși la începutul revoluției se hotărîse că indiferent de gradul și funcția pe care le au, toți fruntașii revoluționari sînt egali în grad, toți au drept egal la discuție și hotărîrile se iau în numele tuturor, chiar dacă apar numai unii semnați... ori prezenți. Din această cauză cele mai multe decrete și decizii apar semnate numai de doi-trei dintre miniștri, cei care întîmplător sînt la îndemînă cînd s-a terminat redactarea definitivă.

Ion Cîmpineanu cere unele lămuriri despre numirea unui magistrat ca șef de masă la Departamentul Dreptății. Cînd a terminat, Bălcescu cere din nou cuvîntul, dar mitropolitul se uită la el îngîndurat și parcă plictisit,

cînd Nicolae Golescu face un semn că vrea să vorbească, pe el mitropolitul îl vede numaidecît şi îi face semn... E vorba iar despre o numire, dar Bălcescu se ridică tăios şi, cu ochii oblici scînteind de acea mînie care îi sperie pe toţi cînd apare (dar nu-i intimidează decît fizic şi numai în acea clipă), spune sec :

— Am cerut cuvîntul şi eu într-o cestiune de cea mai mare importanţă pentru revoluţie şi pentru guvern...

Nicolae Golescu a rămas trăsnit, cu bărbuţa sare şi piper aşa în vînt, cu pieptul scos înainte, avînd aerul să spuie că e un scandal să i se taie astfel cuvîntul. Cei de faţă îi răspund, consimţind cu el prin ridicări din umeri dispreţuitoare pentru tînărul pirpiriu şi nervos care a îndrăznit să întrerupă o asemenea personalitate... De altfel acest dispreţ nu priveşte decît raporturile din guvern, pentru că în faţa opiniei publice şi a poporului, chiar cu mijloacele culturale reduse de atunci, N. Bălcescu este o personalitate foarte cunoscută, este istoricul de mare faimă... Numai că pentru cei din guvern această faimă e un nor care se opreşte subt ei, ca în zugrăvelile din biserici, unde norii se opresc subt picioarele ctitorilor şi ale familiilor lor. Mai ales că, luînd cuvîntul printr-un gest forţat şi pripit, Bălcescu vorbeşte nervos, precipitat, înlocuind pe „ş“ cu „s“.

Mitropolitul, cu o mantie episcopală şi cu vocea moale, pe care nimeni nu se preface că n-o aude, precizează :

— Domnul ministru al Trebilor din Lăuntru are cuvîntul... I-am dat cuvîntul.

— Am cuvîntul eu, că l-am cerut mai înainte, stăruie dîrz Bălcescu... De altfel nu vreau să ţiu o cuvîntare... ci vreau să pui o întrebare la care ar putea să răspundă, în numele dumneavoastră, chiar domnul ministru al Trebilor din Lăuntru. Vă întreb deci pe dumneavoastră : Cînd o să daţi afară decretul pentru numirea comisarilor extraordinari în capitalele de judeţ, pe baza proiectului întocmit de mine şi de fratele Arăpilă, care chiar în ziua plecării

lui spre Ardeal şi Viena v-a rugat stăruitor şi el să daţi curs acestui proiect... ? Asta-i tot...

Mitropolitul întrebă moale :

— Asta-i tot... ?

— Da...

— Foarte bine, o să vă răspundă la urmă, după ce-o să vă spuie cele ce dorea să spuie cînd a cerut cuvîntul...

— Nu, părinte, va vorbi despre acea cestiune după ce îmi va răspunde mie, căci eu am cerut întîi cuvîntul.

Toţi sînt întărîtaţi, plictisiţi de această intervenţie care le strică lor permanenta siestă intelectuală, care aduce cu o rumegare retorică a unor lucruri răsştiute, presărate uneori cu anecdote.

Nicolae Golescu se decide şi dă un răspuns cam peste umăr :

— Ce decret... Nu sînt destui comisari numiţi... ? Că mai în fiece judeţ sînt cîte doi-trei.

— Sînt numiţi întîmplător, prin mijloace improvizate... N-au autoritatea necesară. Trebuie să scoatem un decret prin care să arătăm că ei sînt cenzorii care reprezintă guvernul faţă de toţi slujbaşii din judeţ... Să arătăm că ei au dreptul să controleze şi pe administratori chiar... Să le dăm putinţa ca să ia măsuri de îndreptare pe loc, fără formalităţi de prisos, ca să vadă ţărănimea şi puterea şi gîndurile noastre de îndreptare.

Eliade, din capul celălalt al mesei lungi, unde sta de obicei, cu pelerina albă atîrnată într-un cuier pus în spatele lui, spuse cu glas înăbuşit, ascultat însă în fiece silabă a lui :

— În [cestiunea] acestor semănători de anarhie, pe care dumneavoastră îi numiţi comisari, aş avea şi eu de spus cîteva cuvinte... He, înţeleg, fratele Bălcescu vrea să-şi facă o partidă a lui, îi adună şi-i dăscăleşte pe aceşti comisari, care tulbură minţile sătenilor şi-i îndeamnă să nu dea ascultare poruncilor guvernului, şi să se sfădească

cu proprietarii. Aşa ca în Revoluţia Franţeză... Vrea să fie Robespierre. Eh...

— Vă înşelaţi... Vă înşelaţi, domnule, nu ţiu să-mi fac nici o partidă... V-am spus de la început că nu vreau să am nici un amestec în numirea acestor comisari... Numiţi pe cine doriţi dumneavoastră. Dacă e vorba de prieteni de-ai dumneavoastră, n-am nimic de zis. Numai să fie patrioţi vajnici. Eu vă mărturisesc că n-am cunoscut pe nici unul dintre ei înainte ca ei să fie numiţi... Din întîmplare, cei mai mulţi dintre ei sînt oameni excelenţi şi fac treabă bună.

— Ce fel de treabă fac aceşti comisari — şi aci Eliade silabisi cu dispreţ — o să vă arate numaidecît fratele Voinescu... Şi întoarse apoi capul spre secretarul de stat: Ai la dumneata adresa corpului diplomatic din Brăila? Te rog citeşte-o, să auzim cu toţii ce isprăvi fac acolo oamenii lăudaţi de fratele Bălcescu...

Era un soi de protest energic, iscălit de *„monsieur de Dvorzak, consul d'Autriche, L. Argenti, consul de Grèce, F. Parodi, consul de Sardaigne"* şi *„monsieur Charles Cunningham, consul d'Angleterre"* şi de un mare număr de negustori din Brăila, cetăţeni ai statelor respective, care denunţau pe cei „trei indivizi" aşa-zişi comisari ai guvernului... care au excitat spiritele, că *„la conduite et les procédés de ces Commissaires peuvent compromettre la tranquillité publique et amener des suites graves et funestes..."* [1] şi urmau şi altele.

— Ei, ce ziceţi, domnule, de aceşti comisari care ne duc la un conflict diplomatic?

Bălcescu [dădu un] răspuns tăios, vibrant, care-i ului:

— Zic că n-am făcut această revoluţie ca să fim pe placul consulilor Austriei şi Angliei sau a negustorilor de orice neam.

[1] „Comportarea şi procedeele acestor comisari pot tulbura liniştea publică şi aduce urmări grave şi dezastruoase..." (fr.).

Dintr-o dată se regăsise pe el însuşi... Toţi îl priveau intimidaţi...

— ...Constat cu durere că zi de zi vă depărtaţi tot mai mult de ţelurile revoluţiei pe care le-am stabilit cîndva împreună.

— Ceea ce ştim azi nu ştiam atunci, spuse Tell, şi ceilalţi îl aprobară.

— Nu trebuia să vă angajaţi în revoluţie dacă nu-i vedeaţi limpede şi căile de realizare. Oricum, înapoi nu mai puteţi da fără să vă duceţi dumneavoastră înşivă cu toţi la fund. Şi vă veţi duce, dacă nu deschideţi ochii şi nu pricepeţi... Dacă aţi asculta glasul acestor comisari, dacă aţi asculta prin ei bătăile inimii acestei ţări, aţi pricepe că sînteţi pe marginea unei prăpăstii... Aţi făcut o lege pentru alegere atît de nesocotită, încît e aproape sigur că dacă vom sta cu mîinile în sîn, Guvernul provizoriu va fi răsturnat de reacţionari în alegerile pentru Constituantă... Nădejdea mea e în aceşti comisari care prin activitatea lor însufleţită şi prin patriotismul lor vor duce cuvîntul celor ce au pornit revoluţia pînă în cele mai depărtate cătune, ducînd cu ei cuvîntul de foc al adevărului. Rolul lor este deci să ne ajute să cîştigăm o Constituantă democrată şi revoluţionară. Ei trebuie să aibă puterea să împace pe loc nemulţumirile ţărănimii însetate de dreptate. Boierii, slujbaşii înrăiţi, lipsiţi de patriotism, sabotează, ameninţă, spionează pentru armatele vecine... Sarcina comisarilor e să înfiinţeze în toate oraşele şi tacturile plăşilor gvardii civile care să sperie pe trădători... Tot în sarcina comisarilor cade să scoată la iveală în toate colţurile pe oamenii noi care sînt hotărîţi să lupte cu trup şi suflet pentru revoluţie, să sporească numărul celor cărora putem să le încredinţăm funcţii de încredere... Cu alte cuvinte, nu se mai poate amîna cu un singur ceas decretul de numire al comisarilor şi de confirmare a instrucţiilor de care ei au nevoie...

Eliade, pe jumătate întors, îl privește pieziș și așteaptă efectul întreruperii lui denunțătoare :

— Pe care le-ai ticluit dumneata...

— Pe care le-am redactat eu, căci se pare că, istoric fiind, am oarecare perspectivă mai largă despre rostul revoluțiilor...

Aici Eliade își întoarse bustul cu totul spre el, ca să-l privească în față și să dea mai multă greutate celor ce spune.

— Ascultă, tînărul meu amic... cunoști acea splendidă poezie a lui Goethe, numită *Ucenicul vrăjitor* ? Ei bine, acest ucenic, prinzînd cînd [și] cînd cîte o jumătate de formulă de-a marelui Vrăjitor, dascălul său, s-a apucat odată să dezlănțuie toate spiritele rele, spunînd în fața cazanului vrăjit formula pe care o auzise de la Vrăjitorul cel mare... Și spiritele rele s-au dezlănțuit și au amenințat să răstoarne lumea... Înspăimîntat, ucenicul a vrut să facă numaidecît ceea ce făcea și Vrăjitorul cel mare, dar dacă învățase formula care dezlănțuia spiritele, nu o învățase de la meșterul lui din păcate pe aceea care potolea răzmerița sufletelor și le întorcea la loc în cazan... Crezi dumneata că noi, cei care mai avem oarecare răspundere, putem privi liniștiți la un ucenic, la un începător care se pricepe să dezlănțuie spiritele rele, care provoacă izbucnirea tuturor forțelor anarhice pe care nu va mai ști cum să le oprească ?... Asta vrei... să te joci cu focul... așa cum a făcut anul trecut feciorul prietenului nostru Costache Filipescu, acel copil care jucîndu-se cu pistolul a făcut să ardă jumătate din București... ? Și întorcîndu-se către ministrul Finanțelor îi ceru iertare : Te rog, frate, iartă-mă că îți amintesc fără voia mea de o asemenea dureroasă întîmplare... dar vreau să știe acest tînăr prieten și frate al nostru că revoluția nu e o joacă pentru copii.

Efectul fu copleșitor... Vorbele lui Eliade, sonore și înflăcărate, fură pentru toți cei de față o revelație de cumințenie și simț al răspunderii... Îl priviră pe Bălcescu ca pe

un imprudent care a dezlănțuit prin nesocotința lui forța măreață a poetului și a bărbatului de stat Eliade... Era și un fel de milă pentru acest pitic care îndrăznea să lupte cu un uriaș. Se făcuse iar o tăcere apăsătoare, pe care Bălcescu o întrerupse liniștit :

— Între mine și acel ucenic al Vrăjitorului ar putea fi o singură asemănare... că vreau și eu ca și el să trezesc niște forțe superioare mie... Dar numai pînă aci lucrurile merg alături... căci pe cînd el vrea să dezlănțuie spiritele rele dintr-un cazan de vrăjitor, eu vreau să trezesc din nou în poporul romîn marile lui virtuți din trecut, pe care i le cunosc din studiul istoriei... Numai pe cei lași îi sperie dezlănțuirea unor asemenea virtuți... Despre mine aș vrea să știți că o dată trezită în poporul romîn dignitatea lui omenească, setea lui de libertate, ura lui împotriva tiraniei, să nu mai poată fi întors niciodată în cazanul robiei nici chiar de către cei care l-au dezlănțuit, unii fără voia lor, alții dorind asta din toată inima, ca ucenicul de mine, de pildă... Aș vrea ca niciodată să nu se mai stingă din sufletul romînilor această sete de libertate, această ură împotriva despoților, chiar cînd noi vom vrea să fie altfel, sau vom fi dispărut, vom fi murit și vom fi uitați... Să se întîmple lucruri iscate de noi fără să mai știe nimeni cine le-a iscat. Poporul romîn să nu mai îndure niciodată pe grumaz jugul robiei, adică atîta timp cît vor fi despoți și asupritori pe pămînt... adică pînă la sfîrșitul istoriei. Ați vrut revoluția, acum trebuie s-o faceți după legea ei, căci revoluția nu este o lampă de astea cu gaz care a apărut acum, să-i potrivești lumina cînd mai mică și cînd mai mare, după toanele intereselor dumneavoastră... Revoluția e într-adevăr un foc învăpăiat care pîrjolește tot ce-i putred, tot ce-i ticălos, tot ce stă în calea fericirii poporelor...

Ca și în scrisul lui, unde unele pagini pline de poticneli gramaticale alternează cu altele, numeroase, în care

fraza e cea mai înflăcărată și mai plină de sevă, ale literaturii noastre, tot astfel și ca vorbitor, Bălcescu trecea dintr-o dată, regăsindu-se, de la bîlbîielile peltice la fraze care zguduiau pe cei de față.

Nicolae Golescu însuși păru tulburat, încurcat, și spuse încet ca un vinovat :

— O să dăm în cîteva zile afară acest decret... pe care-l doreşti, frate Bălcescule.

— Adaog că trebuie, chiar azi, să arătăm și mijloacele materiale pe care le punem la dispoziția acestor comisari... Vă amintesc de propunerea colegului nostru Alecu Golescu, pe care azi o împărtășesc și eu... Trebuie să le punem la îndemînă acestor comisari mijloacele materiale de care au nevoie. Alecu Golescu v-a făcut socoteala că dacă vom pune la îndemîna fiecărui comisar, pentru nevoile lui personale și pentru ajutoarele lui, suma modestă de șase sute de lei lunar, vor fi necesari două mii de galbeni pe care trebuie să-i aprobați neapărat...

Aici Rosetti, care ascultase cu mai multă atenție și bunăvoință cele spuse de Bălcescu, izbucni dintr-o dată supărat :

— Eu nu pricep cum niște luptători pentru libertate atît de înflăcărați pot fi plătiți cu bani pentru munca lor nobilă și pentru căldura inimii lor... Nu, frate Bălcescule, a propune numai ca acești oameni să fie plătiți este o insultă pentru ei,... și în numele lor eu refuz acest tîrg... fără să-i întreb măcar, căci chiar a-i întreba este înjositor... și pentru noi, și pentru ei... Asemenea sublimă activitate nu poate fi plătită cu bani...

Lui Bălcescu i se păru atît de neroadă această frazeologie și în realitate atît de meschină, că nu socoti necesar nici măcar să răspundă... Se adresă deci lui Costache Filipescu, ministrul Finanțelor, care îi era de altfel prieten, deși era mai în vîrstă decît el...

— Domnule ministru al Finanțelor, fac apel la judecata dumitale sănătoasă și la patriotismul dumitale, pe care-l cunosc și-l prețuiesc... Trebuie să găsiți neîntîrziat acești două mii de galbeni.

Costache Filipescu păru foarte încurcat... Îi era greu să spună nu unui prieten ca Bălcescu... Fața lui lată și puțin apoplectică se frămînta în cadrul bărbii tunse, cărunte.

— Două mii de galbeni este o sumă enormă, să vedeți...Vistieria e goală... goală, înțelegeți...

— Este o nebunie curată să se cheltuiască astfel două mii de galbeni... interveni Rosetti de data asta furios că Bălcescu nu-l onorase cu un răspuns... E nebunie curată, înțelegeți ?

— Abia de putem găsi banii necesari ca să plătim lefurile slujbașilor...

— Lefurile slujbașilor, dintre care mulți... foarte mulți sînt dușmanii revoluției, sînt oamenii reacționarilor, trădători ai cauzei, ripostează tăios Bălcescu... Și nu putem plăti suma mizerabilă de două mii de galbeni slujbașilor adevărați care aproape fără excepție sînt slujitori însuflețiți, neobosiți și mai ales necesari ai acestei revoluții. Asemenea vedere întoarsă a lucrurilor eu nu o pricep.

— Prietene Bălcescule, încă de acum două săptămîni, cînd s-a discutat întîia dată despre această sumă, am vorbit cu funcționarii Departamentului meu, care cunosc bine starea de lucruri... Ei toți, Gligore și Nicolae Ipătescu, Mihăileanu, dar mai ales cel mai mare în grad, directorul Departamentului, Costache Bălcescu, pentru a cărui pricepere și cunoaștere a lucrurilor am o deosebită prețuire, toți mi-au spus că e cu neputință să se găsească această sumă.

— A spus asta directorul Departamentului... ?

— Da, Costache Bălcescu însuși.

Ce mai putea răspunde la această ştire dureroasă pentru el ? A ridicat din umeri nedumerit, îndurerat, şi s-a aşezat jos.

Se citiră apoi două decrete... Întîiul, citit de Nicolae Golescu şi antedatat pe loc, ca să fie înaintea propunerii despre comisari, suna aşa :

„Decretul No. 276 al Guvernului provisoriu al Ţării Romînesci
În numele popolului Romîn
Guvernul provisoriu
«Dreptate, Frăţie.»

Văzînd reclamaţia cetăţeanului Eliade ;

Recunoscînd că actul de a i se închide jurnalul „Curierul romînesc" *a fost un act arbitrar, din care i s-au pricinuit pagube ;*

Văzînd asemenea că cursul pricinei sale de despăgubire pentru perderile ce a încercat în curs de zece ani la contractul său, pentru tipărirea hîrtiilor statului, nu se poate căuta, în cîtă vreme d-lui se află membru al guvernului :

Guvernul provisoriu apostilă petiţia susnumitului cetăţean către Ministerul Finanţelor şi decretă ca, conform cererilor din petiţie, d-nul ministru să facă ca să i se slobozească în contul reclamaţiilor sale şease sute galbeni, luînd adeverinţă de la numitul de primire."

Toţi ascultară în linişte, o linişte din ce în ce mai stînjenitoare, la urmă de-a dreptul penibilă. Bălcescu întreabă, după un timp, fără nici un fel de intenţie de altfel :

— Din ce fonduri se vor plăti aceşti şase sute de galbeni ?

Nespus de încurcat răspunse Filipescu :

— Se vor plăti din banii adunaţi din exportaţia vitelor scoasă din tarifa vămilor...

— Fratele meu, Costache Bălcescu, a fost întrebat în privinţa asta ?

— Negreşit, răspunse Costache Filipescu, şi ridicarea uşoară a ambelor mîini spunea : „Cum am fi putut face altfel ?"

Al doilea decret tot antedatat şi el fu citit de Eliade însuşi. Acesta suna astfel :

„Decretul No. 282 al Guvernului provisoriu al Ţării Romînesci
«Dreptate, Frăţie»
În numele popolului Romîn
Guvernul provisoriu

Fiindcă sfinţia-sa ieromnimon Radu Şapcă a dovedit prin fapte că cunoasce că misia cea adevărată a unui ministru al bisericii este de a lua crucea în mînă şi a chema popoarele spre lumină, spre dreptate şi frăţie,

Decretăm :

Art. 1-iu. Ieromnimon Radu Şapcă a binemeritat în ziua de 9 iunie.

Art. 2-lea. După meritele sale se numesce năstavnic la mînăstirea Sadova.

Art. 3-lea. D. ministrul Credinţei este însărcinat cu dispoziţiile acestui decret."

Fu o tăcere şi mai apăsătoare... Toţi înţelegeau că această numire era o formă de surghiun deghizat şi era isprava mitropolitului, care îl ura din toată făptura lui pe fostul ministru de la Izlaz, preotul ţăran din Celei. Cu acestea, şedinţa se ridică.

*

Înainte de a se scula lumea de la masă, Nicu se ridică şi-i spuse lui Costache să vie după el, în odaia lui, că are să-i vorbească... şi intrară amîndoi în tinda cea lungă. De cum fură singuri, Nicu îl întrebă fără nici un soi de introducere pe frate-său :

— Costache, te-ai opus tu ca să se aloce un fond de două mii de galbeni pentru comisarii revoluţiei ?

Luat aşa prin surprindere, Costache avu un fel de şovăire, încruntîndu-şi sprîncenele groase.

— Ce înseamnă asta „m-am opus“... ? Cestiunea stă altfel... Vistieria e goală şi nu avem de unde să dăm aceşti două mii [1] de galbeni...

— Prin urmare, dacă înţeleg bine, te-ai opus.

— Înţelege, omule, că nu m-am opus... că din partea mea aş fi dat şi douăzeci de mii, dar nu sînt bani... ăsta e adevărul. Vistieria e goală... avem restanţe de dat, şapte sute de mii de piaştri. Încasări pînă în septembrie, nimic... Fostul domnitor a încasat lista civilă pe tot anul... O să-i facem o somaţie să restituie fără întîrziere ceea ce a luat pe deasupra. Asta e...

Şi cu ochii scăpărînd de mînie, ca un moralist care are de-a face numai cu delicvenţi, începu să se plimbe prin odaie.

— Toată lumea cere în ţara asta şi nimeni nu dă nimic. Cum vrei să se găsească bani... Vine o vreme cînd dai de fundul sacului.

Nicu Bălcescu rămase uimit. Nu se aştepta să i se facă o asemenea morală, să fie astfel bruftuit tocmai de fratesău. Întărîtat, apoi îi ceru scurt :

— Avem nevoie de două mii de galbeni, şi banii aceştia trebuie găsiţi cu orice preţ... Înţelegi, Costache ? Cu orice preţ şi fără întîrziere.

Pe Costache Bălcescu îl irita mai întîi că, împotriva obiceiului, nu i se spunea de către fratele lui mai mic cu şase ani nene, aşa cum se spunea în toate familiile boiereşti. Vedea aci o vinovată lipsă de respect, o dovadă de înfumurare din partea fratelui său. Adevărul e că pînă la revoluţie nimenea nu luase pe Costache în serios, nici ca funcţionar, nici ca scriitor, căci încercase să scrie şi o piesă de teatru... Şi deodată, revoluţia numindu-l director la Departamentul Finanţelor, deveni dintr-o dată un ins important, doct, plin de el însuşi, pedant în toate chestiunile care priveau ministerul, ca să pară competent. Deve-

[1] În manuscris e scris *o mie*. Corectăm punînd suma reală.

nise, ceea ce nu fusese pînă acum, un condicar, un birocrat mărginit la orizontul contabilităţii lui... Îşi regăsise şi el, în felul lui, o demnitate rău înţeleasă, şi lucrînd cu cifre se socotea superior fratelui său. Îi vorbi şi acum de sus de tot :

— Vezi, Nicule, voi sînteţi o seamă de oameni, şi tu mai ales, care trăiţi cu capul în nori, care nu ştiţi ce e pe pămînt. Nu ţineţi seama de ceea ce se poate şi ce nu se poate... Un adevărat om politic, îşi continuă Costache lecţia, trebuie să stea cu picioarele pe pămînt...

Bălcescu se simţi parcă năvălit de un val de sînge cald... Era uimit de ceea ce descoperea... Era tactica de bagatelizare, adoptată de adversarii lui.

— Costache, vorbeşti despre mine întocmai cum vorbesc duşmanii mei... Asta-i imaginea pe care vor ei s-o răspîndească despre mine, ca să-mi ia greutatea cuvîntului, ca să mă împiedice să spui ce gîndesc şi să lase să se înţeleagă că, dacă totuşi vorbesc, cele ce spun nu au nici o însemnătate, că un tip ca mine nu trebuie să fie ascultat de oamenii serioşi. Ascultă, înfumuraţii aceştia pot să mă sîcîie şi să mă asculte dispreţuitori şi plini de ei înşişi, limitaţi de miopia lor, în aceste consilii care sînt măsuri de pierdut timpul, dar cuvîntul meu va rămîne peste ei şi peste fumurile lor ; imaginea pe care şi-o fac ei despre mine se va arăta într-o zi mincinoasă, tocmai pentru că nu sînt cu capul în nori, pentru că eu văz mai bine decît ei, pentru că vorba mea înfăţişează fără cruţare adevărul... Se va vedea atunci că vorbele mele se cereau ascultate cu luare-aminte... Glasul lui ardea înăbuşit şi ochii îi luceau de mînie.

Costache fu şi el, ca atîţia alţii, intimidat de acest accent adînc al fratelui său şi acum începu să se lămurească mult mai modest.

— Nicule, nu sînt bani... Mă iau cu mîinile de [cap] că nu ştiu ce să mă mai fac... Toată ziua mi se cer bani... bani şi iar bani...

Clubul cărţii digitale 2024

— De unde ai găsit cei șase sute de galbeni pe care consiliul i-a aprobat pentru Eliade ?

— De la tarifa pe vitele exportate de la veniturile vămilor... Nu din bugetul ordinar al Vistieriei.

— Ei, acum dă-mi voie să-ți fac și eu o lecție de politică, de finance și de buget... Reiese din această aprobare că voi lucrați cu mai multe bugete separate... E prost lucru și nedemocrat... Se creează astfel tot felul de ascunzișuri pentru șobolanii banului public... Un stat modern trebuie să lucreze cu un singur buget, în care să apară toate veniturile și toate cheltuielile lui... Pe urmă, voi nu vă înțelegeți rostul acolo la financele statului... Datoria voastră nu e numai să încasați ceea ce vi se dă și să dați la cerere ceea ce ați încasat... Datoria voastră este mai întîi să sporiți neîntîrziat veniturile generale ale statului. Să puneți impozite noi pe cei care n-au plătit pînă acum. Arăpilă v-a arătat că numai din venitul monopolosului beuturilor spirtoase am putea echipa cu armament și cele trebuincioase un corp de armată... Și cîte alte venituri s-ar putea crea...

Costache asculta acum ca un vinovat, dar nu părea totuși convins.

— Vorba e că ne trebuie acum, numaidecît, bani, și încă mulți.

— Da, și va trebui să găsești și acești două mii de galbeni... Ascultă, Costache... în ceasul acesta revoluția nu mai e ceea ce am vrut noi... Ne scapă din zi în zi din mîini... Poate că nici eu nu mai pot face nimic astăzi... dar eu mă gîndesc la ziua de mîine... Trebuie să crezi în puteri care dorm de veacuri... Trebuie ca peste noi, după noi, la focul aprins de noi, țara să clocotească, să nu-și găsească liniște cît timp tirania va mai domni în lume. Trebuie ca poporul romîn să nu mai adoarmă iar, din nou, să exaltăm forțele sale, să nu mai fie niciodată ceea ce a fost de cîteva veacuri încoace... Eu nu sînt mare lucru... sînt un biet opaiț, dar dacă acest opaiț nu cade de la

început într-o găleată cu apă, el poate aprinde o țară întreagă... Înțelegi acum ce vreau ? Cuvîntul meu de foc trebuie să fie răspîndit prin comisarii revoluției în toată țara, că pe urmă nu-l mai poate stinge nimeni... Chiar dacă va mai fi nevoie să ardă mai tîrziu, din cînd în cînd, și subt cenușă... De aceea îmi trebuie acești două mii de galbeni, Costache...

Fratele cel mai mare păru tulburat, găsea că fratele mai mic e puțin grandoman, și nu fu cu totul convins că va putea găsi bani...

— Nicule, îți promit că voi face totul ca să-i găsesc. Mă gîndesc tot la articolul veniturilor mînăstirești.

— Fie de unde-o fi, numai găsește-mi-i fără întîrziere... Acum mergi cu mine.

— Mergem... cred că birja mea așteaptă la poartă.

*

Cele două sptămîni, după întoarcerea în capitală a guvernului, fură folosite de Bălcescu pe linia învățăturilor trase din zilele de 29 și 30 iunie. Înțelese și mai adînc acum că izvorul puterii este în sînul poporului. Își spuse că mai mult ca oricînd e de mare trebuință ca revoluția să pătrundă tot mai adînc în masele populare și să fie cît mai puternic înarmată. În vederea alegerilor, de la sfîrșitul lui august, era necesară o propagandă vie, neobosită... Mai înființă o serie de cluburi, se ocupă de aproape de numirea comisarilor... Scrise un articol în gazetă despre rostul și îndatoririle lor. Ceru să fie înlocuiți ispravnicii neprietenoși.

Arăpilă îi lipsea... Ar fi avut nevoie de el, dar se simțise nevoia unor reprezentanți ai revoluției în capitalele străine. Arăpilă întîrzie puțin prin Ardeal, să facă legătura cu fruntașii ardeleni, și apoi se stabili la Paris. Ion Ghica era foarte potrivit la Constantinopol. Fu numit profesorul Ion Maiorescu la Franckfurt... Se ceruseră aceste două

numiri, a lui Dumitru Brătianu la Londra, şi a lui Bălcescu însuşi la Paris... Dar el refuză cu îndîrjire să plece, căci simţea că voiau să se descotorosească de el. Propuse deci ca Arăpilă să treacă de la Viena, cum fusese vorba întîi, la Paris, ceea ce fu admis în cele din urmă.

El îşi îndrepta acum tot mai mult activitatea spre presă... De la începutul revoluţiei apăreau două gazete : *Pruncul romîn*, condus de Rosetti şi asociatul său la librărie, Winterhalder, de trei ori pe săptămînă, şi *Popolul suveran*, cu o redacţie făcută din T. Pişculescu, Ştefan şi D. Bolintineanu şi C. Mănciulescu, apărînd de două ori pe săptămînă.

Cea dintîi era o foaie vioaie, înflăcărată şi confuză în sentimentalismul ei excesiv, aşa cum îi era şi directorul, Rosetti. Cea de a doua era moale, fără linie de conducere, făcută la întîmplare.

Într-o seară, el convocă la el acasă pe redactorii *Popolului suveran* şi, în acelaşi timp, un grup de prieteni de la „Frăţia", pe care-i socotise buni de condei şi mai apropiaţi politic de vederile progresiste... Erau călduri mari din cale afară şi se adunaseră la masa de subt nuc... Puteau vorbi în voie. Grădinile erau întinse ca nişte livezi şi Sevastiţa îngrijea de gustări şi băuturi răcoritoare, dar mai ales de cafele, care veneau necontenit. Se hotărî reorganizarea gazetei... Bălcescu le arătă noilor redactori : D. Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Bolliac, Alexandru Zane şi P. Teulescu ce aşteaptă de la ei ţara, guvernul şi toţi democraţii patrioţi.

După ce-l ascultară, poetul Bolintineanu luă cuvîntul :

— Să ne îngăduie fratele Bălcescu să-i arătăm acum şi ce aşteaptă redactorii gazetei de la dînsul...

Gluma fu primită cu veselie, şi Bolintineanu arătă că dacă vrea ca foaia să fie bine orientată, el, Bălcescu, era rugat să asiste măcar o dată pe spătămînă la şedinţele redacţionale, ca să se discute evenimentele săptămînii...

— Voi încerca să fac tot ceea ce îmi stă în putinţă. Vă făgăduiesc că în orice ceas liber voi fi şi eu prezent în redacţie... ca să muncesc cot la cot cu dumneavoastră...

Poetul Grigore Alexandrescu voi să ştie dacă poate fi căutat oricînd şi oriunde, de va fi ceva grabnic de lămurit, căci mai-marii zilei, zicea el, sînt cam greu de găsit cînd ai nevoie de ei.

— Nu şovăiţi nici o clipă... Chiar în şedinţele guvernului de voi fi... primesc numaidecît să răspund la întrebările dumneavoastră, scrise pe hîrtie, dacă nu voi putea părăsi şedinţa...

I se ceru apoi pe loc colaborarea... Făgădui că pe săptămîna viitoare va scrie... dar cum ei stăruiră ca să fie chiar pentru numărul viitor... trebui să primească şi dictă articolul plimbîndu-se, după obiceiul lui... Articolul arăta laşitatea ofiţerilor din Regimentul III, care refuzaseră să lupte împotriva invadatorilor aşteptaţi, să apere patria.

...„Noi vom arăta că naţia romînă nu e întru nimic vinovată pentru laşitatea lor ; sistema guvernului trecut era ca să corumpă toate..."

. . . . . .

— Ai scris ? Îşi plimba mîna peste părul negru, gîndind, căuta cuvintele.

...„Soldaţii sînt bravi ; dar ei încă au călcat jurămîntul către naţie, mîna lor s-a însemnat cu sîngele fraţilor lor..." Arată că ei totuşi trebuie iertaţi fiindcă au fost zăpăciţi de către comandanţii lor.

Aşteptă ca Teulescu să scrie mai departe... apoi reluă cu energie :

...„Nu va erta (poporul) însă niciodată unui păstor ce calcă jurămîntul şi cinstea, căci acela era capul bisericii, era unsul Domnului, ce trebuie să fie mare, nestrămutat şi generos ca Dumnezeu, pe care el l-a înfăţişat pe pămînt..."

. . . . . .

Era tîrziu, după miezul nopții, cînd se despărțiră. Adia acum boarea răcoroasă a dimineții și cocoșii își răspundeau peste mahalale... Unii voiau să meargă la grădina Cîmpineanului, spre Sfîntul Elefterie, ca să mai stea încă de vorbă, cu un pahar dinainte. Bolintineanu îi pofti însă la cafeneaua turcească de pe malul proptit cu bulumaci al Dîmboviței, să bea cafele turcești, stînd cu picioarele încrucișate pe covor.

Zilele de iulie erau foarte călduroase, zăduful începea încă de dimineață, dar subt salcîmi, privind gîștele și rațele pe apă, era plăcut. Și copiii, care se scăldau, le plăceau.

POPOLUL SUVERAN ȘI SOLEIMAN-PAȘA

Se făceau pregătiri pentru alegerile care aveau să dea Adunarea Obștească de la începutul toamnei. Discuțiile erau foarte îndîrjite, căci „democrații bastarzi", cum au fost numiți încă de pe atunci, adică cei influențați și apropiați [în] interese de Eliade, încercau pe toate căile să împiedice această adunare, amînînd-o, sau de nu, măcar să împiedice o reprezentare justă, pretinzînd mereu ca proprietarii să aibă o situație specială, „ca să nu fie copleșiți de număr", de numărul mare al clăcașilor, dacă aceștia ar fi căpătat drept de vot. Bălcescu acum era, dacă nu în fiecare zi, dar măcar de două ori pe săptămînă, în fosta prăvălie în care era instalată redacția *Popolului suveran*... Prezența lui era o înflăcărare și mai ales o adîncire a muncii redacționale... Cei trei poeți, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu și Bolliac, participau cu o vervă tinerească la discuții pătimașe, din care se iscau articole pline de dragoste pentru popor,

vibrante și de o violență cum nu mai cunoscuse scrisul românesc. Mai ales Bolintineanu își descoperi o vocație de pamfletar plin de sevă, care de altfel stărui pe calea aceasta și după 1848, cînd va publica în franțuzește cîteva pamflete răsunătoare. Într-una din aceste zile, Bălcescu veni la redacție de dimineață. În ajun, îl încălzise și îl înfuriase o discuție cu Tell... Nu găsi aci pe nimeni, decît un slujitor care îngrijea de curățenie și ducea manuscrisele la tipografie... Ziua era răcoroasă, căci după o căldură toropitoare de două săptămîni, turnase și plouase peste noapte cu găleata, făcînd din ulițe rîuri de apă; totuși pînă dimineața, pămîntul însetat supsese tot, și acum pomii spălați de praful obicinuit, aerul limpezit și cerul albastru străluceau proaspăt în soare... Cel dintîi sosi la redacție Bolintineanu, care fu uimit și bucuros să-l găsească, și încă atît de dimineață, pe Bălcescu scriind înfrigurat, cu două cești de cafea alături, la una din mesele din colț, așternute cu foi albe de hîrtie. Se înlocui pe loc articolul care urma să fie în fruntea foii, cu *Adunarea Obștească*, trimis la tipografie de îndată ce Bălcescu îl termină. Chiar aici, în redacție, îi veni o veste care-l făcu să se plimbe cîteva minute prin odaia largă și joasă, cu pereți groși, ca să-și poată stăpîni mînia. Între timp sosiseră și alții dintre redactori... Erau toți îngrijorați cînd îl văzură atît de abătut.

— S-a întîmplat ceva ? întrebă șovăitor Grigore Alexandrescu.

Bălcescu se apropie de Bolintineanu și-i prinse puternic reverurile jachetei, de-i strîmbă cravata, lată de o palmă, cu guler înalt.

— Turcii tăi sînt niște blestemați, mă Cutzo-Vlahule...[1] Ar trebui măturați într-o noapte toți și zvîrliți înapoi, peste Bosfor... Sînt putrezi... ticăloși... și lași.

Pe urmă se lămuriră despre ce e vorba.

[1] *Cutzo-Vlah* — macedo-romîn.

Fiind vestit în mare taină de Ion Ghica, acum şase zile, că turcii se pregătesc să trimită pe Omer-paşa cu armata de la Rusciuc peste Dunăre, sub conducerea politică a lui Soleiman Effendi... guvernul trimisese pe Voinescu II într-un fel de recunoaştere la Rusciuc, pe lîngă Soleiman.

— Uite ce-mi scrie mie, chemîndu-mă neîntîrziat la consiliul de azi, cînd îşi va face raportul...

Şi citi o scrisoare, pe care secretarul de stat o aşternuse, tremurînd parcă, pe hîrtie :

„Cred că totul e pierdut... Soleiman e împuternicit să instituie o căimăcămie de boieri şi să anuleze constituţia... Vino neîntîrziat la consiliu, ca să afli amănunte."

Călimările şi tocurile parcă fuseseră pe loc cuprinse de furie... Se împărţise munca între cei de faţă şi fiecare avea de scris un articol, un articolaş, sau măcar o notă de revoltă şi de îndemn la luptă. Bălcescu plecă pe jos la Palatul Administrativ, neliniştit de ceea ce avea să afle acolo.

La şedinţa guvernului, Voinescu II arătă într-adevăr că Soleiman, personal, nu e duşmănos, dar că are ordine hotărîte de a purcede la înăbuşirea revoluţiei. Îl primise pe Voinescu II foarte rece şi distant, cerîndu-i, în faţa tuturora, să scoată eşarfa tricoloră pe care o purta peste piept. Apoi îi declară că îl primeşte, dar numai cu titlu confidenţial, anunţînd că va trimite la Bucureşti pe secretarul său să afişeze o proclamaţie în numele sultanului, semnată de el, de Soleiman.

Tinghir Effendi, secretarul paşei, sosi într-adevăr la Bucureşti în ziua de 19 iulie şi stete de vorbă destul de bucuros cu membrii Guvernului provizoriu. Dar avea ordin să convoace o adunare a boierilor la reduta de la Momolo, ca să le citească poruncile lui Soleiman. Asta stîrni o furie de nedescris în tot oraşul, nu numai în guvern. Speriat, el admise să asiste la această adunare şi

membrii guvernului... Publicaţia dată în numele sultanului era de o brutalitate jignitoare pentru oamenii revoluţiei, care erau arătaţi ca nişte indivizi fără nici un căpătîi, răi romîni, care au corupt poporul... Soleiman pretindea ca Guvernul provizoriu să fie dizolvat, toate instituţiile făcute şi măsurile luate de el să fie anulate şi să se numească fără întîrziere un caimacam din rîndurile boierilor.

În aceeaşi seară, Bălcescu vorbi la clubul revoluţionar, din sala adunării de la Mitropolie, cerînd poporului să protesteze, iar afişe ale ziarelor chemară din nou populaţia la luptă. Se ţinu în sala teatrului o adunare populară, care ceru cu hotărîre să se reziste nesăbuitelor pretenţii ale turcilor.

Pe subt mînă, seara la masă, la grădina „Scufa", Tinghir Effendi le comunică, chiar din partea lui Soleiman, că turcul gîndeşte altfel decît a vorbit şi le făgăduia o îndulcire a condiţiilor. Urmă o tîrguială de două săptămîni între Bucureşti şi Rusciuc, Guvernul provizoriu fu înlocuit cu o căimăcămie de trei persoane, tot dintre revoluţionari. Bălcescu, propus de un club ca să fie între cei trei caimacami, refuză cu indignare, căci tîrguiala dusese, după părerea lui, la desfiinţarea totală a realizărilor şi organelor revoluţiei, de vreme ce publicaţia, admisă de cei ce se tîrguiau, arăta că „Noile instituţii cerute de popol vor avea putere desăvîrşită numai după aprobarea excelenţei-sale Soleiman-paşa şi sancţia majestăţii-sale sultanului". E drept că se tipăriseră din această publicaţie, în tipografia de la Obor, doar trei exemplare, afişate unul pe palat, altul pe Biserica Sărindar şi altul pe casa Greceanu, de pe Podul Mogoşoaiei.

Dezgustat de mutrele zîmbitoare ale celor mai mulţi dintre colegii săi, care se credeau abili şi chiar biruitori, Bălcescu plecă de-a dreptul la redacţie, unde-i găsi acum pe toţi redactorii fierbînd şi ei de mînie.

— Cum nu-şi pot da ei seama că o revoluţie cu voie de la gealaţii Galatei[1] a încetat de a mai fi revoluţie, chiar dacă oamenii primiţi cu milă, la tînguirea lor personală, au rămas ceea ce cred ei că au rămas? întrebă Bălcescu, uimit.

— Eliade se crede, cu mantia lui albă, însăşi revoluţia. Dacă el, cu mantia lui, a rămas, ce importanţă mai are că a dispărut revoluţia însăşi?... îşi suci Bolintineanu mustaţa mică şi mătăsoasă.

— Dacă am fi putut grăbi formarea taberei lui Magheru de la Rîureni, ar fi foarte simplu... Am trimite la plimbare pe toţi trădătorii cauzei şi ne-am retrage, luptînd, spre munţi.

Se aşezară la mesele de scris, refăcînd dîrz materialul

O PRIMIRE CA-N POVEŞTI

De data asta prietenii se întîlniră în casa vornicului Grădişteanu ăl bătrîn, de pe Podul Mogoşoaiei, de lîngă Biserica Albă... Aveau să joace cărţi ca de obicei şi apoi în clipa trecerii alaiului lui Soleiman, să iasă unii [la] geamurile sacnacsiului din colţ, alţii la ferestre, căci erau destul de mulţi, şi mai ales cucoane, care nu ar fi vrut cu nici un preţ să nu vadă o astfel de paradă pompoasă şi călăreţi îmbrăcaţi în uniforme strălucite. Ca să dea mai multă însemnătate vizitei lui Soleiman în Bucureşti — pe care o socotea ca o biruinţă a ei şi o grea înfrîngere a reacţionarilor — Locotenenţa domnească abia numită, dar recunoscută oficial de Soleiman, în numele sultanului, ca guvern al Ţării Romîneşti, hotărîse ca intrarea în oraş a comisarului imperial să se facă pe la Şosea şi de acolo pe la Capul Podului, deşi el venea de la Giurgiu şi tradiţia seculară era ca el să intre în capitală pe Podul Beilicului. Cu o zi înainte, sîmbătă, fusese un nou prilej de sărbătoare pentru populaţia bucureşteană, îndîrjit revoluţionară, şi care de altfel nu cunoştea dedesubturile tratativelor, în decurs de aproape două săptămîni, dintre Guvernul provizoriu şi comisar... La invitaţia lui Soleiman însuşi, reprezentanţii diplomatici ai diferitelor ţări se prezentaseră la palat cu pompa cuvenită, escortaţi de o jumătate de escadron de cavalerie, ca să recunoască, în numele suveranilor respectivi, Căimăcămia şi, implicit, revoluţia. Hory, consulul Franţei, nu fu invitat însă... Sublima Poartă, deşi dorea alianţa acestei mari puteri, nu recunoştea încă oficial republica pe care, de cîteva luni, şi-o dăduse poporul francez.

O lume pestriţă şi nesfîrşită aştepta de-a lungul Podului Mogoşoaiei încă din zorii zilei... La toate ferestrele gătite cu flori atîrnau steaguri tricolore şi turceşti, covoare, iar galantarele magazinelor închise acum fuseseră de cu seară împodobite şi ele cu flori şi steaguri tricolore şi turceşti, căci negustorimea îndeosebi voia să arate că preţuieşte încrederea arătată de Soleiman constituţiei (fără „punctul 13" despre care se vorbea din ce în ce mai puţin printre aceşti negustori).

Dar nu numai negustorimea se îngrămădea în casele de pe Podul Mogoşoaiei, ca să apară la ferestre, ci şi boierimea aproape toată cîtă era în Bucureşti şi mai ales cucoanele nu ar fi vrut să piardă cu nici un preţ prilejul să vadă o astfel de paradă pompoasă, cu carete strălucite şi călăreţi înzorzonaţi cu fireturi, ceaprazuri, leduncă şi cordoane, pe cai arăpeşti.

În casa marelui vornic Scarlat Grădişteanu, de peste drum de Cişmeaua Roşie (unde fusese pe vremuri teatrul, acum ars, al domniţei Ralu), se adunase aproape toată protipendada, căci avînd un sacnacsiu în colţ spre Biserica Albă şi în colţul dimpotrivă, cu şapte ferestre care, la

[1] *Galata* — cartier al comercianţilor din Constantinopol.

catul întîi, dădeau toate pe Podul Mogoşoaiei, era loc pentru toată lumea ca să privească în voie...

Dar aveau să apară la fereastră numai în clipa trecerii, căci nu voiau să aştepte în văzul tuturor, ceea ce nu s-ar fi potrivit cu evghenia lor. Erau acum aci vreo treizeci de cucoane tinere şi bătrîne, risipite prin cele patru saloane, ca şi un mare număr de boieri şi mai în vîrstă, şi în anii crailîcului... Marele vornic Scarlat Grădişteanu era unul dintre marii jucători de cărţi ai timpului, care făcuse multe partide mari în tovărăşia lui Alecu Vulpe, Băl-Ceaurescu şi Costache Cantacuzino. De cîţiva ani însă nu mai juca, supărat, cu ei... Costache Cantacuzino spusese într-o zi despre nepotul lui, clucerul Oteteleşeanu, alt jucător vestit, care cîştigase averi la cărţi, că înşală la joc cu cărţi măsluite. Cantacuzino zicea că „birlicul" faimos pe care-l bătuse Oteteleşeanu în poarta castelului de la Măgurele, fiindcă îl cîştigase cu acest birlic, fusese scos din mîneca anteriului, căci jocul fusese acasă la Oteteleşeanu, în casa cu grădina frumoasă de lîngă Hanul Filaretului, unde se clădea acum Teatrul Naţional, şi acasă umbla îmbrăcat după felul răsăritean.

Ca de obicei la recepţiile de acest fel ale protipendadei, lumea se îngrămădea în salonul în care se afla Calliopi Ghica, soţia marelui logofăt Alecu Ghica. Ca întotdeauna, chiar cînd nu era gazdă, ea era aceea care *„faisait le canapé"*, adică stînd pe o canapea în colţ, cu marile ducese în vîrstă şi prinţesele de sînge din Apus, aştepta să i se prezinte toată lumea şi să facă rînd pe rînd cerc în jurul ei... I se spunea în lumea asta, în care toţi purtau poreclă, „logovipera", fiindcă era o viperă care ştia toate, gură rea vestită, care cînd spunea o răutate despre cineva, vorba făcea ocolul Bucureştilor şi obiectul ei era cîtva timp de rîsul tuturor. Reacţionară înverşunată, glumele ei se exercitau acum mai mult pe socoteala „farfaralelor", adică pe socoteala acelor membri ai marii boierimi care se dăduseră de partea revoluţiei... Numele

acestor farfarale veneau toată ziua pe buzele ei şi ale marilor boieri, căci cei care trecuseră de partea revoluţiei nu erau decît vreo douăzeci de inşi (C. N. Filipescu, Scarlat G. Filipescu, Ioan I. Filipescu, cei patru fraţi Kretzulescu, adică Scarlat, Constantin, Dimitrie şi Nicolae, doctorul; cei patru fii ai lui Dinicu Golescu, cei trei fii ai lui Iordache Golescu, care la ceasul acesta era în agonie, Ion Ghica, Ion Cîmpineanu, Ioan Voinescu II, Ioan Bălăceanu, Costache Rosetti şi Grigore Grădişteanu, nepotul gazdei), din cele douăsprezece familii din protipendadă şi din cele şaizeci de familii de mari boieri (adică şi ei vreo două sute, luaţi ins cu ins), care ar fi turnat vitriol pe aşa-zisele farfarale, care de altfel nu erau toate chiar-chiar cu revoluţia.

— Ieri, cine credeţi că-mi trimite vorbă că vrea să ia o cafea la mine, dacă îl primesc... ? Iancu Ghica.

— Ginerele dumneavoastră, cocoană Calliopi ? întreabă un tînăr îmbrăcat europeneşte.

Calliopi, care tocmai sorbea din cafea, fu cît pe-aci să se înece.

— Ei şi tu, prostănacule... Gineri-meu... ? Cum o să fie gineri-meu, cînd el s-a refugiat la Braşov... Şi ca să nu mai întrebi prosteşte, îţi spui că nu era nici farfaraua de Iancu Ghica, feciorul bietului Tache, că l-a bătut Dumnezeu să aibă un asemena copil, era Iancu Ghica, fiul marelui logofăt Alecu Ghica Căciulămare, deh ! Ei bine, mi-a spus ce s-a întîmplat la ei la moşie, la Stînca... Văzînd că tot vine unul din satul vecin să-i aţîţe oamenii, a pus de l-a prins... şi i-a turnat apă pe gît pînă i-a umflat burta şi se învineţise de tot la faţă... Iancu ăsta, că mi-e şi mie puţin nepot, a fost totdeauna superb... Nu sînt decît cîţiva ca el. Nicu Băleanu, Barbu Slătineanu şi alţi vreo doi, care nu se ascund azi de frică, în gaură de şarpe, ca şobolanii... Nu vedeţi ce fac boierii noştri ?... Duceţi-vă în salonul cu sofale să-i vedeţi pe toţi jucînd cărţi ca nişte blegi,

cînd pe uliță se joacă soarta noastră, a tuturor... L-am sărutat, l-am răsfățat.

— Tanti-mea, eu la țară, acolo, multe nu prea știu... Așa că mi-am zis... Hai la tanti Calliopi, că dacă nu știe ea cum stăm, atunci nici dracu nu știe... *En cela, vous voyez bien qu'il exagerait énormément...* [1]

Feciori în straie albe de arnăuți, cu tablale încărcate de mezelicuri și votcă, mastică și vermut, umblau printre musafiri, căci era înaintea prînzului și nu se știa cînd se vor putea așeza la masă. În clipa asta intră un alt tînăr care aduse vestea că Soleiman se apropie de arcul de verdeață, mare cît o cetate, care fusese construit la capătul Podului Mogoșoaiei... E atîta prostime adunată pe uliță, că de-abia a răzbit călare pînă aci...

— Craii din guvern erau acolo ? întreabă o altă cucoană bătrînă, scurtă și groasă, care sta pe canapea alături de Calliopi.

— Erau destui și dintre ei.

— *Est-ce que les enfants de madame Farfara étaient aussi ?* [2]

Toți izbucnesc în rîs... Intreg Bucureștii știa că *„les enfants de madame Farfara"* erau cei patru fii ai lui Dinicu Golescu, copiii Zincăi Golescu, născută Zinca Farfara, din familia cunoscută cu acest nume, de la Craiova. Jocul de cuvinte răutăcios al lui Calliopi Ghica făcuse ocolul saloanelor.

Luînd de pe o tăviță de argint o felioară de pîine încărcată cu icre negre, din care gustă pe îndelete fără să se sinchisească de faptul că ținea în loc lacheul, care aștepta ca ea să ia și mastică, „logovipera" spuse unuia dintre tinerii care o înconjurau (fiindcă o vorbă de a ei putea să-i puie în slujbă chiar acum, căci ea tot mai avea legături cu vreo două Farfarale dintre frații Kretzulești) să se ducă să vadă cu cît au mai îmbătrînit matofiții ăia care joacă într-o vreme ca asta cărți.

Matofiții erau mai întîi marele ban Alecu Vulpe, marele logofăt Băl-Ceaurescu, adică însuși fratele „logoviperei", marele vornic Scarlat Grădișteanu, paharnicul I. Oteteleșeanu, care, în salonul cel mare, cu trei sofale îmbrăcate în cît roșu cu flori aurii, una spre fereastră și două în părți, jucau pe sofaua din mijloc. Dacă Alecu Vulpe avea șaptezeci și trei de ani, dacă Scarlat Grădișteanu se apropia de șaizeci de ani, în schimb Băl-Ceaurescu și Iancu Oteteleșeanu nici nu împliniseră cincizeci de ani. Pe celelalte două sofale, pe care se puseseră de asemenea mese scunde de abanos, jucau Costache Grădișteanu, Vasilache Bărcănescu, Iancu Slătineanu, Grigore Ruset, Scarlat Ghica (nepotul lui Ghica Barbă-roșie) și Iordache Văcărescu, și Floreștii (frații Luxiței), unii bărbați în puterea vîrstei, alții oameni tineri de tot, dar pătimași ai jocului de cărți... Alți boieri tineri veneau prin salon, își aruncau ochii la mese, urmăreau cîtva timp întorsăturile mai palpitante, apoi se întorceau în salonul europenesc, unde pe fotolii albe îmbrăcate cu Aubusson, cucoane mai mult ori mai puțin frumoase se sclifoseau și vorbeau zgomotos ca să se știe că sînt și ele acolo, că în jurul lor sînt tineri care le amuză...

Printre matofiții care o dezgustau prin tembelismul lor pe dîrza „logoviperă" era, ca în atîtea rînduri, și Frusinica. Ca deseori, de vreo doi ani încoace, Frusinica era și azi printre acești bătrîni pătimași care se obișnuiseră atît de mult cu prezența ei, încît nu se mai puteau lipsi de ea... Bucuria acestei frumuseți le încălzea oasele din ce în ce mai seci și le înviora privirile din ce în ce mai obosite... Ea, bucuroasă că pînă în cele din urmă nu i se cere nimic mai mult decît să fie cîte un ceas, două pe zi printre ei și să le asculte glumele lor pipărate și clevetirile otrăvite, răsfățată din ce în ce mai mult, după ce îi pusese pe rînd la locul lor, era mulțumită și că își scotea la joc

[1] Aci, vedeți că exagera grozav... (fr.).

[2] Nu-i așa că erau și copiii cucoanei Farfara ?

banii de care avea nevoie pentru cheltuielile de toată ziua — atît de mari — fără să piardă niciodată... Autoritară prin firea ei, nu se lăsase intimidată, şi acum căpătase apucături despotice faţă de ei... În afară de Alecu Vulpe, îi tutuia pe toţi şi era straniu s-o auzi pe ea, o fată de douăzeci şi patru de ani, spunînd unui mare logofăt, om de şaizeci de ani : „Costache, tu ce carte ai ?“ ori unui mare postelnic : „Grigore, nu mai rîde aşa, ca un nerod...“ Ei îndurau veseli, luînd totul în glumă, despotismul ei de zeiţă locală.

Dacă „logovipera“ mustea venin în salonul cel mare europenesc, era şi fiindcă o ştia pe Frusinica, nepoata ei de vară, alături, în salonul jucătorilor de cărţi. De cîte ori o simţea în apropierea ei, vedea negru înaintea ochilor. Nu pentru că o mustra cumva cugetul că îi luase şi ea fetei o parte, cea mai mare, din moştenirea cuvenită ei a bătrînului Gligore Băl-Ceaurescu, ci pentru că o socotea piaza rea a lui Hristache, care de cînd o întîlnise, îşi pierduse cu totul capul. Socotea că din pricina ei se pierde ultima şansă ca vreun vlăstar din neamul Băl-Ceaureştilor să se urce pe tronul Ţării Romîneşti, visul de două sute de ani încoace al Băl-Ceaureştilor, niciodată realizat. Era ultima şansă, fiindcă în afară de nenorocitul de Fanache, şi acela distrus tot de Frusinica, nu mai era nici un bărbat din spiţa lor. Ce n-ar fi dat să fi fost ea bărbat în locul blegilor acestora, dar era femeie şi tot ce putuse să facă era să se mărite cu o beizadea, ca atîtea altele din neamul Băl-Ceaureştilor, căci nu se puteau apropia altfel de scaunul domnesc.

De altfel, acum la cincizeci de ani ar fi putut prea bine să treacă drept bărbat... aşa înaltă, osoasă, uscăţivă, cu nasul adus înspre bărbie, cum era.

Era totuşi un lucru în înfăţişarea ei care îi da un soi de feminitate... Avusese în tinereţe părul negru ca pana corbului, mătăsos, mare şi des, îmbîcsit de des, aşa cum îl avusese de altfel şi Hristache, împlîntat puternic, aşa încît îi micşora fruntea... Cu timpul încărunţise, fruntea se mai dezpărase, dar rămăsese tot atît de mare şi de des. În loc să-l poarte cărunt, Caliopi îl albise de tot şi acum nu numai că părea şi mai mătăsos, de parcă erau fire de argint alb, dar o şi întinerea oarecum... Îi mai sporea feminitatea şi şiretenia de a vorbi cu ochii pe jumătate închişi, ducînd la ochi lornionul care de altfel era cu sticle simple, fără dioptrii... Numai ca să ţie mai mult subt privirea ei, ca pe nişte obiecte, pe cei cu care vorbea... Pe de altă parte, fineţea şi subtilitatea ei, de netăgăduit, îi dădeau, cînd vrea ea, un adevărat farmec, ceva din frumuseţea unor şerpi veninoşi, cu care domina în aşa-zisa aristocraţie valahă. La mers şi îmbrăcăminte căuta s-o imite pe Maria Antoaneta, aşa cum şi-o închipuia din reproducerile pe care le cunoscuse... Purta părul ei frumos ridicat într-o arhitectură complicată şi susţinută cu spelci, piepteni şi diademe bătute cu pietre scumpe ; din nefericire pentru ea, majestatea mersului şi îmbrăcăminţii erau aproape caricaturizate, pentru că rochia ei, îndeobşte pornind de la aceea a Mariei Antoaneta, era încărcată prin adaos cu tot ce aduseseră modele succesive din prima jumătate a veacului. Mîneci bufante, gulere ridicate, combinate cu decolteuri din vremea imperiului, zorzoane, eşarfe, şi chiar un şal oriental imens pe care-l purta pe umeri... Era un soi de muzeu în mers care pătrundea în saloane, cînd era anunţată *„princesse* Ghica“, titlul considerabil sporit pentru cei care ştiau că e şi o Băl-Ceaurescu (deşi nu erau atît de bogaţi, căci unii Ghica erau cam scăpătaţi) după mamă, Mavrocordat, vară cu Bărcăneştii, cu Văcăreştii, Kretzuleştii, Floreştii şi, bineînţeles, cu ceea ce rămăsese din Brîncoveni, deci în modul acesta tot un fel

de muzeu. Își putea [permite] mai ales datorită averii ei imense, să fie „logovipera" temută a saloanelor.

Nu renunțase la gîndul că Hristache ar mai putea fi domn în Țara Românească, căci erau destul de bogați amîndoi. Întîmplările ar fi putut aduce mai curînd pe tron pe un Ghica, fie bărbatul ei, fie unul dintre băieții ei, căci avea doi, fie pe unul dintre gineri (căci avea patru fete, dintre care două măritate tot cu de-alde Ghica), dar setea ei neostoită era să se ridice numele de Băl-Ceaurescu însuși la tron.

O ura pe Frusinica, mai întîi pentru că după părerea ei era o pată pentru numele de Băl-Ceaurescu, deși Frusinica, la toate grațiile de rudenie ale spiței, adăuga și pe acela că bunica ei, o Cantacuzinoaică din spița Măgurenilor, era mai apropiată de mărimile Bizanțului. Mai greu era că această făptură nu era de loc mîndră că e o Băl-Ceaurescu, era mai mîndră că e actriță și prin asta dădea cea mai mare lovitură celorlalți Băl-Ceaurești, căci era dovada vie că numele poate fi disprețuit, de vreme ce una care-l purta, îl purta din necesitate de stare civilă, așa cum purta și pantofi.

După ce se răspîndise vestea că Frusinica este fată, că n-a avut nici un amant, exasperată că nu-l poate convinge pe Hristache să renunțe la ea, după ce o bîrfise cumplit prin saloanele protipendadei, într-o zi Calliopi se gîndi că la urma urmelor ar fi mai bine ca Hristache să se însoare cu ea și, o dată așezat în rîndul oamenilor, fie și așa, să se poată îndrepta iar cu toată făptura lui de taur, cu fruntea îngustă, spre gîndul domniei... Își închipuise că Frusinica nu va scăpa acest prilej de-a face o căsătorie, după judecata protipendadei, strălucită, dar spre uimirea tuturor, fata nici nu vrusese să audă de asta, ba, ca să sfîrșească odată cu orice propunere de acest fel, se logodise cu colonelul Dăscălescu; acum, cînd acesta nici măcar nu mai era în armată. De atunci o ura și mai mult... Iar astăzi o ura îndeosebi, fiindcă din

pricina ei nu se putea duce în salonul jucătorilor de cărți „să-i ia la trei păzește" pentru că sînt lași, că nu au curajul să iasă înaintea lui Soleiman și, deschizîndu-i ochii, să-l împiedice să se arunce așa în brațele revoluționarilor. Îi era frică numai de Frusinica, pentru că știa că nu are ce pierde și că-i poate spune în față ceea ce spusese odată, într-o grădină de vară, prefăcîndu-se că nu o cunoaște, întrebînd în gura mare: „Doamne, cine-o mai fi și paparuda asta cu barbă în cap!" de rîsese tot Bucureștii.

Cineva adusese vorba despre cei vreo treizeci de mari boieri, refugiați la Brașov și la Galați, care, intrigînd pe lîngă potentații austrieci și ruși, își pregăteau — credeau ei — urcarea pe tron de îndată ce revoluția va fi înfrîntă... Pe toți îi ura nespus Calliopi Ghica și îndeosebi pe Bibescu și pe Maricica lui, și pe Suțulești, care acum „lucrau" la Galați cu consulul general al țarului, Kotzebue. Cu un haz îndrăcit, începu să-și bată joc de acești poltroni, care n-au avut curajul să rămînă în țară și să lupte pe față cu revoluționarii... Știa o mulțime de anecdote pe socoteala Maricicăi Bibescu și mai ales pe socoteala doamnei Kotzebue, și aceasta cam viperă în felul ei, cu care schimbase multe înțepături înainte de revoluție.

În clipa aceasta se apropie de canapeaua ei o femeie încă tînără, cu o față de miel dulce, prea delicată ca să fie frumoasă, puțin cam subțire în talie și cu un gît lung și moale, care-i dădea un aer bătrînicios, cu toate că era foarte plăcut îmbrăcată, într-o rochie de tafta neagră, cu guler de dantelă albă... Era Maria Ghica, rudă foarte apropiată cu soțul „logoviperei", despre care aceasta aflase că scrisese principilor Grigore Ghica la Brașov să vie în țară fiindcă revoluționarii nu sînt atît de răi și te lasă în pace, dacă îți vezi de treabă.

— *Eh bien, madame, est-ce que vous l'avez obtenu ?* [1]

— *Je ne comprends pas, madame, cette question...* [2] răspunse Maria Ghica speriată, căci bănuia că va veni o perfidie.

— *Enfin, cette place... cette place* de zapciu *que vous briguez tant pour votre neveu... Je pense que monsieur Eliade ne vous refuse rien...* [3]

Mariei Ghica, făptură blîndă şi delicată, îi dădură lacrimile...

— *Mais, madame, je n'ai rien demandé à personne* [4].

— *Eh bien, ils ne vous offrent rien, de leur propre mouvement, vu que vous êtes leur tendre amie ?* [5]

Şi deodată mielul deveni mîţă.

— *Je ne demande rien, à personne, madame, ni même à vous, de vous taire. Sachez-le bien...* [6]

Dar nu avu curaj să-i întoarcă spatele şi rămase aşa locului, bleagă şi tristă.

Alaiul trebuia să treacă prin dreptul lor, pe la ceasurile douăsprezece, dar încă nu se vedea nimic, decît călăreţi de tot soiul şi din cînd în cînd caleşti şi carete, trecînd grăbite în sus şi în jos, pe Podul pe care nu mai avea voie să treacă mai nimeni. De o parte şi de alta a lui erau înşirate breslele cu flamuri şi cu podoabele simbolice ale fiecăreia, Gvardia Naţională, parte în uniformă, parte numai cu centiroane şi capele, ca şi aproape vreo zece mii de săteni, chemaţi prin comisarii de judeţe...

[1] Ei bine, doamnă, l-aţi obţinut ? (fr.).

[2] Nu înţeleg, doamnă, această întrebare... (fr.).

[3] În sfîrşit, locul acela... locul acela de zapciu, după care atîţi alergat atîta pentru nepotul dumneavoastră... Gîndesc că domnul Eliade nu vă refuză nimic... (fr.).

[4] Dar, doamnă, n-am cerut nimănui nimic (fr.).

[5] Ei bine, tocmai dumneavoastră care-i sînteţi o prietenă atît de apropiată nu vă oferă nimic din propria-i simţire ? (fr.).

[6] Nu cer nimănui nimic, doamnă, nici măcar dumneavoastră, să tăceţi din gură. Asta, ca s-o ştiţi... (fr.).

De asemenea, îngrămădiţi cum se putea, mii şi mii de bucureşteni care, cum se spunea, desfundaseră mahalalele...

Ferestrele împodobite cu flori erau înţesate mai ales de femei, ba erau oameni şi pe case. Ghirlande verzi treceau, ici şi colo, de la o casă la alta, peste Pod. Era o zi călduroasă de vară şi toate feţele păreau încinse... Snopuri de raze se resfrîngeau, scînteiau pe acoperişurile de tablă. Pretutindeni, steaguri tricolore şi steaguri otomane, cu semilune în colţ. Cu o întîrziere de aproape patru ceasuri, Soleiman, cu suita sa şi o escortă de două sute de călăreţi, în uniforme albastre, cu epoleţi şi ledunci aurite, trecură pe la Băneasa şi se opriră pe şosea, la grădina şi casele lui Costache Cantacuzino. Acesta fugise din ţară după întîmplările de la 19 iunie, şi Căimăcămia poruncise vătafului să pregătească odăile şi cele trebuincioase, ca Soleiman să se poată odihni puţin şi să îmbrace uniforma de ceremonie. O mare mulţime înconjură grădina, ţinută cu greu de dorobanţii Agiei şi de călăreţii turci, dar primirea oficială nu avea să înceapă decît la barieră, unde arhitectul Orăscu construise un arc de triumf în stil gotic, flamboaiant, care de altfel nu era decît cel de pe Cîmpia Libertăţii, de la 15 iunie, mutat aci şi împodobit cu steaguri, cu portretul sultanului îmbrăcat în flori. După ce avea să treacă pe subt arc, Soleiman avea să fie salutat de Municipalitate, care trebuia să-i înfăţişeze pe o pernă cheile, simboluri ale oraşului, şi pe o tavă, pîine cu sare. Doisprezece băieţi şi douăsprezece fetiţe, în port naţional, aveau să-i dea buchete de flori... Staroştii breslelor îi înfăţişau diferite semne ale meşteşugurilor respective.

*

Obosit de aşteptare, C. Aristia, care era ajutorul de comandant al Gvardiei Naţionale şi [care], îmbrăcat în noua ei uniformă, îşi inspectase de cîteva ori, de la opt

dimineaţa, sectorul, intră la Vornicie să se mai odihnească o clipă... Aci fu rugat de Costache Rosetti să aibă grijă să lipească necontenit „publicaţia" Căimăcămiei cu privire la înlocuirea guvernului... Soleiman ceruse ca neapărat această „publicaţie" să fie adusă larg la cunoştinţă populaţiei, dar caimacamii nu avuseseră acest curaj. O lipiseră doar în trei locuri : la palat, la Biserica Sărindar şi la Mitropolie. Dar revoluţionarii, care îşi dădeau seama de jalnica îngenunchere a celor trei, le rupeau furioşi şi era mereu nevoie să fie din nou lipite. Aristia luă cîteva foi să le aibă la îndemînă. Erau mici şi ruşinate parcă.

„PUBLICAŢIE

Se face cunoscut că Guvernul provisoriu, ce se formase în ţeară de la abdicaţia fostului domn, a încetat cu totul. Popolul Romîn este astăzi guvernat de noua Locotenenţă Domnească, compusă de şase membri şi aleasă de însuşi popolul, care va guverna ţeara pînă la alegerea noului domn.

Nouele instituţii cerute de popol vor avea puterea lor desăvîrşită după aprobaţia excelenţiei-sale Suleiman-paşa şi sancţia majestăţii-sale sultanului, ce cu părintească îngrijire protege ţeara.

S-au ales : N. Golescu, ministru din Năuntru ; I. Eliade, ministru Instrucţiei Publice, Chr. Telt, ministru de Război.

Bucureşti"

S-au ales... Adică s-au ales caimacami. O lipi cu mîna lui, căci locul era încă plin de clei. Dar în clipa aceea simţi pe umăr o mînă puternică şi întoarse capul.

— De ce dracu o mai lipeşti, frate Aristia ? Ce e aia revoluţie cu voia sultanului ?... Cum vine adicătelea asta ? ...Că tot ce face ţara acum ca să se libereze trebuie aprobat mai întîi de sultan.

Aristia fu destul de încurcat... Era un mare admirator al lui Eliade şi socotea că tot ce face marele cărturar

e bine făcut... Îi răspunse cu jumătate voce omului cu barba pătrată şi umeri largi din faţa sa :

— Ce vrei, frate ? Nu se poate altfel... Ştie şi Soleiman că e numai de formă.

Bolliac, căci el era, surîse cu oarecare tristeţe.

— Mă, voi, actorii, ar trebui să fiţi mai dîrjî... Prin vocea voastră vorbeşte poporul... Adică, vorbesc cu păcat. L-am uitat pe Costache Caragiale... Cunoşti scrisoarea pe care a scris-o *Pruncului romîn ?*

— Nu, de unde o s-o cunosc ?

— Are să apară poimîine. Ne-au trimis-o băieţii şi nouă... Ceteşte-o să vezi...[1]

Dar Bolliac nu ştia că pe aceeaşi listă de subscripţie figura şi C. Aristia, cu o sumă destul de frumoasă...

Mergeau acum împreună spre Şosea, printre cele două şiruri ale Gvardiei Naţionale, care abia stăvileau mulţimea... Omul de teatru mai ales era cu privirile îndreptate mai mult spre portretele împodobite de la etaj, deasupra prăvăliilor, acum închise, dornic să vadă femeile frumoase ale Bucureştilor... Deodată păli şi-şi

[1] Scrisoarea a apărut într-adevăr şi a înlăcrimat mulţi ochi. Iată-i cuprinsul :

„Domnilor redactori,

Numărul 19 al Pruncului romîn *anunţă o colecţie ; nevinovatul* Prunc *cere pentru maica sa, el cere şi primesce oricît de mic va fi darul. Deşi străin şi calomniat de inimicii mei, voi să iau parte la această faptă. Aflîndu-mă astăzi în lipsă de bani trimit* Pruncului *un inel al meu de diamant şi o podoabă de granate a soţiei mele. Binevoiţi a le pune spre vînzare, şi preţul lor îl veţi depune la casa adunării.*

Sacrificiul este mic, dar şi puterile mele de astăzi sînt mici, dea Domnul să mă însănătoşesc să poci lucra, şi zeciuiala muncilor mele o depui la casa colecţiei. Aş fi voit să continui scrisoarea, dar periodul friguriloг mă întrerumpe.

Fratele şi amicul vostru,

C. CARAGIALI" *(n.a.)*.

muşcă buzele. Bolliac fu surprins de această tresărire scurtă, îngheţată, a prietenului său şi, urmărindu-i privirea, văzu şi pricina... La o fereastră a casei Grădişteanului, Frusinica, puţin aplecată, scruta Podul Mogoşoaiei în sus, ca să vadă, probabil, dacă e vreun semn de apropiere a alaiului. Nu-i văzu pe cei doi care priveau spre fereastra care, de altfel, spre deosebire de alte case, nu avea nici un fel de podoabă... Plecă spre iatacul cel mare, cu sofale, unde erau mesele de cărţi. Tocmai venise un coleg al ei, actorul Ion Dănescu, tînăr cam sec, cu pretenţii de crai căruia nu i se poate rezista, şi mai ales un reacţionar îndîrjit... Adus în cercul acesta al protipendadei, primit chibiţ la joc şi alegîndu-se din cînd în cînd cu cîte un galben, dar el, spilcuit şi îmbrăcat după ultima modă apuseană, era nespus de măgulit de hazul pe care îl făceau marii boieri, cu anterie şi cauce, de snoavele pe care le istorisea foarte iscusit, ca şi de cancanurile din oraş pe care le povestea cu multă fiere. Îşi dădea şi el aere aristocratice şi era necruţător cu democraţia, bătîndu-şi joc, cu orice prilej, de „craii", de „desculţii", de stîngăciile revoluţionarilor cînd voiau să fie — zicea el — distinşi... Deşi nu era prea arătos de statură, îndrăzneala lui mergea pînă acolo că vorbea în gura mare pe stradă, arătîndu-şi dușmănia faţă de patrioţi şi uneori chiar îi apostrofa. De două ori era să fie bătut în faţa palatului. Altădată fusese dus la poliţie... Dar tocmai din aceste întîmplări, pe care apoi le povestea cu mîndrie, îşi făcea un merit, mai mult ca să fie primit în protipendadă... Acum povestea foarte ascultat scandalul — cum zicea el — cu sala de la Şosea, unde urma să aibă loc balul dat în cinstea lui Soleiman.

— Au smuls de la Vistierie douăzeci de mii de galbeni, ca să decoreze sala, şi acum se ceartă ca ţiganii ca să împartă prada. Rosetti nu mai ştie cum să-i împace, că el e acum numit de ieri director al Departamentului

din Lăuntru, în locul nepotului dumneavoastră, preciză el, adresîndu-se gazdei. Ştirea era de altfel adevărată, căci Grigore Grădişteanu plecase în delegaţie cu Bălcescu şi ceilalţi la Constantinopol, şi i-a ameninţat cu închisoarea.

— Ascultă, mă, zece mii de galbeni cheltuiesc ei numai pentru balul din grădină... Auzi, pungaşii... Zece mii de galbeni, se cruci Alecu Vulpe.

— Coane Alecule, dacă vă spui. Nu ştiu toţi cum să mai întindă: maimur-başa Costache şi tapiţerul Greniul se ceartă cu Mayer, care vrea să ţie tot pentru el... iuncărul Magheru a ciupit şi el trei sute de galbeni pentru artificiile din grădină... Montrezor, care o să mai încaseze şi de la reprezentaţia de teatru cel puţin patru sute de galbeni, se ceartă cu pictorul ăla Iscovescu, care a făcut şi el decoraţie şi cere şapte sute de galbeni... Pînă la urmă Rosetti o să oprească pentru el tot cașcavalul...

Adevărul era că toate cifrele erau umflate de zece ori, şi micile neînţelegeri dintre colaboratori, exagerate şi înveninate cu fiere de la el... Rosetti avea mare bătaie de cap cu organizarea grabnică a unei serbări cu iluminaţie în grădina de la Şosea, urmată de un bal cu bufet îmbelşugat în pavilionul amenajat din nou. Scria toată ziua adrese energice către Municipalitate, către colaboratori, căutînd să înlăture piedicile de tot soiul.

— Ascultaţi la mine, continuă Alecu Vulpe... hoţomanii ăştia au secat vistieria ţării... Se spune că pe Soleiman l-au cumpărat cu un milion de galbeni, ca să le recunoască guvernul... Ascultaţi-mă pe mine, au să înfunde toţi puşcăria.

Frosy Băl-Ceaurescu fusese poftită să cînte şi să declame şi ea la reprezentaţia teatrală care avea să aibă loc a doua zi seara la teatru; cînd boierii aflară despre asta, îşi ieşiră din sărite şi o convinseră că nu

Clubul cărţii digitale 2024

e de demnitatea ei să dea sprijin pentru sărbătorirea turcului...

Ion Dănescu mai povesti şi alte multe mici ticăloşii pe seama celor de la guvern, în hazul gros al marilor boieri...

Cînd Cezar Bolliac, care era şeful Vorniciei oraşului, puţin şi cam supărat că atribuţiile sale sînt încălcate de Municipalitate, se urcase în caleaşcă pentru ca să ocolească spre Uliţa Tîrgovişteî, ca de acolo să se ducă, cum era îndatorat, la Mitropolie, Aristia se întorsese numaidecît pe Pod şi se oprise în faţa casei lui Grădişteanu, cu ochii pironiţi la fereastra unde o văzuse pe Frusinica. Nu trecu mult şi o văzu din nou... De data asta îl zări şi ea... Nespus de bucuroasă, nici nu aşteptă ca el să o salute, îi făcu semne cu mîna, ridicîndu-şi braţul şi mişcîndu-şi copilăreşte degetele. La asemenea izbucniri de prietenie spontană, Aristia nu putea rezista niciodată şi îi răspunse cu un surîs melancolic, înduioşat. Frusinica îşi luă umbreluţa liliachie, cu dantelă şi baston lung şi subţire, şi, fără să mai dea bună ziua celor dinlăuntru, zbură pe scară...

Băl-Ceaurescu, cu un junghi în inimă, alergă la fereastră ca să vadă încotro se îndreaptă... O văzu toată înflorită de bucurie alergînd aproape, către Aristia. Se întoarse la joc mîrîind printre dinţi :

— S-a dus la bestia aia de palicar... Şi trînti o înjurătură grosolană de rîseră toţi.

Văzînd-o în rochia liliachie, strînsă pe talie, cu volănaşe de aceeaşi culoare, cu braţele albe goale, cu surîsul vioi, care îşi răspundea cu albul de fildeş al dinţilor, iluminîndu-i toată faţa, Aristia uită de îngrozitoarea întîmplare care îl chinuise atîta cînd află şi amănunte despre acea prinsoare stupidă dintre boieri, uită şi toate suferinţele trecutului. Sînt unele bucurii care seamănă cu începuturile...

— Frosy, cum poţi să stai tu între oamenii aceia scîrboşi, care nu se gîndesc decît la buricul lor, acum cînd ţara asta întreagă freamătă şi tremură pentru libertatea ei ? Uită-te şi tu... Zeci de mii de oameni.

Frusinicăi îi fu, în clipa asta, într-adevăr ruşine. Îşi spuse în gînd, plină de silă la amintirea trupurilor acelea burduhănoase, la măscările de care făceau atîta haz, că locul ei nu e acolo. Fără să vrea, chipul ei de heruvim se strîmbă de silă... O clipă, Aristia o privi zăpăcit, neştiind ce vrea să spuie această înnegurare în silă. Îi era teamă că o mîniaseră spusele lui. Ea îi puse însă mîna moale pe braţ şi spuse încet, întunecat :

— Ai dreptate...

Îi păru rău în clipa aceea că a fost în stare să refuze să declame la reprezentaţia de la teatru... Se hotărî să anunţe chiar azi că primeşte.

Acum, toată lumea de la ferești se uita numai la ei doi... În uniforma lui nouă, pe care el, obicinuit să poarte orice costum pe scenă, o purta cu o calmă eleganţă, alături de această frumuseţe cu casca strînsă de cîrlionţi aurii, pe care era aşezată cam într-o parte o pălăriuţă cît o farfurioară de ceai, cu umbreluţa puţin înapoi pe umăr, erau o pereche potrivită, ca în faţa publicului, la teatru... Ea nu-şi mai lua mîna de pe braţul lui şi el nu mai avea nevoie de altceva. Erau chiar pe Pod, în faţa rondului de gvardişti, singuri în văzul tuturor...

Se auziră lovituri de tun, semnalul că Soleiman a trecut pe subt arcul gotic de triumf de la barieră... Fu o mare mişcare de o parte şi de alta a Podului, apoi lumea încremeni în aşteptare... Peste cîtva timp apăru escadronul de cavalerie şi după el o caleaşcă în care era noul şef de poliţie al capitalei, numit chiar azi-dimineaţă — dar numirea nu avea să apară în gazetă

decît peste două zile — Ion Brătianu. Apoi, puţin cam în dezordine, vreo douăzeci-treizeci de călăreţi în uniforme muiate în aur, paşale şi alţi ofiţeri turci, suita lui Soleiman, amestecaţi cu ofiţeri romîni, pe cai lucioşi, cu harşele de păr de cămilă. La depărtare de zece paşi în urmă, careta de lac negru, cu burduful lăsat în jos şi înainte şi înapoi, în care era într-o uniformă albastră, cu o pelerină albă pe umăr, Soleiman, şi alături de el prezidentul Municipalităţii, Polizu, care ştia şi turceşte, şi franţuzeşte.

Urâlele zguduiau văzduhul şi mănunchiuri de flori zburau de la ferestre, desfăcîndu-se în mica lor traiectorie şi căzînd mai mult pe caldarîmul Podului... Frusinica se încălzi şi ea de atîta entuziasm. Nu avea flori şi îşi fîlfîia batista mică de mătase... Cînd careta trecu pe lîngă ea, la un pas, simţi privirea adîncă a turcului oprită asupra ei. Apoi îl văzu cum ia un mănunchi de flori, din cele căzute lîngă el pe fotelul caretei şi i le aruncă, cu mîna moale... Ea, care făcuse vreo doi paşi după caretă, care mergea şi ea la pas, neavînd flori, îi aruncă batista. El se aplecă mult peste aripa caretei şi izbuti s-o prindă, ducînd-o spre buze, dar fără s-o apropie. Cu capul întors, Soleiman se gîndi cu spaimă că femeia asta atît de tînără şi de frumoasă se va pierde în mulţime şi că nu o va mai vedea niciodată... Cînd nu o mai putu zări, căci careta trecuse de Biserica Albă, se întoarse mîhnit, dar întîlni privirea surîzătoare a lui Polizu, care ghici neliniştea lui.

— E cea mai frumoasă actriţă a teatrului romînesc... Frosy Băl-Ceaurescu.

Turcul repetă încurcat şi încîntat, cu accent greşit :

— Bal-Ceaurescu... Ceaurescu... Am auzit de numele ăsta cred... Şi fu mulţumit că măcar ştie cine e.

Familia Băl-Ceaureştilor era într-adevăr cunoscută şi la Constantinopol.

Soarele puternic de namiază de august îi cădea lui Soleiman în plină faţă, dar el era toropit din altă pricină.

TRECE CORTEGIUL

După ce alaiul trecu, boierii care se îngrămădiseră şi ei în sacnacsiu şi la ferestre, ca să vadă mai bine, se aşezaseră acum din nou la jocul de cărţi, aşteptînd să fie în sfîrşit poftiţi la masă, cînd apăru în uşa cu cele două canaturi aurite, date la o parte, Calliopi Ghica, urmată de un grup întreg de cucoane şi tineri, pe care vădit îi chemase după ea... Era furioasă, măreaţă şi înflăcărată... Începu să urle arătîndu-i pe cei de la joc celor din urma ei.

— Uitaţi-vă... uitaţi-vă la ei... În timp ce ţara se duce de rîpă şi ăia îi plimbă parastasul pe stradă, moliii şi neputincioşii ăştia s-au înfundat aci la cărţi.

Marele vornic Scarlat Grădişteanu o întrerupse uimit, speriat aproape :

— Dar... Calliopi... ce vrei de la noi ?... Ce putem face...

Dar zeiţa majestoasă îi tăie vorba numaidecît :

— Auzi ce întrebare caraghioasă ?!... Cum ce să faceţi ? Să fi ieşit cu toţii în stradă, să fi prins de dîrlogi caii de la droşca acelui fătălău imperial şi să-i strigaţi : Înapoi... semănător de anarhie... Şă-l ameninţaţi că dacă nu se întoarce, cît e el de cumnat al sultanului, va înfunda puşcăria, fiindcă nimeni nu se poate juca nepedepsit cu anarhia...

— Cum era să facem noi asta, bre muiere ? întrebă întărîtat Alecu Vulpe. Ce, vrei să ne sfîşie prostimea ?... Şi apoi mucalit : Mă vezi pe mine luînd caii de dîrlogi ?

Calliopi Ghica rînji amar şi ochii-i scăpărară de furie.

— Cine ar fi îndrăznit să se atingă de floarea aristocraţiei romîneşti ? Nu-i ştiţi cît sînt de laşi...? Nu ştiţi că e destul să te încrunţi la ei, ca s-o ia la goană în munţi ? Vă spui eu... Vă meritaţi soarta... dar biata Ţară Romînească merită ceva mai bun decît voi. Nu sînteţi cu nimic mai prejos de poltronii care au fugit la Braşov şi la Galaţi.

Toţi se priveau buimaci... înţepeniţi de frică, fiindcă nebuna era în stare să ia la refec şi pe fiecare în parte.

Mucalit, tot Alecu Vulpe lămuri situaţia :

— Acum că n-am luat caii de dîrlogi... ce dracu să mai facem, bre Calliopi ?

„Logovipera" se potoli bruse, căci ştia că marele ban e şi el gură rea, şi luptătorii de felul ei ştiu în genere să-şi măsoare adversarii... Tăcu din gură încruntată... Şi deodată i se păru că a găsit ce e de făcut... Spuse deci domol :

— Nene Alecule, părerea mea este că acum, aci numaidecît după masă, să scrieţi un memoriu scurt către Poartă, arătînd că Soleiman-paşa a trădat interesele imperiului, şi să-l semnaţi cu toţii... Iar mîine, cînd va fi recepţia la care v-a invitat, să-i înmînaţi acest memoriu.

Grosolan cu intenţie, Alecu Vulpe, după ce clătină din cap, admirativ, către cei din dreapta şi din stînga lui, îi spuse zîmbind cu barba lui rară, de ţap încărunţit :

— Fă Calliopi, nu eşti proastă de loc... Tu ai mai mult cap decît şapte logofeţi la un loc... Că ban mare cu cap nici nu s-a pomenit pînă acum... Dacă mă fac cumva domn, eu pe tine te iau mare logofăt, că eşti dată dracului... Tu să ne scrii şi arzul către sultan, că-l iscălim cu toţii... Îl dau eu cu mîna mea.

Calliopi ştia că la şaptezeci şi trei de ani Alecu Filipescu boşorog nu mai avea nici o şansă să vie pe tron. Dimpotrivă, era un paravan bun. Se duse la el, că era

lungă marginea sofalei, şi-l sărută pe obraji, în hohotele admirative ale tuturor... Tocmai atunci fură poftiţi la masă.

*

La palatul Bibescului, unde aşteptau pe terasă cei trei locotenenţi şi toţi miniştrii, între două discursuri, Polizu avu timp să-i spuie lui Tell întîmplarea, care la rîndul său o şopti celorlalţi. Dealu Mitropoliei era negru de lume, care fîlfîia steguleţe tricolore şi otomane, sau numai pălării şi batiste... Cînd se sfîrşiră cele douăzeci şi una de lovituri de tun, lumea înţelese după zvonul răspîndit de oamenii Locotenenţei că asta înseamnă că au fost primite cele douăzeci şi una de puncte ale constituţiei şi uralele nu mai conteneau. Cei două sute de călăreţi turci, care escortau pe Soleiman şi escadronul de cavalerie romîn, făcuseră front în marea grădină a Bibescului, stricînd răzoarele de flori, călcînd arbuştii de soiuri rare, dar nimeni nu se mai gîndea la asta...

Discursul lui Eliade fu umflat ca de obicei. Mitropolitul nu pomeni de revoluţie, iar răspunsul lui Soleiman, cam rece, în termeni tari, fu căptuşit cu înţelesuri foarte binevoitoare din modul în care fu pronunţat şi din surîsul şi gestul moale cu care era întovărăşit...

Seara tot oraşul fu iluminat... Întovărăşit de N. Golescu, cu care se împrietenise încă de la Giurgiu şi cu care schimbase fel de fel de glume, Soleiman făcu o plimbare în caretă la Şosea... La lumina faclelor văzu cum din faţă vine într-un trap sălbatic o cabrioletă cu doi cai albi, mînaţi de o femeie blondă... O recunoscu pe tînăra care-i aruncase batista şi, strîngînd cu mîna puternic braţul lui Nicolae Golescu, duse mîna la fes, înclinînd capul... Ea îi răspunse în fugă, surîzînd. Golescu cunoştea întîmplarea, cum o ştia tot guvernul, şi-i

spuse că o va vedea din nou a doua zi, la reprezentația de la teatru...

Frusinica trimisese vorbă prin Aristia că va veni să declame și să cînte dacă o acompaniază el la pian.

A doua zi, înainte de prînz, Soleiman primi tot corpul consular și dădu o audiență colectivă la un grup de peste o sută de boieri, dintre cei mai de frunte, care venise să arate prăpastia în care-i aruncată țara prin reformele acestei revoluții. Spuseră că nu mai sînt siguri de viața lor. Comisarul pofti într-o încăpere alăturată pe cinci dintre marii boieri, pe Iordache Filipescu, Alecu Filipescu-Vulpe, Teodor Văcărescu-Furtună, Băl-Ceaurescu și Herăscu-Năsturel... Le ceru să fie liniștiți și să aștepte cu răbdare hotărîrea sultanului. Să nu se teamă de nimic, căci viața și averea lor este apărată de hatișeriful de la Guilhané, prin care majestatea-sa, augustul suzeran, garanta viața, libertatea și averea tuturor raialelor sale. De aceea se găsesc la Giurgiu trupele otomane.

La ieșirea din încăpere, Alecu Vulpe, care mergea dîrz, uitînd că e surpat, mîrîi, dar destul de tare, ca să audă toți în jurul său :

— V-am spus că l-au cumpărat cu o sută de mii de galbeni... uitînd că ieri spusese un milion. Adăugă în schimb amănunte noi : I-a dus pungile cu aur Hillel, la Giurgiu, cînd s-a dus lunea trecută cu Niculache Golescu...

*

Sala teatrului ticsită era decorată cu steaguri tricolore și turcești... Loja în care se găsea Soleiman cu locotenenții era încărcată de flori, ca și celelalte de altfel, în care se găseau miniștrii și pașalele din suita lui.

Cîntă întîi o muzică otomană și se ridică încet cortina... O altă cortină transparentă, de voal, lăsa să se vadă portretul sultanului înconjurat de cele douăzeci și una de puncte ale constituției. Toți se ridicară în picioare și izbucniră în aclamații... Aplaudă și Soleiman, și asta spori entuziasmul sălii.

Din restul programului, bolnav de nerăbdare, turcul nu mai văzu și nu mai auzi nimic pînă la apariția de heruvim auriu a Frusinicăi... Vocea ei mică, moale, de cristal lichid, îl fermecă și mai mult. Cei din sală, care știau aproape toți de întîmplarea cu batista și care-l spionau acum cu coada ochiului, văzîndu-l cum o privește, răpit parcă, cum o aplaudă, uitînd de tot că e comisar imperial într-o țară vasală, o aplaudară nebunește pe actriță, mulțumindu-i parcă pentru patriotismul ei... O acoperiră la sfîrșit cu flori, ea luă un buchet de trandafiri albi și veni spre lojă, întinzîndu-l turcului, care se aplecă peste lojă ca să-l poată lua. Își arătă, după reprezentație, dorința ca să felicite numaidecît pe cîntăreți și actrițe. Merse întovărășit de N. Golescu pe scenă, unde fu primit cu aplauze și îi fură toți prezentați... Montrezor, nepoftit de nimeni, îi spuse cîteva vorbe în franțuzește... La sfîrșit îi pofti pe toți la un supeu, la restaurantul al cărui nume i-l dete Golescu.

Mai ales după balul de a doua zi, din grădina de la Șosea, nu mai încăpea îndoială că pentru toți reacționarii și revoluționarii, Soleiman devenise o cîrpă în mîinile Frusinicăi.

— S-a tîmpit turcul din amor, mîrîia mereu Alecu Vulpe, uitînd că-l declarase cumpărat cu o sută de mii de galbeni... Adăugă o seamă de măscări pe socoteala Frusinicăi și a locotenenților, care se foloseau de farmecele unei curve ca să întărească o stăpînire de hoțomani.

Juraseră că dacă ea se va mai întoarce printre ei, îi vor da un picior în spate. În schimb, în cercurile Loco-

tenenței și ale negustorimii revoluționare, după o vorbă a lui Pavlicioni, se vorbea despre puterea Iuditei [1] asupra lui Holofern și se vorbea despre ea cu admirație... Zvonurile prietenoase, care ajungeau pînă la ea, și tămîia laudelor o îmbătau pe actriță, care descoperi, pe calea asta, revoluția și patriotismul. Îi era recunoscătoare lui Aristia, care o întovărășea acum pretutindeni și pe care Soleiman îl poftea totdeauna, o dată cu ea. În privința asta turcul se arăta de o mare delicatețe. Tot ceea ce își îngăduise era să-i spuie la masă, după bal, cu un surîs topit de admirație:

— De ce nu veniți la Istambul? Ați fi sărbătorită ca o regină...

Ea răspunse cu mai multă precizie, glumind:

— Mi-e teamă că mi-or scoate ochii cele optzeci de neveste ale excelenței-voastre.

Cumnatul sultanului rămase pe gînduri, apoi răspunse grav:

— Nu sînt chiar optzeci... Și cred că toate v-ar privi și ele cu admirație.

Ea vrusese să-i fie recunoscătoare pentru că la adunarea de boieri și notabilități revoluționare, pe care o convocase el la prînz la palatul de pe Podul Mogoșoaiei, unde era rezidența Căimăcămiei, ținuse o cuvîntare acum sfătuindu-i hotărîtor pe boieri să primească starea de lucruri, dînd dovadă de patriotism... Adresîndu-se tuturor, el le spusese:

— Fiți înțelegători și fiți uniți, și țara voastră va propăși... Sfătui stăruitor pe toți acei fugiți să se întoarcă în țară.

...Dar îndeosebi o altă frază plăcu revoluționarilor, fraza de încheiere, pronunțată cu o deosebită energie:

[1] *Iudith* — personaj biblic. Pe cînd cetatea sa Betulia era asediată de Holofern — unul dintre marii generali ai lui Nabucodonosor — Iudith s-a strecurat noaptea în cortul acestuia și l-a ucis

— ...Am convingerea că nu vă veți îndărătnici de a recunoaște Locotenența și a vă supune ei ca unui guvern legitim...

Fraza dată aci după traducerea românească, apărută în *Monitorul român*, cetită și în gazete, provocă bucurie tîrgoveților.

A doua zi spre seară, în ajunul plecării din București, Soleiman aștepta cu careta la Șosea, cu nerăbdare, ivirea cabrioletei cu armăsari albi. Veneau numeroase alte echipaje, dar cabrioleta întîrzia. Nici unul dintre aceste echipaje nu ocupa locul liber lîngă caretă, la capătul Șoselei, căci știau toți că este păstrat pentru cabrioleta cu armăsari albi. În sfîrșit, veni... Alături de ea era Aristia.

Soleiman coborî din caretă, coborîră și cei doi și ea se grăbi să-și ceară iertare... Întîrziase, căci vrusese să puie din nou rochia liliachie, care-i plăcuse atît de mult excelenței-sale. Ținea să o puie din nou, în această clipă a despărțirii.

— Vă mulțumesc... îi spuse el, sărutîndu-i mîna... Așa vă voi ține minte toată viața, în rochia asta...

— Vă place atît de mult, excelență?

El se mulțumi să zîmbească...

A doua zi însă, în clipa în care se urca în caretă, primi o cutie mare de carton... Era plină cu flori și, între ele, rochia liliachie.

BALUL LUI SOLEIMAN

Tineretul a dansat un cadril... La o masă, înconjurat de guvern, Soleiman privea... Lîngă el, Frusinica glumea scînteietoare în lumina sfeșnicelor... Simțea că toată lumea îi e recunoscătoare că prin frumusețea ei a salvat

revoluția. Îi erau ochii umezi de fericire. Răspundea prevenitoare, ușor intimidată, întrebărilor pe care Soleiman le însoțea de un zîmbet curtenitor și foarte respectuos în același timp. Era limpede că femeia îi plăcea nespus de mult. Era de o distincție segnorială și gura lui foarte modelată, între mustața tunsă și barba potrivită mult cu foarfecele, era numai zîmbet. Eliade și Tell, noii membri ai Căimăcămiei, răspundeau intimidați întrebărilor numeroase pe care Soleiman le punea numai din condescendență ca să facă plăcere... Nicolae Golescu însă, care se împrietenise cu el încă de la Giurgiu, făcea tot felul de glume, și pe cînd ceilalți doi caimacami rîdeau ca niște școlari, bucuroși că profesorul glumește, fostul colonel făcea tot soiul de glume pe socoteala celor din sală... Lîngă ei, la aceeași masă, puțin retras, ședea încurcat puțin, stînjenit că e printre membrii Locotenenței domnești, Aristia, în uniformă de maior din Gvardia Națională... Frusinica îl ridicase de la masa lui, făcîndu-i semn că vrea să danseze, și cînd se sfîrși dansul, ea îl aduse să-l prezinte lui Soleiman.

— Îmi dați voie să vă prezint pe profesorul și prietenul meu cel mai bun, excelență... și schiță o ușoară plecăciune.

Aristia, foarte intimidat, totuși salută ofițerește, cu o adresă exagerată de actor... Cînd sfîrși salutul, rămase parcă suspendat.

— Vă felicit, domnule, pentru eleva dumneavoastră și vă invidiez pentru titlul de prieten pe care vi l-a dat... Și-l pofti cu un semn să stea jos, arătîndu-i un scaun la masă... Prietenii prietenilor noștri, continuă el, sînt și prietenii noștri, și o privi lung pe ea, surîzînd cu aceeași distincție... dar nu fără un anume înțeles...

În timpul acesta de la mesele din boschetele grădinii, se ridicau mereu perechi, care veneau și urcau cele cîteva trepte ale estradei de pe care se executase programul și pe care acum, dintr-o glumă a fetelor, se

dansa... Era tot pe o podea mai mică, adăogită însă, o orchestră europenească cu un clavir, și o alta, redusă ca număr de elemente, turcească, o surlă, un cimpoi, două dairale... În lumina lampioanelor multicolore, a ghirlandelor de ouă de struț și a faclelor înfipte în pari vopsiți verde de la intrarea fiecărui boschet, femeile din burghezia romînească înlocuiau cu un talent desăvîrșit, fiind în genere și de o frumusețe mai proaspătă, pe boieroaicele care refuzaseră, din motive politice, să ia parte la serbare.

Mare iubitor de frumusețe feminină, Soleiman-pașa ducea din cînd în cînd la ochi binoclul de aur, cu suport în stînga, subțire și lung ca de lornion.

În îmbulzeala de pe podiumul înălțat, Nicolae Golescu văzu pe Ana Ipătescu dansînd cu locotenentul Deivos și-i spuse în șoaptă, serioasă acum, musafirului :

— Uitați, excelență, femeia curajoasă care la 19 iunie a salvat Guvernul provizoriu din mîna unor soldați rudimentari *(des mains d'une soldatesque rudimentaire)*.

Lui Soleiman îi păsa puțin, probabil, că Ana Ipătescu a salvat Guvernul provizoriu, dar vrea să cunoască orice femeie frumoasă, cît mai multe femei frumoase... Orchestra cînta acum un vals legănat de Lanner.

— Aș dori, excelență, să cunosc și eu o femeie atît de vitează !

Golescu se pregătea să se scoale s-o invite, dar titlul neașteptat de excelență (pînă acum pașa îi spunea *„mon colonel"*) îl făcu să rămîie locului. Era acum o părticică dintr-un fel de suveran. Chemă un locotenent și-i dădu ordin să se ducă și să roage pe doamna Ana Ipătescu să poftească la masa de onoare...

— Îi spui că excelența-sa dorește să cunoască pe eroina de la 19 iunie, și îi oferi brațul dumitale, domnule locotenent !

Ana Ipătescu nu vru să vie... Se codea. Motivul era și că nu vorbea prea bine franțuzește...

Atunci Maria Rosetti, care dansa cu Rosenthal, se opri și se oferi s-o întovărășească și ea, spunîndu-i cu un surîs malițios, privind cu înțeles spre Frusinica :

— Nu te teme, scumpa mea... Rolul Waleascăi [1] a și fost luat... Și luă de braț pe Rosenthal... Hai și dumneata cu noi...

Soleiman se ridică în picioare cînd văzu că se apropie două femei frumoase și ieși în fața mesei să le salute.

— Foarte încîntat că vă cunosc, doamnă... Un asemenea act îndrăzneț ca al dumneavoastră vă asigură nemurirea, dar ne dă și nouă dreptul să cunoaștem și să admirăm pe eroină.

Ana Ipătescu asculta zăpăcită, mai ales că în glasul lui Soleiman pîlpîia ușor un soi de detașare indiferentă. Acesta se întoarse apoi brusc, arătînd pe Maria Rosetti :

— Este desigur sora dumneavoastră, nu ?

Toți cei de față băgară de seamă, acum parcă întîia oară, cît seamănă cele două femei, amîndouă roșcate, Ana Ipătescu ceva mai lungă la față.

I se lămuri lui Soleiman că Maria Rosetti este soția fruntașului revoluționar Rosetti, ministru interimar al Afacerilor Interne. Le pofti cu aceeași distincție afabilă să stea jos.

Rosenthal rămăsese în picioare încurcat, trăgîndu-și ușor mustața mică și mătăsoasă. Eliade băgă de seamă și-l prezentă într-o franțuzească accentuată, ca în Elveția romandă :

— Domnul Rosenthal este artistul care a decorat această grădină astă-seară.

Soleiman se miră cu multă mimică și apoi felicită pe artist. Golescu întări cu o autoritate amicală :

[1] Maria Walewska — contesă poloneză, favorita lui Napoleon Bonaparte.

— Tot domnul Rosenthal a pictat această splendidă Romînie, care-și sfarmă lanțurile cu steagul libertății în mînă !

Soleiman admiră și felicită din nou pe artist.

— Sînteți un talent înnăscut, domnule, și privea îndelung cu binoclul de aur un tablou așezat în spatele podiumului, lîngă orchestră, pe un șevalet înălțat și împodobit cu ghirlande... Țara dumneavoastră e bine simbolizată printr-o femeie atît de frumoasă.

— Nu recunoașteți modelul, excelență ? întrebă graseind în franțuzește litera *r*, cum îi era obiceiul, N. Golescu. Privirea lui indica discret pe Maria Rosetti.

Comisarul imperial fu foarte încurcat, și după ce admiră din nou se porni pe scuze :

— Vai, îmi pare rău... Cum de nu am remarcat dintr-o dată acest lucru... Toată speranța că voi fi iertat îmi rămîne tot la frumusețea dumneavoastră, doamnă !

Toți rîseră silit.

Atunci din cuprinsul grădinii se auziră strigăte care cereau ca Frusinica să cînte din nou. Treptat deveniră stăruitoare. Unii băteau din palme, alții băteau în mese ; cînd i se explică comisarului imperial despre ce e vorba, acesta se întoarse spre Frusinica și începu să aplaude și el, cu barba lui frumos aranjată, înflorită de zîmbet.

Frusinica nu avu ce face și se întoarse către Aristia :

— Ce ziceți, maestre ? Putem refuza ?

Aristia era cufundat în cele mai negre gînduri. Se vedea cît este de enervat și din faptul că își rupsese unul din nasturii de pe manșetă ai fracului său, care amintea mereu pe actorul de prime roluri... Se întreba îngrozit care va fi sfîrșitul acestei nopți. Va avea puterea să îndure priveliștea femeii acesteia atît de detestată și atît de adorată, plecînd în zorii zilei la brațul cumnatului imperial ca o pradă voluntară de război... ?

Brutalitatea acestei clipe îl îngrozea ca o execuţie apropiată. Îşi aducea aminte de clipele ei de gingăşie, de emoţia plină de graţie, cînd arunca masca şi îşi dezvăluia adîncurile ei de fetiţă dornică să fie ocrotită. Aşa va fi în braţele lui Soleiman în zorii zilei... Galateea [1], propria lui creaţie.

Frusinica pornise înainte spre estradă. Rochia de muselin galbenă, tare ca lămîia, cu talia lungă, strînsă ca pe un piept de statuie şi prelungită pe şolduri în dreapta şi în stînga în unghi ascuţit, pusă jos pe un singur cerc, şi mai mic decît de obicei, îşi juca uşor volanele, de aceeaşi culoare, în ritmul paşilor. Urmînd-o la cîţiva paşi, Aristia o privea înfrigurat atît de aproape şi totuşi niciodată neputînd fi ajunsă.

Îşi plimbă mîinile pe pian şi vrînd să-i facă semn că e gata... îi întîlni privirea vioriе, surîzătoare, dăruită lui toată cu un soi de neruşinare de parcă n-ar fi fost nimeni în jurul lor.

Trebui să cînte îndelungă vreme... căci nu se mai săturau ascultîndu-i glasul atît de limpede şi uneori înfiorător de plăpînd.

Noaptea de iulie începuse să pălească... Puzderia de stele se vedea de jos din grădină, printre torţe şi lampioane, palidă şi nedefinită. Soleiman îşi spuse că e timpul de plecare potrivit înaltului său rang. Era foarte protocolar din firea lui şi din pricina asta îşi cîştigase simpatia şi favoarea imperialului său cumnat. Ardea de nerăbdare să fie cît mai repede singur cu această frumuseţe blondă, cum puţine întîlnise în viaţa lui, chiar în capitalele apusese, unde femeile frumoase pot fi uşor văzute. Îl stînjenea şi pe el brutalitatea clipei, dar i se părea de neocolit. Nu avusese nici o clipă prilejul să-i

[1] *Galateea* — statuie, reprezentînd o femeie neasemuit de frumoasă, de care s-a îndrăgostit însuşi creatorul ei, sculptorul legendar Pygmalion.

vorbească pe un ton intim, de altfel era şi de felul lui destul de stîngaci, împotriva tuturor aparenţelor, dar simţea că e o femeie ciudată, căreia nu i se putea vorbi de-a dreptul... Pierduse prilejul ieri seară şi nu fusese atît de priceput ca să-i propuie să vie să-l vadă, deşi vedea bine că ea atît aşteaptă. Era ultima seară poate cînd mai erau împreună şi trebuia să profite de această împrejurare, şi cel mai bun lucru şi mai sigur era să se ofere s-o conducă acasă în careta lui... De formă avea să mai invite şi pe unul dintre miniştrii aceştia cu soţia lui, ca să salveze aparenţele.

Abia se întorseseră la masă cei doi, cînd se produse o oarecare mişcare în grădină, deoarece unul dintre lampioanele de hîrtie colorată, încreţită, luase foc, şi de la el încă vreo două.

Cînd zarva se potoli şi orchestra turcească începuse o melodie monotonă şi senzuală, Soleiman se ridică indicînd că vrea să plece... Membrii Locotenenţei se ridicară şi ei... ca şi toţi cei de faţă. Comisarul imperial se întoarse spre Niţescu, ministrul Contabilităţii statului, pe care-l cunoscuse bine în ajun şi care împreună cu soţia sa şi ceilalţi miniştri se apropiaseră ca să salute la plecare.

— Dacă vreţi să vă conduc acasă, pe dumneavoastră şi doamna, o vom face cu plăcere...

Niţescu se închină flatat şi atunci Soleiman se întoarse cu un soi de nerăbdare spre Frusinica.

— Bineînţeles, domnişoară, că-mi veţi acorda şi dumneavoastră plăcerea şi onoarea de a descinde în faţa locuinţei dumneavoastră.

Frusinica zîmbi îndelung şi surprinsă parcă şi totuşi extrem de măgulită, şi acest răstimp suspendat îi suspendă şi lui Aristia bătăile inimii. Dar spre uluirea lui, Frusinica făcu o reverenţă accentuată şi cu cel mai candid surîs îşi ceru iertare :

— Îngăduiți-mi, alteță imperială, să mai rămîn puțin la această petrecere populară, unde am atîți prieteni. Sper că maestrul Aristia va avea bunătatea să mă conducă acasă... De altfel, cabrioleta mea trebuie să aștepte afară... Avea un aer feciorelnic și nevinovat care arăta că frumusețea are în ea totdeauna ceva nevinovat.

Aristia ar fi vrut să-i cadă în genunchi și să-i sărute vîrful pantofilor aurii pentru clipa asta, pentru durerea de care-l scutea, pentru bucuria pe care i-o dăruia în fața tuturor, care asistaseră o seară întreagă la presupusa lui umilință, și care acum erau stupefiați ei înșiși de întorsătura lucrurilor.

Abia plecă Soleiman, condus de toată lumea cu ploconeli pînă la caretă, că Frusinica întorcîndu-se la masă îi ceru lui Aristia să-i toarne șampanie în cupă... Parcă avea chef să petreacă, parcă ar fi vrut să se sărbătorească singură pentru gestul ei, pentru lecția de demnitate dată atîtora care nu mai simțeau ce se cade și ce nu se cade.

A dansat apoi nebunește, a cîntat din nou pentru un cerc mai restrîns, fiindcă foarte mulți, împreună cu Locotenența, fără N. Golescu, și cu miniștrii au plecat și ei după plecarea lui Soleiman. Lampioanele se stinseseră în cea mai mare parte, o parte din ghirlandele care legau mijlocul grădinii de boschete atîrnau de un capăt pe jos. Cerul se vedea tot mai înalt și mai albicios.

În sfîrșit plecară și ei, petrecuți pînă la intrare de prietenii zgomotoși.

Deivos era ametit de-a binelea și se îmbrățișa cu toată lumea... Ceru voie să sărute pe obraz pe Frusinica și rămase încremenit cînd, spre uimirea celorlalți, ea îl luă rîzînd de gît și-l sărută pe colțul gurii, dar așa de repede, încît el nici nu înțelese ce-a fost cu el. Gestul era atît de gratuit, că Aristia rîse și el.

Cînd Nichifor văzu pe stăpîna-sa ieșind pe poartă, trase cabrioleta la intrare. Aristia se întreba nu cumva acum îl va concedia și pe el ; dar ea se întoarse spre el luîndu-i brațul.

— Ce zici, nu vrei să mergem pe jos ? E o răcoare atît de plăcută... Se întoarse spre vizitiu : Du-te acasă, Nichifore.

Fu un drum de legendă... Zorile de iulie se vestiră mai întîi printr-o ceață de necrezut, liliachie, care scădea umbrele copacilor și le făcea ușoare și aproape violete... Intens violet păru zidul, alb înainte, al casei paznicilor de la intrarea în grădina cea mare a Filipeștilor. Abia adia o boare răcoroasă, care împrospăta totul. Ziua cea nouă se vestea nepămîntească, ca de pe altă lume.

Aristia avea ochii plini de lacrimi și totul sta în el suspendat, întins să plesnească de atîta zbucium și așteptare.

— Frusinica, sînt un om sfîrșit, n-am izbutit nimic în viața asta și nu merit nimic... Nu merit mai ales să-mi dăruiești un singur zîmbet al tău și tu îmi dăruiești un ceas întreg din viața ta, îmi dăruiești acest drum făcut împreună, numai noi doi singuri pe lume...

Ea se lipi de el și-i spuse cu un glas tremurat, care avea ceva feciorelnic în el :

— Cuprinde-mi talia cu brațul... E răcoare... Să mergem așa... N-am văzut niciodată o noapte atît de frumoasă.

Aristia se trezi parcă din vis, tot în vis... O clipă el crezu că acel liliachiu care făcea ireale cele din jurul său era o amăgire, o schimbare părelnică, o răsfrîngere în afară a fericirii lui lăuntrice... Acum înțelese că e aievea... Ceața se limpezise tot mai liliachiu.

— Am mai văzut de atîtea ori ivirea zorilor, dar culoarea asta, liliachie peste tot, mă zăpăcește parcă...

— Acum a început să fie un liliachiu mai roz, nu ţi se pare ? îi spuse ea fără să-l privească... Uită-te la vîrfurile plopilor...

Începuseră să coboare spre oraş pe Podul Mogoşoaiei şi tocmai treceau acum pe lîngă grădina cea mare a Slătinenilor, străjuită la uliţă de un rînd de plopi tineri, dar înalţi, care-şi fremătau frunza într-o lumină violetă mai vie, dar nu încă reflectînd întîiele raze ale soarelui, tot nevăzut. Cerul era înalt, de un albastru-sidefiu, presărat cu norişori mici şi încreţiţi, ca o lînă liliachie şi ea de miel nepămîntesc.

— Asta este ca să nu mai uit niciodată drumul acesta pînă în clipa în care voi închide ochii... îngînă palicarul ca pentru el.

Frusinica era tulburată că prezenţa ei poate dărui atîta fericire... Îşi simţea glasul plăpînd tot mai nesigur.

— Nu m-ai înţeles totdeauna şi ai fost rău uneori cu mine...

— Să nu mai vorbim despre trecut, psihi-mu... Nimic din tot ceea ce a fost în trecut nu se poate înălţa pînă la noaptea de acum, pînă la această clipă... Este destul pentru o viaţă de om !

Clipă cu clipă lumina devenea mai vie, liliachiul rămînea în umbră, aerul devenea tot mai transparent ; acoperişurile caselor prinseseră să lucească subt raze roşcat-arămiu... În slavă, norii uşurei şi încreţiţi, cu spaţiile regulate de un albastru tare printre ei, deveniseră acum trandafirii. Era totul de o gingăşie fără seamăn, cerul înalt părea o pajişte de crini rozi-albi şi trandafiri ; lumea se arăta părelnică şi totodată viu aievea. Aristia simţea că totul era fără greutate, cum el însuşi nu-şi mai simţea trupul, că aceste case, cunoscute lui altădată atît de bine, erau în aceşti zori trandafirii numai privelişte... Paşii lui şi ai Frusinicăi se potriveau atît de bine, încît cu toate că îi simţea

sînul inimii în palma lui întoarsă ca un căuş sfios, parcă pluteau.

— N-aş fi crezut niciodată, Frusinico, după cîte au fost, că va mai fi cu putinţă un asemenea drum împreună...

Ea nu-i răspunse decît lipindu-se tot mai mult de el... Simţea nepămîntească seva trupului ei tînăr, dar nu era în el nici o altă dorinţă.

Cînd trecură de biserica Sfîntul Nicolae, se ivi la stînga, printre trunchiurile negre ale frasinilor, globul ca un fruct imens fără coajă, vas rotund, roşu ca de jăratic, al soarelui. Liliachiul se topise, trandafiriul era acum de o strălucire cînd albă, cînd roşcată, care se răsfrîngea de pretutindeni... În faţa porţii care era şi acum tot într-o rînă se opriră... Începutul acesta de curte lung şi îngust ca un git de sticlă căpătase cu anii o podoabă... Din grădinile vecine crescuseră tufe de liliac, din an în an mai mari, care acum întindeau ramuri peste gard.

Frusinica se opri... Acum îşi deteră seama că au făcut drumul fără să vorbească propriu-zis, cînd erau atîtea de lămurit. Cîteva clipe pe drum, lui Aristia îi fluturase gîndul că s-ar putea ca ea să-l poftească înăuntru, dar era un gînd fabulos, dincolo de nădejdile lui de acum. Ce va putea să fie într-un viitor îndepărtat se va vedea, el nu avea să strice grăuntele de fericire de acum prin vreo stăruinţă nepotrivită... Cînd ea îi întinse mîna albă şi plinuţă, atît de curată, el i-o sărută cu un respect plin de loialitate. Atunci ea se agăţă de gîtul lui şi-şi lipi gura caldă, molatică, de buzele lui. Era în dăruirea acestei guri o artă independentă de amănunt, un scop în sine, care făcea ca sărutul ei să nu poată fi uitat niciodată... Ştia să respire astfel ca buzele să nu-i fie crispate, şi cînd săruta, i se simţea gîndul dăinuind în buzele moi, uşor umede. Îi fu recunoscătoare că nu i-a cerut mai mult decît putea ea da.

LA CONSTANTINOPOL

Peste două zile, la sfîrşitul unei serbări date în sala teatrului, cîţiva membri ai ministerului[1] se traseră într-un colţ, într-o discuţie îndîrjită... Fu chemat şi N. Golescu în acest colţ al sălii. De vreme ce nu se poate face revoluţie trecînd peste turci, e neapărat nevoie să meargă o delegaţie la Constantinopol — asta e părerea lui Soleiman, care şi el a făcut ce a făcut de nevoie — care să explice Porţii nevoia reformelor revoluţionare. Pentru că Bălcescu cunoştea, ca istoric, şi latura juridică a tratatelor încheiate cu otomanii, fu stăruitor rugat să primească să fie trimis în această delegaţie. Mai era o chestie gravă... Averile mînăstirilor nu puteau fi uşor expropriate, cum cereau nevoile clăcaşilor, din pricina Patriarhiei. Bălcescu era, ziceau ei, cel mai nimerit să fie în fruntea delegaţiei... Pînă în cele din urmă, el însuşi îşi spuse că trebuie încercată şi această cale, şi primi... Cum la început Eliade nici nu vrea să audă de această plecare, Tell, luîndu-l deoparte, îi atrase luarea-aminte că în modul acesta Bălcescu va lipsi cel puţin două-trei luni din ţară şi ar scăpa deci de el tocmai în timpul cînd ar fi să fie publicată legea electorală şi să aibă loc şedinţele Comisiei pentru proprietate. Dintr-o dată Eliade pricepu ce folos poate trage din această întîmplare a focosului patriot şi iscăli numirea delegaţiei.

Pe cînd, în trăsuri, se apropiau de Giurgiu, se întîlniră cu alaiul lui Soleiman, care pornise spre Bucureşti, invitat de noua Locotenenţă... Trăsurile lor traseră peste cîmp şi aşteptau să treacă escorta... Soleiman îi văzu şi, aflînd cine sînt, trimise un aghiotant să-i poftească la trăsura lui.

— Cumnatul sultanului a oprit trăsura pentru noi, se minună, înfiorat de mîndrie, marele negustor Vasiliadi, şi nu mai ştia cum să se dichisească în grabă.

Într-o franţuzească uşor graseiată, Soleiman, foarte elegant în ţinuta de general, albastră, cu găietane şi ledunci de aur, îi felicită că au fost aleşi pentru această importantă misiune, le spuse să nu uite că ţara întreagă aşteaptă de la ei veşti bune şi dădu ordin unui paşă din suita lui să întovărăşească delegaţia la Constantinopol.

La Bucureşti, Soleiman avea să fie primit triumfal de populaţia bucureşteană, păcălită de cei trei caimacami.

De la Giurgiu, unde ajunse din nou obosit, înfrigurat, aşteptînd să se îmbarce, Bălcescu căută în jurul său, dar nu găsi nici un sprijin şi, închis seara la Administraţia judeţeană, scrise, la 5 august, o scrisoare lui Arăpilă, în care povesteşte cu dezgust purtarea colegilor din guvern în faţa lui Soleiman.

„Eliade s-a speriat aşa de mult de turci, încît a mers pînă să roage pe secretarul lui Soleiman-paşa, ce venise la Bucureşti, ca să-şi facă pomană să nu-l lege şi să nu-l trimiţă la Constantinopol, că are copii sărmani...

. . . . . .

...Aci au început intrigile. Roset şi I. Brătianu s-au făcut tribuni şi aranghează mereu publicul în Cîmpul Libertăţii, făcînd feluri de necuviinţe. Este de trebuinţă ca să fii aci pentru Adunarea Constituantă. N-aş vrea să lipseşti tocmai cînd va fi a se alege domnul..."

. . . . . .

[1] E vorba de Locotenenţa domnească (Căimăcămia) şi miniştrii interimari.

Dar Arăpilă, care abia ajunsese la Paris, nu se putu înapoia aşa curînd.

*

După o lungă şi obositoare călătorie, delegaţia care cuprindea, în afară de Bălcescu, şi pe Ştefan Kretzulescu, Ştefan Golescu, Dumitru Brătianu [Gr. Grădişteanu [1]], negustorul Vasiliade şi Melic ca dragoman, ajunse la Brăila. Ispravnicul Dimitrie Golescu le-a obţinut două cabine pe piroscaful „Maria Dorothea" al „Lloyd"-ului austriac, vasul cel mai important care făcea legătura între Dunăre şi Constantinopol. Pînă la Varna, călătoria a fost apoi foarte liniştită... Stăteau ore întregi pe punte, minunîndu-se de puterea acestui vas cu aburi, care e drept că-i zguduia ca o moară, dar totul era să te obicinuieşti. Pe urmă, dîra de spumă albă ca zăpada, pe care o lăsau cele două roţi laterale în urmă, aducea un soi de viaţă în calmul cu care marea îşi fremăta suprafaţa, cu valurile lunecînd unele peste altele. Mergeau destul de aproape de mal, şi pescăruşii se ţineau de vas, aruncîndu-se cu ciocul în apă, după pîinea pe care le-o arunca Grigore Grădişteanu, la întrecere cu Melic, dragomanul comisiei.

Bălcescu sta ore întregi nemişcat într-un scaun lung cu o pernă sub căpătîi... Chiar huruiala vasului îl calma. Niciodată nu s-a odihnit atît de bine... Seara, împreună cu alţi călători, îndeosebi o femeie tînără, într-o rochie largă, verzuie, încheiată sub sîn, cu capelină, în jurul căreia sînt în fiece clipă doi-trei călători romantici, aşteaptă răsăritul lunii, care se vesteşte la orizont printr-o ceaţă viorie din ce în ce mai împurpurată şi apoi dintr-o dată apare, ca împins scurt de jos, globul uriaş ca de sticlă moale, roşie. Îşi tremură puţin conturul,

[1] Din delegaţie făcea parte şi Gr. Grădişteanu, fapt menţionat de altfel, mai jos, şi de autor.

acum parcă de rubin lichid, dar în scurtă vreme capătă tărie şi o strălucire galbenă obicinuită... Dîra de lumină de pe valuri, de lîngă piroscaf, la orizont e sticloasă şi întreruptă, ca o potecă pe valuri. Orizontul devine, în jurul celor de la proră, un cerc negru, noaptea e tot întunecată, deşi luna e plină, iar cerul e umed şi spuzit de stele care ard vii, ca de argint. E august, luna Perseidelor, şi necontenit cîte o stea, cîte două... lasă dîră în văzduh, ca să cadă întins în gol, ca nişte păsări rănite.

*

După ce au părăsit Varna, cam după-masă, marea s-a învineţit dintr-o dată şi, pe întinderea ei, parcă s-au rupt bancuri de zăpadă. Călătorii au început să privească îngrijoraţi, dar romînii adunaţi pe punte discutau despre greutăţile care-i aşteaptă la Constantinopol, despre cea mai bună cale de înţelegere cu Poarta... Pe urmă, pe nevrute, au ajuns să discute despre furtuna care se apropie, căci orizontul s-a făcut dintr-o dată întins şi greu ca de oţel. Pescăruşii zboară nebuneşte în toate părţile. Piroscaful a început să se ridice cu botul în sus prea mult şi să cadă în gol. Vasiliade şi Grădişteanu se arată îngroziţi, Dumitru Brătianu e de părere însă că nu trebuie să le fie frică, deoarece un vapor cu aburi nu poate să fie răsturnat de furtună...

— Înţelegi ? Puterea mării luptă acum cu focul... nu cu nişte biete pînze.

Ştefan Golescu este însă cu totul de altă părere... Corăbiile mari, cu pînze, rezistă mult mai bine în furtună, şi chiar în bătăliile de pe mare.

Discuţia acum s-a lărgit, ia parte la ea şi Bălcescu, care crede că viitorul nu poate fi decît al aburului...

Tocmai în viitoarele bătălii navale se va simţi mai mult superioritatea vaselor cu aburi.

Ştefan Golescu nici nu vrea să audă.

Clubul cărţii digitale 2024

— Au trecut peste treizeci de ani de la întîiul vapor al lui Fulton[1], de la călătoria dintre New York şi Albany[2], şi nici un stat n-a construit vase mari cu aburi... Toate bastimentele de luptă sînt tot cu pînze... căci nu au dezavantajele vaselor cu aburi... Încărcătura de cărbuni ocupă prea mult loc... Prea adeseori coşul, cum şi roţile care calcă apa sînt foarte uşor rupte de furtună... şi mai ales de bombele duşmane. Exploziile sînt foarte dese şi foarte periculoase. Din cauza asta multe vase de linie au fost întregite şi cu catarge cu pînze.

Cei de faţă trebuiră să constate mai tîrziu că, în multe privinţe, Ştefan Golescu avea dreptate. Cît era el de piroscaf, fu toată noaptea jucat de valuri ca o coajă de nucă... Trîmbe de apă spălau cu furie puntea, de pe care toată lumea fugise dedesubt, unde sălile şi cabinele erau un adevărat spital. Printr-o sforţare de voinţă crîncenă, Bălcescu nu suferi de rău de mare, ba îşi impuse să stea alături de căpitan şi de pilot la prora care, cu o istovitoare regularitate, se înălţa viu spre cer şi se prăbuşea brusc, în valuri, ca o casă năruită de cutremur, într-un joc sălbatic...

Nu găsiră liman decît cînd, în zorii zilei, printre stîncile ştiute, Scyla şi Caribda[3], asemănătoare unor ciuperci mari, verzui, de piatră, vasul pătrunse în Bosfor... Acum totul era schimbat... Merg dintr-o dată liniştiţi pe apele unui fluviu larg, cu şuvoaie repezi printre două maluri înalte, cînd împădurite, mai ales cele din partea

[1] *Robert Fulton* (1765—1815) — inginer englez care, aplicînd forţa aburilor, construieşte în 1803 primul vapor *(steam-boat)*.

[2] *Albany* — oraş în Statele Unite, lîngă golful Hudson.

[3] *Scyla şi Carybda* — loc extrem de primejdios în strîmtoarea Messinei, unde se află o prăpastie cu vîrtejuri uriaşe de ape (Carybda) şi o stîncă periculoasă (Scyla). De aci a rămas zicala : „A fi între Scyla şi Carybda", adică a te afla între două primejdii deopotrivă de grele.

Anatoliei[1] asiatice, cînd cu tăpşane verzi. Acum întîlnesc necontenit mari corăbii, cu catarge multiple, cu vintrele numeroase, încărcate de mărfuri şi de lume, împodobite de steaguri multicolore.

Privesc ca vrăjiţi mulţimea de case şi palate, forfoteala de caice pe apă, paralele, cu tot soiul de vehicule, pe drumul european de pe marginea apei. Cetatea, cam ruinată, dar încă uriaşă în tăria ei de piatră, cu multe tăbii ale lui Mohamed al II-lea, cunoscută din cărţi lui Bălcescu, este căutată de el cu grijă pe dreapta şi recunoscută după cele trei turnuri mari, dominatoare. Piroscaful a mai mers de-a lungul Bosforului vreo trei ore şi s-a oprit la un chei din Galata, mahalaua portului la care pot acosta, libere, după pacea de la Adrianopole, vasele de comerţ ale tuturor popoarelor. Sînt aproape de răspîntia uriaşă de ape care împarte Constantinopolul în feluritele lui mahalale... Priveliştea spre Cornul-de-Aur[2] este ca de basm... Ştie că mulţi considerau, la Paris şi în Italia, Constantinopolul drept cel mai frumos oraş din lume... E atîta bogăţie de culori, în lumina vie, şi atîta încălecare de grădini şi terase, de palate... atît de multe sînt cupolele argintii, turtite ale moscheielor şi turlele albe şi ascuţite ca nişte săgeţi cu inele ale minaretelor, încît călătorii sînt vrăjiţi.

— Auzisem, frate Bălcescule, că frumuseţea Istambulului e fără pereche, dar n-aş fi crezut că e aşa cum e.

— Trebuie să vedem ce e dedesubt, frate Ştefane. Şi nuferii pe mlaştini sînt frumoşi... Aci totul e putred subt fastul de basm oriental.

Cînd fu să pornească în Pera[3], unde voiau ei să-şi caute locuinţă, delegatul lui Soleiman, care-i însoţea în mod prietenesc, zicea el, îi pofti să renunţe să mai caute

[1] *Anatolia* — Asia Mică.

[2] *Cornul-de-Aur* — golf în strîmtoarea Bosforului, care desparte populaţia europeană de cea turcească, din Constantinopol.

[3] *Pera* — cartier din Constantinopol, locuit de europeni.

locuință și să meargă să doarmă la el. Avu timp să scrie un bilețel lui Ion Ghica, și avu și prin cine să i-l trimită.

(Constantinopol 1848
10/12 august)
11 ceasuri

„Iubite Ghica,

Sosirăm aci, acum. Nu putem trage la otelul unde ești, căci pașa care ne-a însoțit ne-a poftit a merge la dînsul pînă mîine, cînd ni se va da o locuință. Adresul nostru este : Bance Capusu Hasserțilarin Bașinda Raib Effendi. *Sîntem în orașul turcesc. Caută dar să ne vezi astăzi.*

Salutare și frăție
N. Bălcescu"

După ce-i scosese din mîinile „delegatului" care-i dusese la Istambul și-i adusese apoi la hotelul Musuri în Pera, la care trăgea el cînd venea la Constantinopol, Ghica le arătă care era situația la Țarigrad. Poarta nu numai că nu înțelegea să facă vreo concesie, peste cele pe care le făcuse Soleiman-pașa, dar cît era acesta de cumnat al sultanului Abdul Medgid [1], urma să fie scos de la comisariatul armatei trimise în Țara Romînească și înlocuit cu alt fost ambasador, cu Fuad-pașa... Hotărîră ca Ion Ghica să mai facă o nouă încercare, de data asta pe lîngă corpul diplomatic.

— De la turci nu mai putem aștepta nimic, constată Bălcescu. Sînt un stat în descompunere și conducătorii lui n-au simțul istoric, nu cunosc interesul poporului lor, ca la Dunăre să fie cît mai curînd un stat liber și neutru, nu o provincie nesigură, izvor de conflicte și războaie, în care ei, turcii, sînt regulat tîrîți din douăzeci în douăzeci

[1] *Abdul Medgid* — sultan al turcilor, care a domnit între anii 1839—1861 și care a exilat la Brussa și Constantinopol pe revoluționarii romîni din 1848.

de ani și de fiecare dată ies mai slabi, mai împuținați, istoviți de campanii grele...

Peste două zile se lămuri că sprijin nu pot aștepta de la nimeni, căci Franța, de la care așteptau atîta, îi sfătuia, prin ambasadorul ei, să nu iasă din cuvîntul turcilor.

Bălcescu se hotărî să plece acasă cu cel dintîi vas, dar trebui să aștepte încă aproape zece zile, pe care le folosi cum i se păru mai potrivit, ca să se documenteze pentru lucrările sale istorice.

Ceilalți, după ce obținură prin Ghica îngăduința să viziteze tot ceea ce era îngăduit necredincioșilor să viziteze, nu mai pridideau, alergînd de la o moscheie la alta, vrăjiți mereu de măreția lor de piatră nudă, cupole și minarete repezite în văzduh, ca niște fuse uriașe, stăpînind priveliștea cu pridvoarele lor înguste, rotunde... Sfînta Sofia [1], ascunsă între platani, [era] dominată, cu toată măreția ei, de moscheia Albastră a lui Ahmed, pentru care și hipodromul bizantin, devenit At-Meidan, era acum prea mic. Îi minuna, tot acolo, și coloana serpentină, alcătuită din trupurile a trei șerpi, turnate dintr-o dată, menită să comemoreze, în templul de la Delphi [2], victoria asupra perșilor. Un patriarh al Bizanțului, unde fusese adusă, socotind că neasemănata minune a celor trei capete de șarpe înfrățite înseamnă o ispravă a diavolului, a pus să fie sfărîmate, cu ciocanele, două din ele. Cea care a rămas, să tot aibă cincisprezece coți, crește dintr-un puț de marmură și are întreagă strălucirea aurului... Tot împreună, de data asta conduși de Bălcescu, au vizitat și faimoasa subterană a lui Constan-

[1] *Sfînta Sofia* — biserică vestită din Constantinopol, clădită de Constantin cel Mare prin anul 327, transformată în 1453 (anul căderii Constantinopolului în mîinile turcilor) în moscheie.

[2] *Delphi* — oraș în Grecia antică, la poalele muntelui Parnas, renumit pentru templul și oracolul zeului Apollo, zeu care „prevestea" viitorul prin gura preotesei Pythia.

tin[1], cu intrarea greu de găsit prin curţile încîlcite ale mahalalei, cu uliţe atît de înguste, încît casele de lemn, strîmbe îşi vîră parcă sacnacsiile unele într-altele. Căci aci, aproape toate casele au sacnacsii, cu geamlîcul cît pereţii, fiindcă nu au a se teme de iarnă. Cînd au văzut, după ce au coborît sub pămînt, grota aceea cu sute de coloane de marmură, înalte de mai bine de cincisprezece coţi printre care ei pluteau acum într-o barcă, la lumina unei torţe aprinse de călăuză, şi cînd îşi dădură seama că ăsta era izvorul de apă subteran al Bizanţului, ei simţiră că omul poate transforma natura şi birui timpul.

Tot Bălcescu i-a dus să vadă, în jos de Eyub, locul unde a răzbit întîi, prin uriaşele ziduri ale Bizanţului, Mohamed al II-lea[2], cuceritorul... Zidurile sînt în bună parte şi acum în picioare, groase şi înalte ca nişte cetăţi, pe o lungime de un sfert de poştă pînă la Marea de Marmara. Le-au putut întoarce, aducînd pe uscat, corăbii pe tălpoaie unse cu seu. Trei zile şi trei nopţi a ţinut măcelul. Iată moscheia clădită, iată în curtea ei şi platanul uriaş cu ramurile aproape tîrîndu-se pe pămînt, întărite cu piatră, bătrîn de patru sute de ani, sădit de cuceritor.

În toate drumurile acestea pe care le făceau de la o mahala la alta peste Cornul-de-Aur, ei rămîneau uimiţi cîte un ceas întreg la un capăt al podului de la Karachioi, lîngă moscheia Valide, dinaintea unei cafenele, trăgînd ciubucuri şi sorbind cafele. Se dusese de veacuri vestea că nicăieri în lume nu este un asemenea furnicar de oameni ca în acest loc din Ţarigrad, că sute de mii de oameni forfoteau de la un capăt la altul, din toate

[1] *Constantin Flavius Valerius Aurelius Claudius* — supranumit cel *Mare* (274—337) — împărat roman care a fondat oraşul Constantinopol şi a clădit biserica Sfînta Sofia.

[2] *Mahomed al II-lea* — supranumit *Cuceritorul* (1430—1481) — sultan al turcilor, care la 29 mai 1453 a cucerit Constantinopolul.

neamurile Asiei, Africii şi Europei, în cele mai neînchipuite feluri de îmbrăcăminte, după care alergau zeci de isnafi ai podului, luînd taxa cuvenită...

Ştefan Golescu îi lămuri lui Vasiliade, care se prefăcea mai zăpăcit decît era, fiindcă el de dimineaţă, singur, rătăcise printre marile prăvălii şi prin bazarul de care vorbeau toţi călătorii, cumpărînd nişte marfă scumpă, pentru prăvălia sa din Lipscani.

— Ce vrei, frate? Aci se întîlneşte Asia şi Europa. Stai aci cu o cafea dinainte şi vezi dincolo Scutarii, Asia, adică Bagdadul, şi Persia, şi India, şi China.

— E adevărat că împărăţia turcească stăpîneşte şi Africa, boierule? întrebă iar negustorul care nu putea să-şi biruie deprinderile ancestrale.

— Nu toată lumea, numai jumătatea de sus... Dar acum le-au luat franţujii parte din Sahara şi Algerul... Dar mai au... au mult... Tunisul, Eghipetul cu tot Nilul pînă în Etiopia, şi dincolo, peste mare, Arabia, pînă în Persia... başca tot ce au în Europa de la Adriatica şi pînă la Nistru, de vreme ce ne pedepseşte Dumnezeu să fim încă îngenuncheaţi de ei.

*

Prin Ghica obţinu Bălcescu o îngăduinţă specială ca să poată pătrunde la Seraskierat, ca să vadă nişte vechi documente care-i trebuiau lui pentru cartea pe care o pregătea despre Mihai Viteazul... Ghica ştia binişor turceşte şi astfel putu să-şi facă vreo cîteva fişe bune... Foarte prietenos se arătă acel ulema despre care Ghica spunea că este un învăţat vestit al Islamului... Îi dădu o seamă de izvoare bune de folosit... Împreună urcară şi în turnul cel mare al Seraskieratului, la peste o sută cincizeci de paşi înălţime, din cerdacul de sus al căruia, la ora aceea a prînzului, văzură scăldate într-o lumină tare, cretoasă, aurie, de basm oriental, cum nu se poate întîlni decît în sud, trei braţe albastre de mare: Marea

de Marmara, Bosforul şi Cornul-de-Aur, coline şi culmi, pînă spre Balcani şi spre Munţii Olimpului, ca şi un mare număr de oraşe, dintre care patru ale Ţarigradului, îngrămădite, peste braţe de mare, la picioarele lor, înţesate de case şi moscheie, ca nişte stupi... E ceva ireal în scînteierea soarelui peste cupole de moscheie, peste ape, peste palatele aşezate pe terase cu chiparoşi, drepţi ca plopii şi negri ca noaptea.

— Iancule, de şase sute de ani jefuiesc turcii trei continente, cărînd pe mare şi pe uscat bogăţii fără seamăn, peste bogăţiile vechi de o mie de ani ale Bizanţului, cucerit şi el. Cît au cărat şi cară de aci şi din ţărişoarele noastre... Îţi dai seama de [ce] sînt bogaţi...

— Da... Constantinopolul este socotit de mulţi cel mai frumos oraş din lume, jumătate în Asia şi jumătate în Europa, şi nici Africa nu e departe.

— Iancule, de patru sute de ani soarta poporului nostru a fost în mîna celor de aci... Şi din păcate este şi azi... De aci au venit porunci de moarte şi de pustiire, aci s-au cărat bogăţiile ţărilor noastre şi tot rodul muncii poporului nostru... De sute de ani vin aci corăbii încărcate de la Brăila şi Galaţi... De două sute de ani voievozii principatelor pîndesc cu spaimă orice zvon dinspre aceste locuri, ca să ştie dacă mai au timp şi dacă au putinţă să fugă. Căutau să fie la curent cu nunţile, cu bolile, cu naşterile şi decesurile, cu necazurile ori bucuriile paşalelor şi ale vizirilor, că de astea depindea soarta lor şi a copiilor lor... De cîte ori a pornit de aci Imbrohorul cu peticul negru, care, aruncat pe umerii voievodului, aducea uneori moartea în cîteva clipe, sau agonia cu lanţuri de picioare, la Edi-Kule [1], ori în alte temniţe turceşti.

Coborau de-a lungul zidurilor înalte, ca de arsenal, ale „Sublimei Porţi"... Din cînd în cînd, cîte o intrare

[1] *Edi-Kule (Şapte turnuri)* — închisoare din Constantinopol, unde erau de obicei întemniţaţi domnitorii maziliţi şi boierii romîni.

păzită cu ostaşi mulţi, şi cîte-o fîntînă mare, crescută din acest zid nesfîrşit de lung, care coboară şi ocoleşte cu uliţa. Ion Ghica se opri într-un loc, de unde, la cîţiva paşi, jos, se vedeau apele Bosforului şi gura largă a Cornului-de-Aur.

— Să-ţi arăt ceva. Vezi tăpşanul acela mic... cu două maghernite pe el... acolo sub rîpă... în marginea apei?

— Aici, înspre capătul de aci al podului Karakioi?

— Da, acolo jos... În ziua de Sfînta Maria — ziua doamnei Marica — 1714, şi în ziua în care împlinea el însuşi, voievodul, şaizeci de ani, au fost decapitaţi acolo Brîncovenii. I s-a tăiat întîi capul Văcărescului, ginerele, apoi celor patru fii, şi la urmă lui Constantin Brîncoveanu însuşi, al cărui cap s-a desprins foarte greu de trup... Sultanul privea de aci, de sus, de pe pridvorul chioşcului Albastru — ăsta pe care-l vezi în dreapta — ca la un spectacol de teatru... Nu s-a retras decît la sfîrşit, cînd trupurile au fost aruncate în mare şi capetele luate în suliţă şi purtate pe străzi...

Azi e din nou Sfînta Maria şi sînt de atunci o sută treizeci de ani. Pe o vreme ca asta au purtat ienicerii, cîntînd, prin Istambul, capetele celor tăiaţi. Spre seară, doamna Marica a cumpărat de la nişte pescari trupul fără cap al voievodului şi l-a îngropat pe furiş, nu se ştie unde.

*

Ultimele trei zile Bălcescu le-a petrecut mai mult în Fanar [1]... Pornea de la podul Karakioi, într-un caic,

[1] *Fanar* — cartier din Constantinopol, locuit de negustori greci, bogaţi şi instruiţi, dintre care se recrutau dragomanii (tîlmacii). Mai tîrziu, în secolul al XVIII-lea, cînd turcii nu mai avură încredere să numească domnitori din principate, începură să încredinţeze tronurile acestor greci bogaţi din Fanar, creîndu-se astfel aşa-numita „epocă a fanarioţilor" (1711—1821).

acoperit cu un baldachin mic şi aşternut cu covoare şi perne şi urca în sus, în lumina limpede şi vie, pe golful Cornului-de-Aur, printre sute şi mii de caice, printre nenumăratele corăbii şi mahoane ancorate pe dreapta, de zeci şi zeci de ani în părăsire, cele mai multe putrede, în faţa Arsenalului.

Se oprea în dreptul unei uliţe pe care nu puteau urca decît oamenii pe jos şi catîrii, podită cu lespezi de piatră sfărîmate, printre care creştea iarba... Case paralelipipedice de lemn, căci de teama cutremurelor atît de numeroase oamenii preferau să ardă de vii, urcau, unele deasupra altora, coasta. Sus era nu numai Patriarhia, ci prin preajmă şi Vlah-Seraiul, adică reşedinţa capuchehaiei, trimisului, delegatului Ţării Romîneşti pe lîngă Poartă... Nu ca să stea de vorbă cu vestitul Aristarchi vine Bălcescu, ci fiindcă în acest Fanar sînt încă neştiute nenumărate documente în greceşte, care privesc istoria ţării... Îşi umple în fiece zi tolba lui de vînător al trecutului cu cărţi, cu litografii, cu copii de pe manuscrise.

*

În ajunul plecării... au chibzuit îndelung, el cu Ghica, despre viitorul revoluţiei. Fuad tocmai plecase cu o zi înainte spre Rusciuc, deşi pregătirea diplomatică — aflase Ghica — nu era completă.

— Ceea ce este sigur, frate, este că trupele lui Omer-paşa vor intra în principate şi pe drumul cel mai scurt vor ocupa Bucureştii...

*

În scurtă vreme aflară, tot prin legăturile lui Ghica, vestea că deocamdată Soleiman-paşa va fi dezavuat de Poartă fiindcă a fost prea moale, asta fiind prima etapă,

apoi va fi înlocuit cu Fuad Effendi, cunoscut ca mai energic...

Ar fi vrut să plece fără întîrziere spre ţară, dar primul vas nu pleca decît în ziua de 4 septembrie, stil nou... Are încă cinci zile libere înaintea sa... Acum ştie că soarta poporului romîn e în cumpănă. Se închide cu Ghica ore întregi în biroul acestuia, de la Terapia... discutînd situaţia, întrebîndu-se ce e de făcut.

*

Într-o seară sînt iarăşi într-un birt imens cu grădină, cum sînt atîtea pe malul Bosforului, cu dansuri de „cadîne" şi măscărici. Printre arborii de care atîrnă lămpi enorme de hîrtie colorată, apa sclipeşte încărcată de catarge, reflectînd lumina torţelor.

Turcii jumătate occidentalizaţi beau cafele alături de membri ai corpului diplomatic, care gustă vinuri meridionale şi farmecul oriental; pe un soi de podea ridicată şi împodobită cu ghirlande, grecoaice aproape goale, cu voaluri, dar cu faţa ascunsă de cearşaf, dau o idee despre viaţa în harem, jucînd dantul pîntecului. Mai greu de suportat era jocul obscen al bărbaţilor, care se dedau la glume pornografice între ei.

— Cum este cu putinţă asta, Iancule, într-un oraş care este capitala unui imperiu?... Sînt putrezi pînă în măduva oaselor...

— Dar încă stăpînesc o bună parte din Europa, Asia Mică pînă în Golful Persic, Arabia, Egiptul şi Africa de Nord.

— Au stăpînit şi mai mult... A tremurat lumea de groaza lor... Au ajuns de două ori pînă la Viena, au stăpînit Ungaria aproape două sute de ani, Podolia, Crimeia, Cubanul, Caucazul. Au fost şi pe coasta Atlanticului.

— Da, a tremurat Europa de groaza unui Murad al IV-lea [1], Baiazid [2], Mahomed al II-lea, Selim [3], Soliman Magnificul [4].

— A tremurat Europa, dar pînă la urmă a scăpat. A scăpat datorită în bună parte acestor state mici, pe care le ține sub călcîiul ei azi, Ungaria, Serbia, Țările Românești, care au stînjenit și au scăzut din tăria de început a loviturilor lor. Dar se va sfîrși cu ei. Sînt putrezi. De o sută de ani rușii le macină puterea și pînă la urmă vor sfărîma împărăția turcească... Ce facem noi?

Luna scînteiază pe apele Bosforului, și grădina, împodobită cu lampioane venețiene, e plină parcă de luni roșii de basm. Sînt copleșiți de gîndul patriei lor. Spiritul „Frăției", din cele mai bune ceasuri ale înființării ei, din 1843, este din nou prezent și amîndurora le pare rău că nu e și Arăpilă de față.

Muzica turcească, cînd tărăgănată, cînd zgomotoasă, îngăduie convorbiri tainice, fără grijă de vecini... Ghica întreabă dacă se pot bizui pe Gh. Magheru.

— Da, însă dacă Fuad sosește la București la începutul lui septembrie, armata lui Magheru nu va fi gata și va fi surprinsă.

— Atunci...? Și privirea vie a șobolanului inteligent și vioi a devenit sfredelitoare.

Privirea lui Bălcescu întîrzie însă melancolic spre navele ancorate... spre coasta asiatică, bogată în lumini, cu casele ei de lemn, înalte și etajate.

— Atunci? Atunci nu e posibilă decît trecerea armatei lui Magheru în Ardeal... și legătura cu românii ardeleni, care trebuie împăcați neapărat cu ungurii.

— Deci, părăsirea Bucureștilor?

Bălcescu tresare.

— Astăzi, acest lucru nu mai e cu putință pentru guvern. Noi trebuie să rămînem în capitală, orice s-ar întîmpla... Greșeala de la 29 iunie nu trebuie să se mai repete... Am văzut atunci cît de mult au fost îndurerate masele poporului de „fuga" noastră... Cu cîtă bucurie și îngăduință ne-a primit la întoarcere poporul bucureștean care restabilise singur ordinea revoluționară... Aș muri de mînie dacă aș fi nevoit să părăsesc pentru a doua oară Bucureștii... Orice se va întîmpla, eu voi rămîne...

Ajunși acasă, ei așternură pe hîrtie o înțelegere precisă în sensul discuției... Magheru va trece cu armata lui în Ardeal, unde va împăca pe români cu ungurii și vor lupta împreună împotriva armatelor imperiale, oricare ar fi ele.

COMISIA PROPRIETĂȚII

Venit cu vreo două zile mai devreme în București, Toma caută să se întîlnească cu ceilalți delegați țărani chiar înainte de deschiderea ședințelor, care avea să aibă loc la 9 august. Nu fu greu să le dea de urmă, fiindcă Damian îl duse cu el la un club revoluționar, unde multă lume asculta, urcată pe fereastră, căci era iar cald și zăpușeală... Axente Sever, care era sufletul acestui club, luase hotărîrea să găzduiască pe toți delegații sățeni la Hanul Golescului de pe partea dreaptă a Dîmboviței, pe lîngă spitalul clădit de Safta Brîncoveanului, și pe măsură ce ei sosiră în timpul nopții ori

[1] *Murad al IV-lea* — sultan al turcilor, care a domnit între 1623—1640.

[2] *Baiazid Ilderim* (1347—1403) — sultan vestit pentru luptele sale cu bizantinii.

[3] *Selim I* — supranumit *cel Crud*, care a domnit de la 1512—1520.

[4] *Soliman Magnificul* (1495—1566) — sub domnia căruia imperiul otoman și-a întins granițele pînă în apusul Europei.

dimineaţa, fură îndrumaţi într-acolo... Nu fuseseră aleşi dintre cei mai înstăriţi, ci din cei mai îndîrjiţi şi nevoiaşi, iar guvernul socoti că este dator să se îngrijească de hrana şi găzduirea lor, dîndu-le şi de cheltuială zilnic trei sfănţihi... Dar, ajutaţi de clubul revoluţionar, ei putură să se descurce fără acest ajutor, pe care-l priveau cu bănuială.

Dezbaterile au fost, aşa cum mărturisesc procesele verbale ale celor nouă şedinţe, foarte îndîrjite, şi pentru întîia dată în istoria românească, într-o adunare constituită, boierii fură siliţi să primească în obraji dezgustul şi palmele clăcaşilor, pe care îi chinuiau şi-i jefuiau de veacuri. Şedinţele erau publice, dar sala fiind mică, nu putea încăpea prea multă lume. Clubul îngriji ca măcar această puţină asistenţă să fie compusă din muncitori, prieteni ai clăcaşilor. Boierii sperau să saboteze şedinţele mai întîi lipsind cu rîndul, dar foarte energic vicepreşedintele, agronomul Ion Ionescu, îi sili pe cei mai mulţi să participe la şedinţe. Cele mai multe din aceste şedinţe fură de altfel prezidate de el, căci boierul Racoviţă lipsea. Ultima şedinţă fu cea mai dramatică dintre ele... şi cea mai aproape să izbutească, măcar în parte.

După cum făcuse şi la celelalte opt şedinţe, Ion Ionescu începu, făcînd rezumatul şedinţelor trecute, şi delegaţii săteni ascultau îngînduraţi, aşezaţi mai mult pe treptele tribunei, în jurul scaunului pe care şedea popa Neagu de la Slam-Rîmnic, pe cînd boierii se lăfăiau în foteluri, pe care şi le trimiseseră de acasă. Cel mai îndîrjit dintre aceştia era Filip Lenş, bătrînul mare vornic şi putred de bogat.

— Deschizînd această şedinţă a Comisiei pentru împroprietărire, vă reamintesc că în prima şedinţă s-a discutat, la cererea guvernului: „Cum să se facă muncile de toamnă" şi aţi convenit ca sătenii să lucreze pe loc acolo unde se găsesc şi să dea la anul zeciuială din rod.

Sătenii întăresc moale, gînditori, cu o gravitate ancestrală:

— Dară... dară...

— A doua zi şi a treia zi am discutat întrebările: „Dacă munca este sfîntă", „Dacă proprietatea este sfîntă"...

Lipan, uscat la faţă, cu o mustaţă ca o curea pe buză, se ridică puţin încruntat şi apăsă spusele preşedintelui:

— Munca e sfîntă, căci este cu sudoarea frunţii!

Lenş, învălit în caftan şi cu işlic rotund ca o căldare, sare de pe scaun, bătăios:

— Dar şi proprietatea e sfîntă, că e de la Negru-vodă, întîiul voievod care a trecut în locurile acestea, le-a găsit pustii şi le-a împărţit la strămoşii noştri, eroi, care cu sabia în mînă îşi apărau patria...

Aci Toma se ridică viforos, cu mîna lipsă şi mîneca prinsă în bete, cu ochii scînteietori de mînie:

— Dar noi unde eram atunci? Cine ducea greul în luptă?

Şi dintr-o dată delegaţii săteni sînt în picioare, cu pumnii ridicaţi, cu voci tunătoare:

— Noi unde eram?

Întrebarea lor cutremură pe cei de faţă... Parcă sufletele celor morţi de veacuri întreabă cu glasul lor.

Popa Neagu se întoarce, în anteriul lui cafeniu de preot ţăran, spre Lenş şi în liniştea îngheţată îi spune, puţin tragic în sfătoşenia lui:

— Ei, dar nu sînt toate moşiile dă la Negru-vodă... Mai sînt şi unele luate cu hapca... dă ne-aţi făcut pă toţi robi.

Boierii tresar şi schimbă priviri mînioase; se întorc unii la alţii, parcă s-ar consulta dacă nu e mai cuminte să plece.

Lenş, cu faţa puţin lungită şi vorba încurcată, ţine să lămurească:

— V-am arătat că și acum este liber cineva să scape de clacă, prin răscumpărare. Chiar unii dintre noi poate că am fost clăcași. Dar am cumpărat moșii și am devenit proprietari.

Dar Toma se ridică ca o vînă de bou, aprig, și întreabă scurt :

— Cu ce bani ?

Lenș pare surprins și țintuit de întrebarea tăioasă a pandurului :

— Cum cu ce bani ?

Dar Toma, dîrz, ca de cremene, nu-l slăbește :

— Cu ce bani, ăi care ați fost clăcași, ați devenit proprietari ?

Lenș, legănîndu-se în greoiul lui caftan la dreapta și la stînga, pare încurcat și puțin speriat :

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți.

Atunci se ridică popa Neagu, cu sfătoșenia tăioasă și simplă ca de la obraz la obraz :

— Cu ce bani, clăcași fiind, dumneata ori bunicul dumitale ați cumpărat moșia ? Că doar nu ți-o fi dat-o dă pomană ? Cu cîștigul din clacă nu să poate cumpăra o moșie de-o mie dă pogoane !

O voce de pe trepte izbucnește într-un rînjet amar :

— O fi fost poate cu bani dă furat... Sînt unii care omoară la drumul mare și pă urmă devin moșieri cu bani furați... Și oftînd din adîncul rărunchilor : Da' muncind cu brațele, nu s-adună o mie dă pogoane ! E un țăran cu fața mare, osoasă, care pare spetit de muncă.

Boierii simt că iar o să aibă o zi proastă... E de neînchipuit cum izbutesc țopîrlanii ăștia să lămurească, după felul lor, toate lucrurile, cînd li se dă prilejul. Au făcut o mare greșeală primind să stea de vorbă cu ei, acum cînd secretarul ăla și scrie ce se vorbește și mai e atîta mojicime în sală care aprobă și chiar rîde.

— Noi am vrut numai să spunem că e liber clăcașul cît vrea...

Se ridică cu fața lui de ceară, slab, nepămîntesc, cerînd socoteală, ca din mormînt, un stătean istovit, nu numai de necazuri, dar și de boală. E Marin Tăcutu, unul dintre cei țintuiți în pat de ani de zile în urma bătăilor îndurate de la vechilii boierești, făcut neom. Se face o liniște de cimitir... Vocea lui este la început slabă, dar deodată hrănit parcă din suferințele seculare, omul găsește în el o putere nemaiîntîlnită, ca într-o sforțare de moarte, și glasul lui cutremură :

— Liber ? Liber ce ? Cum poți să spui c-am fost noi liberi ? Poate vreți să spuneți că am fost liberi să plătim pînă să cădem în genunchi, ca vitele, plătind. Am fost singurii care am plătit în țara asta. Că noi, biruri grele dă cap am plătit, oameni dă oaste am dat numai noi ; ispravnici, judecători și jandarmi numai noi am ținut ; drumuri și șosele numai noi am lucrat ; beilîcuri, podvezi și havalele numai noi am făcut ; zile dă meremet numai noi am îndeplinit ; clacă dă bunăvoie și fără dă voie numai noi am dat... Țara noastră nici băi [1] nu are, nici meșteșuguri multe ca alte țări nu are ; toată îmbelșugarea, brațele și sapele noastre le aduc... Iar noi nici rînduială, nici dreptate nu am avut. Cînd ne-am jăluit, cînd ne-am spus păsurile, ispravnicul ne-a bătut, boierul ne-a bătut ; cine s-a sculat mai dă dimineață pă noi ne-a bătut. Cine a vrut să ia dă la noi a luat fără frică și fără rușine...

A fost ascultat într-o adîncă tăcere. Popa Neagu și unii săteni clătinau din cap cu obidă, îngînduraţi la amintirea suferințelor lor, din adunarea anilor.

Boierii s-au privit la început unii pe alții, cu o iritată nerăbdare. Dar siliți să asculte de glasul acesta nemaiîntîlnit, au coborît privirile în pămînt.

— Asta nu poate să spuie nimeni că e chiar adevărat, îndrăznește Lenș să spuie la sfîrșit, destul de stînjenit și întorcînd capul de ciudă.

[1] Mine (n.a.).

Atunci Băl-Ceaurescu, copleşit parcă de cele spuse de vorbitorul ţăran, se ridică încet şi apoi, după ce tace o clipă, spune cu emoţie şi hotărîre, scurt :

— Ba e adevărat... E adevărat...

Toţi cei de faţă sînt surprinşi de această aprobare neaşteptată, încît ţăranilor, bucuroşi, li se pare că n-au auzit bine.

Boierii, îndeosebi, sînt consternaţi, se uită unii la alţii, nemaiştiind ce să creadă, ce să înţeleagă.

Băl-Ceaurescu, parcă zdrobit de mărturisirea făcută, s-a aşezat iar greoi, în fotel.

— Şi eu v-am robit, fraţilor, v-am bătut, v-am dezbrăcat. De treizeci şi şase de ani de cînd mă blestemaţi ! Iertaţi-mă, vă rog, fraţi săteni ! Luaţi-vă înapoi ceea ce v-am răpit. Iată, vă dau părticica de pămînt...

Nu numai deputaţii ţărani, dar şi publicul din sală izbucneşte aşa, după cum spune procesul-verbal, într-o detunătură de aplauze, de strigăte de „ura". Boierii ceilalţi în schimb se privesc mereu consternaţi, furioşi de această neaşteptată „trădare". Se ridică un ţăran bătrîn, badea Uguloiu, cu pletele cărunte lipite de sudoare de tîmple.

— Dumnezeu să te ierte, frate !... Să trăim în pace... Să fim fraţi. Dumnezeu să binecuvînteze costituţia.

După o lungă tăcere, Lenş cere iar cuvîntul şi participă cu o bizantină şi pioasă perfidie la emoţia prelungită a sălii, deplasînd şiret sensul mărturisirii lui Băl-Ceaurescu :

— Am auzit cu toţii cu destulă mîhnire spovedania unui deputat proprietar. Nenorociţi au fost clăcaşii şi ţiganii dumnealui...

Dar Toma îi aruncă, peste umerii celorlalţi, ca o lovitură de bici :

— Că dumneata nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ţi miroase...

Lenş îşi muşcă buzele, dar stăruie, concentrat, în perfidia lui :

— Pentru a se putea preţui generozitatea domnului Băl-Ceaurescu şi pentru a vedea întrucît nu dezice sfinţenia principiului proprietăţii — şi aci el umflă vocea — pe care domnia-sa a consacrat-o, împreună cu noi, îl rugăm să arate acum, pe loc, ce pămînt înţelege să dea sătenilor săi, pentru ca să ne fie poate şi nouă îndreptar...

Lenş ştie că o explozie verbală din slăbiciunea nervilor nu e încă o faptă, căci el îşi cunoaşte oamenii. Ştie că Băl-Ceaurescu va da înapoi şi vrea să-l puie în încurcătură.

Boierul apostrofat se ridică şi se lămureşte, plimbîndu-se prin faţa tribunei.

— Fraţi ţărani, eu vă dau locul pentru casă şi namestii... şi hrana vitelor voastre. Pămînt de muncă şi izlaz vă mai dau ceea ce aţi avut pînă la legea lui Caragea, care vi l-a luat, că pe temeiul ei vi l-am cîştigat la judecată.

Vicepreşedintele, bănuind că e ceva neclar în declaraţie, cere lămuriri, fixîndu-l cu bărbuţa lui tunsă, după ce a bătut capacul călimării :

— Daţi vatra satului gratis, sau cu bani ? Vor fi liberi sătenii să-şi vîndă casele, livezile, viile dacă vor voi să se ducă ?

Băl-Ceaurescu întăreşte, legănîndu-se :

— Dau cu despăgubire şi fără despăgubire... şi, împăcat cu el însuşi, îşi plimbă mîna pe barbă. Primesc, de-mi vor da despăgubire, ca de pomană... Apoi, parcă fără să-şi dea seama, ia tot înapoi : Cît timp vor sta locuitori pe moşie, pămîntul ce le dau va fi veşnic al lor. Aci face o pauză, apoi precizează, sporind încă echivocul, deşi aparent e hotărît : Cu două condiţii : în mijlocul satului să fie cîrciuma mea, numai a mea, aşa cum cere pravila pentru boier ; a doua, pentru locul de casă vreau să-mi daţi găina de Crăciun şi puiul de Sîn Pietru.

Leneş, găsind că în definitiv nu e prea rău, întăreşte viu cele spuse de Băl-Ceaurescu :

— Constituţia nu scrie nicăieri că trebuie să ni se ia dreptul nostru de a fabrica numai noi rachiu şi de a ţine numai noi cîrciumă în sat.

Vicepreşedintele a rămas îndelung pe gînduri, apoi reia dezbaterea :

— Pentru că timpul trece, vreau să vă amintesc că în ultima noastră şedinţă s-a discutat îndeosebi despre, şi aci apasă tot restul frazei, ridicînd vocea : cît pămînt trebuie să se dea de către proprietari sătenilor ?...

Sătenii, bucuroşi, întrerup :

— Dară... dară...

Urmează discutarea „cîtimei" cum spun ei... Se aruncă şi acum vorbe goale, dar la cererea vicepreşedintelui, ca să nu se aţîţe iar lumea şi ca să se profite de pe urma greutăţilor prin care trec în discuţii boierii, ridicînd şedinţa, hotărăşte o discuţie liberă, căci i se pare că s-a creat o bază de înţelegere. Şi într-adevăr aşa era. Boierii fuseseră încolţiţi, şi acum sînt siliţi să cedeze, nu mult, dar ceva trebuie să dea... Nu le convine, dar trebuie să discute. Numaidecît, doi din ei părăsesc sala de şedinţe şi aleargă speriaţi la Locotenenţă, arătînd că există primejdia unei înţelegeri între ţărani şi proprietari. Cînd Ion Ionescu se pregătea să anunţe redeschiderea şedinţei, i se vesteşte că într-o cameră vecină au sosit membrii Locotenenţei şi e chemat acolo. Erau în birou şi toţi cei sosiţi. Eliade, Tell, N. Golescu şi Voinescu II se aşezară în foteluri, unii îşi făceau vînt cu foi de hîrtie de pe masă.

Eliade, cu mantia albă pe umeri, îi cere lămuriri lui Ion Ionescu şi cînd află că într-adevăr sînt pe cale să ajungă la o înţelegere, boieri şi ţărani, Eliade, bătînd nervos cu degetele în masă, îi cere să redeschidă şedinţa şi să anunţe sosirea Locotenenţei.

Cei trei şi secretarul de stat intrară apoi, cu o deosebită ostentativă solemnitate. Eliade, cu pelerina albă pe umeri, se opri în loc, făcu un pas în faţa celorlalţi, tuşi, potrivindu-şi vocea, şi ţinu o cuvîntare plină de ipocrizie, apoi făcu un semn lui Voinescu II... Acesta, înalt, cu faţa rotundă şi mare, cu colierul bărbii blonde îngrijit periat, citi cu o voce sonoră :

„Decretul No. 460 al Locotenenţei domneşti a Ţării Romînesti

«Dreptate, Frăţie»
În numele popolului Romîn
Locotenenţa domnească

Văzînd că comisia pentru învoirea articolului proprietăţii, în loc de a se pătrunde de spiritul de dreptate, de frăţie şi de pace, seamănă că ese din misiunea sa şi seanţele-i din zi în zi devin mai tempestuoase ;

Văzînd că, în loc de a se stabili o sinceritate şi încredere ce apropie învoirile, fiecare parte propune imposibilul spre a se depărta şi mai mult..."

Aci, popa Neagu mîrîi destul de tare către ai lui, încît secretarul de stat, surprins, se întrerupse :

— Auziţi, mă, ce spun ăştia, că noi am cerut imposibelul, precum zic ei. Am cerut a zecea parte dîntr-o moşie... Acum ştim ce gîndesc...

— O să vie o zi cînd o să dea tot... dar o să fie prea tîrziu...

Eliade ceru sever să se facă linişte şi secretarul de stat citi mai departe :

„... Văzînd mai vîrtos că cei numiţi din partea guvernului în loc de a insufla o încredere de nepărtinire întreagă şi spiritul păcii — care e singurul cuget al guvernului — au făcut să crează cei mai mulţi că aceştia se trag mai mult la o parte decît alta, prin zel dictat de simpatii..."

Acum fu rîndul lui Ion Ionescu să se vadă vizat de Locotenenţă, denunţat ca aţîţător şi partizan al cläca-

şilor, căci Eliade nu-i putea ierta că e „omul lui Bălcescu"... Furios, el întoarse spatele şi ieşi din sala de şedinţe urmărit de privirea severă a lui Eliade. Dar Voinescu II nu se mai întrerupse:

„... Văzînd că cu aceasta s-ar compromite mai mult guvernul..."

— Faţă de cine? întrebă cu vocea lui puternică Toma.

Eliade îl fixă şi pe el cu severitate. Voinescu II continuă:

„...Taxîndu-se de părtinitor şi că prepusul membrilor comisiei şi neîncrederea-i ar aduce să nu înţeleagă spiritul cel adevărat al noilor instituţii,

Locotenenţa domnească decretă:

a) A se suspenda pînă la al doilea decret şedinţele comisiei..."

Se auzi un murmur din sală plin de mînie, dar delegaţii boieri se întoarseră încîntaţi unul către altul ca şi cum ar fi spus: Aşa, da!

„...b) A-şi da fiecare deputat părerile în scris către guvern.

c) Din părerile tuturor şi din procesul-verbal al comisiei întemeiate pe:

Respect către proprietate;

Respect către persoane;

Dreptate, frăţie;

Foloase generale în paguba nimului;

A sacrifica cei mulţi pentru cei puţini este nedrept;

A sacrifica cei puţini pentru cei mulţi este silnic;

Săteanul va fi proprietar, ca să fie cetăţean, ca să fie apărător al patriei..."

Se auzi atunci din mulţime o voce groasă, care strigă plină de amărăciune:

— Scoateţi „dreptatea şi frăţia" de acolo, că e minciună!

Era Axente Sever, care venise întovărăşit de tabaci şi profesori şi nu se mai putu stăpîni de mînie.

Eliade se înfurie şi ameninţă că evacuează sala, dar Axente Sever nu se lăsă:

— Apoi că noi cunoaştem lozincile dumitale răsuflate, de ce le amesteci cu „dreptatea şi frăţia"?

Se făcu larmă şi de-abia se mai auzi vocea secretarului de stat.

— „...Unde e libertate e şi Dumnezeu; şi unde e Dumnezeu e şi dragoste şi unire. Unde e tiranie este iadul, pacea lipseşte... Omul cu inimă bună, omul liber e voitor de bine..."

Sala vuia. Se auzea din ce în ce mai puţin, apoi nu se mai auzi de loc.

TĂBĂCARI... VIN TURCII!

La tăbăcărie era zor mare... Venise la magazia de murat şi Licsandru ca să se sfîrşească mai repede.

— Hai, mă Damiane, că ne aşteaptă muierile... şi mîncăm bătaie.

— Hai, hai... da' nu-i aşa uşor... că, uite cîte mai sînt, mama lor dă piei... se necăji Damian.

— Of, mă, că pricopsiţi mai sînteţi... norocu' vost' că nu m-am curăţat şi eu... na... lasă... dă-te la o parte, Nae... hai şi tu, mă, cap sec... hai, lasă... şi Licsandru se înfipse în două piei odată...

Era vesel, că era Sfîntul Alexandru şi ţinea nu numai ziua lui, ci şi pe a nevestei... Era mare mîncău — cînd avea ce — şi ştia că acasă îl aşteaptă nişte plăcinte cu brînză şi mărar, cum a învăţat-o Tincuţa să le facă

pe Licsandra... Avea şi vin bun... Că băuturica mai dă inimă omului...

Mai mult trăgînd el decît ceilalţi trei, sfîrşiră treaba mult înainte de apusul soarelui.

— Hai la gîrlă, mă, să mai scoatem borhotul ăsta dă pă noi.

Dar în clipa aceea, intră valvîrtej, pe poarta cea mare, careta lui Dobrovici, care îşi aruncă pîntecul pe uşa ei, înainte ca să stea caii locului.

...Cu anteriul în vînt, alerga spre magazia de uscat blănurile scumpe... Aproape urla :

— Să vie meşterii la mine, toţi...

La început, oamenii fură numai nedumeriţi... dar numaidecît îi cuprinse o spaimă nelămurită, mută.

— Nu-i a bună, şopti Gligore, trecînd pe lîngă Licsandru.

Nu era a bună.

— Mă, începu Dobrovici, încă gîfîind, cînd oamenii pe care-i vru el fură adunaţi — mă, vreau să văz dacă mă pot bizui pe voi... Facem două chervane chiar astă-noapte... pornim toată magazia de blănuri de soi, mai punem şi unele lucruri de la mine, de acasă. Mîine la patru dimineaţa chervanele pleacă la Beci, pe valea Teleajenului...

Oamenii îşi şoptiră înfioraţi unul altuia :

— Vin turcii...

Licsandru văzu negru înaintea ochilor.

De patru sute de ani aceste două vorbe semănau groaza între locuitorii pacinici din Cîmpia Dunării. Însemnau zile de bejenie, fuga prin păduri, spre văgăunile munţilor. Spre Piteşti, spre Tîrgovişte, spre Bucureşti şi de aci mai departe, spre Ploieşti şi Buzău, boieri şi ţărani cu butci cu scumpătăţuri sau în care cu calabalîc se înşirau zi şi noapte pe drumuri necunoscute pentru ei, pline de primejdii.

Ca pretutindeni în Europa, şi în Ţara Romînească, pînă la născocirea telegrafului, negustorii cunoşteau astfel de veşti uneori înaintea conducătorilor şi chiar a domnitorilor, cum fu cazul lui Alexandru Ghica, vestit printr-un negustor că va fi scos din domnie, aşa încît avu timp să fugă, salvîndu-şi capul. Confidenţi şi oameni de afaceri ai marilor demnitari ai Porţii, ai paşalelor, ei erau în acelaşi timp şi agenţi ai marilor negustori şi bancheri europeni, sau localnici, cu care încheiau afacerile începute prin tainiţele seraiului.

Dobrovici îşi avea şi el, cum spunea, oamenii lui la Ţarigrad, şi mai ales, avea un lucru : aceşti negustori... nu se uitau la cheltuială cînd aveau de trimis o ştire grabnică. Cinci zile după ce se hotărîse înlocuirea lui Soleiman cu Fuad, un călăreţ şi intra în ziua asta călduroasă, de sfîrşit de august, în casa mare cît o hardughie de pe Podul Calicilor, spunînd că are să ducă jupînului o ştire grabnică... Era un albanez mustăcios şi uscat, care îi ceru să-i vorbească între patru ochi. Omer-paşa avea să primească porunică să ocupe în întîia jumătate a lui septembrie Bucureştii... Soleiman-paşa era înlocuit cu noul comisar Fuad Effendi. Dincolo de Chiţorani, pe valea Teleajenului, Dobrovici avea o vie de vreo şaizeci de pogoane, în afară de păduri fără sfîrşit parcă, pînă în sus, spre Văleni. Via avea bolniţe să bagi în ele un sat întreg. Avea la îndemînă, pregătit din vreme, var şi cărămidă, ca să zidească fundul bolniţei peste comorile ascunse... Locul era bun, că era departe de drumurile mari.

*

Muierile aproape că se bocesc, fiindcă nu s-a ales nimic de masa pregătită... De băut, Licsandru bea, bea şi Damian, bea şi Toma care, de cînd se însurase Damian, îşi făcea tot mai des drum la Bucureşti. Îi era

Clubul cărţii digitale 2024

nespus de drag de nora lui şi îi privea pe amîndoi cu înţeleaptă bucurie. Beau îngînduraţi, beau de ciudă, dar de mîncare abia s-au atins... Nici de vorbît nu vorbesc... Fiecare ştie ce e în sufletul celuilalt.

— Ia mai zi, Chiose... zi-i aia cu Delcea care taie turcii...

. . . . . .

„Foaie verde şi-o lalea,
îmi umbla, măre, umbla,
umbla turcii d-aiurea,
d-aiurea prin plaiurea.
De-mi umbla cît îmi umbla,
şi-mi căta cît îmi căta,
ei de cine-mi întreba?
Tot de Delcea cîrciumarul,
tot de Delcea măcelarul,
cîrciumarul
frîncilor,
măcelarul
turcilor

. . . .

. . . . . .

holteilor şi gazdul.

. . . . . .

. . . . . .

Foicică şi-o lalea,
turcii, măre, că umbla,
tot umbla pe aiurea,
măre, tot din sat
în sat,
măre, tot din vad
în vad.

Şi de Delcea întreba,
pînă iată se-ntîmpla,
că la casă-i nemerea,
peste cîrciumă-i dedea.
Turcii dacă nemerea
înăuntru de intra,
pe Delceasa o găsea.
Dar pe ea unde-o găsea?"

. . . . . .

. . . . . .

Era un cer limpede ca de sticlă, şi devale se vădeau luminile oraşului, dar către miezul nopţii cerul s-a aburit... Ei stau pe ţolul de sub vişini şi ascultă cîntecul... Au hotărît să nu mai doarmă, Damian tot trebuie să fie la patru înapoi la fabrică... Vine un miros de struguri copţi şi de gutui crude... Au golit pînă acum trei ploşti şi au gustat în silă, ca să scape de stăruinţa femeilor, din plăcintele cît podul palmei. Într-un tîrziu, Licsandru se întoarce, cum şedea într-o rînă, spre Toma. Se vede că îi e greu să vorbească. Îşi drege vocea, hîrîie pe gît, scuipă. Pe urmă, parcă înfrînt, dîndu-şi pe faţă temerile din adînc:

— Neică Tomo, aş vrea să te rog un lucru... da' să nu te superi. Nu crezi că ar fi mai bine să trimitem muierile astea la Vadu Rău?

Toma tresări, zguduit tot:

— Păi bine, măi Licsandre, eu ziceam că dacă vin turcii, locul nostru e aci, să luptăm cu ei... Nu să ne ascundem la Vadu Rău...

Licsandru îi încleştă pumnul în umăr, de i-l încovoie.

— Aşa m-ai înţeles matale pă mine?... Atunci să ştii că nu te pricepi la oameni, neică Tomo... Eu pînă n-oi tăia cîţiva turci nu mă las... Da' nevasta vreau să mi-o ştiu departe... Eu ştiu ce spui...

Dacă Toma l-ar fi văzut mai în lumină pe Licsandru, ar fi deslușit pe chipul lui un fel de spaimă neagră numai la gîndul că nevastă-sa ar putea cădea în mîna turcilor, care, după ce și-ar bate joc de ea, ar vinde-o roabă.

Pandurul însă nu citi decît hotărîrea de viață și de moarte a lui Licsandru de a lupta pentru libertate...

— Așa da... acum ești omul meu... cu muierile ai dreptate... le trimitem pe toate trei, și fetița cu ele, la Vadu Rău. Dacă lucrurile să încurcă, muntele cu pădurile lui e aproape.

Atunci se auzi din întuneric glasul plin de mînie al Licsandrei :

— Da' pă noi nu ne întrebați ?... Ce gîndim și noi ? Auzi, să ne trimită la țară ! Ce zici, Ilinco ?

— Să creadă dumnealor că noi plecăm la țară... la bine și la rău, eu rămîn aci, cu bărbatul meu... mîrîi ca o pisică întărîtată Ilinca.

— Nu să poate, Ilinco, tu ești grea, nu poți rămîne... spuse hotărît Toma. Ce să faci tu aci, femeie în cinci luni ? Ai să pleci... sîntem destul noi doi.

Licsandra avea lacrimi în ochi de mînie.

— D-ăștia ești dumneata ? Vrei să scapi dă mine ? Să-ți cînte lăutarii la cîrciumă, cu florăreasa aia ?

Licsandru căută ceva cu care să dea de pămînt și nimeri o strachină goală, pe care o făcu țăndări.

— Muieri nebune...

După cîntatul cocoșilor se despărțiră.

*

A doua zi, Toma, în drum spre oraș, se întîlni cu Filaret Mustea... chiar în ușa bisericii Sfîntului Niculae. Acesta îi spuse că la Mitropolie s-a primit poruncă să se gătească o caretă pentru vicar și doi arhierei, care să meargă spre Giurgiu.

Toma îi șopti, abătut :

— Vin turcii, măi Filaret... vin turcii...

Țiganul, care deși trecuse de cincizeci de ani și făcuse și un an temniță grea, era încă în puterea vîrstei... Rămase o clipă năuc, apoi se sprijini de gard, să nu cadă.

— Atunci strică tot ce s-a făcut... O să strice costituția... Ne fac iar robi...

— Nu trebuie să-i lăsăm, mă Filaret... nu trebuie să-i lăsăm să intre în București...

— Săracii țiganii mei... săracii dă ei... o să să nască iar robi, dîn tată-n fiu... e drept asta, neică Tomo ?

— Nu e drept, mă, nu e drept... Dar dacă intră turcii și strică costituția, după regulamentul *lor*, *e* drept ?

— Asta vor turcii ?

— Asta vor... Eu doresc să știu ce veți face voi, țiganii !

— Matale ce zici să facem ?

— Să puneți mîna pă topoare... pă baroase... și să ieșim înaintea turcilor.

— Eu, măi neică Tomo, am mai lovit o dată cu barosu...

— Și ai lovit bine, mă... Dar acum trebuie să fim mulți... Deșteaptă-i pă țiganii tăi... adu-i pă toți...

— Îl ucid cu mîna mea pă ăl dă s-o codi... Dar o să vie, că au mai fost... cînd a fost nevoie dă ei. Numai, știi, întreb și io, o să vie cu adevărat ?...

— Uite ce e, măi Filarete... Noi, eu cu Licsandru Hergă și cu Panait, fratele lui Mitru, cu Damian, de-asemeni, că acuma-i dus spre Ploiești, dar o să vie... mergem la Bălcescu dă cum o sosi în București, ca să ne spuie el care e adevărul și ce să facem... că după cîte am auzit, azi, mîine, trebuie să sosească dă la

Ţarigrad. Ne-o lămuri el cum e mai bine. Vino şi tu cu noi...

S-au înţeles şi cum să se întîlnească.

FORFOTA DE PE DUNĂRE

Pe Dunăre era un du-te-vino neîntrerupt de mahoane, de barcazuri, de istamboale, de corăbii de tot soiul, mai ales italiene şi răsăritene... În fiecare port erau catarge lîngă catarge. Din cînd în cînd cîte un piroscaf zguduia văzduhul cu zgomotul căldărilor şi al elicelor lui.

Pe Dunărea asta e mai multă mişcare decît în tot restul Ţării Romîneşti.

— Frate, ce vrei.., Aşa a fost de mii şi mii de ani şi aşa va fi şi de aci înainte... Toată civilizaţia s-a iscat şi s-a adunat de-a lungul marilor fluvii: Nilul, Eufratul, Gangele, fluviile chinezeşti... De-a lungul fluviilor... şi cînd oamenii au devenit marinari mai isteţi şi au avut busola pe ţărmurile mărilor... Cu caii, cu boii ori cu piciorul este greu să străbaţi prin ţinuturi acoperite cu păduri, ori să cari mărfuri grele... Toate grînele ţării se scurg acum pe aci prin schelele astea care te întîmpină la tot pasul... E o forfotă din zori şi pînă în noapte şi încă mai mult va fi în viitor.

— Ai fără îndoială dreptate, prietene... De aceea se şi zice că marea şi fluviile sînt plămînii ţărilor din lume... Numai că pe ea crez că mai tîrziu se va transporta desigur de zeci de ori, de sute de ori mai mult ca astăzi, dar nu va mai fi forfota asta pe Dunăre. Mînate cu foc, navele vor fi de sute de ori mai mari decît istamboalele astea şi vor încărca, firește, de sute de ori mai mult... În loc de o sută de corăbii cu

pînze, vom avea într-un port unul sau două vapoare din astea, piroscafuri, cum li se mai zice... care va încărca mai mult şi mai iute decît ele, şi va duce mai repede mărfuri, fără să moţăie aşteptînd vîntul pe ape şi prin porturi... Am văzut nişte mahoane lungi şi largi cît o uliţă, le zice şlepuri, în pîntecele lor să încapă o mie, două de chile de grîu, să zicem opt-nouă mii de saci... Şi un vaporaş de-abia cît pumnul trăgea două-trei şlepuri... aşa că vezi! Eu zic că multe schele din cîte se văz azi nici nu vor mai fi, căci nu pot să ajungă asemenea vapoare pînă la ele. Nici acum piroscafele „Lloyd"-ului vienez, cu care se fac astăzi mai toate călătoriile spre Occident, nu opresc în fiece schelă, ci numai la Giurgiu, la Rusciuc, la Turnu, la Corabia, la Calafat, la Vidin şi aşa mai departe...

(Se va relua ideea la orzari, la grînari.) [1]

GIURGIU — BUCUREŞTI

Soarele scăpăta în raze lungi peste verdeaţa bălţii, peste malul galben şi golaş, şi ei treceau acum prin dreptul orăşelului Cernavodă, cu malul lui înalt, rupt şi lutos...

Începuseră lucrările pentru calea ferată Cernavodă—Küstendge [2], dar acum se întrerupseseră şi se vedeau doar magaziile antreprizei; la schelă nu erau decît doi ofiţeri turci şi şaizeci de oameni de trupă, care aşteptau şi care fură luaţi pe bordul piroscafului. Bălcescu avu o tresărire de mînie gîndindu-se că ostaşii ăştia încovoiaţi subt ranite vor fi poate dintre cei care vor intra

[1] Nota autorului din care reiese că urma să dezvolte capitolul referitor la situaţia economică a Ţării Romîneşti.

[2] Constanţa.

ca stăpîni în Bucureşti... Îşi închipui, aşa, ca un joc, pe Damian şi tabacii lui intrînd în ei cu cuţitele şi topoarele lor.

Vasul „Lloyd"-ului o ţinea tot pe stînga, pe cursul adînc al apei. Celor din delegaţie, bucuroşi că le mai rămîne o singură zi de mers pe apă, le era la toţi dor de cei de acasă.. Se urcaseră pe puntea din dreapta (babord) ca să privească uriaşul foc solar care cuprinsese balta cu sălciile ei : ochiurile de apă şi miile de sălbătăciuni înaripate, raţe, gîşte, bîtlani, berze, ţigănuşi, care se lăsau acoperind suprafeţe întregi sau se învolburau în stoluri vii, speriate de duduitul zgomotos al vasului cu foc, abia născocit, care tulbura liniştea aşezată acolo de la facerea lumii.

[Piroscaful taie cu zgomot de moară, împotrivirea apelor tulburi şi învălurate ale Dunării, aci nu prea late. În faţa lor, ca la o poştă depărtare, malul drept cu dealurile lui de margine de podiş ocoleşte dintr-o dată la dreapta spre apus şi în acest ocol parcă se vede limpede un sfert de ţară... Nu se văd case, copacii sînt risipiţi pe culmile golaşe cu iarba puţin uscată. Prin viroage, numai pîlcuri sînt mai dese. Acest mal ca un lanţ ocolit de dealuri sfîrşeşte în rîpe şi rupturi galbene, lutoase, pe malul fluviului, acum toate luminate viu de razele lungi ale asfinţitului.

Bălcescu priveşte cu ochi nemişcaţi şi simte viu acest colţ al ţării. Îşi aminteşte de curţile oraşului, ca nişte cetăţi fără orizont, şi acum vede aievea, ca o hartă vie scăldată în asfinţit, o bună parte din ţară.

După vreun sfert de ceas lăsară pe stînga un ostrov lung şi plutiră pe lîngă zăvoiul de sălcii scorburoase, care creşteau parcă din apă.] O nemţoaică blondă, auzind că vorbesc romîneşte, întrebă, în cel mai dulce grai romînesc, dacă merg la Bucureşti... Era o moldoveancă, măritată cu un ofiţer de origine germană, din armata rusă, şi venea să-şi vadă rudele... Se mirau că

n-au cunoscut o frumuseţe blondă în oraşul lor, în care ştiau că ei cunosc toată lumea, dar lucrurile se lămuriră cînd îşi deteră seama că atunci cînd fata de şaisprezece ani se măritase, ei erau mai toţi la Paris.

S-au trezit ajunşi la Giurgiu, dimineaţa, cînd soarele era sus şi vasul acostat se legăna în port [pe braţul îngust şi puternic al Camei, care de altfel era înţesat de tot felul de nave şi istamboale, cu pînze că nu vedeau decît catarge. Se cunoştea că o armată în mişcare a ocupat oraşul. Peste bolta Cioranului se vedea linia puternică a Dunării subt malul înalt, bulgăresc.] [1] Stătuseră seara tîrziu de vorbă cu cei de pe vas, cu care se împrieteniseră.

Bălcescu află de la un ofiţer scund, luat deoparte, că e căutat de o săptămînă de un fost maior austriac... are să-i dea un rezultat confidenţial... Bălcescu întrebă pe ofiţer dacă îl cunoaşte şi el pe acest refugiat revoluţionar... dacă e serios... dacă se poate avea încredere în el...

— Încredere deplină... Marfa comandată a şi fost adusă chiar cu vasul acesta şi lăsată la Giurgiu, cînd au trecut spre Galaţi. Este şi el în această afacere... Totul este să nu prindă de veste turcii... Cartuşele sînt în butoiaşe, care pe ele au însemnări, precum că ar fi material pentru tăbăcării.

— Şi cum ? Să le plătim înainte de a şti ce e înăuntru ? Nu te supăra, domnule ofiţer, dar asta nu va fi aprobat de Locotenenţă.

Chibzuiră, hotărîră că e mai bine ca Bălcescu nici să nu dea ochii cu maiorul refugiat, că acesta va merge la Bucureşti, unde va primi o arvună, în schimb el va da omul ales de guvern, dintre meşterii tăbăcari, care va preda o parte dintr-un carton tăiat cu foarfecele

[1] Cele două paragrafe puse în paranteze drepte lipsesc din manuscris. Au fost probabil scrise pe vreo foaie care s-a pierdut.

tovarășului rămas de pază la Giurgiu și în posesia căruia era cealaltă parte din carton. Sînt două butoiașe însemnate, care cuprind piatră acră și o bună vopsea...

Se vor desface de probă acelea... Orașul prin care trecură cu caleștile trimise de administrator era plin de praful iscat de trupele și furgoanele turcești, care ieșeau necontenit din tabăra lor, după rechiziții... Era luni, 30 august, și află că s-a anunțat sosirea lui Fuad cu vasul următor la Giurgiu, și că Soleiman va pleca numaidecît, a doua zi.

Vruseră să nu mai treacă prin oraș și ocoliră pe un drum de care, prin niște tarlale de porumb. Ocoliră apoi pe lîngă o casă aproape dărăpănată, strivită parcă de acoperișul prea larg de șiță, înnegrită de vreme... Lîngă ea era un puț cu ciutură, la care opriră ca să adape caii... Numaidecît fură ajunși, așa cum fusese vorba, de o brișcă militară, în care era comandantul batalionului II din Regimentul II și maiorul austriac... Acesta trecu în caleașca în care era Bălcescu cu Ștefan Golescu. Înainte de plecare, comandantul batalionului ceru să-i vorbească între patru ochi... Bălcescu, puțin surprins, se coborî și-l urmă cîțiva pași spre tarlaua de porumb. Era un bărbat scund și mustăcios, în uniformă neagră, cu ceaprazărie de tot soiul, plină de praful drumului.

— Domnule ministru, aș vrea să vă întreb ceva. Azinoapte am primit ordin de la Kerim-pașa, să nu îndrăznesc a mă depărta cu oștirea din garnizon.

— Ce oștire ai ?

— O companie, restul batalionului este împrăștiat pe Dunăre. Nici un soldat măcar să trimit undevaș, iar eu să mă prezint mîine la lagăr la el... avînd să-mi vorbească...

Bălcescu rămase îndelung pe gînduri, era nedumerit și atît de preocupat, că nici nu văzu un guzgan care,

zăpăcit de tropotul cailor, tăie în fugă drumul, aproape trecîndu-i peste picioare.

— Ai fost la Soleiman ?... El ce spune ?

— Toate astea le preia Omer-pașa, fără știrea lui Soleiman...

— Eu zic să părăsești la noapte orașul și să te îndrepți fie spre București, fie spre Pitești... De acolo nu e departe pînă la Rîureni.

— Eu sînt ostaș, domnule ministru, nu pot face asta fără un ordin al capului oștirii... și omul mustăcios, scund dar robust, ridică semeț capul.

Bălcescu fu nemulțumit de acest răspuns dîrz în aparență, dar care nu ascundea în realitate decît frica de a lua o inițiativă.

— Atunci rămîi... Am să cer din partea generalului Tell un ordin către dumneata... Ți-l va aduce, cred, căpitanul Deivos, care vine aci cu o misiune specială... Îi vei da tot sprijinul ca să-și ducă la capăt această misiune.

— E vorba de butoiașele cu cartușe aduse de acest austriac.

Văzînd că maiorul știe despre ce e vorba, nu-i mai ascunse nimic...

— Da... însă nu te apropia prea mult de marfă, ca să nu bănuiască turcii ceva... Veghează de departe...

Porniră, ridicînd un nor imens de praf în urma lor. După vreun sfert de poștă, cînd ieșeau din raza lagărului turcesc, hotărîră să meargă la o jumătate de oră, caleașcă de caleașcă, fiindcă praful devenise înăbușitor... Semn de ploaie nu era... Cerul era de un albastru tare, uscat, abia ici-colo în zare stăteau, cu totul nemișcați, unii nori albicioși... Își controlară pistoalele înainte de a intra în Codrul Vlăsiei.

ÎNTORS LA BUCUREȘTI

Sosiră în București către începutul după-amiezii... Era cald, și cerul plin acum de nori albicioși. Cînd trecură de mînăstirea Văcărești și o luară spre Podul Beilicului, Bucureștii apărură la picioarele lor, în jos de rîpă, dincolo de zăvoaiele Dîmboviței.

Aci se simțea apropierea toamnei după belșugul de fructe... La fiecare răspîntie erau grămezi de pepeni verzi subt umbrare de frunziș și coșuri de struguri cu bobul mare, prune vineții, mere și pere cîte vreai... Uneori, la cele patru colțuri, erau patru negustori diferiți, cu grămezile lor subt umbrar. Forfoteala de care, calești, căruțe și călăreți sporea după ce treceai gîrla și pe urmă era o învălmășeală cruntă...

Acasă nu găsi nici pe Costache, nici pe Barbu... Cel dintîi mîncase în grabă și plecase la Departament, Barbu era plecat la Colentina, trimis de la Palatul Administrativ, unde era înregistrat printre comisarii revoluționari.

Ședința consiliului începea de obicei către ora cinci după amiază. Dar Bălcescu nu avea răbdare să aștepte, căci dorea să fie informat de mai înainte și, în guvern, în plină ședință, nu se putea face asta... Îl căută pe Nicolae Golescu, dar nu era în București. După unii era la Giurgiu, după alții era plecat de sîmbătă seară la vînătoare de dropii și potîrnichi, la niște prieteni, pe Bărăgan. Nu-l găsi nici pe Ion Ionescu, ca să-l întrebe ce a fost la Comisia proprietății... Se îndreptă apoi, prin forfota de oameni de pe Podul Mogoșoaiei, către redacția *Popolului suveran*. Îl găsi scriind la masa din colț, acoperită cu hîrtie albă de tipar, pe Bolintineanu. Acesta fu bucuros că îl vede, dar îi spuse că bănuia că o să întîrzie mai mult. Bălcescu îi spuse că a pierdut timpul în zadar, că nu e nimic de făcut cu turcii. Îi ceru cu

lăcomie știri de ce s-a petrecut, dar ceea ce află îl îndureră.

...Legea pentru alegeri n-a fost „dată afară", deși se hotărîse publicarea ei. Comisia proprietății a fost în grabă, cu spaimă, desființată de Locotenență, fiindcă dezbaterile ei se vădeau în cele din urmă periculoase. Așa cum prevăzuse Bălcescu, cei optsprezece țărani izbutiseră să facă auzit glasul milioanelor de clăcași, pentru întîia dată, după veacuri, într-o adunare cu boierii, și răsunetul acestor glasuri nu mai putea fi înăbușit... Va răzbate peste timpuri.

— Cînd proprietarii fură siliți, numai prin logica dreptății și prin elocvența deznădejdii, să se demaște, să se arate în toată josnicia lor lacomă... cînd în cursul dezbaterilor se vădi că împroprietărirea este inevitabilă, au răsturnat masa... „ca jucătorul de șah necinstit cînd vede că a pierdut", îi arată Bolintineanu, profund îndurerat. Ah, dacă ai fi fost în țară!...

„Ah! de-ar fi fost în țară"... se gîndea Bălcescu, să reia el prin cuvîntul lui arzător, în consilii, la club, în ziare, ecoul acestor discuții. Aflînd despre abilitatea cu care, în lipsa lui Racovițză, dar sprijinit de N. Golescu, care încercase sfios să scape de subt influența lui Eliade, Ion Ionescu condusese dezbaterile, încurajînd, provocînd, protejînd elocvența îndurerată a reprezentanților țărani, Bălcescu se gîndi că totuși, deși sfîrșise printr-un aparent eșec, Comisia pentru împroprietărire fusese de folos.

Cînd intră, către ora cinci, în Palatul Administrativ, se întîlni cu Toma, care se certa cu un ipistat de la paza palatului.

— Ce e, Tomo? Ce e, pandurule?... Ce-ați făcut la Comisia proprietății?

— N-am făcut nimic... dar măcar ne-am vărsat năduful!

— Am auzit... Mi-a părut bine... Aș vrea să stau mai mult de vorbă cu dumneata, dar, uite, acum o să înceapă ședința consiliului... Treci pe la mine.

— Bucuros... Numai că să vedeți... Am vrea să venim împreună cîțiva prieteni, să ne mai sfătuim cu dumneavoastră.

— Vino cu cine vrei, dacă sînt oameni de încredere, vino mîine de dimineață acasă la mine.

Dar pe cînd urca treptele la etaj, unde se țineau acum ședințele, își aduse aminte că are nevoie de tăbăcari la Giurgiu și strigă, din capul scării :

— Tomo, Tomo, puteți veni chiar astă-seară pe la ora opt ? Adu-l negreșit și pe Damian... Este ?

— Este, fu răspunsul. Venim diseară...

RAPORT LA CONSILIU

În sala cu tapeturi de damasc roșu și cu fotolii de aceeași culoare nu erau decît cîțiva miniștri, care, așteptînd, beau cafele. Membrii Locotenenței și mitropolitul, de altfel, se întruneau mai întîi în cabinetul lui Eliade și apoi, cînd erau informați că s-au adunat miniștrii, apăreau și ei în sala de consiliu...

Apărură pe rînd și membrii delegației care fusese la Constantinopol, primiți cu mult interes și curiozitate.

Abia pe la șase fără un sfert, mitropolitul deschise ședința, căci rămăsese ca un fel de președinte nelămurit. În numele celor întorși vorbi Bălcescu, plin de amărăciune :

— E o copilărie să ne bizuim pe turci. Totul e putred... Reșid, noul mare vizir, e speriat rău, și toate măsurile pe care le ia sînt măsuri de panică... Anglia și Franța nu numai că nu ne sprijină, așa cum ne-au promis, dar stăruie pe lîngă Poartă să facă ordine, și

Bălcescu puse cuvîntul ordine între ghilimele... De frică, Reșid-pașa nici nu ne-a primit... Luase hotărîrea să înlocuiască pe Soleiman cu Fuad înainte de venirea noastră și nu vrea să-și schimbe cumva părerea. Iancu Ghica spune că nu are nici un rost să mai rămînă acolo și cere să vie în țară...

Chiar în timpul acesta veni o depeșă printr-un lipcan, care schimbase caii de călărie la pocțele din calea lui. Ispravnicul Brăilei, Dimitrie Golescu, fratele lui Arăpilă, arăta, în scrisoare, că turcii sînt gata să ocupe orașul... Generalul turc l-a chemat și i-a comunicat confidențial, cu două zile înainte, ce măsuri are să ia ; Fuad a trecut înspre Giurgiu chiar în acea zi, pe vasul „Stadt Pesth" al „Lloyd"-ului, pe care s-au mai îmbarcat și optzeci de soldați și ofițeri.

Bălcescu își aduse aminte ca să ceară lui Tell un ordin pentru comandantul de batalion de la Giurgiu.

— Dar ce este acest comandant ? Ofițer romîn sau turc ? Cum o să execute ordinele lui Kerim ? Prietenii nu cer armele... declară foarte dîrz Tell.

Pe Bălcescu îl plictisi această fanfaronadă, vitejia arătată de departe și pe amănunt parcă anume ca să mascheze frica în problemele capitale. În realitate, Tell ar fi vrut să reziste, căci de felul lui era dîrz și îi plăcea meseria, dar, îmbîcsit de spiritul milităros, nu vedea decît față în față trei regimente romînești, împotriva a douăzeci de divizii turcești... și nu vedea posibilă nici o rezistență. Se redactă o nouă proclamație către clăcași, prin care erau îndemnați — a cîta oară ? — să facă arăturile de toamnă pe moșiile boierești, deși în iunie, proclamațiile cereau numai să nu lase recolta nouă neculeasă, vestind că la toamnă se va desființa clacа. Bălcescu se pregătea să pună chestiunea cartușelor cumpărate, cînd Rosetti, ciugulindu-și plictisit barba — era acum interimar la Trebile din Lăuntru — luă cuvîntul și citi :

„Raportul No. 4215 al Administrațiunii de Teleorman către Ministerul Trebilor din Lăuntru al Țării Romînesci
«Dreptate, Frăție»
Domnule ministru din Lăuntru,

În prilejul mergerii mele la orașul Rușii-de-Vede din acest district, aflînd din auzire că unul din fiii d-lui Petre Costandinescu, fostul secretar la această Administrație și anume Iorgu, în vîrstă de cincisprezece ani"...

— Cît, cît ? întrebă, ridicînd capul din dosarul pe care-l studia, Bălcescu... și zîmbi nedumerit... Cincisprezece ani ?

Rosetti citi mai departe, reluînd doar cifra :

„...Cincisprezece ani, frate cu d. Alecu Petrescu comisarul..."

— Păi, zice că e fiul lui Costandinescu ! se miră Ștefan Golescu.

— O fi frați vitregi... glumi Tell.

„...ar fi ieșit în tîrgul acelui oraș și, puind de a bătut toba, ca să se strîngă popolul, a citit în auzul tutulor o Proclamație înscrisă de mîna ce a zis că este din partea guvernului, a căreia cuprindere ar fi adus oarecare spaimă și tulburare între unii din locuitori acelui oraș, și că căutîndu-l în urmă unii din neguțători a-l întreba despre acea Proclamație mai deslușit, nu l-au găsit, fiindcă îndată după citire s-a făcut nevăzut. Am mers îndată la casa numitului Costandinescu și prin mijloace cuvenite, înduplecînd pe acel Iorgu..."

— Ce fel de mijloace cuvenite ?... întrebă, mîngîindu-și ciocul, Ștefan Golescu, pe care toată chestia asta începu să-l amuze

„...acel Iorgu mi-a și dat chiar originalul acelei Proclamații... După aceasta, întrebîndu-l dacă este făcută de altcinevași și cine anume... Mi-a răspuns că este făcută de însuși..."

Raportul mai continua, arătînd că administratorul a vrut să-l aresteze, dar scuzîndu-se că nu a putut face asta, numitul fiind bolnav. Raportul era iscălit : administratorul districtului Teleorman, Cantacuzino, secretar, C. Apostolescu.

— Dar ce-o fi cuprinzînd proclamația acestui băiat de cincisprezece ani ? întrebă nedumerit și mereu amuzat Ștefan Golescu.

— Ni s-a înaintat și Proclamația, precizî, fără să privească pe nimeni, Rosetti, apoi începu să citească :

„Frații mei concetățeni ai orașului Rușii-de-Vede,

...Sciți, fraților, că sînt aproape două luni de zile de cînd niște oștiri otomane se află pe pămîntul patriei noastre, pe pămîntul scumpei noastre mume. Această oștire are un general, al cărui general poartă nume de liberator... Și vă întreb :

I. Cu ce drept călcară ei tot deodată tractele lui Vlad IV ?... Apoi, fraților, de sînteți adevărați Romîni, de sîntem strănepoții lui Michaiu Bravul și al lui Vlad V..."

— Noi, strănepoții lui Mihai Viteazu ? întrebă, zîmbind și privind în toate părțile, unul dintre miniștrii noi, dar nu culese nici un zîmbet... Toată lumea asculta cu un vag fior proclamația acestui copil.

„... de ce să ne arătăm atît de lași ? Pînă cînd, fraților, să suferim jugul robiei, pînă cînd noi, săracii, să purtăm sarcinile bogaților și ale aristocraților ? De ce să ne sfiim de nouă mii de oștire otomană..."

Toate privirile se îndreptară spre Bălcescu, ai cărui ochi, cu sprîncenele îmbinate, erau plini de lacrimi. Îi tremura buza de jos, subțire și mare, și strîngea convulsiv mîna.

„...Mai vîrtos, voi, frați Romîni, aduce-ți-vă aminte că nefiind nici oștire în țeară, în zilele cînd se înființă infama Căimăcămie..."

— Ăştia sîntem noi, spuse Eliade lui Tell, altfel fără să se supere, surîzînd, căci era şi el emoţionat.

„...umblaţi să spînzuraţi pe doi fii ai patriei... (care)... s-au sculat nu ca să se îmbogăţească, nu ca să spînzure, ci numai ca să rumpă jugul infamei sclavii...

Fraţilor, patriotismul nu stă în a ne împodobi cu cocardă, în a striga: să trăească constituţia, nu, fraţilor, nu... Patriotismul e a ne jertfi averile, moşiile, în sfîrşit a ne jertfi chiar viaţa şi tot.“

Cînd Rosetti sfîrşi citirea, în care pusese multă emoţie, Bălcescu spuse încet şi firesc:

— Ăsta-i poporul... Să i se scrie administratorului că e un prost... Să se trimită o adresă de mulţumire acestui băiat, care a scris această proclamaţie şi care a pus să se bată toba în tîrg pentru ca s-o cetească... Luaţi hotărîrea să fie cetită în toate şcolile.

Se ridică un murmur de voci aprobative.

Numaidecît, Bălcescu ceru cuvîntul pentru o nouă chestiune.

— După cum v-am informat, în iunie am întîlnit la Focşani un maior austriac, expatriat din pricina vederilor lui revoluţionare... L-am rugat, după cum ştiţi, să ne caute arme, oriunde şi în orice cantitate... Venind, l-am aflat la Giurgiu, unde a şi debarcat după vaporul „Lloyd“-ului o însemnată cantitate de cartuşe...

Eliade întoarce capul întrebător spre Tell... apoi întreabă, iritat:

— Ce sumă se cere pentru asta?

— Pentru o sută de butoiaşe cu patroane, cinci mii de galbeni.

— Dar e îngrozitor de scump! E o speculă... un jaf.

— Cînd îţi trebuie şi nu găseşti... ceea ce ţi se oferă e întotdeauna ieftin. Din pricină că aţi fost hapsîni, am pierdut cele patru sute ocale de praf de puşcă, pe care ni le ofertau tot aceşti austrieci la Galaţi.

Eliade nu văzu aci decît ceea ce numea el o idee fixă a lui Bălcescu şi îl irita şi acum, ca întotdeauna, cînd acesta propunea vreo măsură în vederea rezistenţei.

— La ce pot folosi aceste patroane? Cu cine vrei să te baţi? Şi ridică din umeri, cu un fel de dispreţ, cu o silă condescendentă de a discuta.

Bălcescu se închise în el însuşi, într-o încercare de a se stăpîni... Gîndi, privind profilul uşor înălţat spre tavan al caimacamului, care, ca de obicei, îşi înclina capul pe umărul stîng: „Cezar cu mustaţă şi barbă“. Pe urmă, reluă descriind cu degetele lungi, resfirate:

— Un stat care nu se gîndeşte să se apere este un nonsens. O contrazicere a ordinei firesti... Dacă nu vă gîndiţi să vă apăraţi, dacă lăsaţi să se ştie acest lucru, atunci e mai bine să părăsiţi scena istoriei, numaidecît... căci pentru cine nu se gîndeşte să lupte şi să biruie, istoria e numai un teatru şi fraze înnădite.

— Domnule Bălcescu, o luptă cere sacrificii grele... O luptă îndeosebi în condiţiile în care se găseşte Ţara Romînească astăzi este o aventură plină de primejdii. Ţara cotropită de armate...

— Şi aşa e cotropită.

— Da' în timp de război e cotropită fără scrupule... în furia de distrugere şi de jaf a unei armate care sîngerează... Satele şi oraşele noastre pot fi arse, bunurile distruse, populaţia gonită din locuinţe, asasinată, măcelărită, familiile împrăştiate, femei şi copii ucişi... Învingător, duşmanul e fără milă... un război pierdut e aproape nimicirea noastră ca neam... Nu ţi se pare, domnule Bălcescu, că acest preţ e totuşi prea mare pentru capriciile şi flacăra unor războinici cu orice preţ... fără cea mai mică perspectivă de biruinţă? Vrei această rezistenţă cu orice preţ? Cu preţul ruinei şi al sclaviei?

Cuvintele lui Eliade, spuse cu multă greutate şi pe un ton voit calm, tulbură adînc pe cei de faţă.

Totuşi, Bălcescu lăsă să cadă răspunsul său ca un tăiş de ghilotină...

— Cu orice preţ...

Membrii consiliului se priviră tulburaţi, puţin îngroziţi. Eliade avu un zîmbet de dispreţ şi apoi se adresă, la persoana a treia :

— Asta e părerea domnului Bălcescu... Dar noi, oamenii de răspundere — şi aci apăsă cuvîntul răspundere — nu putem să acceptăm orice părere a celor care nu poartă răspunderea alături de noi.

— Ce vreţi să spuneţi cu această răspundere ? întrebă, palid, Bălcescu.

— Foarte simplu. Dumneata nemaifiind secretar al desfiinţatului Guvern provizoriu şi nefiind nici ministru, eşti aici doar ca un musafir fără răspundere.

Bălcescu se ridică să plece, dar fu oprit cu un murmur. Ştefan Golescu face un gest mînios. Tell se ridică şi spune energic :

— Frate Eliade, Bălcescu a întemeiat „Frăţia", e în Comitetul de trei al ei. Poate vorbi oricînd în numele tuturor... Te rog vorbeşte, frate Bălcescule !

— Nu, reluă cu hotărîre fostul secretar al guvernului, nu e părerea mea... aşa cum a spus domnul caimacam. Este părerea istoriei, a lungului şir de fapte şi întîmplări din trecut... Nu trebuie să judecăm faptele care ni se propun cu ochii noştri, ai celor ce urmează să fie jertfiţi. Jertfa noastră, a celor zdrobiţi şi decimaţi, e adevărată, este absolută. Căminele noastre, fraţii şi surorile noastre sînt daţi într-adevăr pieirii... Dar experienţa arată că în viaţa popoarelor sănătoase, cel mai lung şi mai distrugător război, cea mai grea înfrîngere nu e mai grea în urmări pentru aceste popoare decît la individ boala cea mai uşoară, decît un pojar. Cînd se face socoteala, se vede că, oricît de grele, pagubele sînt limitate... şi numărul morţilor nu depăşeşte, oricît de greu e războiul, o anumită proporţie... Zece ani de muncă şi recoltă bună

refac pagubele oricărui război. Pierderile în vieţi omeneşti se refac şi mai uşor... Firește, tu ca individ dacă mori, mori pentru totdeauna, averea ta nu mai poate fi refăcută într-o viaţă de om, dar un popor sănătos se reface cu o uşurinţă care uimeşte. Prin urmare, eu răstorn fraza dumitale şi spun : riscurile sînt mici, în schimb perspectivele deschise sînt reale, îmbucurătoare... Un popor care a lăsat puţin sînge într-un război de eliberare este un popor care prin asta se regenerează, ia cunoştinţă de propriile lui posibilităţi, se oţeleşte, îşi selecţionează oamenii... Este un popor care se afirmă istoric, care-şi creează drepturi, care tulbură opoziţiile viitoare şi pune pe gînduri pe viitorii săi duşmani, îi neliniştește, îi face să-şi greşească socotelile. Faptele de azi îndrumează istoria de mîine... Nu glasul unui bogătaş care-şi vede pustiit avutul şi viaţa lui în pericol este glasul adevărat al poporului, oricît de îndreptăţit şi dureros este cazul acestui bogătaş, ci glasul acelui copil de cincisprezece ani, a cărui ispravă ne uimi adineauri... Nu puteţi face crima să refuzaţi ţării încă o şansă, şi armatei încă o posibilitate de luptă, refuzînd sumele necesare pentru cumpărarea unor patroane.

Nimeni nu mai spuse nimic. Nici da, nici nu, şi Tell, interpretînd tăcerea prelungită ca o aprobare, spuse încet :

— Bine, să zicem că vom găsi banii care ne trebuie ca să plătim aceste patroane... Dacă e vorba de oştire, vom căuta şi vom găsi. Dar e o altă piedică mult mai grea, o piedică despre care pot zice că e absolutamente de netrecut. Frate Bălcescule, această corabie zici că este la Giurgiu. De aproape două luni oraşul şi portul sînt însă în mîna turcilor... Au acolo peste douăzeci de mii de oameni. Spune-mi şi mie, rogu-te, în ce chip vezi dumneata scoaterea atîtor butoiaşe cu patroane din mîna turcilor ?

— Se va găsi un mijloc... trebuie să se găsească...

— Ei, asta-i... Trebuie să se găsească... Uite, eu nu văz cum. Am comandat batalionul din Giurgiu, atîta vreme, cunosc locurile mai bine ca dumneata... Ei bine, îţi spui limpede: nu se poate... Vor fi cinci mii de galbeni zvîrliţi în vînt, căci turcii vor pune mîna pe butoiaşe şi-i vor decapita cu iataganul pe cei care vor încerca asemenea nebunie.

Bălcescu rămase îndelung pe gînduri. Nu se gîndise la asta, căci îşi spusese că trebuie să se poată. Strîns cu uşa de Tell, căuta în gînd scormonitor şi dintr-o dată căpătă încredere.

— Am eu un om care va duce totul la bun sfîrşit.

— Să vie acel om la mine, la Departamentul oastei, îi răspunse ministrul Armatei, ridicînd nedumerit şi neîncrezător din umeri... să vie la mine.

— Banii trebuie daţi chiar mîine dimineaţă...

Privirile se întoarseră spre ministrul Finanţelor care nu spuse nimic, ci clătină din cap în semn de aprobare.

Eliade se pregătea să se ridice, semn că s-a terminat şedinţa, cînd mitropolitul spuse, cu voce joasă de bas, neaşteptată la un trup cu trunchiul scund, că a venit să i se plîngă marele vornic Grădişteanu că un grup de oameni înarmaţi, pare-se din Gvardia Naţională, i-au oprit caleaşca şi, ţinîndu-l pe loc, i-au pus tot felul de întrebări necuviincioase: că de unde vine, unde se duce, de ce trece în goana cailor pe Pod...

Bălcescu avu un rînjet amar pentru acest „mare vornic" rostit de preşedintele formal al ministerului, acum cînd rangurile boiereşti au fost desfiinţate... Dar nu mai spuse nimic... Şeful de Poliţie, care avea rang de ministru, Ion Brătianu, răspunse sonor, aproape cu glas de femeie:

— Cunosc cazul, căci marele vornic mi s-a plîns şi mie. Să-mi dea voie înaltpreasfinţia-sa să cetesc chiar acum — e foarte scurt — ordinul pe care l-am dat către Gvardia Naţională!

Căuta, întorcînd foile, în dosarul pe care-l avea în faţa sa... şi citi o foaie:

„Domnii gvardişti sînt invitaţi ca să nu mai oprească echipajuri pe uliţă, fiindcă cu aceasta nu fac decît supărare cetăţenilor, fără să aducă nici un folos cauzei."

Mitropolitul aprobă hotărît, dar Brătianu arătă că mai are ceva de spus şi ceilalţi se aşezară din nou pe scaunele cu spătar înalt.

— După cum aţi văzut, poimîine va sosi la Giurgiu Fuad-paşa, care-l înlocuieşte pe prietenul nostru Soleiman-paşa... Se pare că noul comisar al Porţii vine cu ordine severe... Totuşi noi nu putem pierde speranţa că-l vom înmuia şi pe el, cum am făcut cu Soleiman. Propui ca să ţinem mîine o mare adunare pe Cîmpul Libertăţii, şi această adunare să semneze o petiţie către Fuad, în care să-i arate că poporul romîn nu vrea să renunţe la constituţie şi că-l roagă pe excelenţa-sa să transmită augustului suzeran rugămintea ca să ne ia sub protecţia sa, lăsîndu-ne constituţia şi orînduirea pe care ne-am dat-o... Mai propui ca această petiţie să fie dusă la Giurgiu de o cît mai numeroasă delegaţie — mă gîndesc la cîteva mii de oameni — în frunte cu înaltpreasfinţia-sa, cu cel puţin o sută de preoţi cu odăjdii, cu cruci în frunte şi cu prapure... Aveţi ceva de spus?

Mitropolitul îl reteză scurt:

— Eu sînt bolnav! Nu poci să fac două zile pe drum în caleaşcă!

— Veţi merge în caretă, fu de părere Rosetti.

— Nu pot, sînt bolnav, spuse din nou hotărît mitropolitul.

Brătianu fu nemulţumit, dar n-avea ce face...

— Delegaţia va merge fără înaltpreasfinţia-sa. Dar cum în afară de caleştile în care va merge negustorimea, va merge pe jos şi mult popor, crez că am aprobarea dumneavoastră să pui să se facă pe seama

guvernului o mie cinci sute de pîini, să cumpărăm patru rogojini, să le acoperim, şi să închiriem două căruţe, care să le ducă la Giurgiu.

Ştefan Golescu face un gest din umeri, care voia să spuie: „Nu mai încape vorbă...“ Totuşi, adăugă ceva:

— Dar dacă turcii nu lasă o asemenea mulţime să intre în oraş?

— Spunem că nu aducem o petiţie, ci că am venit să ne luăm rămas bun de la Soleiman-paşa.

Bălcescu, fără să ridice privirea de pe hîrtiile din faţa sa[1], [îl întrebă pe Brătianu dacă merge:]

— Cum o să merg şi eu? Sînt şeful Poliţiei capitalei!

Un ministru se scărpină cu pana la ceafă, dînd acestui gest un iz de ironie, care-i făcu pe toţi să rîdă, căci nimeni nu prea avea curajul să mai meargă la Giurgiu.

DUPĂ CONSILIU

Era tîrziu, aproape zece seara, cînd se sfîrşi şedinţa consiliului... Afară era o noapte întunecoasă... Cerul era jos. Bălcescu fu întîmpinat pe sala cea mare de căpitanul Deivos, pe care-l chemase printr-un bilet, scris chiar în timpul şedinţei.

— Vino, că vreau să-ţi vorbesc...

Îl trase într-un birou de la parter şi-i spuse, aproape în şoaptă:

— Vreau să trimit ceva material de război în tabăra lui Magheru şi vreau să mă sfătuiesc cu dumneata.

Deivos ridică din umeri întrebător şi micşorîndu-şi ochii mari se arătă nedumerit:

— Să vă sfătuiţi cu mine...?

[1] Lipseşte şi în manuscris şi în celelalte două variante întrebarea lui Bălcescu adresată lui Ion Brătianu.

— Da... îi răspunse Bălcescu sec... Dumneata crezi că armata noastră are nevoie de cartuşe cum le zic franţuzii, de patroane?

— Ca omul însetat care trage să moară, de-o cană cu apă...

— Ei, uite, la Giurgiu ne-au sosit o sută de butoiaşe cu patroane... Întrebarea e cum le scoatem de subt nasul turcilor?

Deivos rămase şi el îndelung pe gînduri...

Se lăsă pe scaun, căci rămăsese în picioare... parcă i s-ar fi înmuiat gleznele.

— E greu... greu de tot, frate... Ne trebuie pentru asta oameni, nu glumă, în care să ai încredere!

— Mai ales că nu se pot lua furgoane militare...

— Furgoane militare nici nu mai avem săptămîna asta în Bucureşti... Aşa cum aţi hotărît, le-am pornit joi, cu magazia de muniţii şi echipament a artileriei şi cavaleriei pe care le-aţi trimis la căpitanul-general Magheru, la Rîureni. Dar de ce le-au pus în butoiaşe? Nu era mai bine în saci...?

— Pentru că deasupra s-a pus trei degete de piatră acră ori de praf de tăbăcit.

— Auleu... păi dacă-i vorba de praf de tăbăcit... crez că am găsit oamenii...

— La cine te gîndeşti?

— Păi la cine? La Licsandru Hergă... Ăsta nu e numai om de încredere... pînă la moarte... dar după cîte ştiu e şi de pe lîngă Giurgiu şi o rupe binişor turceşte... Apoi te poţi bizui pe umerii lui de taur!

— Ai dreptate, căpitane... dar atunci să mai meargă şi alţi tabaci de-ai noştri... Damian, ăla cum îl cheamă, Teică, ori cum îi zice... Şi mai ales trebuie întrebat dacă vrea să meargă Toma?

— Bună idee... Toma şi fi-su sînt oameni de nădejde... Poţi zice că am găsit oamenii care ne trebuie... Ce facem acum cu căruţele...?

— Luăm trei braşovence, ale mai mari care le-om găsi. Cîte butoiaşe sînt ?

— Douăzeci de mii de cartuşe într-o sută de butoiaşe...

— Să zicem atunci patru braşovence, că mai sînt şi oameni, mai sînt de pus şi altele.

— Greutatea mi se pare alta... Cum le spui cărăuşilor despre ce e vorba ?

— Ce e nevoie să le spunem... ? Ei trebuie să ştie că aduc piatra acră, şi pace !

Bălcescu privi într-altă parte închizînd şi deschizînd capacul călimării. Pe urmă rosti încurcat :

— Uite ce e, Deivos... Nu e cinstit să vorbim una... şi în fapt să fie alta ! Zici singur că scoaterea acestor patroane se face cu primejdia vieţii... Eu crez că nu e cinstit să trimitem oamenii la moarte, mînţindu-i... Trebuie să le spunem cinstit adevărul !

— Şi dacă nu mai merg atunci ?

— Nu mai merg, şi pace... Încercăm cu alţii.

— Uşor de zis... Dar ce facem cu ei ? cu oamenii aceştia care află un secret atît de mare... şi pe urmă nu merg ? E primejdie să se răspîndească ştirea şi să afle turcii înainte de sosirea noastră acolo, că au în Bucureşti nenumăraţi spioni ! Deivos îşi frecă sfîrcul urechii mari cum făcea cînd era încurcat... Poate să-i ţinem arestuiţi pe toţi, toată săptămîna...

— E cam greu...

Deivos îşi frămînta acum mustaţa tunsă ca să scoată din ea gîndul care îi trebuie.

— Eu zic că ar trebui să vorbim în privinţa asta cu Toader Fărşerotu... Bătrînul ăsta are pe-acolo prin Obor tot felul de neamuri şi de fini... ne-o găsi el omul care ne trebuie !

— Mi se pare şi mie, frate, că e cel mai chibzuit lucru pe care l-ai spus. Dar uite ce e : Totul trebuie făcut chiar în seara asta... Acum, în seara asta, că, uite, sînt

ceasurile zece... În noaptea asta, ca mîine după masă, ăl mai tîrziu mîine noapte să fiţi plecaţi...

Bălcescu nici o clipă nu se gîndi că Deivos n-ar pleca şi el cu oamenii la Giurgiu... Se gîndise întîi la Dincă, pe care îl ştia mai năzdrăvan, dar pe urmă îşi spuse că Deivos, care e de felul lui un ofiţer mai vechi, popular în Bucureşti, va găsi mai uşor oamenii trebuincioşi...

— Vor primi ei ?... că... uite... nu prea avem cu ce să-i plătim.

Deivos şi-a luat chipiul şi, din uşă, îi trimite răspunsul :

— Cred că da...

— Crezi, ori eşti convins ? Dacă ai încredere în ei, spune-le limpede despre ce e vorba... Dacă ai găsi măcar trei căruţe, că mai avem să trimitem şi nişte ţevi de puşcă... pentru ca apoi să aducă altele de acolo la reparat aci.

— Mîine dimineaţă îţi aduc răspunsul.

*

Cînd birja se opri în faţa casei mărunte din Ulita Visarionului, Bălcescu descoperi în întuneric, pe laviţa de la poartă, pe Toma şi soţii lui, care aşteptau încă de cînd scăpătase soarele, căci îşi ziceau că nu e frumos să-l facă să aştepte pe un om atît de mare... Nu vrură nici să intre în grădină, unde-i pofti Tiţa, spunînd că ei stau şi în drum... că sînt învăţaţi să aştepte în drum...

— Hai... hai în grădină, îi îndemnă Bălcescu şi-i împinse pe toţi subt bolta de viţă din spatele casei.

Se aduseră două felinare cu lumînări de seu în ele, care fură spînzurate de ţipcile bolţii. Cînd îl descoperi pe Filaret Mustea, îl întrebă cu voie bună dacă s-a stricat ceva în el la ocnă.

— Dumnezeu să mă ierte, boierule, da' nu era mult mai rău ca rob la ticălosul ăla de Medelioglu. Dumne-

zeu să-l judece acum, și de-o găsi cu cale să-l ierte și pe el!

Deși Hergă nu-i strînse pumnul, Bălcescu avu totuși impresia că-i strivește mîna lui slabă, cu degetele lungi, cu palma lui puternică. Se bucură cînd îl văzu și pe Simion care, înștiințat de Toma, venise și el... Pe Panait Stoica, fratele lui Mitru, nu-l cunoștea, dar tot guvernul vorbise despre el atunci cînd băgase spaima în maiorul Lăcusteanu, amenințîndu-l că vrea să răzbune pe fratesău... Îl scăpase pe maior unul dintre frații Florești, care era și el de gardă... în noaptea aceea...

— Nevasta lui Mitru își primește pensia? Se ajută cu ea?

— A primit o lună. Da' acum, dacă vin turcii...

Bălcescu căzu pe gînduri.

— Da... n-o să mai ia pensia... Rămîne pe drumuri, biata femeie, cu fetița pe brațe...

Îi pofti să ia loc pe scaunele din jurul mesei... Era cald încă, dar cerul era întunecat și pufos.

— Mi-a părut rău cînd mi-a spus femeia că ați așteptat atîta... O fi și ceva ce nu suferă grabă...

Ei clătinară din cap și Hergă se uita la Toma, rugîndu-l parcă să spuie el despre ce e vorba... Dar acesta era foarte încurcat. Știa că Bălcescu se supără cînd unul de la „Frăția" îi spune „boierule", dar nici nu-i venea să-i spună „frate", așa cum pretindea el, iar „domnule" nu spusese niciodată un țăran în vremea aceea. Așa că începu de-a dreptul:

— Ziceam că ați fost la Țarigrad...

— Am fost... N-am făcut nici o ispravă... și Bălcescu făcu un semn moale cu mîna, a dezgust.

Toma, cu o privire înghețată, care încremeni și privirile celorlalți, îl întrebă în șoaptă parcă:

— Vin turcii?...

— Vin...

Urmă o îndelungă și apăsătoare tăcere.

— Boier Bălcescu, îi lăsăm să vie? întrebă după un timp, cu o rece greutate în glas, Hergă.

Cel întrebat rămase cîteva clipe pe gînduri. Își dădea seama cît cîntărea răspunsul acesta al lui față de acești oameni... Ceva din adîncul ființei lui de istoric își făcu lumină ca apa unui izvor în lutul dealului. Își spuse că oamenii ăștia din față sînt carne din carnea, chipuri din chipurile celor care, cu generații înainte, mai luptaseră împotriva turcilor... O clipă istoricul birui asupra luptătorului și vru să știe ce gîndesc ei, în fluxul lor ancestral. Îi privi pe rînd. Fața smeadă, cu ochi mari, cu nasul drept, cu mustața ca o lipitoare groasă, întoarsă în jos, făcută din fire împletite albe și negre a lui Toma, capul rotund, negru, al lui Damian, cu fălci puternice și sprîncene tari, aproape tot atît de groase cît mustața lui mică, capul uscat, trudit, cu o barbă căruntă, crescută scurt pe lîngă fălci, dar pînă subt ochii cu pleoape încreștite, a lui Mustea, capul puternic, bălan al lui Licsandru Hergă, cu mustața întoarsă în sus, bălaie, cu fălcile și obrajii mari, fața subțire fără culoare, cu încrețituri în obraz, cu ochii căprii și fruntea înaltă și ingustă a lui Panait Stoica. Îi scrută pe rînd. Întrebă foarte simplu, privindu-i drept pe toți:

— Dumneavoastră ce ziceți?

Răspunse Hergă, mișcînd fălcile mari:

— Noi zicem că nu trebuie să-i lăsăm să vie...

— Toți sînteți de aceeași părere?

Răspunse Mustea:

— Toți.

Bălcescu zîmbi îndelung, clătinînd din cap, cu o bucurie liniștită, lăuntrică... Pe urmă își privi mîna dreaptă, care nu putea sta cuminte pe masă, și apoi rosti hotărît:

— Nu trebuie să-i lăsăm!

Oamenii se înseninară și își zîmbiră unul altuia, și toți lui Bălcescu, ca și cînd ar fi scăpat de o povară.

O pisică îndrăzneață sări pe masă de îndată ce o femeie aduse din casă o tavă cu unele gustări și o carafă cu vin.

Bălcescu o înlătură, rîzînd, și apoi întrebă, dar cu un ton mai mult glumeț, privind pe subt sprîncenele lui care se îmbinau cînd gîndea :

— Întrebarea este cum să-i oprim ? Sînteți și dumneavoastră cumva de părere că trebuie să le ieșim înainte cu crucea, cu popii, cu prapure ?

În loc să răspundă, oamenii izbucniră în hohote de rîs.

— Fără popi, întări și mai clătină și mîna ca o asigurare Hergă. Numai dacă o veni cumva cu noi popa Tun... Cu ăla mergem bucuroși...

— Uite, eu știu că Brătianu și Rosetti, după hotărîrea Locotenenței, vor face o mare adunare mîine sau poimîine, pe Cîmpul Libertății. Se va iscăli o petiție și apoi o delegație, poate de cîteva mii de oameni, va porni spre Giurgiu, să dea petiția lui Fuad-pașa.

Hergă vru să spuie ce fac turcii cu asemenea petiții, dar îi fu cît de cît rușine de Bălcescu.

— N-o să facă numai cu petiția lor... Da' mă bate capul să mă duc și eu cu ei la Giurgiu... Cunosc seama locului și poate să miros ce gînduri anume au... Și așa tot nu mai lucrează tăbăcăria...

— Vin, omule, vin... spuse întărîtat Mustea. Vin să ne strice costituția...

— Nu-i vorba de venit... Vreau să văz și cum vin...

Bălcescu nu ascultase ultimele cuvinte ale lor, căci era chinuit de o întrebare pe care sta să o puie. Ar fi vrut anume să le ceară sfatul, lui Toma și celor doi tabaci, cum să aducă mai ușor muniția de la Giurgiu. Oricum, ar fi bine să meargă și doi-trei tabaci, de meserie. Ar putea să spuie că sînt trimiși din partea jupînului să încarce butoiașele cu piatra acră... Ar fi fost nevoie poate de ei acolo să dea la nevoie unele lămuriri, care să nu lămurească nimic, firește, dar să înlăture cine știe ce încurcătură... Își spuse, în cele din urmă, că dacă are încredere în Toma și în Damian, poate avea încredere și în soții lor.

— Spui că ai vrea să mergi la Giurgiu și dumneata, Hergă ?

— Păi să vedeți, eu sînt cam din partea locului. Dintr-un sat la o zvîrlitură dă băț dă Giurgiu... îi răspunse, uitîndu-se în dreapta și în stînga, Hergă, pentru ca să vadă parcă dacă greșește vorbind.

— Ei, socot că ești tocmai omul care ne trebuie, dumneata și Damian... Și le spuse cum stă chestiunea asta cu patroanele...

Damian fu de părere că e foarte bine că s-au gîndit la orzari, că el îi cunoaște bine și sînt oameni de ispravă... A fost tot ceea ce a spus în seara aceea...

Altfel, între oameni mai așa, tăcea ca un mut. Toma fu de părere că n-ar strica să meargă și el, căci îi cunoaște bine pe turci și îi știe gata să încurce din nimic lucrurile.

*

Îi conduse pe musafiri pînă la poarta verde, și apoi, fiindcă era răcoare, se duse în sufragerie, unde erau acum toți frații la masă... Venise și Maria cu unul din copii ; bărbatu-său avea să vie mai tîrziu. Voiau să-l sărbătorească, să-l asculte pe Nicu, întors dintr-o călătorie atît de dorită de mulți dintre ei, într-un oraș care domină continentele și e socotit printre cele mai frumoase din lume... Erau bucuroși și de micile daruri aduse... Nicu nu uitase pe nimeni și faimosul „Bazar" era plin de fleacuri ieftine, dar tare frumoase...

Încercaseră să mănînce în grădină, dar venea o adiere rece, pătrunzătoare...

— A plouat la munte... vesti Maria, gătindu-și băiatul care, răsfățat de Tița, cutreierase grădina și se cățărase în copaci... Mi-a trimis vorbă Geanoglu că a plouat bine.

Ar fi vrut să rămîie în doi, cu Costache, mai tîrziu, ca să-l pună la curent cu înțelegerea de la Constantinopol și să-l convingă să meargă la Rîureni, ca să-l înștiințeze și pe Magheru. Acum, de la plecarea lui Arăpilă, nu mai avea pe nimeni cu adevărat aproape de inima lui de revoluționar, pe lîngă el. Îl durea inima simțindu-l pe Costache puțin înstrăinat de el. Îl simțea ros de o ascunsă amărăciune împotriva lui. Fuseseră împreună și la „Frăția", și în zilele revoluționare, și în mod firesc fratele mai mare ar fi vrut să fie el în primul plan, dar pe cînd fratele mai mic devenise inima și mintea revoluției, fratele mai mare nu vedea în tot ceea ce se întîmplase decît că „Nicu" era în guvern, iar el abia izbutise, după trecere de timp, să fie numit director al Departamentului Finanțelor. Ținea cu orice preț să se afirme, uneori în contrazicere cu indicațiile și dorința vădită a fratelui mai tînăr. Se simțea parcă jignit și de faptul că împotriva ordinii obicinuite, Nicu devenise oarecum șeful familiei. S-a văzut asta mai ales în primăvară, cînd se întorsese de la Paris, din supărarea pe care o arătase, fără să cruțe pe nimeni, cînd descoperise că Barbu nu fusese ținut cu severitate în frîu. După ce încă din școală fratele mai mic nu cam dădea pe la clasă și cutreiera, înhăitat cu o seamă de băiețandri de vîrsta lui, maidanele Bucureștilor, jucînd arșice, țurca și poarca, după ce făcuseră bătăi cu pietre de la mahala la mahala, „turci și romîni", ceea ce cu măsură făcuseră și frații mai mari de altfel, ca mai toți copiii din București, începuse mai tîrziu să colinde balurile mascate și să facă scandaluri împreună cu feciorul lui Dobrovici și alții... Se făcuse un flăcău cam osos și înalt, dar altfel slab de piept, acum cînd devenise și el major. Întors după doi ani, Nicu își dădu seama că dacă Barbu nu e ținut din scurt, o să le aducă multe necazuri și o să-și zădărnicească viața. Îl făcu să-i simtă autoritatea din cele dintîi zile. Și, ceea ce nu izbutiseră ceilalți ai casei,

izbutise acest frate, cu vorba tăioasă și inima caldă... Barbu, care nu asculta de nimeni, nici chiar de Costache, care avea vreo doisprezece ani mai mult decît el, nu mai ieșea acum din vorba lui Nicu. Ca să-l încerce, acesta îl trimise prin iulie într-o inspecție administrativă la Buzău, Rîmnic și Focșani. Spre surprinderea tuturor, Barbu trimisese de acolo rapoarte sub formă de scrisori foarte interesante. Bălcescu fu foarte măgulit cînd auzi că fratele lui e lăudat de unii membri ai guvernului, și Barbu, simțind mulțumirea fratelui, se devotase și el revoluției.

Erau acum toți trei în odaia cu sofale a lui Nicu, așteptînd să li se aducă din nou cafele.

— Ascultă, Costache, e nevoie să pleci numaidecît din București.

— Unde ? întrebă acesta, mai curînd neplăcut surprins.

— La Rîureni, la Magheru...

— Am prea mult de lucru la oficiul meu... și ochii mari ai fratelui mai mare se crispară puțin. Iritat fără sens, vedea în dorința lui Nicu mai curînd un ordin... Nu pot pleca acum din București.

— Nu vrei să mă trimiți pe mine ? întrebă plin de îndoială Barbu, lăsînd ceașca de cafea jos.

Nu, era prea tînăr, nu destul de copt pentru asta... Altceva avea el în minte... Se gîndea că ar fi fost bine ca fratele mai mare să rămîie pe lîngă Magheru. Să-l ajute să formeze acolo un alt guvern, căci Fuad sosise la Giurgiu și zilele guvernului din București erau numărate... În orice caz, el, Bălcescu, nu va mai părăsi Bucureștii și desigur nimeni din guvern, căci asta ar îndurera poporul.

Dar asta e prea mult, prea complicat pentru un tinerel ca Barbu... Și pe urmă, mai era și problema organizării financiare a taberii de la Rîureni, a statului care urmase să se înființeze acolo. Era prea mult pentru Barbu. Se va mai gîndi...

Deivos se codi mult înainte de a se duce să-l vadă chiar în noaptea aceea pe Tudor Fărşerotu... Nu că nu se plimba ca în curte la el pe toate ulițele Bucureștilor, noaptea, dar își zise că e nepotrivit să scoli din somn la miezul nopții un om de peste optzeci de ani și să-i dai de lucru așa pe neașteptate. Dar lucrurile se petrecură mai ușor decît își închipuise căpitanul nostru... N-a apucat să bată în poartă decît o dată, încet, așa de încercare, că a și văzut la capătul curții o arătare albicioasă și auzi întrebarea seacă, supărată :

— Hei, cine e acolo ?

Bătrînul, chinuit de un fel de mîncărime a pielii, adormea greu, de obicei după miezul nopții, și se trezea o dată cu zorile...

Se chinuia noaptea atît de mult, că uneori găsea că moartea întîrzie prea mult. Îl dureau oasele și nu mai știa pe ce parte să doarmă... „Bătrînețe, haine grele..." murmura adesea amărît cu cerbicia lui știută, înfrîntă acum.

Cînd îl cunoscu pe cel care îl căuta, îi deschise poarta și, aflînd că are să-i spuie ceva de taină, îl pofti după el în odaia curată.

Era lumină destulă, deși pîlpîitoare, de la o candelă așezată în colțul dinspre răsărit, subt icoana îmbrăcată în argint a Maicii Domnului...

Deivos îi spuse, ocolind cu teamă parcă, despre ce e vorba... Îi trebuie oameni de nădejde, cu căruțele lor ca să aducă de la Giurgiu patroane pentru oștirea țării... oameni care să aibă curajul să înfrunte moartea...

Bătrînul ascultă îndelungă vreme, cu cele două perechi de sprîncene cărunte, încruntate...

— O să ai oamenii, domnule... n-avea nici o grijă ! O să meargă Voicu, gineri-miu... Cu cine o să meargă, nu știu... Asta o să-l întrebăm pe el, dar de bună seamă că o să meargă.

— Bine, dar trebuie să-l întrebați, să-i spuneți despre ce e vorba...

— Nu te supăra... Ai mei nu zic niciodată „nu", dacă eu zic „da"... Vorbesc de feciorii și de ginerii mei, că de alții, deh ! nu văz de ce mi-ar asculta cuvîntul... De-aia, ca să ne spună el dacă mai poate găsi oameni, o să trimit ucenicii să-l cheme numaidecît... Îi trimit pe amîndoi, cu bîtele, ca să nu-i sfîșie cîinii !

— Crezi, neică Tudore, că o să vie chiar în noaptea asta ?

— De ce să nu vie... Ce ? Delea Veche e la capătul pămîntului ?... Vine numaidecît... Pînă atunci, dacă ești cumva obosit, mai lungește-te pe patul ăsta și culcă-te, ori dacă nu, o să ne așezăm așa de-a curmezișul și să mai stăm puțin de vorbă... Uite chiseaua cu dulceață-i colo... și donița cu apă în tindă...

Într-adevăr nu avură mult de stat de vorbă, căci cînd se auzi cocoșii cîntînd întîia oară. Voicu se și auzi scuturîndu-și cizmele de praf în tindă. Era un bărbat negricios, cu ochi rotunzi, cu mustața ușor încărunțită, care șchiopăta că fusese lovit de un cal nărăvaș cu copita în genunchi și-i rămăsese piciorul drept înțepenit...

Deivos vru să-l dumirească despre ce e vorba... dar bătrînul morocănos îi luă vorba și-i spuse lui ginere-său pe șleau :

— Uite, mă băiete, despre ce e vorba... Ai să pleci astăzi chiar sau poate la noapte la Giurgiu să aduci de-acolo, cu căruța, niscai patroane, oricum jenia le mai zice... pentru oștire... Musai e să pleci ! Buclucul e că nu poți să pleci singur cu brașoveanca ta, auzi că mai au nevoie de încă vreo două-trei căruțe cu cai buni ca ai tăi. Cum facem ?

În lumina gălbuie care pîlpîia mereu în candela de argint, fața uscată a lui Voicu păru și mai osoasă, pentru că, gîndind, își strîngea fălcile.

— Păi dacă e musai, om pleca... Om găsi noi şi oamenii care ne trebuie... Numai să ne spuneţi mai de-aproape despre ce e vorba ca să ştim cum să potrivim lucrurile.

— Vezi, măi băiete, că asta e mai greu... Mă gîndesc că n-ai să găseşti aşa uşor oamenii care-ţi trebuie... Isprava asta e legată de primejdii mari... Dacă vă descoperă turcii, vă ciopîrţesc cu iataganele... Eu mă gîndeam să-l luaţi şi pe Tase cu brişca lui...

Voicu îşi învîrtea pălăria în mînă ca să-şi macine mai bine gîndurile. Pe urmă rosti hotărît :

— Asta nu e o piedică... Spuneţi cîte braşovence vă trebuie... Nu e nevoie de Tase, mergem numai noi, orzarii noştri...

— Spune căpitanul că trebuie în totul patru braşovence...

— Patru zici ? Ei, patru le-aveţi mîine, cînd vreţi...

— Mîine după-amiază ?

— Mîine după-amiază... Da' io zic că n-ar fi rău să treacă domnu căpitan Deivos chiar mîine dimineaţă pe la noi, prin Delea Veche... Zic, domnule căpitan, să veniţi aşa către ceasurile nouă, cum se zice acum... Pînă atunci socot că io şi orzarii mei vom fi gata de drum. Sau poate vreţi să mergeţi astă-seară, că aveţi unde să vă odihniţi un ceas, două la noi acasă...

Deivos era foarte încurcat... Nu-l prea cunoştea pe-acest ginere al Fărşerotului şi i se păru că a luat lucrurile cam prea uşor.

— Uite ce e... În noaptea asta nu poci să viu, că mai luăm cu noi nişte tabaci şi nu i-am vestit încă... Dar mîine către ceasurile nouă evropeneşti, viu negreşit... Ar fi bine dacă am putea pleca aşa pe înserate, ca să cîştigăm timp, căci aceasta e o afacere care trebuie isprăvită fără şovăială şi fără întîrziere...

Se despărţiră înainte de cîntatul cocoşilor a doua oară. Cerul de sfîrşit de vară era înalt, dar ici-colo întunecat de umbre pufoase...

ÎNTÎLNIREA DORITĂ

Timp de două săptămîni, [fu] înjurată de boierii care-şi aminteau acum că e fiica unei slugi, [fu] sfîşiată de clevetirile boieroaicelor care nu o mai scoteau, cînd vorbeau despre ea — şi vorbeau de cîte ori se întîlneau două-trei la un loc — din „curtezană neruşinată", spunînd cu dezgust că a făcut neamul romînesc de rîs... În schimb, oriunde apărea în oraş, pe uliţă ori în magazine, mulţimea se aduna în jurul ei, cu un soi de recunoştinţă pe care ea o simţea şi care o făcea fericită.

Aflase că Nicu Bălcescu s-a întors de la Ţarigrad... Ar fi vrut ca el să afle totul, să afle ce mari servicii a făcut revoluţiei şi ar fi dorit ca după ce el va şti de la alţii, să se găsească faţă în faţă cu ea, ca să asculte încîntată cuvintele lui de mulţumire, recunoştinţa lui de patriot.

Era acum mai tot timpul în cercurile revoluţionare. Pe cîmpul Libertăţii, clubul însufleţit de Rosetti şi Brătianu ţinea şedinţe aproape în fiece zi... Seara, şedinţele se ţineau în sala Adunării Obşteşti din Dealu Mitropoliei... Erau de fapt un soi de întruniri publice, aproape permanente... Aristia se afla acolo totdeauna, cînd Rosetti şi Brătianu aveau să ia cuvîntul, cu un detaşament din Gvardia Naţională, să le dea onorul la venire...

Frusinica venea şi ea. Mai cu seamă la şedinţele de seară, îi plăcea că era primită cu aclamaţii de cum intra pe uşă. Pe Bălcescu îl întîlni a treia zi după ce el se în-

torsese în Bucureşti... Îl văzuse pe Pod de departe, în dreptul palatului... Opri cabrioleta, dete hăţurile în mîna grăjdarului, îmbrăcat, cînd mergea cu ea, într-un soi de livrea, şi alergă fericită înapoi, spre el... Bălcescu n-o văzuse şi era foarte adîncit în gînduri... N-o văzu decît cînd ea, veselă, i se aşeză în faţă, tăindu-i drumul, ca la joacă de copii. Spre uimirea ei, el nu arătă nici un fel de bucurie că o vede. Fu, din pricina asta, foarte încurcată... După ce o salută totuşi şi se opri, avu aerul că nu are să-i spuie nimic.

— Nicule, sînt bucuroasă că te văz... Îmi pare rău că ai lipsit din Bucureşti. Ştii că acum lupt şi eu pentru revoluţie...

Spusese asta cu un ton glumeţ, dar gîndul era adînc şi grav.

El o privi cu ochii uşor oblici, cu zîmbetul mai accentuat în colţul sfîng al gurii, şi-i spuse rece :

— Am auzit... Frusinico... Şi mi-a părut rău pentru tine... Cine te-a sfătuit, te-a sfătuit prost... Îmi pare rău că ai avut şi tu un rol în mascarada aceea... şi încă un asemenea rol.

Ea încremeni, năucită...

— Cum asta ?... Nu înţeleg nimic... Tu nu mai eşti revoluţionar ?

— Ba da... Numai vezi că aia pe care-ai slujit-o tu nu e revoluţia adevărată... Ce fac locotenenţii este o trădare a revoluţiei... Şi tu i-ai ajutat...

Frumoasa ei privire albastră se încruntă.

— Eşti singurul care spui asta... Toţi sînt de părere că Eliad, şi Tell, şi Golescu sînt adevăraţi patrioţi.

— Cine toţi ? Vrei să spui toţi cei care sînt în jurul tău... Toţi trei locotenenţii au trădat revoluţia numai ca să rămîie ei unde sînt... O privi din nou, tăios, cu zîmbetul în colţul gurii. O învălui cu un ton batjocoritor : Ei te-au îndemnat să cîştigi bunăvoinţa turcului, pentru ei, cu farmecele tale ?

Acum ea vedea că el ştie tot... Dar mai vedea şi altceva. Ar fi vrut să-l lovească acolo, în plină lume... căci se şi adunase un grup de gură-cască în jurul lor... Îl privi întîia dată de cînd îl cunoştea, cu ură.

— Acum te cunosc cu adevărat... Eşti lipsit de inimă... Bine spun cei ce te cunosc că eşti rău... Că eşti un îngîmfat... Tu... tu... mereu numai tu... Toţi sînt nişte proşti şi numai tu ai dreptate totdeauna... Numai tu eşti patriot... Noi ceilalţi nu sîntem nimic... Nu mai există alţi patrioţi decît tine... Eliade, Golescu, Tell, Rosetti, Brătianu nu ştiu nimic... Tu ştii totul. Eşti cel mai firoscos... cel mai deştept... Era atîta ciudă şi atîta durere în vocea ei, de obicei cristalină, că devenise aproape aspră.

Bălcescu o privi cîtva timp, surprins, dar liniştit... Privirea lui, nuanţată de surîs, părea să spuie lung prelungit : Biata fată, ce prost a nimerit, şi totuşi e înduioşătoare această dorinţă a ei de a fi alături de popor, mîndria ei de a fi fost necesară şi de a fi fost de folos într-o împrejurare hotărîtoare... Gîndea acestea, dar nu le spunea cu vorbe... O privea numai şi surîdea, cu surîsul accentuat în colţul gurii. Ea nu mai putu îndura tăcerea asta prelungită şi dintr-o dată, cu obrajii crispaţi, îi spuse rece :

— Bună ziua !... Cînd te vei schimba puţin, poate că ne vom înţelege... Îi repetă cu o voce mai moale acum : Bună ziua !

El îi puse mîna pe braţul, gol de la cot, pe care ea îl îndoise, încercînd să găsească un soi de sprijin într-un colier de perle, care îi înfăşura de trei ori gîtul.

— Nu mă voi schimba şi nu ne vom înţelege niciodată, Frusinico !

Ea se întoarse şi plecă fără să-l privească... El o urmări cu privirea înduioşată şi cu surîsul în colţul gurii.

DEIVOS SPRE GIURGIU

Mult înainte de prînz, Deivos veni la palat şi-l rugă pe Bălcescu să vie cu el în mahalaua Orzarilor... Chemă una din birjele care aşteptau în curtea cea mare. Trecură dincolo de Caimata, ocolind mahalaua Ianculuí, spre Delea Veche, cum îi zicea acum. Îi aştepta pe un cîmp, dincolo de drumul Dudeştilor, patru braşovence largi, de încărcat bucate. La fiecare erau înhămaţi patru cai, doi lîngă oişte şi doi rotaşi. Nevoile meseriei lor cereau cai voinici şi orzarii izbutiseră o prăsilă corcită de cai de Don, cumpăraţi de la ofiţerii ruşi, care a durat apoi multă vreme... Bălcescu văzu cu uimire că fiecare braşoveancă avea lîngă loitre doi oameni în cămăşi cu arnici, peste nădragii vîrîţi în cizme scurte şi cu puşti de-a curmezişul pieptului. Dar asta nu era nimic. În jurul braşovencelor mai erau vreo cincizeci de flăcăi, călări, cu puşti peste umeri, toţi în cămăşi cu arnici, roşii, ca nişte uniforme peste nădragii vîrîţi în cizme scurte.

Cînd azi-noapte Voicu se sfătuise cu oamenii lui, le spusese numai la cîţiva despre ce-i vorba. Ceilorlalţi le spusese doar că se cer călăreţi pentru tabăra lui Magheru, şi flăcăii mahalalei hotărîseră că dacă merge unul, merg toţi, şi o ţineau una şi bună că ei se duc toţi, cu caii şi carabinele lor ghintuite, să lupte alături de panduri.

*

După o noapte de gîndire, Bălcescu îşi luase inima în dinţi şi se hotărîse să-l trimită pe Barbu la Magheru... Nu avea pe altcineva... Altfel ar fi fost cu Costache decît cu copilul ăsta, dar, oricum, o scrisoare putea să ducă [şi Barbu] şi un raport despre situaţia din tabără dovedise că putea să-i facă. Îi mai dădu o scrisoare către Axente Sever, care s-a supărat de întîrzierea pusă de guvern în

recunoaşterea cetăţeniei ardelenilor care luptă în revoluţie, şi a plecat la Sibiu. Să trimită Magheru un călăreţ pînă acolo, sau pe cine crede el, ca să-l aducă iar în Bucureşti pe profesorul supărat. Barbu urma să aştepte aci în Bucureşti, să se întoarcă de la Giurgiu Deivos cu patroanele şi praful de puşcă şi să plece apoi împreună, dar nu avu răbdare şi porni şi el cu orzarii la Giurgiu.

Erau unsprezece inşi în cele două braşovence. Pe scîndura din faţă, pe care se puseseră velinţe, şedeau la întîia dintre căruţe Deivos, Barbu şi Voicu, încercatul orzar care făcuse drumul la Giurgiu de cîteva sute de ori în viaţa lui, ducînd bucate la schelă. La căruţa dinapoi erau Toma, Hergă, Damian şi încă un orzar, culcaţi în fîn.

Pe scîndura care ţinea loc de capră a braşovencei, în locul orzarului, stătea alături de cel care mîna caii Licsandra, cu faţa rotundă arsă de soare şi cu ochii mari, verzi, ca lacul cu foi de nufăr. Nu vrusese în ruptul capului să rămîie acasă, vrea să meargă şi ea în satul în care se născuse Licsandru. Vrea să se ţie aşa de el.

Deivos, îmbrăcat ca un tîrgoveţ anume, fu de părere pînă la urmă că e mai bine să meargă şi ea, că o să pară mai casnic, mai nevinovat şirul lor de patru braşovence dacă e şi o femeie între ei.

Se luaseră de fiecare braşoveancă şase cai, dintre care acum doi înaintaşi, fiindcă nu se ştie anume ce greutate e de adus. Orzarii erau cu de toţi opt şi aveau carabinele ascunse în fîn. Erau abia la Călugăreni cînd scăpătă soarele peste mlaştinile Neajlovului, peste tufişurile arse de soare, căci nu putuseră pleca înainte de ceasurile patru... Mai mult ghiciseră că soarele a scăpătat, căci spre apus nu erau decît nori şterşi de fum roşiatic. Opriseră dincolo de sat, după ce urcară rîpa la hanul cel mare, care nu era chiar în drum, ci retras vreo sută de paşi, ca să rămîie în faţă loc de dejugat boii şi de deshămat caii, înconjurat cu gard de salcîmi şi printre ei cu tufe de spini. Clădirea

era de zid, dar scundă, turtită toată de un acoperiş larg, învelit cu tablă, lucru destul de rar. Pereţii galbeni erau coşcoviţi. Aveau un umbrar de stîlp de lemn, acoperit şi el tot cu tablă. În bătătura din faţa umbrarului, plină de balegă şi de paie, erau dejugate cîteva care cu boi. Oamenii care nu adăpau vitele la puţul cu ciutură se cinsteau cu ţoiuri de ţuică la o masă cu picioarele bătute în pămînt. Pe prispa cu parmalîc vechi de lemn, crăpat, se odihneau la masă, mîncînd cu o custură pepene verde, vreo cinci-şase soldaţi. Unterofiţirul, care era cu ei, fusese în compania lui Deivos şi-l recunoscu numaidecît. Salută împietrit :

— Să trăiţi, domle locotenent, şi toţi ceilalţi se ridicară şi îl salutară împietriţi pe căpitan, care le făcu repede semn să stea jos.

Barbu intră înăuntru, dar în prăvălia joasă şi întunecoasă mirosea a stătut. Ceru să le cureţe o masă afară subt o perdea de salcîmi şi să li se dea ceva de băut. Cei mai tineri dintre orzari scoaseră mai întîi căpestrele cailor, îi adăpară şi le dădură ceva de ronţăit... Merseseră zdravăn. Deivos se apropie de masa soldaţilor şi întrebă pe sergentul bondoc şi ciupit de vărsat, pe care-l recunoscu numaidecît şi el :

— Ce-i cu voi, mă... de unde veniţi ?

Sergentul rămase încremenit şi apoi răspunse, mai mult în şoaptă, căci îl recunoscu pe căpitan îmbrăcat negustoreşte :

— Am fugit...

— Cum aţi fugit, mă ? De unde aţi fugit ? întrebă Deivos, uimit şi mînios.

— Dă la batalion, dă la Giurgiu...

— Cum aţi fugit, mă, nenorociţilor, şi de ce aţi fugit cu armele la voi ?

Cei veniţi cu braşovencele erau acum toţi în jurul celor şase soldaţi.

— Să vedeţi, dom' căpitan, să vedeţi... nu sîntem dă vină... Azi-noapte turcii au înconjurat batalionul, adică o companie, că nu era decît compania a treia, a noastră, şi i-a luat armele şi pă toţi, în frunte cu ofiţeruii... că pă dom' maiur îl popriseră de-azi dă dimineaţă în lagăr, i-au închis în cazarmă cu santinele la poartă şi dă jur împrejur. Noi eram în patrulă, şi cînd am văzut cum stau lucrurile, am şters-o şi nu ne-am mai apropiat dă cazarmă... Am pornitără spre Bucureşti.

Deivos rămase încremenit, apoi strigă tot ca mai înainte :

— Nenorocitule, de ce n-ai spus asta de la început ? Hangiu, ei, hangiu... Vino-ncoace !

Şi cînd omul cît muntele se înfăţişă, răcni şi la el :

— Trei chile de vin, auzi, numaidecît, să bem cu oamenii ăştia ai noştri... Văzu în fereastră atîrnînd nişte pastramă uscată, scoarţă albicioasă de sărată : Pune şi pastrama aia la foc, că or fi oamenii flămînzi... Pune să facă o mămăliguă... Vezi să frigă bine pastrama aia, că e pătată de muşte.

Voicu se apropie şi-i spuse la ureche :

— Domnule căpitan, avem de-ale gurii şi la noi, în lăduţele de subt scîndura pe care stăm.

— Fugi de aci, mă, alea sînt rezervă... nu ne atingem de ele cît timp găsim, pe unde umblăm, de-ale mîncării.

Erau acum optsprezece inşi la masă şi unii aşezaţi pe pridvorul cam dărăpănat.

Soldaţii mîncau mămăliguă cu pastramă, ca lupii...

Pastrama era sărată, nu glumă, de aceea şi goleau cănile smălţuite dintr-o sorbitură.

Cînd veni din nou hangiul, cu umerii laţi că de-abia încăpeau pe uşă, că îl chemase Deivos, Barbu se uită la el, se uită la Hergă şi pe toţi îi pufni rîsul... Era o năstruşnică întîmplare întîlnirea asta a doi uriaşi.

— E voinic, că altfel n-ar avea el curajul să ție han pe drumul ăsta bîntuit de hoți. Mai adu trei ocale de vin, mă... cum te cheamă ?

— Cum mă cheamă ?... Lumea îmi zice Căciulămare, da' mă cheamă Ignat...

— Aoleo, tu ești Căciulămare din banda lui Toporoi ? Mare hoțoman. Ai fost și la ocnă...

— Am fost... am fost dă toate... acum sînt doar cîrciumar. Am îmbătrînit, și-și arăta mustața groasă care începea să încărunțească.

— Pui capul că ești și gazdă de hoți...

După ce le arătase cum stau lucrurile în port și în oraș, sergentul, despre care aflase că se numește Goagea Ștefănescu, le spuse, ducînd cana la gură :

— Domnule căpitan, eu zic că nu e bine să mergeți cu asemenea cai în oraș. Vi-i înhață turcii... prea sînt frumoși.

Caii, corciturі de Don cu cai de Bărăgan, erau bine îngrijiți, o frumusețe, și toți gîndiră că sergentul avea dreptate.

— ...Eu zic că nici dumneavoastră să nu mergeți așa... acolo... Cine știe ce să întîmplă.

Cei de față găsiră că sergentul a vorbit înțelept.

— Atunci, ce facem ? întrebă Barbu, neliniștit.

Chibzuiră îndelung și făcură un plan care li se păru cel mai potrivit... Deivos cu cei șase ostași vor merge cu brașovencele într-un sat vecin, chiar în satul din care era Hergă, care cunoștea acolo fiece potecă... și aveau să aștepte acolo... Toma, Hergă și Damian, care luaseră și cartonul tăiat cu foarfeca de la Deivos, aveau să ia niște care din sat și să plece a doua zi de dimineață la Giurgiu, spunînd că sînt trimiși de jupînul lor cu aceste care să ridice butoaiele cu piatră acră.

*

Trăseseră brașovencele într-un zăvoi pe malul Dunării... Barbu Bălcescu, Deivos, Toma, Hergă și soldații, afară de cei duși în patrulă, încercară să doarmă în niște cocioabe vecine... dar nu putură... de purici și de grijă. În zori, cînd cei trei se urcară în cele patru care închiriate scump din sat, ploua încet, o ploaie ușoară, dar rece, de început de toamnă... Încărcară carele cu paie ca să spună că duc paie în lagărul turcilor. Așa cum fusese prevăzut, găsiră pe negustorii austrieci lîngă butoaie... Fură gata să preia patroanele, dar portul era păzit și le era teamă de orice încercare. Toma gîndi că ar merge treaba mai ușor cu un ordin de la un ofițer mai mare turc... Hergă știa puțin turcește, dar îi era silă să vorbească... totuși, fu convins să meargă la comandantul garnizoanei și să-i spuie despre ce e vorba, anume că la București fabrica nu poate lucra fără piatră acră... Un ofițer tînăr, scund, care era la o masă, fu de părere că tot o s-o ia ei la București, că o să aibă nevoie de ea. Piatra acră e mai bine s-o transporte acum, să nu mai încurce cu ea drumul oștirii săptămîna viitoare. Dar basciohodarul zaharelei, care auzi despre ce e vorba dintr-o odaie vecină, scundă, dar cu podeală de lemn, strigă de acolo într-o turcească arăpească că are și el nevoie de piatră acră. Și, înalt, mustăcios și negru, se și ivi în ușă.

— Cîte butoiașe sînt, mă ?

— Vreo cincizeci-șaizeci...

— Bun, bun, foarte bun... bun ! Ei, jumătate mi le dați mie... ca să limpezesc apa de băut a ofițerilor... Mergi cu ei, tu, Ifrim... se întoarse el către un subofițer, și aduci carele aci, la garnizoană... Patru care, dacă zic ei că sînt patru.

Celor trei li se muiară picioarele... Lui Toma îi veni și ameteală, se sprijini de spătarul unui scaun.

— Am venit pe jos din Bucureşti azi-noapte, îl lămuri Hergă pe ceauş. Azi am umblat din zori după care prin satele vecine.

— Mai odihniţi-vă şi, pînă la prînz, să fiţi cu carele aci, jumătate vi le las să le duceţi la Bucureşti.

Se şi văzură cu capetele retezate în clipa cînd turcii ar fi dat de praful de puşcă. Se mai liniştiră cînd văzură că subofiţerul, care merge cu ei, nu are altă armă decît centironul şi spanga. Pe uliţele oraşului întîlniră puzderie de oaste turcească. O parte se îndrepta spre port, unde chiar la ceasul acela urma să sosească vaporul cu Fuad-paşa, plecat de duminică seara de la Galaţi.

— Eu zic că nici dracu nu să mai gîndeşte la noi, spuse Damian cînd auzi cum stau lucrurile.

Într-adevăr, patrulele, straja portului, cunoscînd pe ceauş şi luînd cunoştinţă de ordinul garnizoanei, le dăduse voie să încarce butoiaşele. Pe Toma nu-l răbdă inima şi se duse în port, unde, amestecat în mulţime, văzu totul... Pe limba de pămînt din dreptul portului, regimente în uniformă albastră, franţuzeşti, dar cu fesuri, erau aliniate şi stăteau drepţi... Meterhaneaua cînta un marş legănat de cavalerie. Cînd vasul se opri, Fuad-paşa, care aşteptase pe punte, coborî cu pas săltăreţ, zvelt în tunica lui albastră, şi se îndreptă spre Soleiman-paşa, care-l întîmpinase la debarcader. Fuad se opri în faţa acestuia, puse un genunchi la pămînt şi făcu de trei ori salamalec, fiindcă Soleiman-paşa era cumnatul sultanului... Numaidecît, ploaia care se oprise de vreun ceas, se porni din nou, acum mai înteţită... Dunărea îşi trimitea şuvoaiele, valurile lovind malul... Dincolo de malul înalt, Rusciucul era învăluit în ceaţă. După ce toate paşalele se suiră în caleşti şi se îndreptară spre oraş, regimentele şi cei de faţă se grăbiră să-şi caute adăpost în oraş... Toma, care tot timpul trăsese cu ochii spre ai lui, văzu acum carele încărcate şi stînd să pornească. Se grăbi să le ajungă...

Damian, venindu-i cîţiva paşi înainte, îi şopti :

— Acum e acum... E rost dă spînzurătoare, tăicuţule...

Dar Toma îşi şi făcuse planul cum să iasă din încurcătură.

— Lasă, mă, că am mai văzut noi de-astea.

Hergă nu zise nimic. Avea numa ochii mari, verzi, cam nemişcaţi..

Forfoteala de pe drum le veni în ajutor. Hergă îndemnă oameni s-o ia la stînga, spre tarlale. Cînd ceauşul văzu ocolul făcut de cele patru care, se arătă nedumerit.

— Luăm un drum mai ocolit, că nu putem merge pe drumul cel mare din pricina armatei... N-am ajunge altfel nici pînă seara...

Merseseră de-acum vreo leghe, două, cînd Hergă se uită la Damian, care mergea punţi cam în urma turculuí... Acesta îi prinse braţele deasupra coatelor, ca în nişte cleşti de fier, căci deşi mijlociu de statură, era tare ca fierul. În clipa aceea, cu palma întoarsă, Hergă îi prinse gura să-i sfărîme fălcile... Nu putu nici măcar să icnească. Turcul înţelese că n-are nici un rost să mai lupte şi aşteptă resemnat să fie legat... Hergă, după ce îi luă spanga, îl întrebă pe turceşte dacă să-i puie căluş in gură, că, în orice caz, dacă ţipă, îl înjunghie. Turcul se gîndea că poate întîlneşte vreo patrulă şi e mai bine pentru el să aibă şi căluş în gură, şi făcu semn să-i puie căluş... Îi vîrîră deci o basma în gură, mototolindu-i-o cu mustaţă cu tot, din prea mare grabă.

Toma alergă la braşovence, ca să vie mai repede înaintea carelor. În mai puţin de un ceas, cele o sută de butoiaşe erau mutate, şi caii voinici porniră cu ele şi cu numeroşii însoţitori.

— Ţin caii dumitale, neică Voicu?... întrebă cam îngrijorat Barbu, privind braşovencele încărcate cu vîrf, ba avînd destui oameni deasupra şi pe de lături.

— Duc două chile de grîu ca nimica toată ; dacă tot drumul e ca ăsta şi nu se înmoaie prea rău, o scoatem la căpătîi...

— Uite ce e, fu de părere Deivos, acum trebuie să facem o storţare mai mare pînă cînd ne depărtăm de turci... De la Călugăreni încolo, noi ceilalţi o să mergem pe jos... dar acum trebuie să mergem repede şi trebuie să avem şi soldaţii cu noi...

Ploaia se oprise iar şi poalele de ceaţă se tîrau peste lanurile de porumb, acum cam uscat, cu multe foi răsucite. Se apropiau de pădurea cea mare. Hergă spuse că ştie şi un drum mai ferit, dar că nu ştie dacă e bun pentru nişte căruţe atît de încărcate...

— Nu, pe drumul cel mare, hotărî Deivos... Armele încărcate... Scoateţi şi pistoalele voastre din fîn, le spuse orzarilor, ciupindu-şi mustaţa scurtă, retezată.

Trecură printr-un sat cam în goană, cu ochii în patru... Ar fi vrut să trimită o patrulă călare înainte, dar le era teamă să nu slăbească puterea cailor rămaşi în ham.

— Ce-o fi... o fi... spuse şi Barbu, închinîndu-se.

Drumul mare nu era un drum, firește, ci o împletire şi o despletire de făgaşuri de roate, pe o lăţime de pogon, cum se împletesc şi se despletesc şuvoaiele unui rîu în albia lui.

Chiar aproape de Călugăreni întîlniră o patrulă turcească, care venea pe jos, mînînd o cireadă de boi, într-un nor de praf care se ridica pînă la cer... Nu prea văzură nici unii, nici alţii mare lucru... La han opriră caii şi hotărîră să se odihnească cel puţin un ceas. Îl dezlegară şi pe turc şi-l poftiră la masă, subt umbrar. Puseră două posturi pe drum spre Bucureşti, într-un stejar singuratic, cu vedere bună spre Giurgiu. Cînd să plece, Deivos îi întinse turcului un galben împărătesc. Acesta îl luă... dar după ce se gîndi, frămîntîndu-şi mustata neagră ca tăciunele, le spuse că nu e de ajuns să-l

lase legat de mîini pe marginea drumului, dar că ar fi bine să-i tragă şi un glonţ în braţ, în carne moale... că a mai avut gloanţe în el... nu se teme de asta... nu doare cine ştie ce... altfel îi e teamă că n-o să fie crezut. Îi e mai frică de pedeapsă decît de glonţ... Cînd să-i satisfacă dorinţa, turcul se răzgîndi... Mai bine să-i mai dea încă trei galbeni... unul are să-l păstreze el, că e prea puţin un galben numai, şi trei aré să-i dea în mod cinstit ceaşului, ca să scape de pedeapsă... Deivos se sfătui cu ceilalţi şi găsiră că se poate face şi aşa.

Se luminase puţin... spre miazăzi şi norii ascundeau cu totul însă soarele palid...

— S-a luminat a ploaie... Asta ţine o săptămînă, se scărpină în cap Voicu, cu ciudă.

— Lasă, mă omule, că e grozavă pentru cîmp, îl mustră prietenește Toma. Să pot face arăturile...

Porniră mai întîi braşovencele, apoi cei ce veneau pe jos. Cu cît mergeau spre Bucureşti, cu atît praful scădea şi pămîntul devenea tot mai noroios. Înainte de a ieşi din Călugăreni întîlniră o mare mulţime de oameni revărsată peste cîmp, care se strîmta ca să pătrundă în sat. În mijloc erau cîteva caleşti, dar Barbu şi Deivos nu văzură cine era anume în caleşti, căci erau coşurile ridicate din pricina ploii. Oamenii din popor, care mergeau în picioarele goale, cu opincile şi papucii atîrnaţi pe umeri, şi micii negustori puseseră sumane şi saci făcute glugi în cap. Unii dintre negustori purtau un soi de umbrele bătoase. Braşovencele înaintau cu greu... mai mult se opreau.

— Sînteţi mulţi, mă oameni buni ? întrebă Deivos pe un negustor care se lupta din greu cu noroiul... căci uliţa satului se desfundase cu totul.

Omul dădu la o parte pînza de pe beţe, care era un fel de umbrelă.

— Sîntem ca la cinci mii... Mergem să cerem constituţia de la Fuad. Dumneavoastră dă unde veniţi ?...

— De la Giurgiu... Fuad a debarcat azi-dimineaţă... Cum e vremea la Bucureşti ?

— Plouă dă ieri dimineaţă într-una... Noroc, răspunse omul la semnul cu mîna al lui Deivos.

Întîlniră, după ce ieşiră din sat şi coborîră după dîmbul Neajlovului, altă ceată de cîteva sute de oameni, cu căruţe şi caleşti în mijlocul ei. Acum văzură şi o mulţime de şcolari mai în vîrstă. Drumul era mai uşor, căci ajunseră pe cîmp şi nu mai era atît de mult noroi. Într-o caleaşcă cu coşul ridicat, recunoscură totuşi pe Moşoiu, fostul şef de Poliţie, şi pe arhitectul Melic, cu care schimbară cîteva vorbe. Oamenii mîncau dintr-un coşuleţ aşezat între ei, în caleaşcă, hartane de pui. Se arătară bucuroşi cînd li se spuse că a sosit Fuad încă de azi-dimineaţă. O bună bucată din drum nu mai întîlniră decît răzleţi rămaşi în urmă, dar la Copăceni au trebuit să aştepte un ceas aproape ca să poată trece podul peste Argeş, căci prin vad nu aveau curajul chirigii din pricina poverii şi, pe deasupra, rîul părea crescut. Acum trecură nenumărate căruţe şi caleşti, cum şi multe sute de oameni pe jos. Ploaia mai stătuse puţin şi soarele care pornea spre apus lumina albicios norii... Nu era însă mai mult de ceasurile două, două şi jumătate. Nici o nădejde că vremea se va îndrepta... Dintr-o droşcă mare li se făcu semn să se oprească. Era Nicolae Golescu, care fusese pus la curent de către ceilalţi miniştri de încercarea lui Deivos de a scoate de subt nasul turcilor cîteva zeci de mii de patroane. Lîngă el era un bărbat lung, deşirat, cu cioc... Era cumnatu-său, Racoviţă.

— Deivos, îi strigă Golescu, cu o voce de vînător. Le-ai scos ?

Întrebarea era de prisos, căci braşovencele erau încărcate, dar caimacamul dorea mai mult o confirmare, atît de năstruşnică i se părea întîmplarea. Deivos îi arătă braşovencele zîmbind şi îi făcu semn cu mîna.

— O sută de butoiaşe.

— *Mais c'est un fou... Venez que je vous embrasse tous...*[1]

Deivos şi Barbu coborîră în timp ce Nicolae Golescu, cu bărbiţa lui roşcată, coborî şi el surîzător. Îi îmbrăţişă pe amîndoi.

— Ia dă tolba aceea, măi Dimitrios, să cinstim oamenii aceştia. Scoase din tolba de vînător o sticlă mare de coniac franţuzesc şi două păhărele ca degetarele... Ăla nu e pandurul ăla al lui Bălcescu ? A fost şi el cu voi ?

— Toma a văzut pe Fuad la debarcader, de la zece paşi, îi spuse Barbu... L-a văzut cum a pus genunchiul jos, înaintea lui Soleiman, şi a făcut trei salamalecuri.

Nicolae Golescu fu foarte impresionat de acest amănunt şi îl chemă pe Toma, întinzîndu-i degetarul de coniac. Se bucură, fiindcă se împrietenise bine de tot cu Soleiman, aşa încît era mai mult la Giurgiu decît la Bucureşti. Pe Soleiman îl amuza nespus acest bărbat roşcat şi vioi, care, într-o excelentă franţuzească, povestea cele mai năzdrăvane anecdote... Era singurul lucru care-l mai amuza în acest oraş prăfuros, unde nu avea în jurul său oameni cu care să stea de vorbă, fără să-şi piardă ceva din demnitate.

— Crez că în trei ore sîntem la Giurgiu... E timp destul... E mai bine să las oamenii să ajungă înaintea mea... Hai, încă un păhărel de fiecare.

* * *

A plouat toată noaptea, dar Barbu a dormit tun. Îl istoviseră noaptea nedormită şi emoţiile drumului. Pe la ceasurile zece seara, cînd s-a întors de la Palatul Administrativ, după ce arătase în consiliu cum s-au petrecut lucrurile, Bălcescu, văzîndu-l cum doarme, palid de oboseală, nu l-a mai sculat, deşi nu se mai sătura

[1] Dar acesta e un nebun... Veniţi să vă îmbrăţişez pe toţi... (fr.).

ascultînd întîmplarea de la Giurgiu şi dorind şi alte amănunte... A mîncat repede două ouă fierte şi puţină friptură rece, schimbînd cîteva cuvinte cu Tiţa, care era şi ea mîndră de isprava lui Barbu, şi acum se pregătea să-i scrie mamă-si, la Bălceşti, căci Barbu avea să treacă şi pe la Bălceşti, care era cale de o poştă cel mult de Rîureni, şi să-i trimită zahăr şi untdelemn, de care scria că are nevoie acolo. Costache nu venise... Mînca seara în familia logodnicei lui şi nu venea decît către miezul nopţii.

Bălcescu scrise o lungă scrisoare lui Magheru, anunţîndu-l că zilele acestea speră să-i trimită încă două sute de puşti, afară de cele două sute pe care i le trimite o dată cu patroanele, din cele opt sute, care se găsesc în rezervă în Dealu Spirii. Îl ruga să-i scrie neapărat o scrisoare, întîi amicală lui Tell, căci este bine ca să-l aibă mai curînd prieten ai partidei lor decît duşman. E convins că o scrisoare a lui Magheru l-ar impresiona mult... E drept că pe aici au început intrigile... Tocmai din cercurile reacţionare vine acum acuzaţia că trimiterea celor şase tunuri, a cavaleriei şi a infanteriei la Rîureni, constituie o trădare faţă de bucureşteni, slăbeşte forţele de rezistenţă („au devenit şi rezistenţi! stimate prietene") ale capitalei. Îl roagă să transmită la Sibii scrisoarea către Axente Sever, care s-a supărat că profesorii ardeleni au fost încetăţeniţi după multă şovăire şi numai pe bază de cereri individuale.... Speră să-l înduplece să se întoarcă, fiindcă e mare nevoie de el la Bucureşti. Îl sfătuia pe Magheru să constituie neapărat alt guvern acolo, în cazul cînd ei, cei din Bucureşti, vor fi arestaţi.

*

Din pricina ploii, care nu mai conteneşte, numărul braşovencelor a fost sporit, deşi, scoţîndu-se piatra acră din butoiaşe, erau acum mai uşoare... Mai trebuiau pe

urmă patru căruţe pentru cele două sute de arme. Toată noaptea se lucră la desfacerea butoiaşelor ca să se scoată piatra acră... Nu se putură ridica armele decît aproape de prînz, cînd în sfîrşit totul fu gata. În afară de Deivos şi Barbu Bălcescu, pentru care se găsi o caleaşcă, nu mai mergeau acum decît orzarii...

Cînd Bălcescu văzu la capătul Podului Mogoşoaiei, pe locul unde fusese moara de vînt, dărîmată acum, înşirate cele opt braşovence, înconjurate de cei cincisprezece orzari călăreţi, care mergeau să întărească tabăra lui Magheru, avu un fior de mulţumire şi mîndrie. Ploua într-una, dar nimeni nu se sinchisise de asta. Orzarii aveau ipingele cu glugi zdravene şi puseseră peste braşovence pînzele groase de cînepă, cu care făceau chervanele. Era hotărît că nu vor călători mai mult de şase ore pe zi ca să se poată odihni noaptea şi oamenii, şi caii. Barbu fu încărcat cu scrisori către administratori şi zapcii, ca să dea tot sprijinul lor convoiului... Deivos, care nu dormise toată noaptea, era totuşi plin de voie bună...

Tell fusese convins să vie şi el pe la zece, cînd se puseră în mişcare braşovencele...

— E frumos, spuse el, şi-ţi înţeleg bucuria, frate Bălcescule, dar ce înseamnă încărcătura asta pentru Magheru... Abia patru-cinci cartuşe de fiecare luptător.

— Bune şi astea, frate Tell. Şi să ne ajute Dumnezeu să-i mai trimitem şi altele.

LA RÎURENI

Plecaţi joi din Bucureşti, după ce au mas noaptea dintîi la Vadu Rău, a doua noapte pe drum au petrecut-o la Piteşti. Acum merg de-a lungul văii Bîscovului. Caii sînt odihniţi şi flăcăii plini de voie bună...

Ploaia a stat și a ieșit din nou soarele, cam fără putere, dar luminos, într-un cer senin. Urcă pe deasupra Cotmenei dincolo de Argeș... Căruțele puternice au subt încărcătura de fin și cojocărie ascunse butoiașele cu praf de pușcă... Flăcăii sînt plini de voie bună și le arde de glume... Sînt și țanțoși, nevoie mare, gătiți cu flori galbene de arnică la pălăriuțe: călărețiii n-au pinteni, dar cînd trec pe lîngă fete, prin sate, își bat carîmbul cizmelor scurte cu biciușca.

— Unde vă duceți, maică? îi întreabă o bătrînă, dintr-o ceată de oameni cu care ei merg alături la pas, căci urcă dealul, pe drumul ocolit.

Un flăcău, cu mustața zburlită ca o lăcustă, acoperindu-i buza doar în dreptul nasului, îi răspunde glumeț:

— Păi lumea zice că să lasă cu războel mare din partea turcului... Noi mergem să ținem tabăra la Rîureni... Nu vii și dumneata? Hai sus în șa, lîngă mine, măiculiță...

Bătrîna îl privește surîzînd din toate încrețiturile ochilor mici:

— Hei, dumneata să fii sănătos și să-i bați pă turci și fără babe ca mine.

Toți rîd.

— I-o spuseși, măiculiță...

— Hei, să vă ție Dumnezeu, maică...

Mai încolo, cînd brașovencele urcau chiar spinarea dealului, întîlnirăm cîteva pîlcuri de bărbați mergînd pe jos... Sînt de pe Argeș și de pe la Cîmpulung, chiar și din jos de pe Călmățui... Unii au coase, alții topoare... mulți au pistoale... vreo doi-trei șușanele. Îi văd pe cărăuși și pe călărești trecîndu-le țanțoș înainte.

— La Magheru, fraților?

— Da, la Rîureni, le răspunde flăcăul cu mustața cea zburlită ca lăcusta.

Dar un mucalit de pe jos strigă după el:

— Măi, să nu omorîți toți turcii pînă nu venim și noi, mă!

Un bărbat îndesat, roșcovan la față, jucînd pe un cal roib, întoarce capul rîzînd:

— Turci, vă lăsăm, dar pilaf, nu...

Unul e mai îndrăzneț:

— Da' pă noi nu vreți să ne luați în căruța aia, mă ploscarilor? Căci călărețiii au ploștile la ei, ca la drum lung.

Omul cu mustața neagră, de pe cal, știe că nu poate să fie primit nimeni în căruță.

— Auzi, pihota, vrea să meargă în căruță... și o pornesc la trap iar, că au trecut dealul.

*

Au trecut Oltul aproape de Călimănești, fiindcă de la Tigveni în sus li s-a spus că pe acolo e mai ușor, că e podul umblător mai bun pentru căruțele lor încărcate... Au luat-o deci la stînga în jos, pe lunca rîului... Merg la pas, căci caii le sînt obosiți...

Se apropie de miezul nopții și se întreabă de vor mai găsi, în afară de santinele, cu cine să vorbească în tabără și cine să-i ajute să-și găsească un loc potrivit pentru mas noaptea... Sînt cam obosiți de cinci zile de drum.

*

Cînd are de lucru mult și trebuie să lucreze și noaptea, Magheru doarme și el în tabără, nu la Troian, unde-și are locuința. I s-a pus un pat de campanie într-o odaie, în care-i e biroul lui, o masă mare de brad, acoperită cu pînză de cînepă. În odaie are un dulap de stejar afumat și o ladă grea, ferecată în fier cu două lacăte zdravene. Aci își ține solda oamenilor, cîteva lucruri mai de preț și arhiva lui personală, căci are condei ușor și-i place să scrie scrisori, pe care le păstrează în copie, precum și cele multe, pe care le primește. Îi place și viața de ta-

bără... Cu batalionul lui de panduri a stat aproape un an de zile numai în cort, ori în bordei în 1828. Dormea mai bine numai cînd era poftit de generalul rus, pe lîngă care era ataşat batalionul lui, ori cînd avea tabăra lîngă Cerneţi, unde era ca la el acasă... Ştie cît de bucuroşi sînt pandurii cînd comandantul lor duce aceeaşi viaţă cu ei... Toate cele patru odăi ale acestei case dărăpănate au fost reparate pe dinăuntru chiar de meşterii din tabără. S-au pus încuietoare puternice, că ştie că pretutindeni mişună spionii... şi s-a făcut un pichet de pază... Pivniţa mare s-a curăţat bine, s-a pietruit, s-a cătrănit... aci se ţin acum lăzile cu patroane, iarba de puşcă în butoaie şi fitiluri, ca şi bombele de tun, care s-au trimis din Bucureşti. Cine vede dărăpănătura asta, care pînă acum o lună era părăsită în marginea tîrgului, nu bănuie că înăuntru e cantălaria unei armate, chiar dacă pe deasupra ei e un steag tricolor mare, şi în faţa ceardacului, parcă priponit, stă un soldat de santinelă... Acum tot cîmpul din faţa ei este plin de barăci, căci la 8 septembrie, aci are loc, de două sute de ani mereu, cel mai mare bîlci din Ţara Romînească. Sînt ceasurile unu din noapte, se plimbă prin odaie dictînd lui Turnavitu scrisori către administratorii celor opt judeţe, pe care Locotenenţa le-a pus sub cîrmuirea lui şi din care, îndeosebi, prin oamenii săi, îşi recrutează oastea. Niculae Marghiloman, comandir al batalionului de panduri din Mehedinţi, adormise îmbrăcat pe patul de campanie al comandatului, căci făcuse două zile manevre cu batalionul său înspre Brezoi... Pe la opt seara, abia venise. Toate cele şase batalioane de panduri şi compania de dorobanţi sînt trimise în manevre, căci cîmpul va fi ocupat de bîlciul anual. Nae îi era cunoscut de mult lui Magheru şi el cunoştea bine multă lume din Oltenia.

— Nae, hei, Nae, îl deşteptă cu blîndeţe căpitanul general... Aţi scris pentru cele patruzeci de mii de oca

de porumb lui X, Y, la Teleorman? Spunea că au şi pornit... Nu le văz în tabără.

Nae Marghiloman se frecă la ochi speriat.

— Aţipisem puţin...

— Ai dormit binişor; nu-i nimic... dar spune ce e cu porumbul ăla...

— Avem mare nevoie, şi deşi spune că e pornit de o săptămînă... am pornit înainte o căproaie din călăreţii mei orzari din Bucureşti... Mi se pare că este o încurcătură cu plata. Ei aşteaptă să plătim noi.

— Păi, amicul meu, noi plătim... a venit azi un decret al Locotenenţei, care lămureşte şi asta. Turnavitu... fii te rog bun şi dă-i decretul să-l cetească... S-a sporit solda pandurilor.

Nae Marghiloman s-a trezit de-a binelea... Vestea îl bucura, căci oamenii erau cam nemulţumiţi. E în picioare, lîngă masă, şi citeşte nerăbdător:

„...Locotenenţa decretă:

Art. 1. Lefile dorobanţilor ce s-au luat de către d. căpitan-general Magheru, precum şi a căprarilor lor, se vor plăti din cutiile satelor pe toate zilele ce se vor afla ei în slujbă.

Art. 2. Lefile pandurilor şi a volintirilor, pe vreme ce se vor afla ei sub steaguri, se vor plăti de către d. căpitan-general Magheru din sumele ce-i sînt răspunse sau i se va mai răspunde de acum înainte, răspunzîndu-i-se cîte 12 lei de fiecare pe lună.

Art. 3. Adaosul lefilor căprarilor se va plăti asemenea de către d. general Magheru, din aceleaşi sume.

Art. 4. Adaosul de cîte una sută lei pe lună la tiştii dorobanţilor, pe cîtă vreme vor fi în slujbă, li se va plăti asemenea de d. general Magheru.

Art. 5. Îndestularea hranei pandurilor, volintirilor şi dorobanţilor, precum şi a cailor lor, se va răspunde asemenea de către d. Magheru..."

Nae Marghiloman a înțeles, dar tot e nemulțumit. Capul lui mare, ca de cal, cu ochii mici, cu o mustață întoarsă în jos, caută spre general.

— Dar bani? Bani ne-au trimis? De unde plătim? Turnavitu clatină din cap, că știe ce spune.

— Ne-au venit ieri trei mii de galbeni.

— Atunci e bine... dar cine a adus banii?

— Trei călăreți trimiși de Tell.

— Domnule general... Mai este o cestiune destul de afurisită... Ploaia de alaltăieri ne-a năucit, zău. Cei mai mulți oameni ai noștri dorm pe cîmp... că șatrele nu ajung nici pe sfert, iar în tîrg și chiar la Ocnele Mari nu-i putem trimite de cîte ori ne amenință ploaia.

— Ei și?

— Am scris o scrisoare, în numele dumneavoastră, secretarului județului... O am în buzunar... Dați-mi voie s-o citesc.

Magherul mîngîie mătasea tricoloră a drapelului înfipt în piedestalul de lemn din colț, ascultînd.

„...Amice,

Privește timpul cel înfiorător — asta era alaltăieri — ploaia cea căzîndă din nouriî cei negri... imaginează-ți acum pe frații noștri, soldați, ce stau în cîmp deschis, neavînd decît cerul de acoperiș, care varsă ploaie... Amice, toate astea sînt cauzate de d. subadministrator... Așadar, ești inivitat ca în același moment ce vei primi aceasta, să-l ridici și să-l îndatorezi strașnic, și cu orișice mijloace vei ști, mîine în orele matinale, să se afle aci cu care cu fin, lemne, trestie și toate cele necesare pentru facerea unei sute de baragane..."

— Bun, scrie-i și de pîine... Ne trebuie mai de dimineață... Și să fie așa cum e ordinul, o oca cinstită de pîine pentru fiecare soldat.

Turnavitu are și el de adăugat ceva:

— Domnule comandant, dorobanții și pandurii au adus, așa cum au fost vestiți, cîte o căldare de fiece

căprărie, pentru gătitul mîncării. Dar volintirii care au venit singuri n-au știut... Și acum e greu... Să ni se trimită, cu plată, firește, și vreo cincizeci de căldări... Bune și astea...

— Acum Nae, dumneata du-te și te culcă... eu mai lucrez cu Turnavitu...

Acesta lasă condeiul jos și, rîzînd respectuos, cu ochii în lături, întreabă:

— Nu-i arătați, domnule comandir, scrisoarea franțuzului ăla?

— Da... da... răspunde înveselit Magheru și se duce la dulap. Am pus-o sub lacăt, să nu se piardă cumva... Ia, cetește aci.

Dintr-un teanc scoase peticul de hîrtie care era învăluit într-altul pecetluit:

„«Dreptate, Frăție»

Domnule General,

Subscrisul am servit doisprezece ani în Miliție, am fost în două bătălii, subt comanda lui Napoleon și a lui Ludovic, doi generali ai Franței. Și pentru norocitele mele izbînzi, am și atestaturi de ondrofiter, dar pentru că acum mă aflu în faimoasa Valachie și pentru că am un mare zel de a fi între progresiții ei soldați, rog pe domnia-voastră de a fi primit și eu între bravii d-tale soldați, în ce calitate te vei milostivi domnia-ta, mai virtos, căci eu sciu și să comandez. Totdeodată, te mai rog ca să binevoiți, cu întoarcerea aducătorului, să mă onorați cu o ordonanță din parte-vă, spre răspuns, ca să sciu ce urmare să fac.

Salutare și frăție,
Izlaz

Guy François"

Marghiloman rămase cu gura căscată de uimire.

— A luptat sub Napoleon? Ce vîrstă să aibă? ...optzeci de ani?

— Dar chiar dacă ar fi născut în 1790, tot putea să ia parte la cîteva bătălii de-ale lui Napoleon... Eu de altceva mă mir, de altceva. Ce o fi căutînd la Izlaz? Trebuie să fie în țară de multă vreme, căci văd că știe, cît de cît, romînește.

— Domnule general, scrieți-i să vie... Om găsi noi ceva pentru el.

— Îi scrie Turnavitu, chiar azi... Vreau să-l cunosc și eu. Acum du-te la culcare, căci trebuie să-mi termin astă-seară corespondența. E ceasul două trecute...

Marghiloman a plecat spre ușă, dar se întoarse cu capul său osos, nedumerit...

— Domnule general, dacă scrieți lui Tell, mai cereți neapărat patroane... Cele douăzeci de mii trimise săptămîna trecută, cu roatele de infanterie și cu artileria, nu ne dau decît patru focuri cel mult de om.

— Mai avem praful luat de la facerea drumului de piatră printre stînci de la Cîineni. Mai sînt și cele două mii de testele cu fuzaicuri. Dar, firește, nu ajung... Le scriu în fiece zi, de altfel...

Magheru s-a așezat, pe gînduri, la masa de brad, acoperită cu pînză de cînepă... Toată ziua este frămîntat de gînduri. O armată nu se poate improviza decît într-o țară de mari meșteșuguri și manufacturi... Aci totul e greu. Oameni sînt, dar dacă-i aduni în tabără, trebuie să-i hrănești, să-i adăpostești... A trebuit să trimită înapoi acasă aproape douăzeci de mii de oameni. Nu sînt arme... Nu va fi nutreț pentru cai... De aceea a cerut ca dorobanții ce i se trimit — două-trei mii din efectivul fiecărui district — să nu vie călări decît cei cu cai voinici și sănătoși... I-ar trebui și un doctor, căci pe felcerul împrumutat de Pleșoianu, acum comandantul Regimentului I de la Craiova, trebuie să-l trimită înapoi, la regiment... Îi e nespusă frică să nu se ivească vreo molimă...

A intrat sergentul dejurnă pe cancelarie...

— Să trăiți, domnule comandant... Au venit niște căruțe și un domn ofițer din București... I-am spus că nu dormiți și întreabă dacă poate să vie la dumneavoastră.

— Turnavitu, vezi despre ce e vorba...

Își caută ochelarii, își aranjează hîrtia de scris, caută o pană ascuțită... Vrea să-i scrie el însuși lui Fuad, arătîndu-i că face o greșeală de neiertat dacă trece de Giurgiu. E bine să deschizi ochii cuiva mai din vreme... Turcii sînt blegi... nu cunosc bine situația din principat. Scrisoarea nu o dictează. O scrie el personal.

Turnavitu a intrat cu fața lui dulceagă și negricioasă, cu mustața moale și mătăsoasă, înflorit de bucurie.

— Domnule căpitan-general... încă douăzeci de mii de patroane! Deivos și Barbu Bălcescu, uite-i, au venit cu ele...

Pe fața atît de domoală și egală a generalului a înflorit același surîs... O grijă în scădere... E deci nădejde să vie în fiece săptămînă cîte ceva din București.

— Deivos, îmi pare tare bine că te văz... Ce faci? Tot la pompieri ești?

Deivos se întunecă la față, căci e o problemă dureroasă pentru el... Se simte umilit că e scos din regimentele de linie.

Barbu, înalt, cu nasul puternic, se uită cu admirație la acest om înalt, a cărui vitejie a devenit legendară... Nici el nu l-a cunoscut pe general, pînă acum, decît din auzite...

Magheru îl vede intimidat și se îndreaptă spre el.

— Bălcescu? Rudă cumva cu acel mare bărbat Nicolae Bălcescu?

Barbu îi e recunoscător fratelui său pentru că acum, în fața generalului, se simte și el cineva.

— Sînt chiar fratele lui, domnule general.

— Atunci fii de două ori bine venit... Turnavitule, deșteaptă pe toți cei care n-au fost în manevre, culcă

oamenii subt barăcile astea, care sînt gata... Două zile le putem folosi şi noi...

Cum Deivos nu pricepe, îl lămureşte:

— De două sute de ani, cel mai mare bîlci din ţările romîneşti se ţine aci, pe cîmpia aceasta imensă de la Rîureni... N-am putut şi nici n-am vrut să-l amînăm anul acesta... N-am fi putut vesti oamenii... care şi-aşa au făcut pregătiri. Ba poate ne vom folosi şi noi cu ceva. Turnavitule, adu ceva să ospătăm pe prietenii noştri, că or fi rupţi de foame... Generalul nu se mai gîndeşte că la vîrsta lui încă o noapte nedormită, cînd te scoli de dimineaţă, e lucru de neîngăduit... dar e dornic să afle mai curînd veşti din Bucureşti...

Cînd află de hotărîrea celor doi, Bălcescu şi Ghica, luată la Constantinopol, căpitanul-general căzu pe gînduri... Se plimbă cîtva timp prin odaie, trăgîndu-şi nervos mustaţa.

— Vezi dumneata, prietene, şi eu sînt de părere că noi trebuie să fim alături de acei care luptă pentru libertate împotriva despoţilor... Dar ştii bine că la ora asta există o dietă ungurească şi un guvern Bathyani, al cărui ministru de finanţe, Kossuth, a obţinut 42.000.000 de florini ca să ridice o armată de honvezi. Pe de altă parte, ardelenii noştri au declarat oarecum război ungurilor. E cu putinţă — în împrejurările de acum — o împăcare între romîni şi unguri? Mi-e teamă că ne-am născut prea devreme pentru o asemenea fericită împlinire...

IAR LA BUCUREŞTI

Către prînz, ploaia stătuse din nou. Norii pufoşi şi fumurii se luminară din nou către prînz, de o răsfrîngere palidă a unui soare care nu se vedea.

Bălcescu, ieşind de la Palatul Administrativ, trecu prin dreptul prăvăliilor Bisericii Creţulescu şi prin gan-

gul din mijloc, intră în curtea bisericii, ca să ajungă lîngă casa cea veche, de lîngă Cişmigiu, unde acum era instalat Divanul apelativ... Aci îl poftise ministrul Dreptăţii, Ion Cîmpineanu, ca să-i arate nişte dosare înfăţişate Divanului, care cuprindeau zapise vechi de mai bine de două sute de ani.

•

Între biserică şi clădirea Tribunatului era unul din marile tîrguri săptămînale ale oraşului... Veneau aci cu carele, ori cu coşuri, mai ales sătenii de pe drumul Tîrgovişteî, şi cei dinspre Butimanu şi Paşcani, aducînd mărfuri pentru mahalagiii din această parte a oraşului. Biserica lui Trerea Brezoianu era înconjurată de tarabe joase cu brînză şi făină, cu ouă şi păsări legate de picioare şi culcate unele lîngă altele. Fructele, mormane de prune, struguri şi mere erau puse pe velinţe nu prea curate... Chiar în faţa bisericii erau cinci-şase tarabe una lîngă alta, cu ceară, lumînări de ceară şi ulcele cu miere. Dar cea mai multă marfă se vindea de-a dreptul din carele pe roţi înalte, cărora li se scotea codîrla şi erau astfel transformate într-un fel de tarabe. Lîngă o asemenea căruţă, înconjurată de cumpărători, întîlni pe Theodor Văcărescu, care vrea să profite de chilipir. Se vede că săteanul îngrozit să se mai ducă iar cu marfa în car acasă scăzuse preţul, vindea aproape cu toptanul... Lumea lăsase celelalte căruţe şi acum era bătaie pe pepenii de aci. Nevasta săteanului privea speriată această năvală şi din cînd în cînd striga la cîte un ins, care după ce încercase ca toată lumea pepenele strîngîndu-l în palme şi apoi între genunchi, ca să vadă dacă pîrîie, îşi făcea socoteala că, dată fiind înghesuiala, ar putea să plece fără să plătească. Între cei care încercau pepenii aceştia chilipir, Bălcescu recunoscu, în giubeaua lui de pambriu verde, tocit, lustruită de vechime, pe marele logofăt Theodor Văcărescu, poreclit Furtună, din pricina

caracterului său exploziv, fostul candidat la domnie şi fost caimacam în iunie... Omul era reputat pentru cinstea sa profesională, pentru tăişul replicilor sale, dar şi pentru o cumplită avariţie... Pe orice vreme, ieşea în piaţă ca să controleze preţurile pe care i le punea în socoteală vătaful curţii... Barba ca de ţap îi era lînoasă, parcă mîncată de molii.

— Cît costă ăsta ? întrebă pe femeia din căruţă, după ce strînse cît putu în palmele lui uscate un pepene lunguieţ verde-albicios.

— Pepenoaia aia sîrbească este patru parale, boierule... săru mîna...

— Patru parale ? Hoţilor... tîlharilor... da' ce... i-aţi adus de la Ţarigrad ? Auzi, o buruiană... patru parale... ?

Pe Bălcescu, plin de voie bună de două ceasuri de la plecarea convoiului spre Rîureni, îl pufni rîsul. Deodată, începu din nou să cadă o ploaie măruntă şi deasă... Oamenii din jurul căruţelor începură să se risipească înspre numeroasele cîrciumi cu umbrare mari, care înconjurau maidanul tîrgului şi care aveau afară grătare pe care sfîrîiau pastrama şi cîrnaţii. Cea mai mare dintre cîrciumi era spre Hanul lui Filaret, unde sus, pe rîpă, se puseseră temeliile Teatrului Naţional, care se vedeau de aci crescute de doi coţi de la pămînt... Erau ziduri groase de doi paşi, acum parcă părăsite, şi lîngă ele stive de cărămizi, care începuseră să se împrăştie. După ce străbătu nişte coridoare goale, vechi, cu duşumeaua aproape putredă, Bălcescu urcă o scară de lemn întoarsă la mijloc spre catul de sus, tot atît de veche, tocită şi putredă. Într-un mare birou în care pătrunsese, îi ieşi înainte cu un mers ţeapăn, sprijinit în baston, fostul colonel, cu faţa uscată şi cu un surîs nedefinit, oarecum amical... Ion Cîmpineanu era un mare dezamăgit : moştenitor al unei averi imense, intrat în armată cu gradul de maior, deputat şi fruntaş al Partidei Naţionale, bucurîndu-se, după întemeierea Filarmonicii cu Eliade, de o mare popularitate,

exilat, apoi arestat, făcuse o mare greşeală de a-şi arăta prea pe faţă pofta de domnie. După ce căzu în faţa lui Bibescu, fu necontenit suspectat că prin nepotul său, Ion Ghica, suspectat şi ăsta din această pricină, umblă după scaunul domnesc... Bănuitori, cei de la „Frăţia" nu-l primiseră printre căuzaşi. Cînd Guvernul provizoriu fugi la 29 iunie din Bucureşti, el făcu a doua greşeală de a primi să facă parte din noul guvern, care însă nici nu apucă să se constituie. Cînd Ion Brătianu, care se specializase în alcătuirea de liste ministeriale, făcu în lipsa celor de la Rucăr, noul minister jumătate reacţionar, îl menţinu pe I. Cîmpineanu la Departamentul Dreptăţii. Rămase acolo şi după întoarcerea guvernului fugit şi chiar după formarea Locotenenţei... Se simţea prost însă fiindcă reacţionarii îl urau socotindu-l demagog, iar revoluţionarii îl bănuiau că are gînduri lăturalnice, şi-l ţineau în umbră.

Răsfoind dosarele Divanului, cu vreo săptămînă înainte, Cîmpineanu dăduse de hîrţoagele unui proces care dura de două generaţii. Între aceste hîrţoage erau unele întăriri de danie vechi de mai bine de două sute de ani. Socoti că e un bun prilej să facă plăcere acestui revoluţionar intransigent, al cărui cuvînt era atît de însemnat în revoluţie, chiar dacă era combătut. Cîmpineanu îl preţuia personal ca istoric pe Bălcescu şi ştia cît preţuieşte acesta asemenea documente. Însărcinase de altfel pe Ion Brătianu şi C. Rosetti să-l atragă în rîndurile masonilor, dar aceştia nu înţeleseră.

Îl pofti să şadă şi, luînd după masă un clopoţel, îl scuturâ uşor. Cînd intră aprodul, îi dădu un petic de hîrtie, pe care însemnase numărul dosarului, şi-l trimise la arhivă.

— E un document de acum aproape trei sute de ani, care cu siguranţă că te va interesa.

— De acum trei sute de ani ! ?

— Da, din 1543... Alexandru Mircea-voievod întăreşte spătarului Oprea şi fratelui său jumătate din satele Filiaşi şi Frăsini... Ai să vezi...

Dar în locul aprodului trimis într-a altul, gîfîind, un aprod de la Locotenenţă, care întinse un petic de hîrtie scris în grabă de Eliade :

„Vino degrabă... S-a răsculat armata... ţinem consiliu urgent... Te aşteptăm."

Au plecat amîndoi, deci, spre Palatul Administrativ, prin ploaie. În sala consiliului nu erau decît vreo cinci inşi... Eliade, Tell, Ion Brătianu, Costache Rosetti... Aflaseră că Mitropolia fusese înconjurată de ostaşii revoltaţi... care ameninţaseră pe Neofit, strigînd la el că nu se ţine de cuvînt. Unul dintre ei, un sergent, i-a spus în numele tuturor ce vor. Mitropolitul a pus un secretar să ia însemnare şi le-a spus că se va gîndi ce e de făcut... Sergentul a spus, cu aprobarea celorlalţi, că îi dă lui Neofit două ceasuri ca să îndrepte lucrurile şi că peste două ceasuri se întoarce din nou.

— Mîna lui Odobescu, Solomon... scrîşni din dinţi Tell.

— Odobescu a fugit la Rusciuc, Solomon, dracu mai ştie unde o fi... ridică Eliade mîinile spre tavan.

— Mai sînt destui reacţionari lăsaţi de sămînţă, fu de părere Bălcescu... Şi, zău, nu era acum momentul pentru o revoltă ostăşească... V-am spus să desfiinţaţi regimentul ăsta.

Pe masă era nota făcută de secretarul mitropolitului... Bălcescu o luă şi citi foarte tulburat :

„1. Să ne mai împuţineze din slujbă

2. Să ne mai mărească leafa şi...

3. Să ne mai dea din amoniţie, adică : 2 perechi de pantaloni de flane pe an şi 3 cămăşi şi cizme, idem, mantaua pe 2 ani, mondir, şi pantaloni, asemenea, şi şapcă pe un an.

4. Să ne scoată polcul pe graniţă, după cum a fost pînă acum, fiindcă şedem de cinci ani tot în garnison.

5. Să ne dea drepturile adevărate, după Proclamaţia ce ni s-a dat, ca să ne putem şi noi ajunge cu cei ce se află la casele lor.

6. Să ni se orînduiască şefi ca să ne mai putem veni în starea cea dintîiu cu toată deţiplina ostăşească.

7. Să lipsească ura poporului ce au asupra noastră, din pricina şefilor ce i-am avut, fiindcă noi destul în figură îngerească am răbdat de ne-au bătut şi cu pietre aicia în cazarmă..."

— Ei, ce zici ? întrebă Eliade, cu un rînjet nervos, cînd văzu că Bălcescu a sfîrşit de citit nota.

Bălcescu, surprins şi nedumerit, ridică din umeri :

— Văz că e cu totul altceva decît credeam. Nu vă supăraţi, dar cele mai multe dintre cererile lor mi se par îndreptăţite.

— Îndreptăţite ? întrebă Ion Brătianu, cu vocea lui ascuţită, acum şi mai ridicată... Aci nu e scris, dar i-au cerut mitropolitului să-şi ţie făgăduiala din iulie, cînd i-a bătut poporul cu pietre şi au predat artileria, de le-a spus Odobescu că vor avea raţie de carne, de trei ori pe săptămînă...

— Şi n-au dreptate ? Într-o ţară bogată, căci ţara e bogată, sătenii sînt săraci lipiţi pămîntului, iar ostaşii nu pot mînca trei mese cu carne pe săptămînă, fiindcă toate bogăţiile ţării sînt în mîna cîtorva... Nu cer de loc lucruri imposibile... Aţi văzut, cer singuri să fie mutaţi din Bucureşti, căci aci simt ura poporului asupra lor din pricina foştilor lor şefi... Cer singuri întărirea disciplinei.

Tell dintr-o dată se însenină la faţă :

— Fratele Bălcescu are dreptate... Trebuie să ne înţelegem cu ei... Mă duc numaidecît la cazarmă să stau de vorbă cu ei... Însă... însă... în timpul acesta dumneata,

domnule Brătianu, adună Gvardia subt arme... Vom vedea dacă sînt oameni de înțeles.

— Gvardia o adun eu. Îl chem numaidecît pe Aristia; șeful Poliției să meargă și el cu dumneata la cazarmă...

Tell se duse și făcu semn pe fereastră unei sentinele, care înțelese că trebuie să tragă la scară caleașca generalului.

*

Toată noaptea s-au scurs prin ploaie cetele împrăștiate ale celor ce fuseseră la Giurgiu. Cei din popor, care răspundeau la orice chemare, fără să cerceteze mai de aproape, erau nemîncați și uzi leoarcă, dar plini de voie bună. Nicolae Golescu a sosit însă către opt seara, după ce a așteptat, scos din sărite, să i se facă loc la podul de la Copăceni. Drumul se desfundase și caleașca înainta greu, căci nu aveau cai de schimb... La ședința de seară a consiliului tremura de enervare, nu putea sta la masă... Fuad, spnuea el, s-a purtat ca un porc... Joi seara, după ce aclamase pe Soleiman, care răspunsese plin de căldură, mulțimea s-a îndreptat spre casa care fusese mobilată din nou anume pentru Fuad, din grija lui N. Golescu, pe care însă nici n-a vrut să-l primească. N-a primit nici delegația celor din București, dar cînd vuietul mulțimii s-a făcut prea puternic, a trimis vorbă că e prea obosit de drum și a apărut cîteva clipe la fereastră...

Nici n-ai spune că e un diplomat de carieră, atît de grobian s-a purtat... A doua zi l-am întîlnit în port, în momentul în care se îmbarca Soleiman. *Ah! quelle différence, mes amis... quelle différence... On reconnaît tout de suite la race...*[1] Soleiman m-a îmbrățișat, iar de pe vaporul cu care a plecat, mulțumea necontenit aclamațiilor

[1] Ah! ce diferență, dragii mei... ce diferență... Se recunoaște dintr-o dată rasa... (fr.).

mulțimii, iar cînd a fost ca la două sute de metri, tunul de pe vas a salutat cu salve... Fuad, negru la față, părea și mai înnegrit. Își mînca parcă din barbă. M-am apropiat de Fuad, cerîndu-i o oră să stăm de vorbă... Știți ce mi-a răspuns? Că nu stă de vorbă cu nimeni, decît la București...

— Cînd pornește? întrebă Eliade, palid ca un mort.

— Azi... mîine... Asta o fi secret militar...

— Mîine chiar trebuie să organizăm o procesiune de preoți cu crucile în mînă și cu mitropolitul în frunte, care să-i ceară să nu intre în oraș... ci să puie tabăra afară... Vă spui... asta e părerea mea... Vom face și o demonstrație a poporului fără arme, dar cerînd să se mențină constituția.

Înainte de a se despărți mai dădură o publicație către sătenii clăcași, cerîndu-le din nou să facă arăturile de toamnă pe miriștile boierești...

CARTEA A NOUA

NEŞTIUŢII PAMINTULUI

O SĂPTĂMÎNĂ GREA... ŞI ÎNCĂ UNA

Trebuie să mănînci, Nicule... Ţie nu-ţi poate fi îngăduit să-ţi uiţi de masă... Ştii ce a spus doctorul Grunau. Dacă se poate să mănînci de patru-cinci ori pe zi... Eşti tare slăbit... Ai nevoie de hrană.

În odaia de mîncare, masa pusă aşteaptă de la ceasurile opt seara pînă la miezul nopţii... Tiţa, nu adoarme, ci lucrează, şi cînd o răzbeşte somnul, moţăie în fotoliul capitonat. Nu se ştie cînd vin cei doi fraţi acasă şi nici nu vin amîndoi odată... Ceea ce o îngrijorează cu deosebire este că tocmai acum cînd au început ploile acestea de toamnă, Nicu nu mănîncă aproape nimic, i-a pierit pofta cu desăvîrşire... A pus să i se încălzească odaia, ca să poată dormi cu fereastra deschisă, aşa cum a recomandat Grunau...

Cînd îl vede la masă, cu gîndul aiurea, obsedat, se gîndeşte să-i fie de folos altfel. Îi pune întrebări ca să-i uşureze frămîntarea lăuntrică:

— De unde ai venit atît de tîrziu?

Răspunsul lui e scurt, sec:

— De la club.

Ea nu se descurajează. Pune alte întrebări:

— Ai vorbit şi tu?

— Nu...

Ştia că nu-i place să vorbească la clubul de la Mitropolie, clubul „Regeneraţiei", unde în fiecare seară vor-

besc ore întregi Brătianu și Rosetti... Vorbesc cu înfocare contra-pentru rezistență. Rezistență da, însă, fără arme... În timpul zilei, după-amiază, convoacă tot ei doi adunarea pe Cîmpul Libertății, unde „haranghează" mulțimea.

— Cine a vorbit... a fost lume multă ? întrebă ea, așezîndu-i dinainte friptura de pasăre rece și turnîndu-i în pahar vin negru. Doctorul Grunau crede că vinul negru este o adevărată doctorie pentru bolnavii de piept.

— Brătianu și Rosetti... Lume destulă... Vezi, e plin de însușiri minunate acest popor, dar se lasă prea ușor păcălit... Tițo, e în tot orașul o fierbere de nedescris. Reacționarii s-au obrăznicit și au început să ție din nou adunări... Toată ziua trimit știri în tabăra turcească... Sînt niște nemernici spioni... De cînd au aflat de atitudinea arogantă a lui Fuad, au devenit și ei îndrăzneți și aroganți. Mulțimea e zăpăcită... După ce ascultă discursurile de la Filaret, încălzită, o ia pe ulițele dintre vii, spre grădina Bellului, spre Giurgiu... Vor să întîmpine armatele turcești... dar fără să știe limpede ce e de făcut... Mîine, Brătianu a pus la cale altă năzbîtie... Ca să sperie pe turci sau Dumnezeu știe pe cine... mîine vor lua Arhondologia și Regulamentul de la Vornicie, le vor duce la Mitropolie, le vor pune pe un rug, vor cere lui Neofit să le afurisească și pe urmă le vor arde. L-am întrebat, chiar adineauri la club : „Și la ce veți ajunge cu asta ? De ce crezi că vor fi turcii impresionați că ați ars Arhondologia... cînd toți cei care figurează în acest registru al rangurilor sînt lăsați liberi să se plimbe toată ziua în echipaje și să insulte grosolan poporul... ? De ce nu proclamați rezistența armată ? Ridicarea în masă ?..." Mi-a spus îngrozit : „Asta nu, ar însemna nimicirea țării..." Tițo, oamenii aceștia dau un iz de comedie acestei frumoase revoluții, care ar putea deveni măreață.

A mîncat totuși puțin piept de pasare, a băut puțin vin și Tița e fericită.

— Nu mai știu nimic de panduru ăla și de-ai lui. Îmi place mult năzdrăvanul ăla de Hergă. N-au fost pe-aici... nu mi-au trimis vorbă... ?

— Nu, n-a fost nimeni... De altfel și eu am fost mai toată ziua la Marghioala... Băiețașul este răcit... Are ceva la urechi, căci aproape urlă de durere... I-am făcut o baie fierbinte la picioare și l-am frecat bine cu oțet de trandafiri... S-a mai potolit, parcă.

Cînd să se despartă, Nicu o roagă să-l scoale de dimineață, căci are de scris un articol pentru gazetă.

Tița îi făgăduiește.

El totuși nu poate dormi... Se scoală, își pune anteriul de casă, aprinde lampa cu petrol, închide fereastra și așterne febril pe hîrtie :

„Noi nu cunoaștem încă instrucțiile noului comisar turc, ce sosi la Giurgiu, și la a cărui întîmpinare purcese mai multe mii de oameni. Dar știm foarte bine că oricare ar fi întinderea acelor instrucții, nu poate să ne înspăimînte, fiindcă ne aflăm sub apărarea tractatelor lui Mircea și Vlad V, tractate ce ne dă dreptul de autonomie, tractate pe cari Înalta Poartă nu poate să le arunce, fără a arunca asemenea și legătura ce ne ține de Imperiul Otoman...

. . . . . .

...Aceasta este părerea tutulor Românilor, aceasta este voința a două milioane și jumătate de oameni, ce au manifestat-o și o vor manifesta la trebuință ; în sfîrșit, acesta este glasul necesității unei nații, ce nimeni nu a supus-o cu sabia..."

Spera că numărul acesta 25 din *Popolul suveran* va fi un număr bun... Ion Ionescu și-a luat sarcina să facă un *„compte-rendu"* [1] de lucrarea Comisiei deputaților săteni și proprietari tot pentru acest număr.

•

Miercuri dimineața, Bălcescu se deșteaptă tot atît de obosit cum s-a culcat... N-a putut dormi... Se apropie cli-

[1] Dare de seamă (fr.).

pele hotărîtoare ale vieții lui... De ieri de la prînz se știe că Fuad și Omer-Pașa au început operațiile pentru ocuparea Bucureștilor și a țării întregi. Cîteva zeci de mici negustori au fugit cu căruțe și călări, cu ocoluri înaintea trupelor năvălitoare și, speriați, aduc știri neliniștitoare. În ultimele zile, turcii s-au purtat brutal și fără omenie cu populația Giurgiului și a satelor... Au arestat trupa care mai rămăsese acolo, au rechiziționat tot... Au înconjurat cu trupe orașul ca să nu mai iasă și să nu mai intre nimeni... Au arestat multă lume... Bălcescu bănuiește totuși că negustorii fugiți sînt oamenii turcilor, trimiși ca să bage spaima în cei ce se gîndesc la rezistență. De altfel, se știe că zeci și zeci de călești boierești au plecat spre Copăceni, făcînd drumul dimpotrivă, ca să fie cu un ceas mai devreme în tabăra învingătorilor... Și de aci va trage Omer-pașa știrile militare care îl interesează îndeosebi. Va afla că trupele de linie, tunurile și cavaleria au fost trimise la Rîureni... Bineînțeles că n-ar fi avut nevoie deosebită de acest surplus de știri. Încă de cînd era în guvern, Bălcescu aflase că împărățiile vecine au în țară zeci și sute de spioni. O mare parte dintre negustorii germani stabiliți în ultima vreme sînt printre aceștia... O mare parte dintre negustorii care lucrează cu Țarigradul sînt ceea ce francuzii numesc agenți dubli... Spionează pe domni pentru Poartă și în același timp culeg prin oamenii lor din jurul marelui vizir știrile care-l interesează pe domnitor.

Tița a bătut încetișor în ușă ; el n-a auzit și cînd intră cu o tavă pe care sînt ouă fierte, miere și jimblă, îl vede privind îngrijorat pe fereastră.

— Azi nu plouă, Nicule ; crez că o să avem o zi frumoasă... și pune tava pe masa de scris.

— Zi frumoasă... murmură fratele, greu adîncit în gînduri...

Tița se supără cînd vede cana cea mare de porțelan alb, pe care i-o pusese pe masă, plină cu lapte, ca să-l bea, așa cum îi spusese Grunau, în timpul nopții, neatinsă.

— Iar n-ai băut lapte ? Și, surîzînd cu duioșie, îl ceartă : Nicule, nu-ți iubești patria... Altfel ai ține la sănătatea ta care e prețioasă poporului romîn.

El vine surîzînd spre ea, își pironește ochii mari și pătrunzători asupra ei, îi pune mîna pe umăr și-i spune scurt, cu o voce care o cutremură :

— Tițo, turcii au pornit spre București.

Ea se clătină o clipă și-l privește înfiorată.

— Așadar, acum... Nicule, ce va fi ?

— Nu știu ce va fi, dar știu că sînt la o răspîntie hotărîtoare a vieții mele... De va fi rezistență, voi pieri luptînd... S-ar putea să fiu ucis de haimanalele din slujba reacționarilor, care vor începe să asasineze pe patrioți... Și de nu va fi nici una, nici alta, dacă turcii vor intra ușor în București, s-ar putea să-mi sfîrșesc viața întemnițat de ei. Crez că e ultima lună, poate ultima săptămînă în viața mea cînd mai văz străzile Bucureștilor, căsuța asta, odaia cu masa mea de scris... Nu le voi mai vedea după această săptămînă, probabil, niciodată...

Tița nu spuse nimic... Știe că Nicu n-are nevoie să fie încurajat... În ușoara lui tristețe e o hotărîre de fier și un curaj fără margini. Luciditatea asta a lui, în clipele grele, îi dă o măreție care tulbură pe cei din jurul său... Hotărîrea pe care el a luat-o încă de acum aproape zece ani, nimic nu o va putea schimba, dar asta nu-l împiedică să vadă limpede, să refuze minciunile care ascund primejdiile și însală asemenea unui rachiu la îndemîna oricui. Totuși ea îndură greu gîndul. I se înmoaie picioarele și se așază în fotelul îmbrăcat cu cînepă vopsită verde... El se ducé la masă, ia de acolo un plic...

— Ți-am scris aci, ție, azi-noapte, o scrisoare... Sora face un gest viu de protestare... Nu, nu spune nimic... Sînt cîteva gînduri pentru mama, pentru voi toți... Spun acolo și ce să faci cu hîrtiile care rămîn pe urma mea... Îmi pare rău că n-am scris decît două capitole, trei, cu cel oarecum publicat din *Romînii subt Mihai Voievod Vi-*

teazu... Chiar azi tu adună şi închide tot în lada din odaia de mîncare.

Tiţa vrea să vorbească... dar dintr-o dată chipul lui s-a schimbat.

— Nicule, nu ştii cît aş vrea să-ţi fiu de folos. Spune-mi tot ce trebuie să fac.

Era acum de o stranie veselie, dintr-o dată înviorat.

— Ai şi făcut... Numai pentru că te am pe tine şi pot vorbi cu tine aşa cum vorbesc, am putut limpezi unele neguri din mine... să topesc unele îndoieli... E bine totuşi să nu ai sentimentul că eşti singur.

Ea vrea să spuie ceva, îi e nesfîrşit recunoscătoare pentru că are nevoie de ea, dar el n-o lasă să vorbească... S-a dus la geam, priveşte o clipă şi spune bărbăteşte :

— E într-adevăr o zi frumoasă, Tiţo... Şi rămase cu privirea împietrită pe fereastră...

Mirată, Tiţa se sculă din fotel şi se duse să vadă la ce priveşte aşa surprins.

Era Deivos, care cobora cu pelerina pe umeri dintr-o birjă oprită la poartă.

— S-a întors Deivos de la Rîureni... strigă emoţionat şi încîntat. Vru să alerge să-i deschidă el însuşi, dar îşi dete seama că nu e îmbrăcat.

— Îi deschid eu, pune ceva pe tine...

Îşi trase în grabă o pereche de pantaloni, îşi puse o legătură la gît şi-şi încinse halatul-anteriu. Nici nu-l lăsă să intre pe uşă bine, că-l întrebă, tumultuos :

— Cum a fost ? Le-ai dus ?

— Le-am dus... răspunse liniştit, dar laconic, celălalt.

O jumătate de oră a trebuit să-i povestească totul...

— Cum e tabăra ?

— Frate Bălcescule, dacă am putea să-i dăm ceea ce trebuie, am avea acolo o armată puţin numeroasă, dar de neînvins... E în tabără o pornire şi un entuziasm de neînfrînt. Ţi-am adus o scrisoare de la Barbu.

— Dă-mi-o încoace, de ce nu mi-o dai... ?

— Pentru că o jumătate de ceas m-ai năpădit cu întrebări. Am şi o scrisoare a lui Magheru către Locotenenţă... Mi-a spus că mai întîi să ţi-o dau s-o cetesti dumneata şi să te întreb dacă eşti de părere ca s-o dau mai departe lui Tell. Mi-a dat-o nesigilată.

— Atunci nu te superi dacă o cetesc... cred că ţi-a arătat-o şi dumitale, nu ?

— Da, eu o cunosc... Mi-a cetit-o la Rîureni... Ceva măsuri aspre... Ai să vezi.

Tiţa ceru voie să citească scrisoarea lui Barbu, în timp ce Bălcescu parcurgea nerăbdător scrisoarea lui Magheru.

„Din Cîmpul lui Troian

«Dreptate, Frăţie»

Onorabilei Locotenenţe domnesci,

Subtînsemnatul... gîndesce... de a sa datorie a aduce aminte onorabilei Locotenenţe jurămîntul ce a făcut pentru păzirea integrală a noualor instituţii. El socoteşce că naţia, după ce cu mihnire a văzut toate concesiile ce le-a făcut guvernul, de la 20 iulie pînă acum, nu va mai suferi de loc altele nouă...

...El sfîrşesce, invitînd pe onorabila Locotenenţă a nu se trage înaintea oricărei măsuri riguroase de natură a scăpa patria... Toate naţiile cele mai civilizate, ne arată istoria, au proclamat în vremi grele ca ale noastre legea marţială *spre înfrînarea vînzătorilor de patrie. Aşadar, pentru ca veninul răilor să nu corupă sau pe vreunii din bravii noştri soldaţi, sau din popor, subtînsemnatul crede că ar fi de neapărat ca* Legea marţială *să fie proclamată cît mai în grabă.*

Salutare şi frăţie,

General-Căpitan al trupelor neregulate şi inspectorul Gvardiei Naţionale din toată Romînia,

Gheorghe Magheru"

Bălcescu răsuflă adînc, rămase un timp adîncit pe gînduri, apoi spuse ca pentru el însuşi :

— E omul care ne trebuie !

Închise scrisoarea și o înmînă lui Deivos.

— Și pentru că mi-ai adus o veste bună, îți dau și eu o veste bună... A ieșit ieri mutarea dumitale de la comanda pompierilor, la comanda companiei a treia din Regimentul II.

Fața lui Deivos înflori de fericire... Niciodată n-a știut pentru ce a fost mutat din infanterie, la comanda pompierilor, dar a socotit asta ca o pedeapsă... și aștepta nerăbdător să se întoarcă la regiment... Nu prea avea prieteni și mulți colegi îl socoteau „grec intrigant" și „fățarnic", mai ales de cînd aflaseră că e membru al „Frăției", ei văzînd în asta doar o cale de cîștigat grade în armată... E probabil că superiorii lui au vrut în modul acesta să-l treacă pe un drum mort, cum au făcut și cu Dincă Bălășoiu, mutat și el la pompieri. Mai de ciudă, mai din pasiune, Deivos s-a apucat să facă o strașnică militărie cu ofițerii și trupa pompierilor, insuflîndu-le un spirit de curaj, care să le transforme numele de pompier, ca o poreclă în renume.

— Și care e mutat în locul meu, la comanda pompierilor ?

— Nu știu exact... Crez că un căpitan Zăgănescu.

— Frate Bălcescule, iartă-mă, am plecat... Am multe de făcut astăzi... Vreau să predau și comanda și să mă prezint la regiment, chiar azi... Mă bucur că am să fiu subt comanda lui Radu Golescu... Fratele lui Arăpilă e unul dintre bunii comandanți de oaste.

O mare bucurie îi făcu lui Bălcescu scrisoarea lui Barbu. O citi și reciti cu nesaț...

„Mînăstirea Troianu

Frate !

Astă-noapte, pe la 3 ore după 12, am ajuns aici în tabăra bravului nostru general-căpitan Magheru, pe care l-am găsit tare sănătos. I-am comunicat totul ce mi se pusese asupră-mi

a-i zice, și fiți încredințați că toate aceleà se vor executa cu mult mai bine decît i se cere.

Se cere de la acest bărbat mult, însă ați perdut din vedere a-i da o de tot deplină putere asupra tutulor districtelor Romîniei.

Grăbiți dar a slobozi un decret cam într-acest chip :

«Locotenența domnească, avînd toată deplina încredere în persoana d-lui generalului-căpitan Magheru, cunoscînd patriotismul său, prețuind caracterul și bravura sa, cu care s-au arătat și se arată către patrie, decretă : că toți administratorii districtelor Romîniei să-i dea deplină ascultare și supunere la orișice întreprindere [a sa sprijinitoare a sacrei cause a Romînilor] [1] *fără a mai aștepta vreo altă deosebită deslegare din partea Locotenenței...»*

. . . . . .

Gîndiți-vă bine, vedeți că fără aceasta nu poate omul a-și împlini misia sa, și grăbiți a o face.

Nu sînteți siliți a publica acest decret prin gazete, căci el trebuie a fi cunoscut numai de administratori și de dînsul.

Cum va putea el altminteri a-și face provizii de hrană și zaherele...

...La Pitesci am aranjat totul după cum mi s-a zis, și nădăjduiesc că vineri, cînd mă voi întoarce prin Pitesci, să găsesc treaba bine pusă în lucrare, căci Christopolu este un brav băiat, măcar că nu are oameni devuați.

Unchiu-meu aflai că ar fi fost tare bolnav de răceală, dar că acuma este bine și tare sănătos ; întorcîndu-mă voi trece pe la Bălcesci ca să-l văz.

Frate !..."

...Îl mișcă pînă la lacrimi acest „frate" cald și plin, și simți o mîndrie nesfîrșită că fratele lui mai mic a găsit în această scrisoare tonul acesta bărbătesc, că scrie

[1] In manuscris acest pasaj din scrisoarea lui Barbu Bălcescu a fost omis de autor.

cu sentimentul unei răspunderi neobicinuite la el pînă acum și mai ales la vîrsta de douăzeci și trei de ani.

„...fiți bravi și aveți curaj Magheru va scăpa causa noastră. Oh! de ai vedea tu tabăra sa! De ai vedea pe bravii săi panduri și dorobanți!...

...Ingrijiți a-i trimite puscile ce se vor fi dres, vorbesce cu Tell întru aceasta.

Adio, frate [să ne vedem cu sănătate][1]*, sărută pe mama, de va fi venit, și pe Tița.*

Adio.

B. Bălcescu

P.S. Să se repeteze de către Ministerul Finanței porunci pentru a se plăti lefile la dorobanți, căci Magheru se împiedică [de] asemenea nenumărate plîngeri care îl vatămă rău".

*

În dimineața de marți, mișcarea pe drumul Giurgiului e mai zbuciumată decît oricînd. Cîteva zeci de negustori fugiți în căruțe și bricști aduc știrea că turcii s-au pus în mișcare.

Au început operațiile pentru ocuparea Bucureștilor. Aproape o mie de oameni au ieșit pe Podul Beilicului în sus să întîmpine armatele care se apropie.

*

— Tițo, n-aș fi crezut niciodată că haimanaua noastră iubită va deveni un bărbat atît de matur... Tu înțelegi, Tițo? Dă instrucții și directive... Judecă oamenii și faptele... și face asta tare frumos.

— Nicule, oricine poate izbuti la fel ca el, cu lumină împrumutată de la tine... E un satelit... Trebuie să mai

[1] În manuscris au fost omise cuvintele din paranteză.

așteptăm... Mi-e teamă că-și va pierde lumina cînd se va depărta de tine.

— Vei avea tu grija lui... Ah! bună treabă ar face mama să mai întîrzie și mai mult... să nu vie în capitala asta asediată... Îmi vine să-i trimit pe cineva înainte, ca s-o împiedice... Strînge tot, Tițo... Fiecare ceas începînd de ieri intră în socoteală hotărîtor... Mă duc la gazetă... Trebuie să pregătim numărul 26, care apare sîmbătă...

*

Nu mai plouă, e drept, dar ulița e noroioasă... Soarele e albicios, luptă greu cu norii fumurii. E lumină, dar nimic nu face umbră și văzduhul este jos. Copacii picură cînd treci pe subt ei.

Bălcescu nu mai ia drumul obicinuit pe lîngă Biserica Amzei și prin spatele Bisericii Albe ca să iasă la metocul Episcopiei, căci nu se poate trece din pricina noroiului. Birje nu se prea văd libere. Cu ploaia asta au căutare. Va încerca să ocolească pe lîngă curtea cea mare cu duzi și frasini a unchilor Faca și să iasă pe Podul Mogoșoaiei, unde e caldarîm și se poate merge pe jos. Ceea ce îl miră pe Pod este că toate prăvăliile sînt închise... Au obloanele de lemn trase și încuiate cu lacăte...

La colțul de la Fîntîna Roșie, jos, o cîrciumă e deschisă pe jumătate parcă... De aci încolo, toate prăvăliile și-au tras marfa înăuntru și au pus lacăte și ele.

Din balcon de sus, la armenii cafegii, o fată tînără și un negustor bătrîn priveau mulțimea care se plimba pe Pod aproape ca în fiece zi... dar în locul veseliei obicinuite, fețele sînt tăcute și nedumerite... Mai mult se șoptește la ureche... Ca de obicei, în fața Palatului Administrativ și a Vorniciei așteaptă cîteva sute de oameni. În liniște.

Bătrînul giuvaergiu Haramenian, în anteriu și cu șapcă pe cap, îl salută și parcă ar vrea să întrebe ceva, cu atîta neliniște, încît Bălcescu se oprește, dîndu-i mîna.

— Intră azi, domnule Bălcescu?... Ce s-aude?

— Nu știu... dar... nu știu... sîntem un oraș asediat...

A trecut de bornele cu lanțuri ale Palatului Administrativ, reluînd pentru el însuși... ideea întîmplărilor de adineauri... Oraș asediat... Da... Asta e... Acum pe stradă e o lume imensă, dar nu e nici o înghesuială. Pînă și birjile merg la pas. La blănăria lui din prăvăliile de la față ale Bisericii Kretzulescu, peste obloanele închise cu lacăt, Müller, neamțul, a pus un mare steag tricolor... Cofetăria de mai jos e deschisă, dar obloanele sînt mișcate și dezdoite, gata să se închidă...

L-a ajuns din urmă Bolintineanu...

— Eram în cofetărie și te-am văzut trecînd... am alergat să te prinz. Ce zici... intră azi?

Bălcescu îngheață. Așa ușor? Așa simplu...? Dar nu răspunde nimic...

— Am fost și pe Ulița Nemțească, pe Lipscani, pe Strada Franceză: prăvăliile sînt închise și obloanele trase...

— Le e frică de turci? Parcă turcii nu știu să spargă obloanele...?

— De turci... de mahalagiii noștri... Șeful Poliției, Ion Brătianu, i-a sfătuit să închidă... E o mare teamă de devastări... Mahalalele au năvălit spre centru. Ai cetit Proclamația lui Brătianu?

Și cum Bălcescu îl privea nedumerit, îl opri în dreptul caselor Oteteleșeanu ca să citească amîndoi Proclamația șefului Poliției... Era pe un petic de hîrtie, cît o pagină de ceaslov, lipit pe ușa unei prăvălii cu ghete și cizme.

„PUBLICAȚIE

De la 11 Iunie și pînă astăzi, în toate manifestațiile noastre am dovedit că sîntem, mai mult decît totdeauna, aprinși de

sentimentele cele mai vii de dragoste și de devotament pentru suzeranul nostru; și fiindcă tot acele sentimente împărătesc astăzi în inimile Romînilor de aceea invit pe toți deobște ca, la manifestația ce vor să facă excelenței-sale Fuad Effendi, să nu poarte nimenea arme; fiindcă acela ce se va dovedi că are arme asupra lui va fi privit cu drept cuvînt ca un cugetător de cevași crimă.

Șeful Poliției, I. C. Brătianu"

Bălcescu murmură mai mult pentru el:

— Ar fi putut să ne scutească de asemenea prostie...

Umblau acum prin mijlocul străzii unde lumea era mai rară... Cînd ocoliră spre redacția *Popolului suveran*, întîlniră și pe Bolliac. Venea și el la redacție.

— Bine c-ai venit, frate Bălcescule, că avem de vorbit.

— Despre ce să vorbim?

— Ceva în legătură cu gazeta... O să vezi...

Se vedea lume multă și spre Hanul Șerban Cantacuzino. Bolintineanu îl întrebă zîmbind pe Bolliac:

— Ce zici de lumea asta?

— Asta nu-i nimic... îi răspunse, privindu-l miop poetul clăcașilor... Am auzit că pe Dealu Filaretului sînt zece mii de oameni care așteaptă să întîmpine pe turci... Ar trebui să mergem și noi pe-acolo...

În sălile largi și joase ale fostei prăvălii, devenită sală de redacție, erau aproape mai toți colaboratorii *Popolului suveran*.

— Nimeni nu poate să stea în casă, cînd nu știe ce se întîmplă pînă deseară...

— Vă înșelați... Sînt cîteva sute, poate cîteva mii de oameni care sapă în pivnițe ca să îngroape... Mulți fug spre mînăstiri... cu bani și giuvaericale... să le îngroape în păduri... Multora le e teamă că se va da foc orașului... De obicei, Grigore Alexandrescu nu face fraze atît de lungi și serioase, dar azi e tulburat și el.

— Cine, Gligore? Cine să dea foc orașului? întrebă mirat Bolliac. Ce interes au turcii să dea foc orașului?

— Poate turcii... poate sătenii care au început să vină... Cum a spus poetul:

Aste case și palate
Aideți a le dărîma...

Bolliac, Bălcescu și Bolintineanu au trecut într-altă odaie, unde lucrează de obicei administratorul...

Chiar acum liniază niște coale de hîrtie.

— Ilie, adu articolul pe care vrea să-l puie Teulescu...

Administratorul aduce un articol, cules gata, dat în corectură pe șpalt.

— Ascultă... Bolliac își caută ochelarii, nu-i găsește, îi dă foaia de hîrtie... Cetește... tu... că nu-mi găsesc ochelarii... Și-a sprijinit barba hirsută în palmă și așteaptă...

Bălcescu citește, însă citește în gînd... Articolul nu pare să aibă nimic neconvenabil în el.

„Pășirea armiei turcesci către capitală trebuie să ne înspăimînteze? trebuie să ne întărîte în contra turcilor?“

Și continua, arătînd binefacerile revoluției... Ar putea foarte bine să apară... A ajuns la ultimul aliniat... Îl citește și e cuprins de mînie:

„Romîni, fiți înțelepți și îngăduitori! O mică imprudență ne va face să plîngem cu lacrămi de foc o patrie perdută, și libertatea de care ne bucurăm astăzi s-ar vesteji în mîinile noastre, ca o floare dalbă în mîna unui barbar.“

A rămas pe gînduri și iritarea îl cuprinde din tălpi pînă în creștet.

— E scris de Eliade... Îi cunosc stilul... Cine l-a adus?

Administratorul se explică... se justifică...

— Nu știu cine l-a scris, dar l-a adus domnul Teulescu. Dacă nu publicăm articolul acesta, nu putem apărea... Sîntem datori la tipografie și n-avem hîrtie...

Bălcescu își dă seama că a fost înșelat... A crezut că el conduce gazeta... că are cuvînt hotărîtor...

E mînios pe el însuși că a acceptat o direcție aparentă, echivocă... Foaia e a acelor care au fondat-o și care, acum cînd el nu mai e ministru ori secretar al guvernului... nu-l mai ascultă decît ca pe un redactor oarecare.

Aruncă foaia de șpalt de pe masă și trece furios dincolo... Privirea i s-a întunecat. Își pune pelerina mare, neagră pe umeri, își ia pălăria cu fund rotund și tare, cu marginile răsucite în sus.

— V-am salutat, domnilor! Renunț la onoarea de a mai colabora la *Popolul suveran*, unde e suveran însă domnul Teulescu.

Toate privirile îl urmăriră încremenite...

Din nou pe Podul Mogoșoaiei se gîndește că n-are pe lîngă el pe nici unul dintre prietenii săi pe care să se poată bizui... Arăpilă e la Paris, Iancu Ghica la Țarigrad, Magheru la Rîureni... Axente Sever a plecat furios... E ceasul cel mai înalt al revoluției... Și cel mai greu... Și în ceasul acesta el este dezarmat... „Frăția“ s-a desfăcut și în locul ei e „Clubul Regenerației“. Nu mai are cuvînt în guvern... și la gazeta la care se refugiase ca să poată lupta mai departe este lucrat de Eliade... Nu e lîngă el nici Toma panduru... Nici Damian... Se va duce acasă și va trimite să-i cheme... Trebuie să-i vadă cu orice preț...

DE MIERCURI PÎNĂ MARȚI.

Miercuri

În odaia cu pămînt pe jos, odaia zisă gătită, stau tolăniți de-a curmezișul patului așternut cu țoale Hergă,

Damian, Panait[1], Simion... Pe lada de la fereastra dinspre curte stau Toma şi Filaret Mustea... Chiose s-a aşezat pe un scaun cizmăresc cu trei picioare, lîngă masa cu patru picioare de brad, de la fereastra dinspre uliţa noroioasă... Nu vorbesc... Din cînd în cînd Chiose trece plosca de la om la om, dar afară de Hergă nimeni nu se prea îndeamnă la băutură... De ieri de dimineaţă, de cînd s-a auzit că turcii au pornit spre Bucureşti, Hergă parcă nu mai e om... E toată ziua cu Chiose după el şi cu plosca alături... Nu că bea cine ştie ce — abia trage din cînd în cînd cîte un gît zdravăn — şi nici nu mai are răbdare să asculte cîntecele pe care Chiose abia le începe.

— Lasă-l, mă... lasă-l şi pă ăsta...

Tace într-una încruntat şi cînd vorbeşte, suduie... Ceilalţi tac şi ei...

Intră Licsandra cu o tigaie mare cu carne friptă... Au tăiat porcul... La ce le mai trebuie porc acum dacă vin turcii... ? A adus şi un taler cu mămăligă fierbinte pe el.

— Mai luaţi cîte o îmbucătură... din asta... Mai prindeţi inimă.

— Mai lasă-ne dracului şi tu cu mîncarea ta... Dă asta ne arde acum... Şi Hergă mai trage un gît din plosca crestată cu fierul înroşit, vopsită cu roşu şi verde.

Femeia, cu ochii miraţi, cu carnea voinică, a rămas în mijlocul odăii, încremenită, nedumerită... Umerii îi sînt largi, faţa bălană, ochii mari, verzi ca pruna verde. Nasul e puţin turtit şi gura ca un măr roşu muşcat... Hergă parcă o vede întîia dată şi îl cuprinde iar nebunia... Se înfurie şi ea...

— Eu ţi-aduc să crăpi... şi tu zbieri la mine... Ai căpiat !

Toma se gîndeşte... Bine i-a spus... De ieri, Hergă parcă a căpiat. Supărat pe el, caută să îndrepte lucrurile.

[1] In manuscris în cîteva locuri, am întîlnit în loc de Panait, Mihalache, iar mai apoi Mialache.

— Mulţumim frumos, femeie... Bine te-ai gîndit...

Ilinca şi Tincuţa, cu fetiţa ei, sînt la Vadu Rău... date în grija nepoatei... O să nască acolo... Licsandra nici n-a vrut să audă... Nu vrea să se despartă de bărbat nici o zi măcar.

Mirosul de carne friptă şi aburul mămăligii le-a făcut poftă la toţi. Iau cîte o bucăţică... mai înting şi cu cocoloşii de mămăligă în untura încinsă din tigaie... Lui Simion, încaltea, îi e foame rău. Licsandru i-a făcut semn lui Chiose, care se duce cu bucata în gură să umple iar plosca...

— Ei, ce facem ? întreabă scurt Hergă.

Nu răspunde nimeni... Fiindcă nimeni nu ştie ce e de făcut.

— Mergem iar în deal... să vedem... poate că vin azi, e în sfîrşit de părere Simion. Azi trebuie să fie şi mai multă lume... A trecut şi negustorime multă pă Podul Beilicului.

Hergă se întoarce furios spre Simion, care e lungit în stînga lui.

— Ce vrei să cătăm noi acolo, mă ? Ăştia să duc să strige „ura" turcului... să sărute cizmele ceauşilor... Ce vrei să cătăm noi acolo ? Eu sînt dă părere să ne ascundem prin vii... şi pă care turci i-om prinde răzleţi să-i scopim ca pă mascuri...

Toma îşi şterge domol mustaţa după ce a băut din ploscă... o dă lui Chiose s-o puie pe masa acoperită cu pînză de casă...

— Ei, şi cu asta... ce-ai făcut, mă Licsandre ? Ce foloseşte neamul după asta ?

Hergă izbucneşte furios :

— Neică Tomo, atunci spune ce să facem, dacă ştii ce e dă făcut. Dacă nu, lasă-ne dracului cu ale noastre... Dumnezeul mamei lui de ungurean lui profesorul Axinte ăla, că tocma acum şi-a găsit să să ducă în aia mă-si la Sibii şi să ne lase pă noi, tabacii, dă capu nostru... tocma

acum cînd vin turcii... A sărit, așa fierbînd de furie, în mijlocul odăii...

— Hai în deal... Hai să vedem ce e-acolo... Chiose, du-te la tăbăcărie și spune tabacilor să-și ia pușlile și să vie în deal... Treci și pă la Răducanu Răstignitu... Spune-i să vie și măcelarii cu cuțitele lor.

Simion a sărit și el din pat și-și potrivește pistoalele la brîu.

— Ai auzit ce zice Brătianu... Să vie lumea fără arme...

— Ei, acum o să ne luăm după toți spîrcîiții... Să vie să-mi ia mie cuțitu dîn mînă că-l spintec ca p-un miel... Licsandro... o strigă pe nevastă în timp ce-și pune pe umeri un zăbun gros... Adă sacul ăla să-l pui în cap, dă ploaie, că eu, pînă nu vin turcii, nu mă mai întorc acasă.

Damian s-a sculat, gînditor, de pe pat, și își cercetează pușca... Pe Hergă îl întărîtă liniștea lui...

— Da' ce, mă Damiene, tu ești mut... mă, dă n-ai scos o vorbă d-alaltăieri.

Damian își mișcă pe gînduri mustăcioara de sub nas.

— Nu sînt mut... Haide.

Au ieșit toți în bătătură... Îl așteaptă acum pe Damian, care s-a dus să aducă niște țoale mai groase de pus pe ei.

— Măi Simioane, dă-mi și mie un pistol de-ăla, și tu ia o pușcă din alea două ale lui Damian... că io cu o mînă nu pot trage decît cu pistolul.

Filaret Mustea a și ieșit pe poartă.

— Mă băieți, io mă duc să-mi iau barosul și viu cu țiganii mei... care cu ce-o avea.

— Bine, du-te... Chiose, în două ceasuri să-mi fii cu tabacii și măcelarii în deal... Să nu-ți uiți cimpoiul.

Chiose se supără.

— Asta-i, o să-mi uit cimpoiu acum...

Ieșiră pe drumul noroios dintre vii, pe marginea căruia rămăsese o margine, lată de o palmă, de iarbă cu-

rată, unde nu călcau carele și căruțele... printre gardurile vii de porumbe negre și măcieș cu bob roșu, de-a dreptul în drumul cel mare al Giurgiului... Lume era destulă... Poate ca la o mie de oameni între vii și grădina Bellului, risipindu-se și peste miriștea de pe stînga drumului. Păreau adunați în jurul unei case, căreia i se vedea acoperișul de tablă. Făcură și ei la stînga într-acolo. Erau mulți tîrgoveți, dar erau și țărani mărginași cu zăbune peste cămășile cu rîuri roșii, băgate în nădragi. Bragagii, cu donițele în mînă și tablalele de gît, plăcintari cu tăvile rotunde așezate pe sobele tot atît de rotunde de tinichea înconjurau mulțimea, mulți olteni cu coșuri cu fructe, două căruțe cu mere și poame, abia pridindu cu vînzarea. Nu lipseau nici zeci de copii de prin mahalalele vecine, alergîndu-se în picioarele goale prin noroi. Era parcă într-o zi de sărbătoare pe maidanul cel mare al Filaretului, de-i ziceau acum Cîmpul Libertății.

Străbătură prin mulțime spre umbrarul casei, care părea miezul adunării, fiindcă părea mai mult o adunare. Casa era o cîrciumă închisă, cu obloanele trase. Cîrciumarul vînduse ieri, marți, tot ce avea de vîndut. Subt umbrar erau mese cu picioarele bătute în pămînt. Erau și două mese lungi, cu scaune, nedate la rîndea, mai la dreapta umbrarului. Se vîrîră printre oameni cum putură, să vadă mai de-aproape despre ce e vorba. Suit pe una din mesele de afară, un slujbaș, după cîte se părea de la ospelul comunal sau de la cine știe ce departament, vorbea celor de față cu o voce puternică, puțin cam spartă. Era într-un gheroc scurt cu coadă, cu pantalonii în dungi aproape albe-negre, cu o pălărie rotundă ca o tichie tare. Era tot congestionat și cu ochii bulbucați. Se vede că avea obicinuința să vorbească la club sau la nenumăratele adunări, care se țineau pe Cîmpul Libertății, cu fraze scoase din gazetă.

— ...Atunci turcul o să zică... Va să zică vreți constituție... Noi o să zicem : vrem constituție... Cel mai sfînt pe lume... asta vrea popolul romîn. Trei luni sînt, fraților, de cînd glasul lui s-a auzit în toată lumea și majestatea-sa sultanul s-a încredințat că are un popol vasal credincios și turcii s-au convins... Da, s-au convins, fraților, că romînii le sînt frați subt același părinte... Este, fraților ? Este ! Trei luni numele sultanului a fost glorificat... Ecselența-sa Suleiman-pașa, marele celebru în arme și în consiliuri, cunoscut în Europa în lauda musulmanilor...

Atunci răsună o voce cam răgușită și aspră :

— Căz... mai dă-l în munie-sa pe Zoleiman ăsta !

Se auziră rîsete și toate privirile se întoarseră spre cel care suduise de mamă pe Soleiman, cumnatul sultanului... Era un om ca de cincizeci de ani, roșu la față, cu ochii fără gene, cu țeasta capului cheală și lucioasă ca un ou... De jur împrejurul ei, țeasta avea, parcă lipite în jurul ei, fire de păr bățoase și neegale, ca un păr de capră neagră... Era îmbrăcat într-o pelerină cu mîneci și-și ținea pălăria largă de tot alături, căci era așezat pe o masă și picioarele nu-i ajungeau pînă jos.

Hergă recunoscu în mutra asta pe unul din profesorii cu care venea pe la ei, la tăbăcărie, Axente Sever... Se uită, înfiorat, să-l vadă dacă nu s-a întors cumva, dar nu văzu decît alți trei profesori, ungureni, cum le zicea el.

Oratorul își mușcă buza, aruncîndu-i omului chel o privire furioasă și încercă să-și reia cuvîntarea. Dar rîsetele nu se potoliseră de tot și el își pierdu șirul... începu să se bîlbîie...

— ...și augustul... Ecselența-sa... sultanul Abdul Medgid Chan...

— Căz mai dă-l în munie-sa și pe sultanul Abdul Medgid Chan... se auzi din nou vocea răgușită și tăioasă a profesorului.

Acum lumea izbucni în hohote care nu se potoliră decît cînd tribunul poporului coborî de pe masă, încurcat, zăpăcit de tot.

— Apăi căz mai bine să mai rostuiască o loază ghe-astea ghe-ale noastre... carevaș verzuri... Au de Cîrlova, au de Glîgore Aleczandrescu, carele naiba o fi numai să fie, căz tot patriotice se cheamă...

Se auzi o aprobare din grupul sătenilor, după port din jos dinspre Oltenița.

— Dară... dară...

— Apoi, mă loazelor, no că care o să gheclamați, mă rog vouă, ca să vă contîmple popolul nost... No că zii tu... Vazîlescule !

Cu cei trei profesori ardeleni de la Sfîntul Sava erau și vreo treizeci de elevi de-ai lor. Cel numit Vasilescu, un flăcăiandru foarte înalt pentru vîrsta lui, cu trăsăturile foarte regulate, cu cap de statuie aproape, declamă cu o forță neobicinuită *Umbra lui Mircea la Cozia*... Cînd sfîrși, aplauzele nu mai conteneau... Coriolanus Devilan, profesorul chel, mulțumi cu mîna întinsă și el, de parcă el ar fi fost aplaudat.

— Apoi că ți-o vinit rîndul și ție, măi nărodule, tu, măi, ăla de stai așa ca prostu, măi, cum naiba te cheamă, că-ți uitai numele... ăla caraghiozu...

Elevii, pricepură și veseli începură să strige :

— Fotiadi... Auzi... Fotiadi...

— Domnule profesor, eu nu știu decît anecdote...

— Apăi căz spunie și anecdoche, măi jîgodie, să mai ne înveselîm puțin că o săptămînă ne-o tot plouat...

Dar în timp ce Fotiade, scurt și îndesat, se urca pe masă, Hergă întrebă cu o voce de taur :

— Da' cu turcii dacă vin ce facem, domnule prifisor ?

Coriolanus se uită la cel care-i pusese întrebarea și-l măsură cu privirea, bucuros, văzîndu-l atît de mare.

— Apoi e foarche simplu, îi trimichem ghe ungheor venit.

Pe Hergă îl pufni rîsul, rîseră și cei mai mulți din mulțime.

Fotiade spuse o anecdotă cu un țigan viteaz, care zicea că merge la război, da' să-i dea stăpînirea pe cineva care să-l păzească de cîini. Lumea rîdea cu hohote.

— Apoi căz rîdeți ca proștii, fu de părere supărat, Coriolanus. Căz nîci voi nu aveți mai mult coraj... Ați făcut mă rog rivoluciune și acum implorați, mă rog, pe turc să vă apere rivoluciunea... căz voi sînteți niște biciaznîci, niște betegi adormiți ghe-a-mpicioarile.

Oamenii înveseliți rîdeau. Erau mai cu seamă vreo cîțiva băieți de prăvălie, în față, care se prăpădeau de rîs... În mijlocul lor, vreo doi negustori cu giubele și șepci se țineau să fie cu greutate, dar pînă la urmă au început și ei să rîdă.

— No că, Vazilescule, căz gheclamă tu și poezîia lui Mureșan, se întoarse Coriolanus către băiatul înalt.

— Care, domnule profesor? răspunse cel vizat, cu o grăbită simpatie, căci profesorul, simpatizat de elevii săi de obicei pentru glumele lui, le cîștigase azi, întregului colegiu, și simpatia celor adunați. ...*Un răsunet?*...

— *Un răsunet?* Păz dracu... Aia care v-am învățat... *Gheșcheaptă-te, romîne*... No, căz aia cu tiranii, cu barbarii de tirani, no cîntecul libertății, mă loază!

Vasilescu privi un punct nedefinit peste capetele celor de față, apoi își umezi buzele și începu:

„Deșteaptă-te, romîne! din somnul cel de moarte,
În care te-adîncirăă barbarii de tirani.
Acum, ori niciodată, croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani.

. . . . . .

N-ajunse iataganul barbarei semilune..."

Declama cu o voce tînără, înfiorată și puternică. Parcă vedea înaintea ochilor pe sultan și toate pașalele cînd

zicea „barbarii de tirani". „Altă soarte" trecu asemeni unui pumnal nevăzut prin toate inimile celor de față. „Altă soarte"... și deodată simțiră că asta nu e o poezie, ci e glasul libertății însăși...

Fu necontenit întrerupt de strigăte: „Vrem libertate! Vrem constituție! Trebuie să scăpăm de robie!..."

Toma strigă însuflețit:

— Dacă vin turcii... nu mai scăpăm dă clacă niciodată...

Și sute de săteni strigară cu obidă:

— Dară... dară...

Mulțimea era tare însuflețită. Cînd sfîrși elevul Vasilescu, uralele nu mai conteneau.

— No, că loază, vin să te îmbrățișez... și profesorul strînge la pieptul lui pe elev.

Atunci un altul dintre cei trei profesori, un brașovean, cel gros, cu ceafa în trei rînduri, cu ochii negri, mari și mustața retezată scurt... vorbi cu voce dulce de tenor, neașteptată la asemenea trup:

— Mă rog frumos dumneavoastră, poate că știți, mă rog frumos, că astă poezie a lui Andrei Mureșan se potrivește, adică vreau să spui că merg cuvintele, mă rog frumos, cu un cîntec mai vechi, pe care crez că unii din dumneavoastră îl cunosc poate... îi zice *La sînul mamei mele* și muzica acestui cîntec este de onoratul nostru coleg, dascălul de muzică Antonie Pann.

— Căz mai dă-l în munie-sa și pe țîrcovnicul ăsta... căz de ce nu e acum cu noi aci... alături de popol, ca să ne cînte să ne meargă la inimă, mîrîi Coriolanus încruntat.

— Apoi eu crez, onorate coleg, că dacă muzica lui este aci, apoi este și el, musai să fie, cu noi... Mă rog, știți careva acest cîntec *La sînul mamei mele*?

Se făcu o liniște plină de așteptare. Spre mirarea celor de față, unul dintre cei doi negustori, cel mai negricios, răspunse profesorului:

— Mi se pare că-l știu eu... Și începu să cînte cam moale, larg *La sînul mamei mele.*

— Apoi ie... apoi ie, începu profesorul cel gros, după cîteva măsuri, și reluă el, mai viu, mai iute... cu o voce caldă, dar prea ușoară: *„Deșteaptă-te, romîne! din somnul cel de moarte...“*

Se potrivea cîntecul de minune. Începură să-i ție isonul. Cei dintîi prinseră muzica elevii. O luară de la început. Cîntară ca bezmeticii aproape pînă ce se lăsă seara... Cîntecul li se părea minunat. Într-un răstimp de liniște, Toma strigă cu o voce puternică:

— Fraților... să nu-i lăsăm pă turci să intre în oraș...

Și deodată strigătul fu reluat, în tălăzuire, de mulțime...

— Nu-i lăsăm... Nu-i lăsăm...

— Cu piepturile goale îi întîmpinăm, dar nu-i lăsăm...

— Să nu-i lăsăm!...

— Nu cu piepturile goale... cu puști și cu topoare, strigă Hergă și amenință cu mîna lui mare...

— Da, cu puști și topoare, îi răspunse mulțimea ca un ecou.

Și iar începu cîntecul *Deșteaptă-te, romîne...*

— Nu pleacă nimeni acasă... se striga din cînd în cînd.

— Nu pleacă nimeni... își răspundeau unul altuia.

*

Peste vreo două ceasuri, Toma, văzînd că o să înceapă să se însereze și aducîndu-și aminte din tinerețile lui cînd se lupta, [ca] uriac-pandur subt comanda lui Magheru, cu turcii de-a lungul Dunării, își zise că nu ar fi bine ca la noapte oamenii să se trezească buimăciți de somn, că știa el că o să adoarmă pînă la urmă, cu patrulele turcești peste ei... Ochi pe drum, ca la vreo mie de pași, un fel de ruină, care era în plin cîmp.

— Oameni buni, spuse el, uite ce... noi sîntem acum ca un fel dă tabără și socot că ar fi bine să punem și noi o pază înainte pă drum.

— No căz bună idee. Să nu ne pomenim cu vreo ciurdă de porci mînați de turci, pe drum, dînd buzna peste noi!

— De aceea eu zic că v-o zece-douăzeci dă inși să mergem înainte și să păzim la casa aceea, dormind cu rîndul.

— Bine gîndit, se auzi o voce...

— Alegeți oamenii pe care-i vrei, întări negustorul, care abia acum observă însă că propunătorul n-are mîna stîngă.

— Apoi eu zic să meargă cu mine, de vor, ăi care au puști ori pistoale, spuse Toma sfătos și liniștit. Uite, noi sîntem aci vreo trei... eu, fiu-meu, Damian îl cheamă, și nepotu-meu, Simion după nume. Mai e și băiatul ăsta, Panait.

— Am și io o cioarsă de pistol, spuse un bărbat îndesat și negricios, cu fața tare brăzdată, aproape scofîlcită.

Purta un fel de barbă scurtă, căruntă, de părea mai curînd neras de două săptămîni... Era îmbrăcat cu nădragi și o flanea albastră, cu mîneci lungi, încheiată cu nasturi albi.

Toma îl privi lung și pe urmă zise liniștit:

— Dacă vrei și dumneata...

Coriolanus însă interveni hotărît, spunînd omului cărunt:

— Apoi căz ce nu dai dumneata pistolul așela unui tînăr și dumneata să stai la noapte să-ți odihnești ciolanele, aci pe scîndura asta, lîngă mine?

Omul cărunt, cu fața scofîlcită și nerasă, trecu încruntat, fără să spună o vorbă, alături de Damian. Mai trecură lîngă ei alți vreo doi, cu șușanele subt braț.

— Eu aș merge cu dumneavoastră, dar mi să pare că șușaneaua asta a mea nu e bună de nimic. N-am mai umblat dă mult cu ea... A' cam îmbătrînit, săraca.

Unul, cu mustața întoarsă spre urechi, i-o luă din mînă, o cîntări, încercă să umble la trăgaci.

— E bună dă mînat porcii cu ea.

Atunci omul cărunt, neras puse mîna pe șușanea.

— Da' ce are, mă omule ? Ia dă-o-ncoa...

— Naiba știe ce are... A înțepenit parcă dă cînd n-am mai umblat cu ea... Cunoști cumva la puști ?

— Știu io... ? S-ar putea să cunosc ceva...

— Te pomenești că te pricepi, spuse un dascăl.

Omul cărunt și cu fața scofîlcită nu răspunse și luă șușaneaua, o scutură, scoase din tureatca cizmei scurte un șiș, desfăcu vreo două cuie răsucite... Le strînse la loc... Frecă cocoșul și trăgaciul cu mînecа flanelei... Ceru unuia o vergea de porumbar din gardul viu.

— Prav ai ?

Avea și „prav" și cîțiva plumbi băgați în cămașa cu praf. Omul negricios încărcă șușaneaua subt privirile uimite ale celor din jurul său, atenți de parcă urmăreau o minune. Se uită în stînga, în dreapta și apoi zări pe casă un titirez de vînt. Ținînd șușaneaua cu o singură mînă, slobozi plumbul în titirez, care zbură fulgerat... Bubuitura armei fu atît de puternică, răsună atît de departe peste lanurile de porumb, încît mulțimea tresări înfiorată.

— Căz tunie jenia-n tine, se cruci, închinîndu-se Coriolanus : Căz așa ceva eu n-am mai pomenit. Să țîi pușca cu o singură mînă, cînd alții o culcă pe zid au pe pămînt, și să lovești gîndacul ăla cu ea... N-o fi fo' nici la grenădirii lui Napoleon, cît era el de Napoleon...

— E destul dă bună, zise omul înapoind șușaneaua.

Cînd auziră despre ce e vorba, mai veniră vreo cîțiva, ca să le dreagă puștile și pistoalele ruginite.

— Ce-i cu asta, vericule ? întrebă un oltean scund, care-și desfăcuse marfa și acum se și făcu pe loc un soi de ucenic al meșterului.

— S-o ia dracu ! S-o fi strîmbat și joacă, zic io, cocoșu ; că uneori ia foc, alte ori nu.

— Dă ce-ai mai adus-o atunci ? îi ceru socoteală oltenașul, în timp ce omul negricios dregea un pistol.

— Așa... ca să-i sperii pă turci, spuse lunganul, care era posesorul puștii... Ziceam că la nevoie e bună și ca bîtă.

— Atunci dă-o lu teticu... să ți-o meșterească el, se îmbună olteanul, care se afla din ce în ce mai mult în treabă.

„Teticu"... Le plăcu vorba și toți rîseră cu poftă.

— Hai să mergem, zise Toma cînd văzu că se adunaseră vreo douăzeci de inși cu puști și pistoale.

— Da' pă mine nu mă vrei, neică Tomo ? întrebă, cu ochii scăpărînd de mînie, Hergă. Nu mă vrei cu satîrul ăsta ?

Înciudat, Toma îl împinse între ceilalți.

— Apoi mai avem nevoie dă cîțiva și fără arme, pentru schimb.

— Eu merg cu teticu... țîșni olteanul în ceata ălor cu puști.

Mai intrară în rînd și vreo cinci elevi.

— Haide, spuse Toma, cu glas poruncitor, și porni înainte.

Coriolanus se uită lung după omul negricios.

— Auzi ? Cu o singură mînă o zburat titirezul ăla. Mare blestemat trebuie să mai fie și ăsta.

— Cine ? întrebă tenorul cel gros. Teticu... ?

— Teticu...

•

În scurtă vreme, înainte ca să ajungă ceata la ruină, se văzu desprinzîndu-se de ea cei cinci elevi și olteanul, care nu se dezlipea de coșurile lui goale, năclăite de boabe

de struguri. Se abătură peste mirişte, peste cîmp... Toţi îi priveau nedumeriţi... Se înseră uşor... Spre apus, norii plumburii nu îngăduiau decît o geană mai albicioasă, dar soarele nu se vedea.

— O să plouă la noapte, se scărpină unul, de lîngă cîrciumă, în cap.

— Tare mi-e teamă c-o să plouă, îi răspunse altul, amărît la gîndul că vor avea o noapte grea. După înfăţişare erau doi băieţi de prăvălie.

— Dacă începe să plouă, io o s-o şterg... Nu sînt nebun să stau să mă taie turcu la noapte... Dumneata ştii cum sînt turcii cînd să înfurie ? Turbaţi...

Mulţi gîndeau aşa... Le era ruşine să plece acum... Aşteptau să se înnopteze bine...

Peste cîteva clipe, cei de la cîrciumă, care urmau pe cei care o luaseră peste cîmp, se lămuriră... Elevii şi soţii lor fură îndrumaţi să aducă paie din două şire mari, alăturate, care se vedeau nu prea departe... Un val întreg se desprinse din mulţime, îndreptîndu-se în grabă într-acolo.

*

Peste vreo jumătate de ceas, vîlvătăile focurilor iluminau în înserarea plumburie tot cîmpul... Subt umbrar, paiele aşternute pe mese şi pe jos făgăduiau odihnă bună... De altfel, peste cîtva timp, toată lumea îşi găsi loc pe paiele aşternute în faţa cîrciumii. Toma veni dinainte şi-i rugă pe cei mai dinapoi să ardă paiele cu socoteală... După ce focul s-a aprins, ard bine şi cocenii şi ştiuleţii de porumb... Sînt vreo cîţiva tufani singuratici... Cei care au topoare pot tăia crăci pentru foc...

*

De jos, din vale, Chiose urca dealul, care părea în flacări, cu vreo şaizeci de tabaci, dintre care cei mai mulţi aveau puşti... Podul Beilicului era desfundat şi ei

se înşiruiau pe marginea drumului, unul după altul... Devale, Bucureştii erau învăluiţi parcă în ceaţă... Se vedeau rare lumini ici şi colo... Nu era frig, dar umezeala pătrundea încet în trupuri... De aceea oamenii se îmbrăcaseră mai gros... Stelele se iveau ici-colo, cîte una palidă... repede biruită de fumul norilor.

Ajunseră din urmă ceata lui Fîlaret Mustea, pornită din ţigănie... Erau ca la patru-cinci sute de oameni, dintre care numai vreo doi aveau puşti şi alţi vreo patru, pistoale... Mai toţi erau în picioarele goale şi mai mult dezbrăcaţi decît îmbrăcaţi... Pe umeri aveau ciocane, drugi de fier... Erau iluminaţi de vreo douăzeci de masalale făcute din păcură, zdrenţe, paie şi tot felul de resturi. Altfel ceata lor era risipită pe o distanţă mare.

Tabacii, care mergeau mult mai repede, le trecură înainte tocmai cînd ajunseră în cîmpia de pe podiş. Cei de la cîrciumă priveau cu un soi de încîntare alaiul luminat de facle, care se apropia acum de mulţimea cea mare... Nu fură de altfel singurii care veniră în noaptea aceea. Timp de două-trei ceasuri urcară cete de cîte trei-patru inşi şi de multe ori şi mai mulţi, îngroşînd numărul celor ce aşteptau pe turci... În schimb, se pare că plecară cel mult zece-douăzeci de inşi, pe furiş, făcîndu-se că se duc pentru alte nevoi, pe cîmp.

*

La focul cel mare de lîngă ruină erau acum mai bine de şaptezeci de oameni... Teticu dresese încă vreo două-trei pistoale şi pe celelalte le puse deoparte... Mai avea nevoie de unele scule, care acum îi lipseau... Firele ţepoase ale bărbii cărunte îi mergeau una de subt ochi pînă în jurul gurii mari şi întoarse în jos, ca într-un rînjet. Cele două cute adînci din obraji, de fiece parte cîte două, nici barba aspră nu le putea ascunde. Fruntea era rotundă şi trudită deasupra ochilor mari şi negri... Avea,

se pare, dinții pierduți, cei mai mulți, căci rostea cuvintele cu oarecare greutate.

— Cu meșteșugul ăsta nu mori dă foame, moșule, îi spuse Panait.

Cînd auzi că i se spune „moșule", omul tresări și un fulger îi trecu prin privirea întunecată. Pe urmă lăsă capul în jos, încruntat.

— Nu mori dă foame cu el, vericule, nu... mori dă glonț...

Hergă zîmbi și spuse cu o voce sigură, de cunoscător:

— Ce moș, mă?... Nu văzuși cum ridică și slobozi șușaneaua cu o singură mînă?...

Cînd sosi Filaret Mustea cu vreo cîțiva dintre ai lui, fiu-său cel mare și vreo doi nepoți cercetară împreună pușțile, și după ce fierarul ascultă lămuririle lui Teticu, lămuri și el, la rîndul lui, pe fiu-său și pe nepoți... și-i mînă să le facă în noaptea asta chiar, acasă, unde au foale și scule, și pînă în zori să vie cu ele înapoi...

— Io zic că porumbul ăsta cît o fi pă cîmp n-o să le ajungă la oameni, îi spuse Toma lui Hergă, lungit pe paie, la oarecare depărtare de foc și ronțăind boabe coapte pe care le desprindea cu podul palmei de pe știulete... Unii oameni n-au mîncat poate d-azi dimineață... Dacă nu găsim ceva, îi pierdem din mînă.

— Sînt și dovleci risipiți prin porumb... Sînt buni copți pe vatra încinsă, neică Tomo... Să pot scoate dă pă moșia Bellului o sută de căruțe de dovleci, îi arătă cel întrebat, care cunoștea destul de bine locurile.

— Nu prea e vremea dovlecilor... Poate că unii să să fi copt, dar e încă prea dăvreme pentru dovleci... Nu e așa, Panaite?

Toma ședea cu picioarele subt el și nu-l vedea pe Panait, care răspunse, cu o ușoară îndoială:

— Aci, la noi, să coc mai devreme decît în alte părți.

— Pă vale jos.., sîrbii au pus anul ăsta mulți cartofi... Eu zic să luăm cîțiva oameni și să aducem cartofi...

Copți sînt tare buni, le atrase luarea-aminte Hergă, mare mîncăcios, căruia i se făcuse cam foame.

Oltenașul smead, care-și pusese coșurile subt căpătîi și cobilița alături, își dădu și el părerea:

— Pînă să scoatem din pămînt cartofii, e mai greu... da' vin căruțe întregi în piața lui Ghica... Mergem la piață astă-noapte...

— Ceva trebuie făcut, spuse Toma, răscolind jarul cu un băț lung... Trebuie să ne gîndim că oamenii au nevoie și dă apă.

Hergă se ridică în capul oaselor.

— Uite ce, măi rumîne, cum te cheamă...

— Codin, răspunse olteanul.

— Uite ce, măi Codine, tu mergi astă-seară cu mine... Mai dă-mi și din oamenii dumitale cîțiva, nene Musteo... Plecăm chiar acum și în zori o să vă aducem tot ce vă trebuie... Lăsați pă mine... să știu că fac moarte dă om, da' cu mîna goală nu viu. Nu crez că turcii vin în noaptea asta...

— Ei, tocmai asta e, se amestecă hotărît în vorbă Teticu... Noi ar trebui să știm și ce fac turcii... Se apropie, stau pe loc?... Cît de repede înaintează... N-o să stăm țeapeni, cu ochii zgîiți spre zare...

Toți fură pătrunși de adevărul celor spuse...

Damian, care nu scosese o vorbă, după obiceiul lui, toată seara, trînti șapca de pămînt.

— Teticu are dreptate... trebuie să știm unde sînt și ce fac turcii... Damian înțelegea, desigur, mai bine decît oricine nevoia de a ști ce făcea dușmanul. Cîtă vreme nu vedea nimic înaintea ochilor, îi era frică... O frică neroadă... de nestăpînit... Așa era și cînd chervanele erau atacate de tîlhari. Dacă nu vedea nimic, și-i știa în întuneric, aproape că dîrdîia de frică... Nu rîdea nimeni de el, fiindcă îl cunoșteau și știau că ziua era de o îndrăzneală și de un calm de fier.

Crescură din întuneric trei umbre, tot mai lămurite pe măsură ce se apropiau de vîlvătaia focului. Era întîia patrulă care mersese cale de un ceas aproape şi nu întîlnise nimic... decît fugari... Se hotărî să se trimită pe loc iscoade departe, în jos, pînă dincolo de Argeş... Cei mai bine cunosc locurile acestea — potecile lăturalnice, pădurea, oamenii de pe la Comana, de la Călugăreni. Dacă s-ar găsi doi-trei oameni din partea locului, ar merge cu ei Damian şi Simion. Acesta sări în picioare şi se îndreptă spre cîrciuma închisă... Cutreiera printre focuri, strigînd cît îl lua gura. Strigătele lui : „Mă, tu ăla din Comana... Mă, tu ăla de la Călugăreni... fă-te-ncoa', mă!" se purtară de la foc la foc, reluate de binevoitori. Cu zăbunele lor pămîntii pe umeri, cu nădragii îngăietănaţi şi încreţiţi, cu fundul la genunchi, se şi iviră cîţiva din partea locului, nişte bulgari de pe Neajlov.

Teticu îi privi cu oarecare neîncredere.

— Aţi putea voi să ascundeţi printre voi, pe-acasă, vreo doi oameni de-ai noştri... ca să vă stea alături ?

— Putem, bre, cum să nu putem, spuse cel mai în vîrstă dintre căciulari, cu faţa lată, aspră.

Apoi Teticu le spuse pe bulgăreşte :

— Mă, să nu care cumva să-mi vindeţi oamenii, că praful se-alege dă casele voastre.

La acestea, bulgarul mai în vîrstă se închină cutremurat şi spuse tot pe bulgăreşte :

— Cum poţi să te gîndeşti la asta, bre omule, creştini sîntem !

Damian îşi lăsă puşca lîngă Toma, care o dete olteanului, luă unul din pistoalele lui Simion, care şi-l luase înapoi pe cel de la Hergă, şi cinci inşi se topiră, pe măsură ce raza focului slăbea, în întuneric, prin marginea lanului tarlalelor de porumb. Întîlniră numaidecît trei inşi, care tîrau o cracă de gorun, groasă cît un copil, pe care o tăiaseră mai din jos, din marginea drumului.

Hergă, după ce încercă să recunoască pe cei ce tăiaseră craca, tabaci de-ai lui, se întoarse către oltean :

— Hai acum şi noi la treabă... Hai, Chiose, mişcă !...

*

La început, numai cîţiva priveau nedumeriţi, din Dealu Mitropoliei, focurile mari de pe Dealu Filaretului.

Înăuntru, în sala Adunării Obşteşti, continua şedinţa de seară a clubului. Vorbea Brătianu, înflăcărat, cu vocea subţire şi ţipătoare, cerînd să se organizeze chiar mîine, joi, o procesiune, care, cu mitropolitul şi o sută de preoţi în frunte, să-i ceară lui Fuad să respecte constituţia.

Sala era joasă şi lungă, pînă la mijloc băncile erau laterale, iar în mijloc era locul liber, căci pe vremuri boierii aleşi îşi trimiteau propriile lor jilţuri de-acasă. Lume multă, dar îngrijorată... Se vedea limpede că oamenii vor şi nu ştiu ce vor... că aşteaptă şi nu ştiu ce să aştepte.

Un tîrgoveţ se apropie de scaunul de lîngă tribună, pe care sta Rosetti, şi-i şopti speriat la ureche :

— Mi se pare c-au venit turcii... au făcut tabără deasupra Filaretului... Să văd focurile de-aici...

Rosetti şopti şi el ceva la urechea lui Ion Brătianu, care rămase încremenit. Ieşiră apoi toţi cei de-acolo lîngă clopotniţa de la poartă... Într-adevăr, spre Filaret lumina flăcărilor mari, întoarsă de nori, arăta ca un singur foc mare... Vreo doi se suiră în clopotniţă, să vadă mai bine... Spuseră că sînt aprinse pînă departe multe focuri, dar oameni nu se văd.

— Jean, trimite pe cineva la Locotenenţă, numaidecît, fu de părere Costache Rosetti. Ai dorobanţi aci ?

Dar în clipa aceea sosi oratorul, cel cu pantaloni în dungi albe şi negre, care vorbise la cîrciumă. El le aduse

vestea că n-au venit turcii, dar că o mulțime de mahalagii, cu dascălii de la Sfîntul Sava, au făcut focuri, cîntă un cîntec nou, *Deșteaptă-te, romîne*, și așteaptă pe turci cu puști și topoare...

— Cum e poporul ăsta, Jean, spuse nedumerit Rosetti... Oricine, orice demagog îl zăpăcește... Asta este isprava lui Bălcescu...

— Bălcescu ăsta se pricepe la politică așa cum mă pricep eu la înțărcatul oilor, rînji fostul și încă actualul student de la Paris.

*

Către miezul nopții cînd Toma se întoarse dintr-un fel de cercetare făcută pe la focuri, Teticu îl pofti jos pe paie... după ce făcu semn lui Panait să asculte și el.

— Ce fac oamenii ?...

— Mulți au adormit... Ceilalți mai rontăie porumb copt. Profesorul doarme și el învelit în paie... Școlarii lui spun drăcii și rîd... Nici gînd n-au să doarmă...

— Uite ce e, neică, mai e o drăcie care vrea dezlegare... M'neata crezi că oprim noi în loc armata turcească... așa, numai cu oamenii pe care îi vezi ? Cu o mie, două dă oameni... nu-i așa, vericule ? Și se întoarse către Panait, care ținea în dinți un fir de pai.

— M-am gîndit și io la asta, omule .. Trebuie să aducem aci satele... spuse Toma, adunînd paiele mai bine subt el.

— Ei, păi vezi ? Dă vreo două ceasuri tot la asta mă gîndesc. Trebuie să aducem opinca... și repede...

Toma se uită spre cer, ca să vadă de e tîrziu, dar nu se vedea decît o steluță palidă între valuri moi și fumurii de nori.

— Uite, nu știu cum stăm cu vremea... dă' crez că nu-i trecut dă miezul nopții... Io aș pleca acum chiar spre Vadu Rău... Poimîine aș fi aci cu patru-cinci mii dă oameni, adunați din toate satele...

— Așa te vreau, neică Tomo, și ochii de diavol ai lui Teticu parcă rîdeau între încrețituri și țepile bărbii cărunte... Numai că nu trebuie să pleci acum, noaptea. Mi-nchipui că ești trudit. Ai să dormi un ceas, două și mîine dimineață îți găsim o brișcă bună cu trei cai voinici, cu care să ajungi la Vadu Rău, că am fost și io pe-acolo și știu... în trei ceasuri.

— Vorba e, măi Teticule, nu te supăra că-ți spui așa, că uite, nu-ți știu numele...

— Zi-mi cum naiba mi-oi spune, că tot io sînt ăla, îi spuse cu o strîmbătură a gurii Teticu.

— Uite, vream să-ți spun... că dă unde luăm brișca, caii buni ?

Fălcile cu obrajii zbîrciți ai Teticului se încleștară... Ochii îi scînteiară din nou și mîna cu vine subțiri se făcu parcă de oțel, strîngînd bota cu apă...

— Dă unde brișcă și cai ? Și simți că un val de sînge i se urcase la cap... Se răsuci în el însuși [de] parcă vorbele lui Toma l-ar fi înjunghiat... Apoi spuse aproape șuierat, dar în șoaptă : Bicisnicilor !... Tot ce e în jurul vostru e-al vostru... E dreptul vostru... Apoi trase un gît de apă din botă și rosti mai departe, înmuiat, spunîndu-i poruncitor lui Mustea : Vă duceți mîine dimineață la via asta mare și aduceți o brișcă, o căruță cu patru cai... Apoi se întoarse iar către Toma : Luați steaguri cu voi și o tobă. Ia și cîțiva băieți de la școala aia cu dumneata... Știu să cînte strașnic afurisiții ăștia...

Panait începuse parcă să fiarbă de cînd asculta ce spune Teticu.

— Uite ce e, măi Teticule... Io aduc pînă mîine șapte sate dintre Popeștii-Vasilați în jos... pînă spre Frumușani și Budești...

— Așa da, vericule... Ei, acum să vă văz mîine la treabă... Ar fi bine să trageți acum un somn bun...

Toma era parcă nedumerit, totuși... Teticu îl întrebă mirat :

— Ce te codești atît ? Trebuie să fim mulți... Că n-avem arme...

— Mă gîndeam... Hergă e plecat, Damian și Simion sînt plecați... Panait pleacă și el... Dacă vin turcii ?

— Fugi de-aci, omule... mai dă folos sînteți dacă veniți cu cîteva mii dă oameni mîine aci, să astupăm și celelalte intrări în oraș... ca să nu fim cam înconjurați... N-avea nici o grijă... Nici ei nu vin la întîmplare... Le-o fi spus ciocoii care au fugit la ei ce le pregătim... Numai să le-o pregătim bine...

Panait își scutură căciula de paie, își așează mai bine zăbunul pe umeri și aruncă o privire în jurul lui...

— Io am plecat... N-am nevoie dă ajutor, că mi-e casa la o zvîrlitură dă băț și am în sat vreo zece veri... Mîine sîntem șapte sate aici...

La chip, fratele lui Mitru nu semăna cu el, spălăcit, uscat și lung la față, de parcă nici nu erau frați. Nici nu se putea stăpîni ca acesta. Dar era tot atît de mimos... și, e drept, cam repezit puțin. A pornit-o ca scăpat din praștie...

— Dacă n-ar ploua măcar în noaptea asta... se scărpină în cap grijuliu Toma.

JOI DIMINEAȚA

De dimineață burnița încet... Pale de ceață se sfîșiau de copaci. Frunzișul copacilor picura încet. Focurile, cele mai multe aproape stinse, scoteau mult fum, care se amesteca și se învolbura cu ceața, tîrîndu-se peste cîmp...

Mustea, întovărășit de vreo trei țigani de-ai lui, venea încet pe drumul lăturalnic care ducea între vii, veneau cu mîna goală.

Teticu îi întrebă de departe :

— Ei, ce-ați făcut ? Că neica Toma trebuie să plece...

Mustea răspunse numai cînd veni aproape de tot :

— E greu să te înțelegi cu arnăuții baronului ăsta, că zic că proprietaru lor e baron, sau ce dracu o fi... Sînt vreo zece, înarmați pînă în dinți, cu pistoale... Au și puști...

— Haide cu mine înapoi... Măi, tabacii ăia cu puști... hai cu mine, mă ! Dar se opri...

De jos, din valea dinspre oraș, începură să urce cîteva care încărcate... Pe lîngă ele mergeau pe jos Hergă și Codin. Olteanul smead și puțintel era foarte voios... Nu se cunoștea că nu dormise... Cînd ajunse în dreptul oamenilor, începu să arunce din car pîini, care erau prinse peste mulțime... Teticu privi încă o dată tare mulțumit carele și pe urmă zise scurt :

— Hai !

Drumul noroios și îngust mergea printre vii, printre două garduri mari de porumbe negre, de gherghine roșii, curpeni și măcieși... Nu se putea trece prin ele... Nu departe, pe dreapta, era o poartă înaltă de zăbrele... fără portiță, căci era una din intrările din dos ale viei... Conacul era foarte mare, dar nu i se vedea decît acoperișul cu turnulețe, căci era mai aproape de intrarea dinspre oraș, cu vedere largă din deal... Spre poarta din dos erau cramele, hambarele, grajdurile și magaziile... Către ele ducea un drum de care, mărginit de șiruri de araci încărcați cu viță.

Bătură în poartă... și în dreptul magaziilor apărură vreo doi arnăuți cu pușca de-a latul pieptului și pistoale la brîu... care nu prea vreau să deschidă și făceau semne de-acolo, întrebîndu-i ce vor pe cei de la poartă. Teticu așteptă cîtva timp și apoi cu trei tabaci după el, în timp ce lumea făcea gălăgie la poartă, își tăiară drum cu toporul prin gardul viu, puțin mai la dreapta... În timpul acesta, Mustea bătea cu barosul în poartă și ceilalți făceau gălăgie... Acum erau vreo patru-cinci arnăuți în

dreptul grajdurilor, dar tot nu veneau la poartă să deschidă, ci înjurau lumea de departe și o amenințau...

Dar se auzi o detunătură de pistol și țeava puștii unui arnăut se frînse... S-au întors toți spre grajd, din spatele căruia veneau Teticu și cei trei tabaci... Arnăuții, surprinși, priveau încremeniți.

— Ce faceți dumneavoastră cu pistoalele astea? întrebă Teticu pe un arnăut mustăcios și mai voinic decît ceilalți.

Dintr-o dată, dezmeticit și furios, arnăutul scoase pistolul de la brîu și vru să tragă... N-a apucat decît să spună „uite!", restul nu s-a mai auzit... Pistolul i s-a descărcat în sus, mușcînd din scara de la pod, iar el a început să urle, ținîndu-se cu amîndouă mîinile de boașe, zvîrcolindu-se încovrigat pe jos... Cînd îl văzură pe ceaușul lor pe jos, arnăuții încremeniră. Teticu făcu semn, arătîndu-i cu pistolul întins:

— Luați puștile astea pentru norod... are nevoie de ele.

Un tabac se duse apoi și deschise poarta. Teticu intră în grajd, urmat de Mustea... Caii tropăiau zgomotos, speriați de lumea străină care năvăli după cei doi. I-au scos pe toți opt cai. În timpul acesta, oamenii spărgeau hambarele și pivnița subt privirea pămîntie a arnăuților. Cel de pe jos se trezise însă și acum urla, fără să se ridice în picioare:

— Ați intrat în averea boierească... O să dați socoteală, ticăloșilor... O să vă spînzure!

Aleseră din magazie o brișcă mare și Mustea începu să înhame caii... Ca un cîine îndîrjit, arnăutul de jos se repezi să tragă caii de dîrlogi... Dar un picior în burtă îl amuți de-a binelea. Mai găsiră și o caleașcă, dar Teticu spuse că e mai bună căruța cea mare. Înhămară și la ea doi cai voinici, cu părul lucios. Două sacale fură luate și ele... Oamenii cărau saci cu făină, mălai și hălci de pastramă la carele la care unii din ei înjugau boii...

— Acolo ce e, măi omule?... Ce cari în sacul ăla?

— Nu știu, Teticule, nu știu... sînt mulți saci în pivnița asta...

Desfăcură: era fasole...

— Mă, nu mai cărați fasolea dăgeaba... Rămîneți mai bine aci și puneți-o la foc... Musteo! strigă el, cu glas pătrunzător... Nu mai cărați nimic... Rămîneți aci și gătiți mîncare, că aveți unde... Cît mai multă.

În timpul acesta Teticu încălecase pe un murg subțirel, țintat în frunte, care se vedea păstrat pentru călărie.

— Hai cu brișca și căruța... luați toți caii... carele rămîn acum aici. Puneți și puștile astea în brișcă...

Întinse revolverul spre oamenii boierești.

— E bun beciul ăla, Musteo? Să nu fie prea mare.

— E cam mare... e plin cu butoaie cu vin.

— Lacăte, chei are?

— Are tot ce trebuie...

— Hei, cît clipesc din ochi la beci cu voi! le făcu semn cu pistolul întins Teticu oamenilor boierești...

Cu priviri piezișe, aceștia ascultară porunca pistolului.

— Acum, lacăte la ușă... Puteți să vă îmbătați ca porcii acolo, că plătește baronul!

Un flăcău negru la față, cu picioarele goale, scotea pe umăr, dintr-o altă pivniță de subt casă, o putinică.

— Ce e acolo, măi tistule?

— Brînză...

— Brînză, mă? Acum bagă de seamă că omul nu poate vorbi, că e cu gura plină. E multă?...

— Să fie... dar nu vorbi mai departe decît după ce înghiți bine... Să fie vreo douăzeci de-astea acolo.

— Musteo, puneți o pereche de boi, umpleți un car... asta e bună numaidăcît... că avem pîine...

Toma nu era lîngă ruină și Teticu spuse flăcăului care mîna căruța, la care erau înhămați doi cai, iar alți doi erau legați de codîrlă, să meargă spre crîșmă... El o

luă înainte; călare, în trap iute, căci ținea ca Toma să plece numaidecît...

Îl găsi și pe el și pe Hergă certîndu-se cu profesorul... Ceilalți doi dascăli și elevii erau cam speriați... Coriolanus începuse pe la patru dimineața să tușească, de parcă i se rupea pieptul și avea fierbințeală... Nu voia însă în ruptul capului să fie dus acasă... Teticu făcu un semn lui Toma și îl luă deoparte.

— Uite-ți telegarii... Pleacă numaidecît. Mai ia de-aci un om, doi... Tobă și steag crez că găsești prin oraș...

— Are Damian acasă... le avem d-ast-vară...

— Crez că în patru ceasuri ești acolo... Mîine e neapărată nevoie să fiți aici...

Căruța avea un leagăn, sprijinit de două cătușe în stînga și de două în dreapta, prinse de carîmbii de sus... Fîn era pus destul, și un sac de ovăz... Toma se scărpină în cap.

— Căruța... căruța... da' vezi că e dă baron... Hai mă, suie cu mine... strigă un[ui] flăcău cu zăbunul pe umeri, cu o cămașă lungă, se vede de pe la Ciorogîrla...

Dintr-un pas omul fu călare pe dricul carului și apoi se lăsă în paie.

Pe urmă, Teticu se întoarse spre Hergă :

— Ce e cu profesorul ăsta ?

— Vorbește-n dodii... Îi trăncăne într-una gura... Da' i-a înțepenit spatele și are niște fierbințeli dă parcă-i cu jar pă dinăuntru.

— Și ce vreai cu el ?

— Să-l pun în carul ăsta și să-l ducem la spital.

Dar bolnavul auzi.

— O să duci pe munie-ta la spital... nu pe mine...

— Lasă carul, măi vericule, că avem ceva mai bun pentru el... și făcu semn, departe, spre ruină... Să vie brișca... Îl dădu la o parte pe Chiose, care încurca drumul.

În timpul acesta profesorul îl înjura pe latinește pe Hergă... care pricepea că e vorba despre el, din privirea arzătoare a ochilor adînciți în orbitele care-l fixau... și se uita la bolnav, cu o căutătură care spunea : „Să-l fac praf... sau ce dracu să-i fac ? Da-mi place, mama lui dă ungurean."

Coriolanus înțelese și el, că o dădu iar pe romînește :

— Apăi căz ce se uită șusterul ăsta la mine... ? No că cine i-o băgat bolîndului în cap că e compechinte în mediținâ... *Non omnis moriar... taurus sed prostovanus...* [1]

În timpul acesta, sosi în goana cailor brișca, dar Teticu văzuse între timp că profesorul e mai bolnav decît credea...

— Nu e bună brișca... Umpleți carul ăsta...

Era un car dintre cele cu care venise Hergă. În cîteva clipe fu umplut cu paie... Teticu făcu semn lui Licsandru : unul îl luă pe subt umeri... altul îl prinse de picioare, cu o mînă pe subt șale, și-l puseră lin, ca pe un potir, lungit pe paie... Doi elevi se suiră în car, lîngă profesor.

— Hai, mă, loazelor... cîntați mă „Gheșteaptă-te, rumîne... ghin somnul dcel ghe morte..." mă, prostovanilor... *non omnis moriar...*

Au mers după car cîntînd, pînă ce au început să coboare cu grijă devale. Codin îi întinse lui Teticu o pîine.

— Asta e a matale, Teticule !

Îi scoase din putină și o bucată de brînză. Teticu abia acum își aduse aminte că e înfometat și începu să mestece grăbit și prost, căci nu avea decît vreo două-trei măsele.

— Ia și dumneata, și-i întinse lui Hergă coltucul pîinii, dar acesta făcu un semn a lehamite, cu mîna...

[1] N-am să mor cu totul... vomic, dar nerod... (lat.).

— Am mîncat... Pă mine să mă lăsaţi să dorm, că n-am închis ochii toată noaptea... Dacă vin turcii, mă sculaţi...

Ca toţi cei prea puternici la trup, Hergă nu era rezistent nici la foame, nici la somn... Mîncase încă de pe drum, rupînd cu dinţii din ele, vreo două pîini, şi-acum de-abia se mai ţinea pe picioare de somn... Se trînti pe masa pe care dormise profesorul, subt umbrar, cu mîna subt cap, şi în cîteva clipe începu să sforăie. Nu era un sforăit propriu-zis... era mai mult o răsuflare puternică, un zgomot de vijelie uşoară, în care faţa îi rămînea liniştită şi gura închisă... Se vede că nasul era prea strîmt pentru cantitatea de aer trasă în piept, sau se pierdea [într-] o fulgerare de timp, care împiedica pieptul larg să se golească, întocmai cum se umpluse, şi după ce răsufla de cinci-şase ori pe nas, Hergă dădea aerul afară din piept şi printre buze, cum respiră un înotător în apă... Chiose, lungit jos, adormi ca o găină.

*

Licsandra n-a închis ochii toată noaptea... Pîndea să audă împuşcături... Dacă n-auzea împuşcături, era mai liniştită... De puşcă îi era frică pentru Licsandru, că dacă nu erau plumbi de puşcă, cu iataganele şi cu săbiile nu puteau să-l răpună... Vedea cerul aprins în partea aceea şi îi era mai puţin teamă decît dacă ar fi fost întuneric... În beznă poţi să fii cît de voinic, nu vezi în cine să dai şi nici nu vezi cine te loveşte în cap... Abia spre ziuă adormi... Dar dormi ca un buştean şi, cînd se trezi, se luminase de mult, era către prînzul mic. O certă pe mamă-sa că a lăsat-o să doarmă atît şi pe urmă puse la încălzit căldarea cu ciorbă de porc... Era cam tot ce ştia să facă ea... Carne friptă la tigaie... şi ciorbă acră...

— Bine, măiculiţă, du mai bine carne friptă, cum o să-i duci ciorba aia, sus, acolo? o certă mamă-sa.

— Asta-i treaba mea... Tălică, ce ştii. Dimineaţa e bine să bage omul în burtă ceva cald...

Cînd socoti că s-a înfierbîntat bine ciorba, umplu şi o căldare cu apă, ca să ţie cumpănă, [căci] ştia că apă sus se găseşte cam greu... Apoi porni cu ele la deal, cu paşi repezi... Cu greu trecu pe cîmp prin mulţime, căci toţi flăcăii şi bărbaţii îi cereau să le dea şi lor, mai mult ca să [se] afle în vorbă cu asemenea mîndreţe de femeie tînără... Îi tulbura şi îndrăzneala ei... faptul că, atît de femeie, nu îi era frică nicidecum între atîţia bărbaţi... Îi ameninţa cu dosul palmei şi la nevoie şi plesnea... Altfel se mulţumea să-i ocărască, de-i speria şi-i făcea de ruşine...

— Cînd oi pune cobiliţa pă voi, vă rămîn nevestele văduve...

Pusese acum căldările jos, lîngă masa pe care dormea Licsandru şi, aşezată pe paie, cu picioarele desculţe încrucişate subt ea, de i se vedeau de subt rochie pulpele pline şi tari, cu carne bălană, aştepta să i se deştepte bărbatul... Îi plăcea să şi-[l] privească, rîdea de orice, că era tare copilăroasă... Nici minte multă nu avea, ca şi bărbatu-său, dar cîtă avea era toată bună, ca şi a lui Licsandru.

*

Teticu aţipise şi el lîngă peretele în ruină, cînd fu scuturat puternic de Mustea, care-şi încleştase mîna în braţul lui şi acum privea năuc.

— Vin...

Teticu se trezi şi privi buimac... În jurul lui toţi îngheţară. În zare, urcînd din vîlceluşe, apărură dintr-o dată pe drumul noroios întîii călăreţi turci... Vestoanele lor albastre, carabinele de-a curmezişul pieptului, fesurile roşii erau ca un strigăt tare în verdele roşcat al lanurilor... Nu-i mai arăta nimeni, căci erau mai aproape decît pro-

pria lor viaţă. Vorbeau de trei luni de ei şi erau mai puţin decît fumul, decît o nălucă... Acum nu spunea nimeni nimic. Nu se auzea nici răsuflarea oamenilor, iar turcii erau aci, în locul acesta... Era Ţarigradul [1], şi Bagdadul şi Babilonul, care ajungea pînă la cîteva zvîrlituri de băţ în faţa lor... Dincolo de ei era tot... şi, fără îndoială, şi moartea... Mergea înainte un călăreţ... la zece paşi altul... la alţi zece paşi trei alături, la pas. Ca la cinci sute de paşi se opriră, şi cei din [urmă] se alăturară celorlalţi. Îşi jucau acum caii în loc, privind mulţimea. Peste vreun sfert de ceas s-au întors şi au dispărut la îndoitura vîlcelei.

Hergă, trezit de nevastă-sa, rămase încremenit şi el într-o rînă, doar mîna căuta, cu un fel de spaimă, cuţitul cel mare...

Profesorul cel gros, dar încă tînăr, se întoarse spre elevii palizi şi le spuse cu un surîs greu :

— Ei, au venit... Ăştia sînt...

Cam asta fu tot ce vorbi în răstimpul care urmă... Tăcerea o rupse Licsandra :

— Ţi-am adus fiertură, mă...

Licsandru nu zise nimic, dar cînd văzu că e şi o găleată cu apă, se ridică de jos, şi aşa cum sta, cu picioarele bălăbănite, o sorbi pe jumătate, de parcă s-ar fi adăpat... Îşi şterse mustaţa cu mîna...

— Ce-ai venit cu cazanul ăsta aci ?

— Ţi-am adus fiertură, mă...

— Cum o să mănînc eu singur aci ? Nu te-ai gîndit la asta... Am şi eu oleacă dă obraz...

— Şi ce să fac cu ea atunci ?

— Eu ştiu ? Întreabă şi tu cine vrea să mănînce... Mă, care ţi-e foame ?

Dar nu răspunse nimeni... Licsandru văzu însă cît de lung se uită elevii la căldarea cu ciorbă.

[1] *Tarigrad* — Constantinopol.

— Ce te uiţi ca prostu-aşa, măi băiete ? Ia de-aici...

[Licsandra] scoase greu cu lingura, că era prea scurtă, o bucată de carne pe care i-o puse în mîna lui Vasilescu... Şi parcă ar fi dat ceva din fiinţa ei plină şi sănătoasă. Vasilescu... simţind o femeie, se codea. Luă bucata din mîna ei. Fotiade începu să muşte din ea, trăgînd de zor. Chiose era cu gura plină de apă. Luară şi ceilalţi, împrumutînd puţină pîine de la cei care mai păstraseră. Luară din mîna tinerei femei şi cei doi profesori, şi cei doi tîrgoveţi, cărora li se scurgeau ochii după făptura ei.

— Ei, acum du-te acasă...

Îl privi mirată.

— Eu, acasă ? Nu mă mişc de-aici... Uite cîte muieri sînt...

— Nu fi nebună, fă... cum o să-mi stai pă cap aici ?...

— Iaca aşa... nici moartă nu plec !

Se dădu jos de pe masă şi o porni spre postul de la ruină, unde vrea să vorbească cu Teticu... Ea, după el... În urma lui, lăsa urme cu picioarele goale în noroi. Călca sănătos, şi sînii îi jucau subt cămaşa întinsă, ca nişte gutui... El mai întoarse o dată capul, se gîndi : „muiere nebună", şi întinse pasul... Toţi îi urmăreau cu privirea... Chiose se ţinea de ei cum putea, că avea pasul mai mic. Acolo unde erau vreo şaptezeci-optzeci de oameni, îl găsi pe Mustea cu vreo cîţiva ţigani de-ai lui sfărîmînd cu baroasele ruina... Răspunse la întrebarea mirată a lui Hergă :

— Facem amoniţie... şi rîdea cu ochii albi.

— Bine că ai venit, vericule, îl întîmpină Teticu... E nevoie de tine... Ce facem ? Că ne trebuie multe... Ne trebuie şi oameni... sîntem prea puţini. Trebuie să mergi jos, în oraş...

Văzură venind — tăia din stînga — peste cîmp, ceata de patru inşi care plecaseră cu Damian azi-noapte... Toate privirile, pînă în marginea cîmpiei, erau îndreptate spre cei ce veneau, căci veneau din zarea duşmană...

Teticu se liniști... Nu vor ataca azi... Dacă au pus tabăr la Sinteşti, este că vor să intre cu socoteală... Timp d două ceasuri, dintr-un stejar stufos, Damian şi Simio urmăriseră mişcarea de oameni, tunuri şi cai în tabăr turcească... Au pus nenumărate corturi.

— Ce călăreţi erau ăia, care s-au ivit pă drum acu un ceas ? I-aţi văzut şi voi ?

Simion făcu cu mîna un semn dispreţuitor.

— Vin de-a dreptul dă la Sinteşti... Cavaleria e în sa iar pihota este în corturi pă cîmp... Au o tabără mai mic mult dincolo dă Jilava... ca la un regiment... Călăreţii s-a tras dincolo dă postul ăsta...

Teticu îi lămuri :

— Sînt recunoaşteri ale comandamentului... Pînă mîin e liniște... Jos în oraş, vericule, şi adu-ne ce ne trebuie... Ia brişca aia, să meargă mai repede... Ia-i pe negustorii ăia cu tine... Crez că vor să meargă jos şi le e ruşine. Cere-le să facă rost de mîncare la oameni.

— Hai, Damiane... hai, Simioane... Lasă, Teticule, că acum sîntem trei... n-avea nici o grijă. Ţi-oi aduna o mie de tabaci şi măcelari ! Şi Licsandru se întoarse ca să-şi ia nevasta : ...Hai şi tu, nebuno ! Dar n-o văzu...

Licsandra luase un baros din mîna unui ţigan mai firav şi, cînd izbea în zid, săreau cărămizile ca aşchiile...

— Hai tu, muiere, n-auzi ?

Cu părere de rău a lăsat femeia barosul...

— N-ar fi bine ca femeia dumitale să să ducă la cramă în vie şi să gătească dă mîncare pentru oameni ?... Măcar mămăligă, şi dă s-o găsi, brînză.

— Cît se pricepe ea la gătit, să pricep şi vierii... Uite că sînt destule muieri în cîmp. Hai tu, fă, odată...

Cînd ajunseră la marginea care dă în vale, după ce încărcaseră brişca cu negustorii care stau în picioare, se auziră nişte chiote de se zgudui văzduhul... Toţi înţeleseră că vin dinspre răsărit satele.

— Vine opinca... strigă un tîrgoveţ... Acolo-i nădejdea !

Profesorul cel gros, cu glas de tenor, începu să cînte *Deşteaptă-te, romîne* şi elevii se luară după el... Cîntau şi cei mai mulţi din mulţime... Alţii ţineau un fel de ison.

Teticu încălecă pe murgul ţintat, cu şa de piele nouă, şi galopă peste cîmp, înaintea celor ce veneau... Apropiindu-se, le făcu semne grăbite, puternice, să stea. Panait era într-o căruţă... avea şi steag. Se opri...

— Ţine oamenii pe loc, Panaite, ţine oamenii pe loc...

Apoi băgă două degete în gură şi şuieră puternic, un şuierat nemaiauzit pe-aci... Oamenii se opriră. Încet, încet se făcu liniște.

Teticu reluă grăbit şi parcă speriat, mai ales cînd văzu cît de mare era gloata :

— Oamenii să stea pe loc, Panait... Nu trebuie să s-amestece cu ceilalţi... Că nu-i mai descurcăm. Voi aveţi de păzit drumul spre Olteniţa... Rămîneţi pe loc... E greu şi cu mîncarea... Aci mai aveţi porumb.

Erau ca la şase mii de săteni, veseli că se află împreună, zgomotoşi...

— Nu te gîndi la ce mănîncă oamenii noştri. Au de-ale gurii în traistă, că aşa le-am spus...

— Casele alea mari de-acolo ale cui sînt ?

— Ale boierului ăsta de la Popeştii-Vasilaţi...

— Oamenii să nu să ruşineze şi să ia, căci boierul se ruşinează el şi nu-i pofteşte la masă...

— N-avea nici o grijă, Teticule, nici o grijă... Am auzit că s-au ivit turcii...

— Pînă diseară nu va fi nimic. La noapte, poate...

*

Cînd să ocolească pe Podul Calicilor spre Hanul Golescu... văzură trăsurile oprite de o parte şi de alta şi lumea rînduindu-se de o parte şi de alta a uliţei. Se auzea puternic cîntecul *Deşteaptă-te, romîne*... Dar se cînta într-un mod deosebit. După fiecare vers, corul se oprea

scurt şi începea să bată scurt tobele mici, pe care le purtau într-un singur rînd cîţiva tineri. În spate, alt rînd purta steaguri tricolore...

„Deşteaptă-te, romîne, din somnul cel de moarte,

şi tobele rap-rap, rap-rap... rap-rap, rap-rap,

În care te-adînciră barbarii de tirani...

Rap... rap, rap... rap... rap... rap, rap... rap.

Acum ori niciodată, croieşte-ţi altă soarte...

Rap-rap, rap... rap, rap... rap... rap... rap.

La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani...“

Rap... rap, rap... rap, rap... rap, rap... rap.

Lumea pe de lături auzea ceva nou şi asculta înfiorată... Cîntau mai bine de o sută de elevi de la Sfîntul Sava şi încă vreo cîteva sute de inşi, care se luaseră după ei. Cei veniţi din deal recunoscură în frunte pe elevii plecaţi de dimineaţă cu profesorul.

Se opriră... căci şi ei îi recunoscură pe cei doi negustori şi pe Hergă. Damian îi ceru unui vlăjgan, care era şi mai dezgheţat, să anunţe în gura mare că oricine vrea să urce în deal... că sînt aşteptaţi bucuros, dar că au şi ei nevoie de steaguri şi de tobe ca să meargă să aducă tabacii, calfele de măcelar şi mărginaşii. Dar tinerii nu voiau să se despartă acum. Voiau să urce cu toţi în deal şi să-l vadă pe Teticu... Discutară între ei şi se hotărî astfel : vor merge toţi pînă în tabără, apoi, cei cu steagurile şi tobele... Şi vreo douăzeci, care ştiau să cînte, vor coborî să cutreiere oraşul... Pînă atunci, negustorii cerură lui Hergă să meargă cu brişca cu ei, ca să orînduiască de mîncare pentru oamenii de sus... Le dădură totuşi un steag mare şi o tobă. Se vor întîlni din nou la Podu de Piatră.

Negustorii opriră o birjă şi se urcară în ea, că prea erau înghesuiţi... În brişca cea mare mergeau acum Hergă, Licsandra, Damian şi doi elevi, unul cu steagul, altul cu toba... Mergeau la pas... Băteau tobele, apoi strigau : „Haideţi, fraţilor, să apărăm constituţia!“ Prăvăliile erau închise şi lumea de pe stradă se lua după ei... Negustorul cel care ştia să cînte începu : „Deşteaptă-te, romîne“... dar era greu, că nu ştia vorbele bine... Se îndreptară spre locul unde fuseseră morile Mitropoliei.

*

Au avut dreptate elevii să urce împreună, nedespărţiţi, pe cîmpia de deasupra dealului. Cîntecul, steagurile, răpăitul războinic al tobelor zguduiră miile de oameni de acolo...

Strigau : „Vine tineretul“... cum strigaseră mai devreme, înfioraţi : „Vine opinca“...

Teticu îşi dădu cu gîndul că au venit acum încă vreo mie de oameni... şi se bucură...

— Trebuie să umplem bine cîmpul şi toate drumurile, neică Filaret...

Mustea rînji, mulţumit... Nimeni nu-i zicea de obicei Filaret.

LOCOTENENŢA E ÎNGRIJORATĂ

Şedinţa de azi a Consiliului gubernial va fi o şedinţă grea şi agitată... Acei dintre miniştri care au venit mai devreme, în loc să discute în grupuri de cîte doi, trei... s-au prins într-o discuţie pătimaşă. Nimeni nu ştie ce este anume în Dealu Filaretului. Dar se ştie că au rămas acolo azi-noapte mii de oameni înarmaţi... că au fost devastate

unele conacuri prin vii... că au apărut acolo cîţiva inşi necunoscuţi, care fac din oameni ce vor ei... E un[ul] Teticu, un bătrîn diavol, o namilă Licsandru Hergă..., pandurul acela ciung de o mînă al lui Bălcescu.

Cînd s-au adunat miniştrii şi musafirii obicinuiţi, iar între ei şi Bălcescu... în sala cu draperii roşii şi scaune cu spătare înalte îşi făcură apariţia şi cei trei locotenenţi...

Eliade întrebă cu o autoritate acră :

— Ce spune şeful Poliţiei despre cele întîmplate azinoapte şi azi-dimineaţă în Dealu Filaretului... pe drumul Giurgiului ? Îşi dau seama ministrul Trebilor din Lăuntru şi şeful Poliţiei că asemenea fapte nesăbuite pot duce la o ciocnire cu trupele turceşti şi deci la un conflict sîngeros... ? Ceea ce ar fi nenorocirea patriei noastre.

— Sînt de aceeaşi părere cu fratele Eliade, răspunse Ion Brătianu, înţepat, apăsînd pe „fratele" ca să arate că nu admite să i se vorbească autoritar de la superior la subaltern... Urmăresc şi eu evenimentele cu îngrijorarea cu care le urmăreşte orice patriot... Dar nu se poate, pe de altă parte, opri poporul să manifesteze pentru constituţie !

— Manifestaţie, nu anarhie, replică dîrz Eliade.

Bălcescu fu gata să spuie „făţărnicie"... dar hotărîse de la început să asculte în linişte, căci fusese informat că va fi atacat şi se stăpîni.

Brătianu privi cu ochii mari şi catifelaţi pe rînd pe cei din consiliu şi reluă, cu vocea de tenor, prea ridicată :

— Am la mine Proclamaţia pe care am dat-o ca populaţia să manifesteze fără arme... V-o cetesc.

— N-o mai ceti, că o cunoaştem !

— Am discutat cu fratele Rosetti... Azi după-amiază adunăm Gvardia Naţională şi avem în mînă posibilitatea de a împiedica dezordinele şi eventualele devastări... căci se pare că într-adevăr e o mişcare a satelor spre Bucureşti !

— Vreţi să trageţi în săteni ?... În cei care duc greul statului pe umeri, care sînt însăşi fiinţa ţării ? întrebă mînios Bălcescu.

Brătianu tăcu îndelung... Privirea îi era absentă şi nu răspunse numaidecît. Apoi reluă, acum cu vocea moale, cu un soi de regret :

— Dacă împrejurările o cer, dacă interesele statului o impun... un adevărat om politic nu va şovăi să pună să se tragă chiar în ţărănime.

— Ce împrejurări ? Cum pot să fie interesele statului deosebite de ale ţărănimii ? întrebă indignat Bălcescu.

Ion Brătianu continuă fără să răspundă :

— Dar fireşte, poporul trebuie să vază că facem totul pentru a salva constituţia. Trebuie să trecem la fapte pozitive. Vă anunţ că am convins pe înaltpreasfinţia-sa, ca împreună cu o sută de preoţi cu cruci şi prapore în fruntea poporului, să meargă la Fuad şi să-i ceară respectarea constituţiei pe care am proclamat-o ! În clipa cînd pe cîmpia din Dealu Filaretului va apare cortegiul solemn al bisericii, e de prevăzut că şi cei care aşteaptă acolo vor vedea care e calea cea bună şi se vor alătura... acestui cortegiu !

Unul dintre miniştri, Niţescu, întrebă timid, tot pe Brătianu :

— V-aţi interesat cine e acel Teticu sau nu ştiu cum îi spune şi care a devenit un fel de comandant de tabără ?...

— Am auzit şi eu... Am acolo cîţiva oameni care ne vor lămuri, răspunse şovăitor cel întrebat.

— Am cerut lui Voinescu I, şeful de Stat-Major, întregi Tell, să facă tot posibilul să afle cine este acest Teticu. Deocamdată nu i se ştie nici măcar numele adevărat... Străbate călare cîmpul în sus şi în jos, dar nimeni nu ştie cine e.

Brătianu spuse, privind în fundul călimării :

— Poate că îl cunoaşte fratele Bălcescu...

— Nu, nu-l cunosc... dar ard de nerăbdare să-l cunosc numaidecît, îi tăie cu privirea Bălcescu.

— Cunoşti poate pe Toma... un fost pandur.

— Pe acesta da, e un clăcaş care aşteaptă să lupte ca să se mîntuie de clacă... E un sătean la fel cu cei care au apărat în decursul veacurilor această ţară...

— Este omul dumitale ? a întrebat cu tîlc Eliade.

— Nu este „omul meu". Nu am oamenii „mei" acolo, dar bineînţeles că aş fi fericit să fiu eu omul lor.

*

Poate mai bine de trei mii de oameni urmau acum grupul din frunte în care erau Damian, Hergă, Simion, Licsandra, cei doi elevi cu steagul şi toba... După ei numaidecît, tabacii... unii cu puşti, alţii cu ce găsiră. Pe străzi nu se mai putea umbla, şi trăsurile se opreau pe la răspîntii. Cerul se încruntase din nou, dar nu ploua încă... Se răcorise de-a binelea. Prăvăliile erau mereu închise, cu obloanele trase şi lacătele puse. Lucrau, păzite de oamenii din Gvardia Naţională, numai brutăriile. Mulţi aşteptau să treacă în fruntea mulţimii acel Teticu de care se vorbea atît...

Se opriseră în Piaţa Ghica şi aşteptau să treacă Podul de Piatră. Pe dreapta se oprise un mare număr de trăsuri. Într-o caleaşcă era un boier mai mult tînăr, dar îmbrăcat în anteriu, giubea şi işlic în cap. Avea pe capră un arnăut cu pistoale la brîu, şi el avea o mustaţă groasă, nu purta barbă. Alături de el era o femeie tînără, nu prea frumoasă. Era Nicolae Băleanu, din marea familie a Bălenilor. Era furios că era oprit din drum şi mîrîia tot timpul. De altfel, vestea că turcii sînt la Sinteşti îi încuraja pe boierii reacţionari la toate aroganţele. Între timp, Bolintineanu, pictorul Rosenthal şi încă vreo doi prieteni veneau la cafeneaua turcească de pe mal. Rosenthal privea înmărmurit frumuseţea acelei ţărănci, după cît se părea, care mergea alături de steag, în picioarele goale.

— Ia uitaţi-vă, fraţilor... E o statuie în mers... făcută de providenţa divină de-a gata... Uitaţi-vă ce umeri, ce braţe, ce şolduri... Cum poartă de drept capul frumos... Ce sîni care privesc în sus... Ah ! Ea trebuie să poarte steagul tricolor !

Se repezi spre grup şi luă steagul din mîna elevului de la Sfîntul Sava.

— Prietene, dă-i ei să poarte steagul Romîniei libere... E soră cu milioanele de clăcaşi...

Licsandra se înroşi toată şi nici nu voia să audă... Îi era ruşine... Străbătea o tabără întreagă punînd la locul lor pe obraznici şi acum murea de ruşine şi nu voia să poarte steagul.

— Nu vreau... se uită lumea la mine... Licsandre...

Rosenthal se înflăcărase de-a binelea :

— Păi tocmai de-aceea să-l porţi... Ţine-l... O femeie frumoasă trebuie să-l poarte... Aşa l-a purtat Ana Ipătescu la 19 iunie.

Licsandra auzise de Ana Ipătescu de la tabacii ei.

— Să-l poarte tot ea şi-acum...

— E bolnavă de două luni... E la Goleşti... Ia-l dumneata !

Vrînd, nevrînd, Licsandra îl luă...

În timpul acesta, Băleanu mîrîia mereu :

— Aşa, steaguri... O să vă dea turcii steaguri... O să vă cadă nădragii pe vine fugind cînd oţi da cu ochii de ei !

Damian, cît era el de liniştit de obicei, acum începu să tremure de mînie... Ceilalţi se priveau unii pe alţii. Singur Hergă parcă nu auzea... se uita în altă parte.

Băleanu, încurajat, înjura mai departe :

— Ţopîrlanii ăştia vor să lupte cu turcii. Şi aia cu steagul, ehei, ce-au s-o mai întindă soldaţii turci. Un regiment o să treacă peste ea, să se sature...

Atunci Hergă se îndreptă încet spre caleașcă. Puse piciorul pe scara ei... În clipa asta arnăutul vru să scoată pistolul de la brîu, dar o lovitură în ceafă, pe care Hergă o dădu cu dreapta, îl rostogoli jos în uliță... Băleanu înmărmuri... Vru să ridice mîna, poate să dea, poate să se apere... Hergă îl prinse de subsuoară, îl strînse de îi trosni umărul, și-l ridică pe sus din caleașcă... îl aduse astfel, ridicat într-o mînă, în timp ce acela se zbătea desperat, între cei din frunte. Aci îl așeză jos, dar pînă să-și găsească omul echilibrul, un picior în partea de jos a spatelui îl zvîrli între picioarele tabacilor... Aceștia și-l trecură din picior în picior, pînă ce îl umplură de sînge, apoi îl aruncară pe marginea uliței... Hergă se duse iar, îl luă, plin de sînge așa cum era și cu mijlocul frînt, și-l așeză ca pe un sac din nou în caleașcă, lîngă femeia cea tînără, care privea înmărmurită și albă ca varul.

*

Ajunseră în deal către ceasurile unu... Soarele tot încerca să răzbată prin norii albicioși, dar nu rămînea decît tot ca o părere lucioasă... Cei de sus, cînd auziră toba și văzură marea mulțime care venea... începură să cînte *Deșteaptă-te, romîne*. Pe urmă se amestecară, se aleseră din nou, după cum se întîmpla să se recunoască... să se simtă din aceeași breaslă, din aceeași mahala... Cei veniți din ajun povesteau cum au petrecut noaptea.

*

Carele cu de-ale mîncării veniră cam tîrziu, dar veniră bine încărcate. Mihalcea, așa se numea negustorul, făcuse lucruri bune. Adunase de la negustorii din piață, după ce se întovărășise cu alți prieteni de-ai lui, și bani, și ce-i trebuia pentru hrana oamenilor... Întîi se tocmea ca și cînd ar fi vrut să plătească... Apoi îl făcea de rușine pe cel care

ținea mai mult la o mînă de marfă decît la obrazul lui de patriot. La marii negustori însă nu putea să răzbată... Ba nu erau acolo, ba să mai aștepte... și altele. Adevărul este că marii negustori, fiind proprietari și de prăvălii, și de depozite și de moșii, nu mai voiau să audă de revoluție, [și] luaseră în brațe vorba lui Eliade : „Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie..." Gîndul unei rezistențe care ar fi dus la bombardarea orașului și la paguba lor îi făcea să-și piardă capul. Dar micii negustori, micii meseriași dădeau cu voie bună și cu o glumă de buni patrioți pe deasupra... Unii, după ce dădeau, se urcau și ei în căruță... ca să vie în deal, să împiedice pe turci să intre în oraș... Cum să-i împiedice, nimeni dintre ei nu știa prea bine, dar numărul negustorilor care se alăturau carelor, cu flăcăii din prăvălii și calfele laolaltă, era din ce în ce mai mare... Erau acum foarte mulți dintre cei de la 11 iunie, de la 19 iunie, de la 30 iunie.

Mihalcea plăti cu bani buni cele vreo opt sute de rogojini pe care le găsi gata pe Podul Tîrgului din Afară și la Obor.

— Prind bine, neică, prind bine la noapte...

Cînd urcară, ocolind însă pe Podul Beilicului, pe unde drumul era mai ușor, în carul din frunte, plin cu saci de pîine, stătea țanțoș un pîrlit de brutar, cu țoalele albe de făină... Dăduse singur aproape cinci sute de pîini, și între saci ascunse cu grijă și pușca... Să n-o vadă oamenii lui Brătianu.

Au fost strașnic primiți... Oamenii nu mîncau sus decît pe apucate și ce găseau. Mihalcea apără cu strășnicie cîteva care pe care le trase în curtea cu ulucile, acum stricate, ale circiumii. De altfel veniseră sus și nenumărați plăcintari, simigii cu covrigi, bragagii, olteni cu fructe, salepgii și brînzari cu putinele pe umeri, oameni nevoiași care auziseră că se poate cîștiga un ban, acolo sus, în deal, dacă știi să-ți păzești marfa... Și pentru asta trebuie să-ți iei tovarăși...

Teticu nu era în tabăra improvizată, şi ordinea o păstra acum Hergă şi tabacii... Teticu era dus călare, cu cinci care după el şi douăzeci de inşi cu topoarele, să taie lemne dintr-o pădure apropiată. Îl lăsase acolo pe Damian, după ce îl lămurise că trebuie să aducă lemne, multe lemne... Pe întuneric nu poţi ţine oamenii, adunaţi aşa în înfierbînteala clipei. Se sperie de orice li se năzare... dacă nu-şi văd unul altuia faţa şi nu ştiu ce se petrece... Avea aerul că ştie multe în privinţa asta, că a văzut multe.

*

Pe la ceasurile două venea din vale, ocolind pe Podul Beilicului, un alt alai... Vreo douăzeci de carete urcau la pas, cu cruci mari şi prapore pe capră... După ele venea o mare mulţime de tîrgoveţi şi negustori şi zeci şi zeci de boieri îmbrăcaţi nemţeşte, cu pălării tari şi fracuri subt pelerine fumurii sau verzui.

Lumea de pe cîmpie privea înmărmurită, nu ştia ce să creadă... Teticu văzuse din marginea pădurii procesiunea şi acum alerga la galop, peste cîmp, să vadă ce se întîmplă... Ajunse la oamenii lui înainte ca alaiul să fi ajuns în dreptul lor. Dete cuvînt să nu se amestece ai lor cu cei din urma popilor. El coborî jos de pe cal şi aşteptă în marginea drumului... Curînd trecu mitropolitul ; el puse un genunchi la pămînt şi se închină. La fel făcură toţi, afară de Hergă, care se strîmbă de silă şi rămase în picioare... Neofit se uita cu mare luare-aminte să vadă anume pe acel Teticu despre care i se vorbise atît. Înţelese că este cel care se apropiase în galopul calului, dar descălicase prea devreme şi acum nu mai ştia care a fost călare... Nu i-ar fi trecut nici o clipă prin minte că bătrînul acela cu obrajii scofîlciţi şi mîncaţi de barba ţepoasă e omul pe care-l căuta...

Nu se vedea încă sfîrşitul cozii alaiului, cînd fruntea se opri. Abia trecuseră vreo mie de paşi de ruină. Au

fost întîmpinaţi de un ofiţer turc călare, întovărăşit de alţi douăzeci-treizeci călări. Aceştia au plecat după cîtva timp, dispărînd în zare.

*

În biroul cel mare al fostei spătării, colonelul Voinescu I, şeful de Stat-Major al oştirii, chemase cinci ofiţeri din garnizoană, ca să le încredinţeze cîte o misiune secretă.

— Vă veţi îmbrăca la fel cu tîrgoveţii... Ba, dumneata, se adresă unuia mai butucănos ca înfăţişare, îmbracă-te ţărăneşte şi amestecaţi-vă prin mulţime... Dumneata, căpitan Papassoglu, trebuie să afli neapărat cine e acel Teticu... Este ruşinos ca noi, şefii oştirii, să nu avem habar ce se petrece în Bucureşti... Ce fel de Stat-Major e ăsta ?

— Dar cum să facem, domnule colonel ? Ar trebui să ştim unde e miezul adunării... care sînt conducătorii. Dar afară de două-trei nume, nu se ştie nimic. Cum să stai de vorbă cu ei, dacă nu trăieşti mai mult între ei, spuse nedumerit un locotenent, cu mustăcioară neagră şi ochii mari sprîncenaţi.

— Faceţi ce ştiţi... Dumneata, Papassoglule, caută să stai la foc deseară, chiar acolo unde veghează Teticu ăsta. E acolo şi ţiganul acela, Mustea, eliberat de la ocnă, ăla care l-a ucis cu barosul pe Medelioglu. La foc, oamenii vorbesc multe... Spune şi dumneata poveşti... că ştiu că eşti bun de gură şi-ţi plac astea...

Papassoglu vru să spuie ceva, dar colonelul mustăcios îl concedie scurt :

— Am treabă... Plecaţi, şi mîine să-mi veniţi la raport !

*

Pe la chindie, Bălcescu, împreună cu Bolliac, care ţinea să vadă şi el „tabăra" de sus, cum se spunea acum, se

împotmoli cu birja în mulțimea care alcătuia alaiul mitropolitului... Cînd ajungeau în dreptul cîte unui maidan, ocoleau și treceau, pe urmă iar se împotmoleau. Lumea era tăcută și amărîtă din pricina noroiului. Cei mai mulți, de frica ploii, fiindcă norii erau tot jos și nemișcați, își luaseră cîte ceva de fereală. Cînd birjarul dădu de un drum mai mic, spre dreapta, căută să ajungă mai bine printre vii.

— Frate Bălcescule, sînt tare curios să văz ce-a devenit poporul lui Teticu, acum cînd vine peste el mulțimea asta a lui Brătianu și Rosetti. În frunte, e tot clubul din Dealul Mitropoliei.

Cînd ajunseră sus... văzură că nu e nimic. De o parte era mulțimea din alai, care aștepta de două ceasuri, în picioare sau așezată cum putuse pe mirișteа destul de jilavă, ori pe paie împrumutate de la cei din ajun. Ceilalți însă împînzeau cîmpul lungiți pe paie și stînd de vorbă în cete mici, cu răbdare, ca niște oameni care au pornit la drum lung... La început, Bălcescu nu fu recunoscut și mulți credeau că trăsura merge pe de lături să ajungă la careta mitropolitului. Cînd îl văzură însă tabacii, îi sărira înainte bucuroși... trimițînd vorbă spre ruină că a sosit Bălcescu. Trăsura s-a oprit în dreptul cîrciumei și s-a făcut numaidecît cerc în jurul ei.

Cînd au auzit că a trecut întîi pe la spitalul Brîncovenesc să vadă cum îi merge profesorului, cei doi dascăli și elevi îl năpădiră cu întrebările.

— Mă rog frumos, domnule Bălcescu, nu are cumva aprindere la plămîni ? Noi tare ne-am temut de asta, întrebă dascălul cel gros, cu voce frumoasă.

— Se pare că are un punct greu la plămînul stîng... E în grija doftorilor ăia...

— E trist... se plînge de dureri ? întreabă un elev neliniștit.

— Înjură pe toată lumea pe latinește și tot timpul glumește... Cînd îl înjunghie, înjură boala tot pe latinește, că zice că boala știe latinește din cărțile de medicină.

Rîd toți, bucuroși că profesorul e același...

Bălcescu întreabă de Toma și află că e dus să aducă rezervele.

— Ce rezerve ?

— S-a dus azi-noapte să aducă satele din Dîmbovița și dinspre miazănoapte.

La început era nemulțumit că nu-l găsește... Cînd află despre ce e vorba, este mulțumit că-l știe la treabă...

— Bună treabă... cum se cuvine pentru un pandur. Unde-i Damian ?

— La pădure, după lemne, îl lămurește tabacul cel înalt și slab... Facem focuri mari la noapte... Dintre ai noștri e aicea neica Hergă...

— Unde-i ?

— Uite, colo, lîngă dărîmătura aceea.

S-a dus un tabac să-l cheme... Bolliac tresare...

— Este muntele ăla de om care l-a zdrobit azi de dimineață pe Nicolae Băleanu ? Vreau să-l cunosc și eu... Știi că toți consulii au fost poftiți în palatul lui Băleanu ăl bătrîn... să vadă cum a fost maltratat un biet boier nevinovat... Toți au făgăduit că-l vor menționa în rapoartele lor.

Cînd a auzit că a venit Bălcescu, Filaret Mustea a sărit în sus de bucurie.

— Hai, Teticule, că a venit omul nostru...

— Cine, omul nostru ?...

— Bălcescu, deh ! Bălcescu, omule, ce naiba n-ai auzit dă el ?... Hai, Licsandre, să vedem ce spune... Hai, Teticule, să vezi și dumneata un om care luptă cu inima pentru popor.

Teticu rămase pe gînduri și părea foarte încurcat... Se ridică fiindcă se lungise să se odihnească oleacă, fiindcă

bănuia că n-o să doarmă la noapte... Apoi porniră toți trei înspre cîrciuma închisă.

Bucuria lui Mustea fu îndoită cînd văzu că a venit și Cezar Bolliac, marele prieten al țiganilor... Își scuturară [mîna] unul altuia, cu nădejde... Bolliac rămase încurcat văzîndu-l pe Teticu... Era parcă dezamăgit.

— Moșule, tot Bucureștii vorbește de dumneata.

O flacără se stinse în ochii lui Teticu la auzul cuvîntului „moș"... Și-ar fi mușcat buzele, dar simți cercetători opriți asupra lui ochii puțin oblici ai lui Bălcescu. Acesta simți că omul e stînjenit și-i puse o întrebare, ca să-l ajute puțin, să-l facă să uite :

— Ei, ce s-aude cu turcii ? Știți ceva ?

— Crez că și dumneavoastră știți tot ce știm noi : că au așezat tabăra la Sinteși...

— Îi putem opri, ori nu ?

— Dacă toată lumea asta... nu aia din drum, o vrea cu adevărat... crez că pe-aici nu vor putea trece. E primejdie, doar să fim înconjurați.

— Atunci ?

— Om face tot ce va fi cu putință... Nu-i putem lăsa să intre așa ca într-un sat fără cîini.

— Cîini sînt destui, prietene, dar sînt javre grase, de casă mare... Știu mai mult să lingă mîinile străinilor decît să lupte...

Teticu avu iar o privire ușor aburită de tristețe...

— Poporul e bun, fraților... dar nu știe cît e de bun și trebuie să-i deschidem noi ochii... Să-l învățăm să se cunoască...

Bălcescu și Bolliac se priviră cu tîlc. Ochii lor se întrebau mut, impresionați, cine să fie omul acesta... Deodată, tînărul istoric tresări ca fulgerat de o amintire... Vocea asta, greu de înțeles din pricina dinților lipsă, îi păru dintr-o dată cunoscută. Începu în amintirea lui o forfoteală de imagini. Știa că-l cunoaște, dar n-ar fi putut spune de unde. Cînd văzu limpede pe chipul supt aceeași

frămîntare, înțelese că și acest ciudat Teticu e frămîntat de aceleași gînduri.

— Rămîneți aci și la noapte ? întrebă, mai mult ca să-și confirme bănuiala, Bolliac.

Teticu își întoarse privirea grea spre el.

— Cîțiva dintre noi vom rămîne aci pînă la sfîrșit... chiar dacă turcii or trece peste noi, dacă vor trece...

În timpul acesta se văzu o mișcare pe șosea... Careta mitropolitului întoarse, și după ea celelalte călești. Bolliac își ciugulea barba hirsută, căruntă pe ici pe colo.

— Ce să fie ? Se întorc...

— Se vede că a refuzat turcul să-i primească, fu de părere Bălcescu. Mai mare rușinea pentru obrazul mitropolitului.

Acum, tot alaiul făcu pe loc cale întoarsă... De la Moșoiu, care era și el într-o caleașcă, aflară că Fuad s-a scuzat față de Neofit că nu-l poate primi astăzi... Are de făcut o inspecție la Giurgiu... Că îl așteaptă mîine... Bolliac rînji sarcastic :

— Inspecție la Giurgiu... Pentru asta îți două ore în drum un prinț al bisericii...

Moșoiu își continuă drumul, căci caleașca lui n-avea cum să oprească. Bălcescu, după ce se dădu mai în spate ca să nu-l mai salute pe Neofit, se apropie hotărît de Teticu, într-o clipă cînd acesta se trăsese mai deoparte.

— Uite ce, eu crez că noi ne cunoaștem de undeva... De unde, n-aș putea să spun, dar știu sigur că ne cunoaștem !

Bălcescu își dădu seama că era să spuie „simt că ne cunoaștem" și pe urmă îndreptă cuvîntul. Teticu rămase mult pe gînduri, își încruntă fruntea.

— Ne-am cunoscut demult... E greu să v-aduceți aminte...

— Dacă ai să mă ajuți... am să-mi aduc desigur aminte, fiindcă știu că te cunosc... Dar e greu să știu de unde... Nu te pot lua de nicăieri.

Celălalt aproape șopti :

— De la Bălcești...

Bălcescu tresări, îi luă mîna, îl trase mai deoparte încă și începu să-l privească stăruitor și nelămurit... Fu mai întîi o bănuială, dar era peste putință... Obrajii ăștia scofîlciți, barba asta aspră și căruntă... Gîndul creștea din adîncuri de îndoială ca un izvor din straturile pămîntului...

— Tucoltoiu...

Celălalt clătină din cap, cu un zîmbet luminos :

— Da... Așadar tot ți-ai adus aminte...

Cînd se simți strîns în brațe cu emoție de Niculache de pe vremuri, Teticu nu știu ce să mai spună... Nici nu răspunse la această îmbrățișare decît cu o înduioșată moliciune a brațelor.

Bălcescu făcu socoteala anilor lui Tucoltoiu, treizeci și patru, ori treizeci și cinci de ani cel mult, și aproape că începu să tremure privind acest cap de moșneag.

— Trebuie să-mi spui tot... Trebuie să stăm de vorbă, mult.

— Dacă vreți, voi veni eu la dumneavoastră... Să treacă zilele astea și voi veni eu la dumneavoastră.

— O să ne mai vedem pînă atunci... Dacă nu vă încurc prea mult, aș vrea să mai viu pe-aci.

— Locul dumneavoastră este acolo, lîngă ăi mari... Nu-i lăsați să facă prostii...

Începu să plouă. Norii se destramau și se tîrau peste pomi.

*

Pe la opt seara, Hergă se sculă din paie și, suduind crîncen, strigă lui Chiose :

— Hai, mă... umflă-ți cimpoiul... Licsandro, dă-mi cheia dă la casă.

Licsandra sări și ea în picioare, gata de plecare, fără să-i dea cheia. Hergă o privi încurcat.

— Și tu ce-ai sărit așa ?

— Cum, mă, ce-am sărit așa ? Merg cu tine, ce vrei să fac... ?

— Păi ce, tu știi unde vreau să mă duc eu ? Dă-mi cheia de la casă, muiere... Își potrivi cuțitul în fota de piele.

— Da' dă ce să-ți dau cheia mă, dă ce să ți-o dau... ?

Teticu întrebă mirat :

— Da' unde pleci, omule ?

— Nu mai pot... Vreau să mă răcoresc puțin. Mă duc la clubul ăla dă la Mitropolie, unde dospesc toate ticăloșiile lor... Dar mai întîi vreau să trec pe-acasă, ca să beau o ploscă dă vin, să mă încălzesc... Să-mi fac coraj... Că vreau să le spun ce gîndesc.

— Atunci, vericule, să meargă mai mulți cu tine... Dă ce să mergi singur ?

— Nu, ai nevoie dă oameni aici... Și eu o să mă-ntorc numaidecît... Hai, Licsandro... Hai, Chiose...

Hergă trecu pe-acasă și dădu pe gît mai bine de o jumătate de ploscă... Îi era o frică grozavă că n-o să poată vorbi...

— Tu, așteaptă-mă acasă... Viu să te iau ca să mergem înapoi, în deal...

Cînd ocoli prin spatele palatului lui Bibescu și începu să urce dealul spre clopotnița Mitropoliei, Hergă simțea că-i ard obrajii, iar picioarele i se cam înmuiaseră... Dar coraj avea...

Clubul era chiar în sala fostei Adunări Obștești, adică unde ar fi fost să se întrunească și Constituanta, dacă s-ar fi ales vreodată. Era o sală lungă, ca de școală, cu ferestre și pe dreapta, și pe stînga. În fund era un fel de podium, mai ridicat, ca o scenă... cu tribuna vorbitorului... Pe dreapta și pe stînga erau cîteva bănci cu fața spre mijlocul sălii, iar mai spre fund, băncile erau așezate cu fața spre podium, ca la teatru...

Era lume multă, și Hergă cu Chiose fură siliți să rămîie în înghesuiala din ușă... Deși ploua, ferestrele erau deschise. Chiar din prag se auzea bine ce spunea vorbitorul... Cînd peste o jumătate de oră un detașament din Gvardia Națională dădu onorul, Hergă înțelese că au intrat, pe o altă intrare, se vede, Ion Brătianu și Rosetti.

În rîndurile din mijloc era un grup de ofițeri, între care și Papassoglu, care se prăpădea de rîs văzînd Gvardia Națională dînd onorul. Erau zece oameni îmbrăcați cu ce se găsise pe-acasă, care stau nealiniați, ținînd puștile ca niște ciomege... Singurul lucru marțial în acest „onor" era vocea pătrunzătoare, metalică și cu simț al comandei a iubitului de toată lumea, actorul C. Aristia, comandant adjunct al Gvardiei din întreaga capitală.

Vorbea acum Ion Brătianu. Vocea lui, colorată, ușoară, ascuțită cînd vrea să apese tîlcul, plăcea foarte mult. Și lui Hergă îi plăcea... Îi plăcea că deși îi ardeau obrajii, mai înțelegea tot ce spunea vorbitorul și se simțea și în stare să-i răspundă... Dar tot amîna. Numai cînd Brătianu ajunse mai spre miez, se stăpîni tot mai greu.

— De aceea am îndemnat pe înaltpreasfinția-sa mitropolitul să iasă cu preoții săi în fruntea poporului... să ție în mînă Sfînta Cruce și prapurele bisericii și să întîmpine pe Fuad... Așa a făcut acum o mie cinci sute de ani Papa Leon al IV-lea... Pornise spre Roma sfîntă, după ce pustiise și pîrjolise întreaga Europă... teribilul Atila, cu hunii săi. Trecuseră tot prin foc și sabie și pe unde trecuseră ei nu mai creștea nici iarba... Nu vorbeau nici o limbă și nimeni nu se putea înțelege cu ei. Dar cînd papa, ieșindu-i înainte, i-a arătat Sfînta Cruce, Atila a înțeles și a împietrit locului. Apoi a făcut fără să spuie o vorbă... cale întoarsă și astfel Roma a fost salvată de distrugere! Să meargă mitropolitul cu crucea în frunte și Fuad va pricepe. Se va opri. Turcii nu vor intra în București și constituția va fi salvată...

Aci Hergă nu se mai putu stăpîni și strigă :

— Zi-i, Chiose !...

Chiose umflă cimpoiul, care începu să dea niște sunete ușoare, la fel cu vocea lui Brătianu...

Toți se uitară spre ușă, spre Chiose... Atunci cu obrajii aprinși Hergă strigă :

— Vreau să spun și eu o vorbă...

Începu să-și facă loc strivind mulțimea în calea lui. De altfel toți se dădeau la o parte fiindcă Hergă scosese cuțitul cel mare și-l ținea cu mîna deasupra capului. Cînd ajunse la treptele tribunei, picioarele i se cam înmuiară, dar nu de frică... Cînd trecu pe lîngă Rosetti, acesta îi spuse :

— Ești cam chirchilit, prietene...

La care Hergă răspunse cuminte :

— Nu sînt chirchilit... sînt numai făcut...

Ajuns la tribună, puse cuțitul alături și începu cu vocea lui de buhai :

— Ce vă încurcați, boierilor, cu preoți, cruci și evanghelii ; eu îi cunosc bine pă turci din mica mea copilărie... Ei nu să dau îndărăt dăcît cînd văd asta... și ridică hotărît cuțitul... Sîntem dăștui bărbați în București și am fi fost și mai mulți dacă n-ați fi lăsat aci numai o mică parte din oștire, trimițînd-o pă cealaltă peste Olt, fără să ne întrebați și pă noi ; cu toate astea, vom lupta și vom muri cu toții, ca să treacă apoi vrăjmașii noștri, cu armăsarii lor, peste trupurile noastre...

Sala izbucni în aclamații însuflețite... Rosetti și Brătianu se uitară unul la altul și începură apoi să aplaude și ei. Om din popor, iubind pe Bălcescu, Hergă nu putea să știe că pe el îl criticase vorbind de oștirea trimisă peste Olt... Oamenii din popor, care se aflau în sală, nu puteau ști că Brătianu și Rosetti vor altceva decît a spus, așa de inimos, măcelarul cu cuțitul... Îl aplaudară să dărîme, cînd

coborî şi se îndreptă spre uşă. Chiose, uimit de cele întîmplate, sufla disperat în cimpoi... A fost petrecut cu urale pînă la poarta Mitropoliei.

*

S-a trezit cu adevărat numai cînd, văzînd că Licsandra a adormit, n-a mai sculat-o din somn şi a urcat singur, prin ploaie, Dealu Filaretului, cu Chiose ud ciuciulete după el...

*

In oraş n-a fost linişte şi puţină lume a dormit în noaptea aceasta. Vestea că turcii sînt în Dealu Filaretului a speriat pe mulţi, şi zvonurile au început să înfrigureze populaţia capitalei...

Reacţionarii erau convinşi că înainte de miezul nopţii trupele turceşti vor pătrunde în oraş, tocmai fiindcă atunci cînd doarme lumea ar fi mai uşor de ocupat un oraş... Dar erau şi dintre cei care fuseseră în sus de Dealu Filaretului şi chiar dintre cei care petrecuseră pe Hergă cu urale, cu sunet de cimpoi pînă la poarta Mitropoliei, care se gîndeau că turcii nu trebuie lăsaţi să intre în Bucureşti. Cînd pe la ceasurile zece seara se răspîndi fulgerător zvonul că armata lui Fuad a pătruns în oraş, cîteva sute de oameni alergară înarmaţi cu ce aveau la îndemînă să apere Palatul Administrativ. Era copilăresc şi de prisos milităreşte, dar a doua zi, Locotenenţa fu foarte înduioşată de acest fapt, care oricum arăta temperatura clipei.

O NENOROCIRE SPRE TOAMNĂ

Cînd Toma ajunse acasă, joi pe la prînz, după ce lăsase vorbă prin sate la oamenii de încredere că va trece a doua zi prin Zăvoiu Dihorului şi Vadu Rău, găsi satele amîndouă într-o fierbere greu de povestit...

In ajun se întîmplase o mare nenorocire, care tulburase lumea, mai ales prin chipul ei cu totul neaşteptat, în care oamenii vedeau o mare cruzime a soartei.

Încă din săptămîna cealaltă, ai lui Mînjoc şi ai lui Peştefript începuseră pregătirile de nuntă... Pînă la urmă, flăcăul tomnatic înfrînsese cerbicia fetei şi se hotărîseră ca duminică după Sînta Maria Mică să se cunune. Nu era să fie o nuntă cum fuseseră unele mai demult, dar socrii erau printre oamenii de frunte ai satului, chiar dacă nu aveau avere, iar fata, deşi zurbagioaică, fusese cuminte, că o ştiau toţi, iar flăcăul, din partea lui, avea după ce bea apă... Ţineau să facă lucrurile după cuviinţă.

Bordeiul cel nou era aproape gata, la Vadu Rău, chiar pe deal, deasupra hanului, unde în ultimii ani se săpaseră bordeiele pentru tinerii căsătoriţi... Era îngropat numai pe jumătate, văruit şi cu o ferăstruică.

Bătrînul Vasile Mînjoc, care acum avea aproape şaptezeci şi trei de ani, dar era încă în stare să muncească, fusese greu lovit de soartă... In afară de Maria, fata care se spînzurase tocmai din pricina cuscrului lui de azi, îşi pierduse în cursul anilor toţi copiii, vreo şapte, cum şi nevasta, pe Neaga, care se stinsese bolnavă acum vreo şase ani.

Vasile Peştefript, o mîndreţe de bărbat în vremea lui, care încurcase destul viaţa satului, se potolise de cînd se certase ultima dată cu Sultana, mai ales după ce îşi măritase fata cea mai mare, pe Sia, de era de doi ani de zile bunic, la patruzeci şi opt de ani... Mai avea încă opt copii, căci erau de toţi zece şi, lucru rar la ţară, trăiau toţi, dar cel mai mult parcă o iubea pe Stanca, fiindcă era leită Safta tinereţelor lui, singură rămasă a lui acum cînd celelalte trecuseră una după alta în rîndul bătrînelor, ba unele, cele ştirbe, păreau curat babe, căci li se scofîlciseră din pricina asta şi obrajii.

Luni, care va să zică 6 septembrie, era o zi cu cerul fumuriu, căzut peste sat, cînd burniţa şi cînd ieşea printre

nori un soare lucios. Zanetti, arendaşul, trimise în sat isprăvniceii boiereşti, cu poruncă să scoată oamenii la tăiat stuful de pe baltă, căci avea de învelit la conac un hambar nou şi vrea de asemenea să căptuşească şi acoperişurile coşarelor, care se stricaseră cu anii. Dar oamenii n-au ieşit nici unul... Parcă se vorbiseră, spuneau logofeţii, şi aşa era chiar... Adunaţi pe marginea podeţului care trecea peste Gîrloagă, stînd unii rezemaţi de parmalîcul podului, alţii pe cîte un muşuroi, pe ce găseau, întorseseră afacerea asta şi pe faţă şi pe dos şi se tot sfătuiau.

Porunca arendaşului îl scosese din ţiţîni pînă şi pe Drăgan al lui Ignat, încărunţit de tot, om voinic, dar moale şi potolit la vorbă... Unii spuneau că îl aţiţă, cînd e vorba să spună şi el ce crede, mai mult Riţa, nevastă-sa... dar nu era adevărat. Ca mai tot satul, în afară de feciorii lui Duţă Căciulămare, care se ţineau bine şi după moartea tatălui lor, căci unul dintre ei era logofătul satului şi altul pîrcălab pentru strîngerea dărilor, Drăgan ajunsese şi el în sapă de lemn. La scurgerea anilor grei o bună parte dintre sătenii cu oarecare stare, care avuseseră vite, din pricină că proprietarul nu mai da locuri de păşune bune, căci le făcuse ogoare, iar pentru cît da, lua de două ori cît era hotărît după nartul stăpînirii, le pierduseră, şi acum trecuseră şi ei în rîndul pălmaşilor.

O molimă, care a ţinut de la Bobotează pînă după Paşte, se vede din pricina nutreţului sau cine ştie ce-o fi fost, înjumătăţise şi bruma de vite care mai rămăseseră în sat... Căsuţele se năruiseră în parte, căci oamenii bătuţi de nevoi, istoviţi, asupriţi, nu mai avuseseră nici cu ce, nici inima să le facă din nou. Aşa, Drăgan, cu cei zece copii ai lui, lupta din greu numai cu o pereche de boi, să-şi vadă cele două fete mai mari măritate şi cei patru băieţi mai ridicaţi. La fel se cam întîmplase şi cu Petre al lui Dobre, însurat din dragoste cu o fată săracă, a lui Niţă a lui Predoi. Aşa că atunci cînd vorbea, cu glasul lui gros şi domol, vorbea din rărunchi totuşi.

— Măi, oameni buni, măi nu mai e dă trăit... Nu ştiu ce veţi fi gîndit voi, dar, iote, mie mi-a ajuns cuţitul la os... Aşa nu să mai poate... Nu pot fi silit pentru ăle şase nenorocite dă pogoane, pă care le capăt în toamnă dă la arendaşul ăsta, să muncesc dă două ori mai multe pogoane boiereşti drept chirie, căci claca nu-i alta dăcît chirie... Numai că e mai nerușinată dăcît oricare chirie, căci vrea să scoată într-un singur an preţul pămîntului ca şi cînd ţi l-ar vinde dă veci... Iote, io socot că dacă treaba ar fi cinstită, pentru cît plătim chirie, clacă, deh... într-un singur an, după nart or peste nart, ar trebui să ne vînză pămîntul dă veci.

— Păi, măre Drăgane, fu de părere Peştefript, tot atît de încărunţit ca şi el, cine-l poate sili pă propietar să vînză, mă, cînd pravila îi dă în mînă claca, un chilipir, să nu-ţi vie să crezi... N-ai auzit ce spunea Toma dă la comisia aia dă luna trecută ? Ar fi nebun, mă, să vînză dă veci, cînd în fiecare an îşi scoate costu pămîntului doar din clacă... Ar fi nebun, zău, dacă ar da din mînă asemenea vacă dă muls... Mă, io stau şi mă întreb, unde o mai fi pă lume asta ? Să aibă unu tot pămîntul unui sat întreg în buzunarul anteriului lui ?

— Nu ştiu dacă o mai fi, poate să mai fie, dar io întreb aşa... dă ce să intre tot în chiria ălor nenorocite dă şase pogoane şi tăiatu stufului dă pă baltă ? întrebă din nou Drăgan. Poate să fie pentru aerul pă care-l răsuflăm pă moşia lui ?

— Mă rog, asta e... el cere... încheie fonf moş Gurie. Vorba e, noi mergem ori nu mergem ?

— Cum o să mergem, măi Şoricaie ?... Cum o să mergem, întrebă cu sprîncenele stufoase căzute pe ochi bătrînul Vasile Mînjoc... Că am mai avut noi asemenea certuri cu Zanetti ăsta... Noi sîntem îndatoraţi după pravilă să facem numai meremetisiri la conac, nu să clădim din nou... A făcut un hambar nou... treaba lui, să plătească să şi-l acopere, să-şi aducă oameni dă la deal... dă ce să

i-l acoperim noi tot în socoteala clăcii ?... Adică, pă dă-geaba ? Nu-i aşa, oameni buni ? Spui bine, ori nu ?

— Dară... dară... încuviinţară oamenii.

— Că, iote, muncim ca robii, strigă ăl mai mic al lui Predoi, Niculae, bondoc şi roşcat ca şi tată-său, şi tot flămînzi şi goi sîntem... Iote, a-nceput ploile dă toamnă şi noi tot cu picioarele goale umblăm prin noroi, şi mulţi dîn noi, iote, sîntem numai în cămăşi şi izmene, că nu să îndură omul să puie sumanul, să-l plouă, că Dumnezeu ştie dă poate ieşi ori nu cu el şi dîn iarna asta... Iar boierii adună şi huzuresc dîn clacă, dă pă spinarea noastră. Mă, e drept ca un singur om să aibă zece mii dă pogoane, şi o mie la un loc să n-aibă nimic ? Şi între Olt şi Bucureşti sînt o sută dă boieri ca al nostru, unul lîngă altul !

— Mă, astea le ştim noi, toţi, spuse iar moş Gurie... vorba e, răspundeţi : ieşim la stuf, ori ba ?

— Ba, răspunseră mai toţi odată... Nu mergem...

Şi luni n-a ieşit nimeni.

Marţi, burniţa, şi drumul mare se înmuiase în noroi lipicios ; logofeţii boiereşti au umblat din casă-n casă, încercînd să scoată lumea cu ameninţări şi înjurături...

Au ieşit cei mai slabi de înger... Deşi burniţa mereu, pe la prînz văzduhul era albicios şi au tot aşteptat pe malul eleşteului să fie aduşi şi alţii... Pînă atunci au fost puşi să facă o plută pe care să fie cărat stuful, de la ostrov pînă la mal, dincoace...

Eleşteul ăsta era făcut din revărsările de cîndva ale Argeşului şi se primenea cu apă tot din el pe un braţ lung de vreo trei mii de paşi, dar molatic şi îngust să-l sări, vara, dintr-o dată... Lacul se făcuse, cînd s-o fi făcut, într-o vîlcelușă a Gîrloagei, care se înfundase şi se umpluse, şi unde se mai adunau şi vreo două pîrîiaşe, ca Gîrloaga însăşi, de pildă, care veneau din malul luncii... Înspre mijlocul apei, dar mai aproape de malul dinspre Argeş, era şi un ostrov care avea doar vreo două pogoane de pămînt sănătos, iar restul, mocirlos, se pierdea în stu-

fişuri dese, pline numai de raţe sălbatice şi vidre... În jurul ostrovului erau unele locuri deschise, unde apa trecea poate de trei ori un stat de om şi aci creşteau, ca o velinţă pe apă, nenumărate plute, cu foile lor late ca tipsiile, şi pe ele flori albe, mari, cu miez galben ; restul eleşteului, întins pe vreo două mii de paşi în lung şi lat ca la o mie... nu trecea decît rar peste umerii omului. Mai bine de jumătate era însă acoperit cu stuf... mai ales în josul ostrovului.

De acolo trebuia adus pe o plută mare de lemn şi pe vreo două-trei luntre, cîte se găseau.

Marţi după-amiază, Zanetti şi-a zis că aşa nu mai merge... s-a dus cu teleguţa boierească cu doi cai la Găeşti... A stat de vorbă cu zapciul, arătîndu-i că oamenii, de cînd cu revoluţia, şi-au luat-o în cap.

— Ce revoluţie, domnule ? Ce revoluţie ? a strigat zapciul, trecîndu-şi mîna prin bărbiţa neagră, de parcă ar fi vrut s-o smulgă... Altfel era mic, negru şi gras. El îl sfătuise pe ceaşul de dorobanţi s-o lase mai moale cînd cu încăierarea cu Safta... că atunci bătea vîntul altfel decît în trecut... I se părea însă acum că iar se schimbase vîntul... Îţi spui eu, s-a isprăvit cu revoluţia... Bine că s-a sfîrşit acum şi cu Comisia aia pentru propietate, că înnebuniseră cu toţii... Acum nu mai e Guvern provizoriu, este Locotenenţă domnească... Nici nu vrea turcul să audă de Guvern provizoriu şi alte prostii... Aşa... să-şi bage minţile în cap că de mîine mă pui cu miliţia pe ei. Şi urla mereu : Aşa să ştii dumneata... Mă pui cu miliţia pe ei...

Zanetti îl privea nedumerit şi nu pricepea nimic... Venise să se plîngă împotriva ţăranilor şi să-i ceară să se ia măsuri împotriva lor şi iată că zapciul ăsta aiurit ţipa la el de parcă el ar fi îndemnat oamenii la nesupunere... Pe urmă s-a lămurit... Omul ţipa aşa ca prostul... numai ca să arate că e tare... A trimis după ceauş şi i-a vorbit tot strigat :

— Iei mîine zece dorobanți și te duci cu ei la Zăvoiu Dihorului... Dumneata, auzi ? Așa cum te văz și mă vezi. ...Pe care nu se supune nici cînd e croit cu gîrbaciul mi-l aduci la Găești, în fiare...

Oamenii s-au supus, că nu s-a putut altfel. Mulți din ei aveau obrazul proaspăt crestat de sfîrcul gîrbaciului, ori cămașa ruptă pe spinare... Au intrat pînă în prînz mai toți în baltă sau pe mal la încărcat în care... Stuful e lucrul dracului... Ca să ajungi la el, trebuie să intri cu picioarele în mlaștină pînă la genunchi, uneori și mai mult, calci și nu știi pe ce calci... Din cînd în cînd vezi depărtîndu-se cîte o nuielușă, care nu e decît un șarpe de apă... De mușcat nu mușcă, dar ți-e silă de el... Mai rău e că trestia îți taie picioarele și mîinile, de ți le umple de sînge... La fel de greu e și pentru fetele care umplu carele... și pentru cei ce așteaptă ca să puie stuful pe acoperiș.

O parte din flăcăi fură siliți să treacă spre ostrov — în jurul căruia era stuf mai mult. Pe o luntre cu încărcătura toată legată în jur cu curpen și pe care o împingeau cu o prăjină lungă de vreo șapte coți, erau Răducan și cu un băiețandru de vreo paisprezece ani, feciorul mai mic al lui Peștefript. Se ținea ca un mînz, încă din vară, de viitorul lui cumnat. Nu se știe din ce pricină, căci nu era nimeni chiar lîngă ei, cînd treceau pe lîngă ochiul de apă verzuie cu tipsiile verzi, pe care fuseseră, și mai erau pe ici-colo plute albe ca bujorii, cu miez galben, luntrea s-a răsturnat... Cine o fi căzut întîi e greu de știut... Nu e de mirare că deși erau amîndoi buni înotători, n-a mai putut ieși nici unul deasupra apei. Se știe că dintre nuferii aștia e greu să mai ieși deasupra, căci cozile lor lungi ca niște țevi verzi ți se înfășoară pe picioare și peste mîini ca niște șerpi. Cînd mai e vorba și de pădurici întregi înțesate, de brădiș, crescute subt apă, înțelegi că ar fi fost o minune ca vreunul dintre cei doi să scape din strînsoarea lor. Acolo poți înota cu grijă pe deasupra,

dar dacă ai căzut întîi ca un pietroi la fund, e greu să mai ieși iar la fața apei.

În toate părțile oamenii au lăsat lucrul și s-au adunat unde s-a putut, pe mal. Dorobanții au încercat să-i silească din nou la muncă, dar pînă la urmă ceaușul n-a mai îndrăznit și au plecat cu toții la Găești.

I-au scos pe cei doi cu cîngile, pînă la prînz, că n-a fost greu să-i găsească... Bietul Vasile Peștefript a rămas mut cu capul în piept, nici nu mai auzea, nici nu mai vedea nimic... Safta și Stanca parcă și-au rupt baierile inimii plîngînd. După ce i-au dus cu carele la Vadu Rău, i-au pus întîi pe paturi, în bordeiul cel nou, pe care-l pregătiseră pentru nuntă. Unul pe cel din dreapta, altul pe cel din stînga... Pînă dimineața li s-au făcut coșciuge și au vrut să-i îngroape chiar în aceeași zi, joi... Venise lume, să-i vadă, și de prin satele vecine... Popa Gheorghe n-a vrut...

— Mai țineți-i așa, măi oameni buni... Dă ce atîta grabă ? Să vie lumea și să prin satele vecine... să vază toți mîrșăvia clăcii... Să vază cum pot fi uciși oamenii, din lăcomia boierească.

Cam la vremea asta a sosit călare, cu trei oameni străini, Toma, după ce trecuse prin șapte-opt sate, stînd de vorbă cu oameni cunoscuți lui și vestindu-i că pe a doua zi să fie gata, cînd or trece zăvoienii și vădulenii spre București.

La început, cînd a văzut de departe atîta lume adunată lîngă bordeiul lui, privea nedumerit. Pe urmă s-a lămurit și s-a cutremurat și el... Dar și-a zis că totuși satul trebuie să pornească de cum s-o lumina de ziuă, ca să se agațe de alaiul lor și lumea din satele pe care le vor străbate, socotind în totul ca înainte de utrenie să ajungă toți cîți or fi la București...

A vorbit, arătîndu-i de ce trebuie să meargă satul la București, cu Vasile Peștefript întîi, care a ascultat îndelung, erau și Drăgan și Stanciu de față, o bucată de

vreme nespunînd nici da, nici nu... Părea că, abătut, se gîndeşte la altceva... Pe urmă a spus numai atît :

— Să fie aşa...

Vasile al lui Mînjoc a fost şi el de aceeaşi părere ; iar cînd s-a cerut şi încuviinţarea popii Gheorghe să fie azi înmormîntaţi cei doi, acesta nu numai că acum a găsit nimerit să facă aşa, dar a spus că dacă merg şi vreo două care, pentru oamenii mai bătrîni, merge şi el la Bucureşti.

•

Aşadar, i-au înmormîntat joi spre seară... Duminică ar fi fost să fie nunta...

A fost omor de oameni, cînd i-au adus pe năsălii de la Vadu Rău la biserica din Zăvoiu Dihorului. A stat multă lume şi din satele de primprejur afară, pe deal, prin poiana răscrucii, [şi] prin pomi unii copii.

Se luminase, şi ploaia uşoară stătuse cîtva timp. Oamenii se închinau tăcuţi, copleşiţi de o asemenea nenorocire.

Riţa, încărunţită, plîngea şi ea ca toate femeile din sat, dar după un timp, ştergîndu-şi şiroaiele de lacrimi de pe obraz, îşi aminti dintr-o dată, şi spuse cu o înspăimîntată mirare :

— Cine ar fi crezut, soro, cînd a venit Sultana astăvară la arie, dă părea mai mult dusă dintre cei vii, că bietu Răducan, el care se zbenguia cu fetele, un munte dă om, va muri înaintea ei ?

Toată lumea în jurul Riţei clatină din cap şi se închină cu spaimă.

— Nepătrunse sînt căile Domnului... murmură Maria lui Ion, cu părul alb, uscată la faţă, şi-şi făcu cruce îngrozită.

După înmormîntare, cei mai tineri din sat au pornit spre conac, să-l prindă pe arendaş... dar şi el şi isprăvniceii lui erau fugiţi de ieri din sat, de cum aflaseră că au plecat dorobanţii.

Au vrut să dea foc conacului şi hambarelor.

— Mă, nu să poate, a strigat Ion, unul dintre puţinii vîrstnici care se luaseră după flăcăi. Nu să poate, mă, acolo e pîinea muncită cu sudoarea noastră... şi e păcat, mă...

Au dărîmat gardul şi porţile, au spart uşile, la care au ajuns, dar pînă la urmă s-au îndreptat iar spre poiana răscrucii.

Toma i-a vestit că satul merge la Bucureşti şi tot natul să-şi ia cu el care ce are, topor sau sapă, iar în traistă, mămăligă şi ceapă pe trei zile. Oamenii n-au zis nici da, nici nu, şi cei mai mulţi au plecat să se pregătească. Unii au rămas în poiana răscrucii pînă tîrziu.

Cînd a aflat de moartea lui Răducan, Sultana, care după un an de boală nu mai era decît jumătate din ea însăşi din zilele ei bune... a început să plîngă, uşor, abătută.

— Îl învăţasem pe flăcăul ăsta iubitul şi nici măcar ăsta nu mai rămîne viu după moartea mea.

De cînd ştia că nu mai are mult de trăit, se împăcase cu toată lumea...

Adusese, cu vreo săptămînă înainte, o babă mică, uscăţivă şi fără dinţi, dinspre Tîrgovişte, vestită prin partea aceea... Aceasta s-a uitat cu luare-aminte, îndelung, la gîlca de pe ţîţă, la uimele de la subsuoară... pe urmă s-a închinat cutremurată.

— Asta-i o boală de-i zic rac... Asta-i moartea, maică... şi s-a închinat iar. Îngrijeşte-te, iubito, de orînduielile înmormîntării... C-aşa a lăsat Dumnezeu...

Ea nu avusese nici o nădejde că va mai afla vreun leac ; dar supusele babei au împlîntat un cuţit în ea... S-a făcut ca o lumină tare în gîndurile de pînă acum.

S-a aflat în sat că e pe moarte, şi femeile o iertaseră, afară de Safta cea neagră. Veneau s-o vadă toate nevestele, şi cele mai tinere, şi cele mai vîrstnice... Începuse

să dăruiască unele lucruri ori chema și ea lume la ea... Ar fi vrut să le dea încă din viață... Pînă la urmă se hotărî să dea salbele și scoarțele Saftei lui Miai, dar aceasta nici nu vru să vie... Chemă atunci pe Maria lui Ion. Îi dete cheia să scoată tot din căsuța pe care o clădise și care urma să rămîie moșiei, căci din neamul ei, urmaș drept nu mai era nimeni... Îi ceruse să puie mîna pe cruce și să-i făgăduiască subt icoană că va da o parte din ceea ce îi dădea acum și copiilor Saftei, care erau nepoții lui Miai, cînd ea va fi murit și femeia neagră se va mai îmbuna. Îi dete și salbele. Lăsă și bisericii unele lucruri... Popa Gheorghe venea în fiecare zi s-o vadă și s-o îmbărbăteze.

Nodul din țiță i se făcuse cu adevărat o gîlcă, i se lipise de piele, care se încrețise deasupra... Avea și la subsuoara stîngă o uimă, la gît alte vreo două... Cînd era trează, durerile nu o slăbeau... Începuse de la o vreme să tușească și să se înăbușe dacă sta culcată, încît toată noaptea trebuia să stea în capul oaselor, așa cum putea... O ajuta o fiertură de buruieni pe care i-o dăduse baba de lîngă Tîrgoviște. Avea în ea această fiertură și boabe de mac... Atunci cădea ca un butuc.

*

— Acum trebuie să apărăm revoluția asta dă turci, le spusese Toma, așa cum învățase de la Bălcescu, și mîine o vom apăra dă boieri! și ei înțeleseseră.

În zori s-au adunat ca la șapte-opt sute de oameni, flăcăi și bărbați în puterea vîrstei, dar erau printre ei și copilandri.... Într-un car erau popa Gheorghe, moș Gurie, moș Firică și mai erau și alte cinci care, ca să mai hodinească, mergînd, cei ce vor obosi cumva... Luaseră topoare, sape, unii furci și coase. Petre al lui Dobre și Drăgan Ignat aveau și sînețe cu cremene. Ion avea la brîu pistolul rămas de la Miai. Cînd se depărtaseră binișor de sat, băgară de seamă că Irina, care se ținea pe lîngă

unchi-său, Vasile Peștefript, ca să-i poarte puțin de grijă, că nu-și venise încă în fire, și încă vreo cîteva fete se depărtaseră prea mult de sat ca să se mai poată întoarce acasă... Le urcară în care și porniră de-a binelea spre București și ele.

Ploua mereu, cădeau într-una frunze veștede, zarea era apropiată, dar încă alburie... Carele ocoleau drumul cel mare, noroios, iar oamenii mergeau cam răsfirați, cam revărsați peste cîmp... Cînd au ajuns la Giulești, lîngă București, erau aproape patru mii de inși... Încă de la Bolintin, Toma pornise călare înainte ca să dea de veste celor din Dealu Filaretului și lăsase pe Ion cu oamenii.

VINERI

A fost o noapte grea... A plouat tot timpul... Cînd mai repede, cînd mai molcom... Focurile se tot stingeau și se aprindeau... Paiele de la șiră se tot împrospătau, dar toți înțelegeau că e nevoie de oarecare măsură... Cei mai răzbiți de frig fură duși subt umbrar, la cîrciumă și chiar înăuntru, după ce se sparseră obloanele... Alții, care știau seama locului, se duseseră să se adăpostească în crama și magaziile din via baronului... Și rogojinile erau bune... Dar mai bune țînute deasupra capului, cum se putea... Lîngă dărîmătură se făcu un soi de adăpost între pereții năruiți...

Oricum, toată lumea fu bucuroasă cînd văzu că începe să se lumineze de ziuă... Mai ales că o dată cu zorile se opri și ploaia... Cînd se lumină bine de tot, priveliștea era parcă nemaivăzută... Pe toată întinderea cîmpiei, lumea se mișca, împărțită în grupuri, ca să se învioreze... Oamenii, care nici știuseră de cine au dormit sprijiniți, făceau acum glume să se învioreze, să le vie inima la loc. Teticu și cu ai lui hotărîseră să dea cîte o cană de vin fiert pe lîngă ce-ar aduce carele de jos, mai fiecăruia... Totuși,

nici gluma nu lipsea... Așa, o ceată de tîrgoveți anunțară că au prins un spion turc și că vor să-l spînzure... Lumea, neștiind că e o glumă, se adunase și întreba, mai mult speriată, despre ce e vorba...

— Dacă ești turc, ce-ai căutat tu aici între noi ? întrebă un oltean mustăcios pe un bragagiu înalt, cu fața osoasă și ciupită de vărsat.

— Așa... așa... întăreau mulți.

— Bre, nu fiți nebuni, bre... eu vînzător de braga, bre, eu nu turc... eu bulgar, bre...

— Atunci, dă ce umbli cu fes dacă nu ești turc... ?

— Așa umblam noi, vînzătorii de braga, bre... Lumea zice la noi : da, turcule, o braga... dar noi nu sîntem turci, noi bulgari sîntem... Dacă lumea vrea braga cu fes, ce sîntem noi vinovați, bre... ?

Omul avea dreptate. Lumea cumpăra plăcintă de la greci, zarzavat de la sîrbi, brînză de la ungureni, rahat și bragă de la turci. Așa era învățată...

— E spion, ce mai încolo și încolo... La spînzurătoare...

Omul fu cuprins de disperare...

— Eu creștin, bre... uitați la mine, și bragagiul își făcea cruci de zor.

— Dezbrăcați-l să vedem dacă e truc...

Atunci se auzi un glas din mulțime :

— Lăsați-mă la el, bre ! El nu estem turc... Eu estem turc... Eu estem turc cu costituția... bre... jur pe Allah...

Atunci văzură că avea în cap un fel de turban...

— Eu nu vrem să vie turcii lui sultan, bre... Acolo nu estem libertate.

Se auziră chiote, „Trăiască libertatea", și turcul adevărat, ca și cel mincinos, bragagiul, fură ridicați pe sus ca să se mai înveselească oamenii...

*

Se potoliseră din nou toți... Oamenii se lungiseră iar să doarmă... Pe drumul Beilicului, care era oricum mai

ușor, urcă luptînd cu noroiul căruța plecată spre Vadu Rău... Lumea începu să strige :

— A venit panduru, a venit panduru ! ieșind prietenos înaintea căruței.

Nu era numai pandurul în căruță, era și o cunoștință veche, iubită de popor, popa Ambrozie, renumitul „popa Tun", de la Episcopia Buzăului. Îl salutară cu strigăte însuflețite, și popa Ambrozie răspundea vesel, cu barba rară, în vînt. Cînd Teticu află că peste șase mii de oameni de țară așteptau pe cîmpia Giuleștilor, clătină din cap, ca un om ușurat de o amenințare...

— Neică Tomo, ai făcut treabă bună. O să putem răsufla mai liniștiți... Ai făcut bine că i-ai oprit acolo... Aci nu mai e loc pentru ei și nici nu e nevoie... Trebuie să-i aduci pe Podul Calicilor în sus, ca să nu ne-o ia turcii cumva pe dreapta... Da' știi ce... Să treci cu ei pe la prînz prin oraș. Am să-ți dau cu dumneata niște elevi, cu steaguri și cu tobe, ca să cînte în fruntea lor cîntecul ăla nou, pe care-l cîntă toată ziua... Așa mai agăți din oraș două-trei mii de oameni... Hai, du-te repede... tot cu căruța, că acum ne-apucă prînzul... Ai ce le da de mîncare ?...

— Au în traistă mămăligă rece și ceapă pă două zile...

Teticu rămase îndelung îngîndurat... pe urmă aruncă de pămînt un pepene rămas crud pe cîmp, de-l făcu zob.

— Și trec, cu mămăligă și cu ceapă în taistă... să apere palatele celor care-i privesc de la fereastră... Neică Tomo, nu-i bună orînduiala în țara asta... Nu-i bună de loc... Hai, du-te și vino să știm și noi ce-ați făcut... Ia-ți un cal, să vii printre vii călare, că nu-i timp de pierdut...

— Să știi că o să iau și pă Damian și pă Simion cu mine acolo... Că a venit și frate-meu Ion ; îl lăsai cu camenii la Giulești.

*

Către prînz, o dată cu carele care aduceau mîncare din oraș, apăru și stolul de vînzători de tot soiul cu gus-

tări și băuturi... Elevii îi așteptau pe unii jos în vale și urcau cu ei dealul, aducîndu-i pînă sus, subt pază...

— Nu e dă vînzare, e pentru elevi... e pentru elevi...

Toată lumea-i iubea și era bucuroasă că le păstrează lor aceste mici bunătăți.

Printre plăcintarii greci de meserie, printre covrigari, era și o femeie bătrînă, suptă la față, parcă avea găuri în obraz, zbîrcită și încovoiată de mijloc. Avea o rochie cu încrețituri, o bluză albastră și o broboadă neagră în cap. Cît se putuse pricepe ea, nevoiașă, făcuse niște brînzoaice care prea grozave nu păreau.

— Bune sînt brînzoaicele astea, maică ? întrebă dascălul ardelean, căutînd printre ele.

Ea clătină din cap și, cu mîna la bărbie, lămuri cuminte :

— Bune, maică, dacă-ți plac...

Toți cei de față zîmbiră.

Dar în clipa aceea toată lumea de pe cîmp îngheță. În zarea apropiată de toamnă noroasă se iviră, între verdele galben al lanurilor și golul mirîștei, pe drum, ieșind din vîlcea, o ceată de călărești turci, care venea în trap mărunt. La dărîmătură sînt acum poate o mie de oameni, căci numărul lor de două zile tot sporise și se întinseseră spre Giurgiu. În timp ce se apropiau călărești, Teticu strigă la cei din jurul lui :

— În drum... tăiați drumul... Cei cu puști stați înapoi...

Licșandru Hergă vîrî cuțitul în teaca lui de piele și sări în mijlocul drumului... Mustea ascunse barosul subt zăbun... Olteanul cu cobilița și coșurile la subsuoară fu împins de ceilalți în față... Acum se văd bine călărești turci, care vin în trap mărunt, săltînd în șei. Să fie ca la cincizeci de inși. În fruntea lor e un ofițer tînăr, subțire, cu mustăți scurte, cu ochi întunecați, pe un cal roib alezan. Se uită nervos, neliniștit, spre mulțimea cu steagurile tricolore înălțate. Cînd a ajuns ca la o sută cincizeci de metri, dă o comandă scurtă, și călărești dau pinteni cailor,

care după vreo cîțiva pași pornesc în galop... Mulți dintre cei din față în clipa asta au închis ochii și au vrut să dea înapoi, dar simțind că ăi mai mulți rămîn, au rămas și ei locului, privind cu mirare pe Teticu, Hergă, Mustea, Codin, popa Tun și brutarul cel plin de făină, care luaseră steagurile tricolore, aflate acolo, în mînă și așteptau, neclintiți, în drum. Cînd călărești fură la cîțiva pași, ei au început să fîlfîie steagurile și să strige : „Înapoi, înapoi !"... Caii, din plin galop, s-au răsucit în loc, s-au ridicat iabraș în două picioare... Cei din urmă s-au lovit de cei din față poticnindu-se... Călărești s-au lovit în lănci... Ofițerul înjura furios pe turcește, prins între alți călărești cu genunchii striviți între șăi, săbii și plasele rotunde cu paie. Un călăreț, răsturnat, atîrna, prins cu piciorul în scară. Fu ridicat în șa, însă alți vreo doi căzură, aceștia trași jos pe nevăzute oarecum de Teticu și Hergă, căci de năuciți ce erau, călărești nu mai vedeau și nu înțelegeau nimic. Toată afacerea asta cu steagurile fusese gîndită și chiar pregătită de Teticu, și ei toți fîlfîiau mai mult ca niște ciomege aceste steaguri.

Atunci se iscă un vuiet de se cutremură văzduhul... Mii de pumni se ridicară amenințător... Se desfășurau înapoi alte steaguri tricolore desfășurate... Clipa hotărîtoare trecuse... Poporul înțelesese că se poate rezista. Nimeni nu mai putea auzi, nici [cei] din față, ce bolborosește ofițerul furios, care-și înjura mereu unitatea. Atunci veniră din urmă alți călărești, care porniseră și ei la galop. Vrînd să ocolească pe cei învălmășiți în față, se poticniră și ei de steagurile tricolore și de mulțimea care urla mînioasă... Se învălmășiră și ei, și nu putură să ajungă la nimic.

Un ofițer matur, cu o bărbuță neagră și cu zorzoane aurii peste vestonul albastru, strigă furios la ofițerul dintîi, amenințîndu-l... Dădu și unele comenzi... Pînă la urmă se putură descurca și se întoarseră. Cam la vreo două sute de pași se așezară din nou în ordine, dar porniră înapoi, spre tabăra lor.

Oamenii din față mai răsuflară puțin. Un grădinar de pe Colentina, în picioarele goale, fusese călcat pe picioare și se frîngea de durere. L-au ridicat pe sus și l-au trimis înapoi. Licsandra se suise sus pe dărîmături și țipa cît o lua gura.

— A vrut să arunce cu cărămizi, nea Licsandre, dar n-am lăsat-o noi... Că a spus Teticu să nu aruncăm cu cărămizi pînă nu spune el.

Ofițerul matur, cu bărbuța neagră, se întoarse cu vreo zece călăreți, dar veni singur în față și întrebă pe turcește dacă vorbește cineva limba otomanilor. Oamenii care or fi știut se codiră, căci nu se știe ce poate ieși din una ca asta. Te ia turcul cu el... Atunci, făcînd un semn, Teticu, de lîngă dărîmătură, îl întrebă pe turcește pe ofițer ce vrea. Oamenii se întoarseră uimiți, căci nu bănuiau că Teticu știe și turcește, dar turcul călare, adresîndu-i-se peste capetele celor din față, îl întrebă „ce vrea lumea asta adunată de-a curmezișul drumului ?" Tîlmaciul, rînjind, se întoarse spre oameni și le puse întrebarea, dar răspunsul fu un vuiet de strigăte :

— Ce caută ei aici ? Sîntem acasă la noi... Vrem libertate... Nu sîntem robii turcilor... și altele. Și iar fîlfîiră steagurile.

Ofițerul turc înțelese că nu e nimic de făcut. Vru să dea cu o biciușcă în capul olteanului, care se apăra cu coșul lui gol, murdar de sîmburi și boabe stîlcite de struguri... Călărețiî în vestoane albastre se întoarseră în trap mic și dispărură în vîlcelușe.

— S-au întors, au fugit... ?

Oamenilor nu le venea să creadă... Apoi fu un strigăt imens de bucurie... Întoarcerea din drum a primei unități turcești stîrni un entuziasm de nedescris.

— S-au întors, au fugit... au fugit cîți au scăpat, se întregi zvonul mai departe...

Se înteți strigătele peste cîmp... Din nou bucureștenii, care stătuseră la 19 iunie în fața tunurilor și a baionetelor

lui Odobescu și Solomon, înțeleseră cît de mare le e puterea. Acum suna bărbătesc, mînios, *Deșteaptă-te, române*.

ORA DOUĂ

Peste vreo două ceasuri, comandantul coloanei de avangardă Kerim-pașa, un omuleț cu toate oasele feței ieșite subt mustața neagră și lungă, veni din urmă călare ca să afle ce s-a întîmplat, cine a închis drumul de s-a oprit marșul... Cînd află, se încruntă... trînti cu pumnul lui uscat în coama calului, se întoarse și dădu poruncă celor întorși să-și reia înaintarea... Apoi desfășură întreg regimentul de cavalerie pe care-l avea pe cîmpie, peste lanuri și miriști... trimițînd escadroane în dreapta și stînga, pentru ca să înconjoare pe cei de pe Șosea.

Dar nici această încercare a lui Kerim-pașa nu fu mai norocoasă. Escadroanele din dreapta care se lărgiseră spre Popeștii-Vasilați dăduseră în porumb, dincolo de mînăstirea Văcărești, peste mii și mii de țărani, care fîlfîiau țoale puse pe ciomege... ba și steaguri... chiuind sălbatic, urlînd să sperie chiar caii învățați cu bombele...

Ofițerul, care comanda, înțelese că e pierdut în lanul acesta de porumb, dacă lasă în spatele lui cete de țărani. Nu lipseau nici femeile, care strigau ca din gură de șarpe, nici copiii neastîmpărați.

Peste o jumătate de oră, escadroanele se întoarseră fără să ajungă la nimic.

Kerim-pașa se hotărî să aștepte și să ceară ordine noi de la Omer-pașa... care veni abia peste un ceas, în trăsură... Era un bărbat încă tînăr, înalt, legat, cu capul mare și nas puternic, dar cu barba scurtă. Era fost sergent bosniac, turcit de vreo douăzeci de ani, care cînd purta bărbuță după chipul sultanului, cînd și-o rădea...

Înfuriat de cele întîmplate, dete ordin ca să se tragă salve de tun în plin... Porunci să se aşeze o baterie în poziţie de tragere... cu zgomot mult... Între timp sosi trăsura cu şase cai albi a lui Fuad-paşa... Cînd auzi de măsurile luate de Omer-paşa, comisarul sultanului nici nu vru să audă... I-a spus răspicat, în nemţeşte: „Nu trebuia să fie o ciocnire violentă cu populaţia, fiindcă Poarta dăduse asigurări Europei întregi că întreaga populaţie e credincioasă sultanului şi că de-abia aşteaptă venirea oştilor turceşti ca s-o elibereze de cetele de derbedei care au pus cu silnicie stăpînire pe ţară... *Das ist undenklich...* [1] Fuad-paşa era un bărbat ca de cincizeci de ani, extrem de elegant în uniforma albastră, cu insigne de aur şi decoraţii... Vorbea graseind puţin, deoarece studiase la Paris, unde şi publicase un volum de poezii în franţuzeşte. Avea gestul molatic, fruntea înaltă, ochii melancolici... Îl bătu uşor, cu mîna prinsă în mănuşa albă, pe umăr pe Omer-paşa, ca să-l liniştească.

— Lasă azi... Mîine trage cîteva salve în aer... şi ordonă o şarjă de cavalerie cu latul săbiei şi se vor împrăştia ca iepurii. O să trimiţi, firește, pe cineva să le spuie că nu mai e glumă şi că săbiile taie...

Dar bucureştenii nici nu se gîndeau să se împrăştie. Zvonul că de dimineaţă cavaleria turcă a fost pusă pe fugă, lăsînd în urma ei morţi şi răniţi, îndîrji şi mai mult mulţimea. Numaidecît se duse vestea în tot oraşul că turcii au încercat să treacă, şarjînd la galop, şi că au fost respinşi... A fost o adevărată bătălie, cu răniţi şi căzuţi...

Cînd miile de săteni din susul ţării, adunaţi la Giuleşti, în frunte cu cei patru din Vadu Rău, trecură înainte de asfinţitul soarelui pe Podul Mogoşoaiei, ei fură salutaţi cu însufleţire chiar de negustorimea de pe Pod, care privea din faţa prăvăliilor mereu închise şi care,

[1] E de neînchipuit... (germ.).

văzîndu-i pe cei din Dealu Văcăreştilor cuminţi, se liniştiră... Alături de Toma, frate-său Ion, cam scurt, îndesat, cu faţa ciupită de vărsat şi nasul puternic, osos, era acum cel mai dîrz...

— Frate, s-a mişcat soarta opincii, acum nu ne mai putem opri...

Şi din clipa aceea, Ion Firu a fost neobosit... Ştia să vorbească oamenilor parcă mai bine decît Toma... Bucureştenii, obicinuiţi mai mult cu portul dinspre şes, cînd văzură mulţimea cea mare cu atîta albitură pe ea şi cu pălării, crezură că au venit oltenii.

Pe Podul Calicilor în sus, femei sărmane şi mici negustori le ieşiră înainte cu de-ale mîncării şi ulcele cu apă, pe care le dau, mergînd alături de oamenii tăcuţi şi hotărîţi... După ce urcară dealul şi trecură de viile Fălcoenilor în jos, începură să se vadă lanuri de porumb. Cei patru se sfătuiră şi hotărîră să meargă mai departe, pînă la o pădurice care se zărea pe stînga drumului. Spre dreapta era o biserică mare, făcută pe o moşie boierească... Găsiră şi aci, după pădurice, un han, cu porţile închise, părăsit de frica turcilor.

Pandurul sfătui oamenii să se tragă în stînga şi în dreapta drumului noroios. Celor mai mulţi le plăcu pădurea, deşi era umedă...

— Avem lemne dă foc, fu de părere şi Damian, care ştia ce bune sînt focurile noaptea pentru oameni.

— Dar ne trebuie şi paie, Damiene, ne trebuie şi paie. Simioane, ia pă cineva cu tine şi cercetaţi prin împrejurimi să vedeţi ce să poate găsi...

Simion nu aşteptă să fie poftit de două ori. Începu să strige pe nume flăcăii cu care vrea să meargă... De altfel, îi cam plăcea să cerceteze, că era curios din fire.

— Damiene, ia un cal din ăştia, pune o ţoală pă el şi aleargă dă-l vesteşte pă Teticu unde sîntem. Spune-i să vie pînă aci... să vorbim. Apoi Toma, care nu dormise toată noaptea, se lungi pe prispa hanului, să aţipească...

— Hai şi tu, Ioane, închide ochii o ţîră... că la noapte cată să fim treji... că nu să ştie ce să întîmplă...

— Dormi tu, pandurule... Io am cam aţipit azi-noapte. Stau aci dă veghe...

— Omule, atunci ia vreo douăzeci dă oameni şi du-te pă drum în jos, unde e stejarul ăla, dacă n-o fi cumva vreun frasin. Suie pă cineva în copac să vază mai departe. Să nu ne trezim nas în nas cu turcul pă nevăzute...

Dar nu apucase Toma să aţipească de-a binelea, nici Damian să se depărteze cine ştie cît, că se auzi larmă pe drumul cel mare. Oamenii aduceau cu ei un prins, care era un văr de-al Grădiştenilor. Cîţiva inşi ţineau caii de căpăstru, alţii erau pe scara caleştii.

— Vii dă la turci, ha?

— De la turci, nu fiţi proşti... Viu de la turci... Aduc o scrisoare de pace de la Fuad...

Boierul acesta grăsun, cu nările tari, nu mintea... Aducea într-adevăr o scrisoare de la Fuad către mitropolit. Vrusese să vie pe lîngă grădina Bellului, dar aflase că nu putuse trece nici cavaleria turcească şi ocolise spre stînga.

Cum află despre ce e vorba, Toma spuse cu dispreţ:

— Daţi-i drumul... E mai bine să spuie turcilor că nu să poate intra nici pe-aci... Îi făcu un semn moale cu mîna... Să te întorci tot pe-aci, boierule, cu răspunsul... că toate barierele sînt întesate dă lume... şi în altă parte nu găseşti muşterii cumsecade cum sîntem noi.

Boierul dădu cu acreală bună ziua şi caleaşca se depărtă spre oraş. Puţin mai departe dispăru, căci drumul cotea printre vii.

*

— Uite, părinte! îi arătă diaconul Elefterie călugărului cu plete ca mătasea porumbului şi cu potcap mic şi tutuniu. Uite, dumnealui este Teticu... ăla care vine călare...

— A, ăla e... să-l ţie Dumnezeu, fiule, că e omul poporului.

Cel care vorbea aşa era căpitanul Papassoglu, care se deghizase în călugăr pentru ca să execute ordinul colonelului Voinescu I. E un om care ştie să povestească orice, cu mult duh, militar şi nu prea, imită orice soi de vorbire, cu orice accent, şi din pricina asta e foarte căutat la petreceri. Îi imita pe Odobescu, ori pe Tell, de făceau şi ei haz de el... Acum îl dusese straşnic pe popa Ambrozie, ca şi pe diaconul prieten care îl însoţea pe acesta... Arătase că este de la un metoc al Mitropoliei, de pe lîngă Tîrgovişte, că vrea să vadă şi el cum luptă poporul pentru constituţie... Că la ei la mînăstire toată lumea nu vorbeşte decît despre „popa Tun".

— Să ierte, sfinţa-ta, gura păcătoasă... dar pe-acolo, pă la noi, cinstiţii călugări şi fraţi toţi aşa vorbesc...

Cînd află că oamenii de la Vadu Rău, cum le spunea el la toţi cei cinci-şase mii de oameni, sînt dincolo de vii, pe drumul Ruşilor-de-Vede, Teticu fu gata să meargă să vadă cum s-au aşezat...

— Omule, îi spuse lui Damian, ia calul şi du-te la grajdurile din vie şi ia două şei, nu mai umbla aşa călare pe deşelate... Ia una şi pentru neica Toma, că va trebui să fie în zece locuri odată...

Damian încălecă şi coti pe drumul dintre vii... Teticu se sfătui cu cei de faţă...

— Uite ce e, vericule, cum îi spunea el lui Licsandru... Dumneata trebuie să îngrijeşti cu de-ale gurii şi pe cei de pe drumul Ruşilor-de-Vede... Aş vrea să mai aduci şi alte care... Să rămîie la noapte aici, că e nevoie de ele... Ai să vezi de ce... Aşa că e bine să pleci numaidecît jos... Dumneata, neică Filaret, cu părintele Ambrozie, fiţi cu luare-aminte... Eu nu crez că mai vin turcii în după-amiaza asta, dar vorba aia: nu să ştie...

Cei de față îi spuseră să plece liniștit... și cum sosi Damian, porniră amîndoi călare pe un drum spre Giurgiu, pînă la capătul viei, apoi o cotiră pe lîngă lanul de porumb, la dreapta.

•

Toată noaptea Bălcescu se frămîntă să afle, să-și închipuie ce s-a întîmplat cu Tucoltoiu, ce devenise atîta vreme, de ce arăta așa cum arăta... Era răscolit în toată ființa lui de amintirile arzătoare ale copilăriei... Da, erau mulți ani de cînd se văzuseră ultima dată... dar oricum, era de nerecunoscut... Își spunea: cîte se vor fi întîmplat cu el de arată la chip la treizeci și patru de ani ca un moșneag, fără dinți în gură... La trup, e drept, era mereu de oțel, dar capul, capul acela rotund de pisică neagră, sprîncenat și cu ochii mari, nu mai era același... Și pe urmă îl amețea firul acesta care lega istoria... în mod atît de neprevăzut... Se gîndi la acel Mihai Viteazu, a cărui viață o purta în minte... și în pagini, scrise după jocul întîmplării, al timpului potrivit de lucru, al răgazului pe care i-l da zbuciumul politic, dar și după legile puterii creatoare din om... Azi, de pildă, tot ce vede și știe despre Tucoltoiu germinează în el gînduri despre eroul pe care și l-a propus să-l înfățișeze romînilor. Se așază la masa cea lungă de scris și scrie pe foi libere frînturi, care, adunîndu-se cu timpul, formează treptat ciorna cărții... Are zeci de caiete de însemnări și teancuri de foi puse în scoarțe verzi... Scrie pe o pagină:

„Neamul romînesc a rodit și va mai rodi oameni..."

Tița a venit să-i aducă a doua masă din zi, ouă și un pahar cu lapte, cu puțin cozonac, pe o tavă.

Simți nevoia să-i vorbească... Tița nu este altcineva decît el însuși... „Sînt într-adevăr așa cum spune acel neamț, un suflet în două trupuri..." Niciodată o taină

încredințată de el Tiței n-a fost auzită de urechi străine... Întîmplarea e prea minunată.

— Tițo, îl mai ții minte pe Tucoltoiu?

Sora surîde, nedumerită:

— Ăla cu care ai fost tu în munte la Negoiu? Și acum se vorbește la Bălcești despre el și despre fuga voastră de trei zile... Eram prea mică, dar tot îl țiu minte... Era un băiat negricios...

— Tițo, ascultă, el e Teticu... Tucoltoiu este cel care însuflețește miile de oameni din Dealu Filaretului. Teticu, acela de care se tem locotenenții.

— Nu, nu se poate, face Tița uluită... Cum a ajuns aci? Cum e cu putință... Aș vrea să-l văd și eu.

— Mi-a făgăduit că vine la noi... Dar nu mai am răbdare... Eu mă duc azi, poate să-l văz din nou... Sper să scot două-trei vorbe de la el... Mîine...

Dar aci Bălcescu, care se plimba întărîtat prin odaie, se întrerupse, căci văzu cu surprindere că la poartă s-a oprit o caleașcă. Cu uimire văzu că se coboară din ea Ștefan Golescu, nespus de agitat... I-a ieșit înainte, ca să-i deschidă mai repede, Bălcescu însuși.

— Frate, vino cu mine... S-a convocat un consiliu urgent. Mitropolitul a primit o scrisoare de la Fuad, pe care acesta a transmis-o numaidecît Locotenenței... Aceasta a convocat de urgență răspunsul... Frate Bălcescule, vino numaidecît... Nu trebuie să-i lași să facă prostii.

— Mărturisesc, prietene, că sînt cam dezgustat de consiliile astea și de Locotenență. Totdeauna vorbesc acolo de unul singur... neînțeles și neascultat de nimeni.

— Azi e altceva... Trebuie să vii neapărat... Altfel vor ajunge la pragul cel mai de jos al baseții... Trebuie neapărat să răspundem cu demnitate... Și pe urmă continuă, cu o voce mai scăzută, ca o confidență: Nicolache mi-a spus să te rog din partea lui să vii neapărat...

E o zi grea pentru toată lumea... Voinescu II crede şi el că e nevoie de dumneata.

Bălcescu îl rugă să aştepe o clipă... Îşi luă macferlanul şi-i spuse Tiţei, ca s-o liniştească, în două cuvinte, despre ce e vorba...

CONSILIUL, VINERI

Niciodată sala de consiliu nu fu atît de înţesată. Erau ocupate nu numai scaunele de la masa cea mare, ci şi cele două canapele din colţuri cu fotoliile lor. Se aduseseră scaune şi din birouri.

Secretarul de stat, Voinescu II, se ridică şi anunţă că din partea înaltpreasfinţiei-sale mitropolitul s-au primit următoarele două scrisori, cărora el le va da citire.

Şi luă de pe masă, din faţa lui, o foaie pe care o citi, emoţionat :

„«Dreptate, Frăţie»

Onorabilei Locotenenţe domnesci,

Primind această scrisoare de la excelenţa-sa Fuad Effendi, comisarul Înaltei Porţi, mă grăbesc a a face cunoscută în copie onorabilei Locotenenţe.

Neputinţa în care mă aflu în pat nu m-a ertat decît a face un foarte scurt răspuns de primire, îndatorîndu-mă că voi publica aceastâ scrisoare.

Fiind însă eu numai un cap al religiei şi puterea administrativă şi executivă fiindcă stă la onorabila Locotenenţă, ca guvern legitim şi recunoscut în numele măririi-sale sultanului de către trimisul său Suleiman-paşa, de aceea alătur în copie această scrisoare şi onorabila Locotenenţă va face cele de cuviinţă cu a ei publicare, spre cunoscinţa publicului, potrivit cu cererea excelenţei-sale Fuad Effendi, comisarul Înaltei Porţi, onorîndu-mă cu răspuns.

Bucuresci.

Neofit, *Mitr. Ungro-Vlachiei*"

Voinescu II făcu o pauză şi reluă, căci se aştepta cu încordare evidentă scrisoarea lui Fuad.

— Vă voi ceti acum scrisoarea primită de preasfinţia-sa de la Fuad-paşa, transmisă nouă în copie. O dau în traducere romînească.

Domnul meu,

Ca ministru al păcii, mă adresez către domnia-voastră, viu la Bucuresci ca să dau în cunoscinţa locuitorilor Ţării Romînesci poruncile legitimului lor suveran ; o armie imperială vine cu mine ca să apere şi să păzească ordinea legală ; acei cari păstrează în inima lor şi încrederea în dreptate nu trebuie să aibe nici o temere, dar acei cari, rătăciţi de patimile lor, or dori să încerce a se împotrivi la poruncile sultanului şi să turbure prin faptele şi vorbele lor ordinea publică şi liniştea oraşului, vor vedea îndată efectele acelei drepte pedepse...

...Împlinesc o datorie de umanitate, adresînd aceste îndemnări, şi preasfinţia-voastră trebuie să îndepliniţi aceea de ministru al religiei ; fă să se audă glasul mîntuirii oilor voastre şi caută să faci să intre în staul acei cari se vor fi rătăcit.

Vă rog să publicaţi această scrisoare şi să o aduceţi la cunoscinţa locuitorilor capitalei Ţării Romînesci.

Dată în cvartirul general de la Sintesci
Referendarul Divanului imperial,
Comisar imperial în Prinţipate,

Fuad"

Urmă o tăcere grea... După un timp, luă cuvîntul Ion Cîmpineanu, care spuse că ar trebui să se audă numai cuvîntul Locotenenţei în această privinţă. Vocea lui era molatică şi altfel plină de indiferenţă. Mulţi bănuiră că fusese rugat de Eliade ca să facă această propunere, pentru că, bănuind că va fi o şedinţă zbuciumată, spiritele să nu o ia razna.

Eliade luă într-adevăr cuvîntul, dar deşi vorbi mai bine de o jumătate de oră, cei de faţă tot nelămuriţi

rămaseră... Vorbi despre apărarea constituției, dar și despre răspunderea grea care apasă asupra tuturor. Vorbi despre ajutorul pe care țara-l aștepta de la providență. Consternați, cei de față văzură că omul vorbește ca să nu se zică mai tîrziu că omul pozează pentru istorie, că este, cum se spunea în glumă, prin saloane, pentru-contra... Se așeză jos, dar tăcerea și nedumerirea erau și mai apăsătoare ca mai înainte... Era o încordare și o așteptare neobicinuită. Atunci, Ștefan Golescu se hotărî, temîndu-se ca să nu se mai ridice și alții să bată apa în piuă în asemenea clipe [și zise :]

— Socot că întreg consiliul ar dori să audă în privința asta părerea fratelui nostru Bălcescu... Propui să fie poftit să ia cuvîntul...

Tell declară, cu un soi de solemnitate :

— Fratele Bălcescu are cuvîntul...

Acesta se ridică oarecum încurcat. Rămase în picioare mult pe gînduri, căutînd, cumpănind parcă...

— Socot că răspunsul nostru trebuie să fie foarte simplu... Să se facă o copie, care să rămîie în arhiva statului, iar pe scrisoarea mitropolitului, cineva din Locotenență să scrie numai următoarele...

Aci Bălcescu făcu o lungă pauză și apoi continuă ușor :

— „Să se răspundă că excelența-sa Fuad Effendi trebuie să se adreseze către guvern, care este recunoscut de Suleiman-pașa, în numele majestății-sale sultanul."

Cei de față rămaseră o clipă încremeniți. Pe urmă, soluția li se păru atît de potrivită, încît dintr-o dată se liniștiră și Nicolae Golescu constată, ridicîndu-se în picioare :

— Este, într-adevăr, singurul răspuns pe care-l merită scrisoarea mitropolitului... Se va face întocmai. Secretarul de stat va întocmi și transmite acest răspuns.

Bălcescu, rămas în picioare, ridică din umeri :

— Nu mi se pare că e potrivit ca secretarul de stat să răspundă, fie și în numele Locotenenței. Mitropolitul

nu devine un corespondent diplomatic numai fiindcă transmite o scrisoare a lui Fuad-pașa... Îi va putea scrie acest răspuns mai curînd ministrul Trebilor din Lăuntru. De altfel, acesta nu este un răspuns pentru Fuad... Lui Fuad îi răspunde în clipa asta poporul bucureștean, împiedicîndu-l să intre în capitala Țării Românești ca într-un tîrg turcesc. Acest popor îi arată că dumneavoastră nu sînteți așa cum lasă el să se înțeleagă, niște instigatori, niște amăgitori ai acestui popor, niște falsificatori ai istoriei, ci, dimpotrivă, sînteți expresia dorințelor sale, organele pe care și le-a dat singur, care îndeplinesc voința sa... Asta spune prezența celor zece mii de oameni din Dealu Filaretului.

Atunci se auzi un glas, aprig și îndurerat. Era al lui Ștefan Golescu, care se ridicase de pe canapeaua pe care sta și arăta cu mîna întinsă spre cei ce luptau.

— Da, poporul bucureștean luptă și pentru fiecare din noi, ne justifică, arată legitimitatea guvernării noastre... Fratele Bălcescu are dreptate...

Pentru întîia oară se bătu din palme în semn de aprobare în consiliile ministeriale ale revoluției. Nicolae Golescu se ridică și el și barba roșcată căpătă inflexii de aramă.

— Propui ca acest consiliu să trimită o adresă de salut și laudă poporului bucureștean. Rugăm pe fratele Bălcescu s-o aștearnă pe hîrtie chiar acum, pe loc.

Aplaudară iară toți :

— Așa... așa...

Aplaudă, spre surprinderea tuturor, chiar și Eliade, atît de îndreptățită păru în ochii tuturor mulțumirea cuvenită poporului bucureștean.

În timp ce toți comentau împrejurarea cu multă însuflețire, Bălcescu umplu cu scrisul său mărunt o pagină de hîrtie, pe care o citi cu vorba înecată de emoție, atît era de mult ceea ce dorise... Ca să confirme, să materializeze clipa, întrebă pe Voinescu II ce număr ar fi să

poarte decretul. Acesta consultă dosarul din fața sa și-i dete numărul 551. Era un număr mai mare, o margine, căci nu știa cum va decurge ședința.

— Bun! și Bălcescu citi, apăsînd:

„Decretul Nr. 551 al Locotenenței domnesci a Țării Romînesci
«Dreptate, Frăție»
În numele poporului Romîn
Locotenența domnească."

* * * * * * * * * * * * * * *

Spre surprinderea lui, ciornei propuse și citită de el i se aduseră modificări, care, după părerea celorlalți, nu schimba sensul, dar textul lui Bălcescu fiind prea tare, trebuia să se arate caracterul încă amical al relațiilor cu turcii... Se preciza și un incident, petrecut la palat, în ajun seara, cînd ar fi putut să se arate alte fapte mai tari... Numai sfîrșitul fu păstrat aproape întocmai... Așa că pînă la urmă apăru numai o variantă cam încîlcită, pe care el o refuză, fără să se supere, căci tot era un cîștig, s-o mai citească o dată. Și o reciti Nițescu:

„Văzînd stăruința popolului de patru zile fără repaus, fără somn și fără nutriment, întru a întîmpina oștirea imperială, prin demonstrații pacifice și amicale, și spre a arăta noului trimis al Înaltei Porți dorințele și hotărîrea sa;

Văzînd că aseară la nouă ore, în urma unei rele înțelegeri, dîndu-se alarma că intră noaptea oștirea în cetate, fără a da de scire, după ce se arătase într-un mod atît de pacific și atît de blînd pînă azi, deodată se armă și alergă la palat cu cea mai mare bărbăție și înțelepciune;

Recunoscînd că acești bărbați sînt același popol, plin de ardoare și de curagiu de la 9, 11, 19 și 30 iunie, și că simte ca niciodată că prin vinele sale curge sîngele contimporánilor și bravilor lui Mircea și Mihaiu;

Guvernînd în numele lui, Locotenența de domn salută cu veneratie acest popol de fii ai libertății și ai luminilor, și

din partea patriei arată a sa recunoscință, recomandînd totdeodată aceeași prudență și același entuziasm ce-l face atît de recomandabil în ochii lumii întregi.

Membrii Locotenenței: N. Golescu, Chr. Tell, I. Eliade
Ministrul Trebilor din Afară: I. Voinescu II"

Ștefan Golescu, văzînd ușoara strîmbătură de nemulțumire a lui Bălcescu, se apropie de el... să-l împace...

— S-a încurcat de tot ideea de la început... Dar în sfîrșit...

Se gîndi apoi că e un bun moment ca să mai obțină ceva... și făcu semn că mai are de spus...

— Încă un lucru... Laudele nu sînt de ajuns... Ele nu repară nedreptățile... Ați văzut miile de țărani care, cu mămăligă rece și cu ceapă în traistă, înarmați cu furci și coase, cu bîte și topoare, au trecut cuminte printre aceste palate și s-au dus să apere această cetate... După ce li s-a făgăduit prin proclamație emănciparea, au urmat o serie întreagă de decrete care au dezmințit această făgăduială... Cu ce inimă poate lupta acest popor...? Știu că Magheru v-a trimis o scrisoare prin care vă cere să dați afară urgent un decret de împroprietărire a clăcașilor... Acest comandant de oaste știe ce spune... Eu vă spui că este timpul să vă țineți de cuvînt.

Nicolae Golescu luă cuvîntul cu hotărîre:

— Am dat decretul 520... dar fiindcă nu a fost prea lămurit, vom da încă un decret, azi chiar, prin care vom consfinți din nou, limpede, apăsat, făgăduiala făcută prin punctul 13 al Proclamației. Mai are cineva vreo propunere de făcut?

— Da... Magheru cere împuternicirea să dea ordine direct funcționărimii din districtele în care se organizează oștirea sa... Dați azi chiar un decret în această privință, trimiteți astă-seară chiar ordinele necesare...

— Sînt de aceeași părere cu dumneata și fără îndoială cu toți cei de față... Se va da un decret categoric...

Se mai dădură o seamă de decrete curente de servicii. Tell citi o scrisoare semnată de paisprezece elevi ai Liceului Sfîntul Sava... care cereau să fie înrolaţi pe loc în oştire... Scrisoarea produse multă impresie şi se decise ca ea să apară chiar a doua zi în *Popolul suveran*, o dată cu aprobarea ministerului.

Cînd părăsiră sala de şedinţe se însera... Toată după-amiaza plouase, dar acum se luminase cerul spre asfinţit.

— Astă-seară nu plouă, crez, spuse Ştefan Golescu, în clipa cînd Bălcescu se da jos din caleaşcă, fiindcă îl condusese acasă... Îţi mulţumesc că ai venit... Datorită dumitale şedinţa de azi a consiliului a fost cea mai frumoasă din cîte au fost în ultima vreme...

— Jumătăţi de măsură... numai sferturi de măsură... frate! E cu mult prea puţin...

— Pentru obrazul nostru atît de tăbăcit e frumos că s-a făcut măcar atîta...

Bălcescu măsură încă o dată înfăţişarea cerului, cu gîndul la cei ce vor dormi pe cîmp.

— Măcar de n-ar ploua...

VINERI SEARA

E o seară răcoroasă, dar nu plouă... Focurile ard viu şi din vale cerul se vede înflăcărat. Omer-paşa s-a gîndit la o încercare de a intra în cursul nopţii în capitală, dar spionii permanenţi pe care turcii îi aveau în oraş le-au arătat că în loc să scadă, numărul celor care înnoptează pe cîmp a crescut... Că o coloană de săteni a trecut pe Podul Mogoşoaiei şi că încă vreo cîteva mii de săteni din Dobroeşti, Pantelimon, Brăneşti şi Săruleşti şi chiar dinspre Lehliu s-au adunat la barierele dinspre răsărit

ale oraşului. A găsit că e mai bine să amîie totul pe a doua zi.

În timp ce Licsandra făcea cu oamenii lui Mustea „amoniţie" dărîmînd de tot zidurile, Hergă, Codin şi Chiose coborîseră în oraş de unde au adus aproape optzeci de care cu cartofi şi astfel pînă spre ziuă oamenii au copt cartofi în gropi arse, stînd de vorbă... Străji fuseseră împinse departe peste cîmp, alcătuite din tabaci şi calfe de măcelărie. Damian cu Simion avea să facă drumul călare spre postul de la dărîmătură, întîlnindu-se pe drum cu Nestor Piţigău şi Vasile Vasile, doi tinichigii, rude de-ale tabacilor, flăcăi foarte inimoşi, care făcuseră şapte ani oştire în arma cavaleriei şi rămăseseră ca fraţii... Se căţărau şi pe biserici, de cînd începuseră să fie învelite unele cu tablă.

La dărîmătură erau acum cei mai în vîrstă dintre cei care toată ziua trebăluiau în sus şi în jos în tabără, după cum la cîrciumă se aşezaseră, luînd şi odăile, cei de la Sfîntul Sava, în afară de „popa Tun" şi diaconul care era cu el, cei cinci dascăli, căci mai veniseră vreo trei, elevii, care erau acum mai bine de o sută şi prietenii lor, cîţiva negustori, care aduseseră în carele cu cartofi pe care le dăruiseră şi cîte ceva mai personal, care să le meargă la inimă... Vin, fireşte, dar vinul nu merge la inimă pe stomacul gol.

Nu toţi elevii erau însă aci, la cîrciumă. Vreo cîţiva dintre ei simţeau o deosebită atracţie pentru bărbaţii de la dărîmătură, căci se vorbeau acolo lucruri pe care nu le ştiau... Acum cînd văzură că nu plouă şi lîngă zidul năruit se făcuse o vatră de jăratic, pe care Mustea, povestind mereu, o tot acoperea cu cenuşă, trăgînd afară din cartofi, vreo cinci elevi, cu profesorul cel gros şi „popa Tun", veniseră să asculte ce se spunea pe aci de oamenii care ştiau tot ce se întîmplă în oraş şi pe cîmp. Profesorului cel gros îi plăcea îndeosebi cimpoiul lui Chiose ; dar acesta era obosit de tot şi moţăia tot timpul.

În schimb Mustea avea într-adevăr chef de vorbă și povestea de mai bine de două ceasuri întîmplări de la ocnă, unde tăiase sare un an și mai bine și cunoscuse vreo cîțiva haiduci care zăceau acolo cu butuci de picioare. Elevii ascultau cu sufletul la gură... Cînd veni vorba de ceata vestitului Tunsu, povestirea se fărîmă în întrebări și chiar tăgăduiri, fiindcă mulți dintre cei de față îl apucaseră pe Tunsu și isprăvile sale, ba popa Tun îl cunoscuse încă de cînd acest Tunsu era paracliser la biserica Sfîntu Gheorghe, ba fusese chiar făcut logofăt...

Mustea plimbă un cartof, care frigea, din palmă în palmă și suflă în el, apoi reluă :

— Apoi, cum vă spuneam, Tunsu ăsta era un bărbat tare cumsăcade... După ce lua tot ce găsea asupra boierului ori asupra negustorului, că dă săraci nu să atingea, Doamne ferește, apoi dacă acest boier ori negustor se plîngea carevaș că nu are bani dă cheltuială să ajungă pînă acasă și că e drumul lung, îi lăsa un cal la căruță ori la brișcă, ba încă îi dădea și bani să cumpere de-aie gurii pă drum... O dată s-a dus el la un conac... Vreo cîțiva dîn ceată rămăseseră afară și păzeau... Iar Tunsu și cu Grozea intraseră pă dindos...

— Da' ce, conacul ăsta n-avea fiare la ușă și la ferestre, ce fel dă conac era ăsta ? întrebă Licsandru, care la început, după ce mîncase singur o oca de cartofi copți și pica de somn, acum era atît de prins, că îi pierise somnul și asculta cu mîinile subt ceafă, lungit subt un car tras alături, în care dormea deasupra, în paie, Licsandra, obosită de dărîmatul zidurilor.

Mustea ridică întărîtat glasul ca să se facă auzit bine:

— Păi nu-ți spusei, bre omule, că Grozea avea iarba fiarelor... ? Cînd ai iarba fiarelor, dacă atingi fierul, el să înmoaie dă-l rupi între degete.

— Numai Grozea avea iarba fiarelor, nu și Tunsu ? întrebă un elev, care era numai ochi și urechi.

— Da, numai Grozea... O avea băgată subt unghie și lăsase unghia să crească. Cînd avea nevoie își tăia unghia cu cuțitul, iar dacă era închis, își rodea vîrful unghiei.

— Și de unde știi dumneata că Grozea avea iarba fiarelor sub unghie... întrebă, întărîtat de data asta, Teticu. Își așternuse paiele subt un car, dar acum ședea rezemat de roată și asculta... urmărind povestea destul de nemulțumit...

— Păi nu-ți spusei, omule, fir-ar a dracului dă poveste, că era la noi la ocnă Udincă, masalagiu, care fusese pus la pedeapsa cea mare ? Zăcea în groapa dă sare legat cu lanțuri dă un țăruș și-i dădeau dă mîncare cu o tinichea legată cu sfoară. Mai tîrziu l-au scos și-l țineau la un loc cu noi toți. El ne-a spus toate cîte vă spui eu acum.

— Și l-a cunoscut el pe Grozea ? întrebă iar întărîtat Teticu.

— Păi dacă-ți spui că au haiducit împreună... ? lămuri din nou Mustea... Și cum vă spuneam, au intrat Tunsu și Grozea ăsta pă ușa dîn dos într-un conac...

Atunci ăl mai micuț dintre elevi întrebă, plîn de curiozitate :

— Da' cum a atins Grozea cu unghia drugii dă fier care erau pă dînăuntru ?

— A... nu era greu !... Au avut cu ei un burghiu, cu care au dat găuri în ușă, pă care le-au lărgit cu vîrful șișului... pînă a ajuns Grozea cu degetele lui la drugul dă fier... Așa, oameni buni, cum vă spuneam... Intră ei pă ușa dîn dos a conacului... și cînd ajung la iatac... deh, la odaia boierului, ce să vezi, el nu era acolo, era plecat la Ploiești... iar nevasta lui să închisese într-o odaie care nu avea altă ușă, și țipa împreună cu două fete și un băiat mic pă care-l avea... Vezi, copiii se speriaseră rău, iar cînd Tunsu a început să împingă cu umărul în ușă, copiii și muierea, înnebuniți dă spaimă, țipau și mai tare...

Atunci Tunsu a zis: „Să iasă boierul d-acolo, că nu mai spargem uşa". „Nu e bărbatu-meu aci", a răspuns cocoana. „Dăschideţi să vedem, a spus Tunsu, că nu vă facem nimic vouă!" N-a vrut ea dîntîi, dar pă urmă iar ţipau copiii, aşa că a deschis... Cu adevărat, boierul nu era acolo... Băieţaşul şi surorile lui erau vîrîţi după o masă, în colţul dînspre fereastră... Tunsu le-a spus ca un părinte: „Nu vă speriaţi, măi copii, că nu vă facem nimic..." Şi a luat în braţe pe băieţaş, care avea vreo şapte ani, şi l-a mîngîiat. „Hai şi voi, fetelor, staţi pe scaune cuminţi... Cocoană, uite ce e, a mai zis Tunsu... Dă giuvaericalele pă care le ai, să plecăm mai repede, că s-au speriat rău copiii." Cocoana că nu, că nu le am, ba că nu ştiu ce... Pasămite îi era frică să-i lase pă haiduci cu copiii... Atunci Tunsu a spus: „Spune-ne nouă unde sînt, că le luăm singuri..." Atunci cocoana şi-a cam pierdut minţile şi a spus aşa: „Da, da' nu pă toate..." Tunsu şi Grozea au început să rîză. „Fie, nu pă toate." I-a spus cocoana unde sînt... Era aşa ca o cană dă giuvaericale, multe... A spus Tunsu: „Uite ce, cocoană, i-aţi trei dîn ele..." Ea a stat ce a stat, cam ruşinoasă. Apoi a ales pă cele trei mai scumpe... Tunsu, iar a rîs... „Fie şi-aşa..." Au mîncat dulceaţa dîn gavanos, au băut apă şi au mîngîiat copiii şi au plecat... În curte, mulţumiţi că tot luaseră multe giuvaericale, au împrăştiat o pungă cu bani pentru argaţi... spunîndu-le să-i caute. Vezi ca să poată spune oamenii că au găsit banii şi să nu-i mai ceară înapoi boierul.

— Crez că e adevărat... Am cam auzit şi eu de această întîmplare, întări călugărul cel cu barbă de ţap, care era căpitanul Papassoglu şi care de la prînz se aciuase pe lîngă ei. Şi încă de una la fel.

Prins şi el de această seară, vru să povestească întîmplarea pe care o aflase de la Ion Ghica, povestită o dată la socrul acestuia, generalul Mavrus, acasă, unde se întîlneau o zi pe săptămînă mulţi dintre cei ce adunau antichităţi şi alte lucruri vechi istorice. Papassoglu avea o adevărată patimă pentru orice rămăşiţă a trecutului. Acolo Ion Ghica îi povestise cum, copil fiind, Tunsu i-a trimis vorbă bătrînului Tache Ghica să nu mai muncească seara cu luminile aprinse în chioşc, ca să nu ispitească băieţii. Tache Ghica nu s-a supărat şi a făcut cum i s-a cerut. Nu mai vru să piardă timp şi începu alta.

— Cea mai grozavă a lui Tunsu, spuse el luînd cartoful rupt în două şi presărat cu sare pe care i-l întindea feciorul lui Mustea... crez că e aia cu Kisseleff. A fost ceva cum nu s-a mai pomenit... O cunoaşteţi cumva?

— Nu, n-o cunoaştem, şi ardeau de nerăbdare s-o afle.

— Nici dumneata n-o cunoşti? întrebă el pe Teticu, fiindcă îl văzu tresărind cînd pomeni numele lui Kisseleff.

— De unde vrei s-o ştiu...? întrebă Teticu, aproape mînios.

— Păi ziceam că ăi cam de vîrsta noastră o ştiu mulţi, din cîţi am fost în Bucureşti...

— N-o ştiu, spuse Teticu nemulţumit parcă de acest fel de poveşti.

Dar Papassoglu era fără să vrea prins de această noapte de poveste în preajma unui foc mare... Se ivi în clipa aceea de dincolo de nori şi luna în al treilea fîrtar, dar o aburiră numaidecît norii care mergeau uşor şi pufos.

— Trebuie să ştiţi că prin anii 1833, pe vremea lui Kisseleff, banda lui Tunsu ăsta se obrăznicise rău, că avea obicei, păcătosul, să-şi bată joc de potere şi de polcovnicii de poteră... Atunci Kisseleff a chemat pe vornicul cel mare, atunci era Iordache Filipescu, ăl de-a devenit mai pe urmă baş-boier, şi i-a dat poruncă straşnică să puie în goană această bandă... Iată pînă unde s-a întins acum obrăznicia Tunsului... El avea în Bucu-

rești o gazdă, căpitan Radu de la Poliție... și de la acest căpitan Radu, care-i era și fin, află el că Kisseleff pleacă la Tîrgoviște ca să viziteze băile de la Pucioasa... Atunci Tunsu s-a așezat într-o răspîntie la jumătatea căii de poștă și așteptă aci trecerea lui Kisseleff, stînd pitit în tufe. Kisseleff sosește cu alte patru-cinci trăsuri care-l însoțeau, Tunsu vede tot, cum surugiii au oprit după obicei să frece caii la urechi, cum Kisseleff s-a dat jos din trăsură și cum convorbește cu generalii și aghiotanții săi. După plecarea trăsurilor, Tunsul se pune și scrie lui Kisseleff o scrisoare cam așa :

„Înaltă excelență, om împărătesc ce ești, ai fost adus de Dumnezeu în țara mea, ca să faci numai bunătăți ; capul excelenției-tale a fost astăzi în gura puștii mele ; n-am vrut să te omor, căci omoram pe un părinte iubit de țară ; astfel te rog și eu ca să poruncești gonacilor care mă urmăresc să nu mă omoare cînd mă vor prinde, căci eu n-am omorît pe nimeni. Mă iscălesc al excelenției-tale preaplecat Ioniță."

Nemaiputîndu-se stăpîni, dascălul de la Sfîntul Sava întrebă uimit :

— Da' cum a putut el să-i trimită scrisoarea ?

— Stai să vezi... V-am spus că acest Tunsu nu era prost de loc... Așadar el opri pe drum un rumîn călător, care nu-l cunoștea pe el ; îi dete scrisoarea, zicînd rumînului, care nu știa carte, că o să ia bacșiș zece galbeni, căci îl vestește pe Kisseleff prin scrisoare despre niște telegari care i s-au furat din grajd și acum se află la un geambaș... Omul mai mult aleargă decît merge la Tîrgoviște și dă scrisoarea aghiotantului lui Kisseleff... Acesta cetește scrisoarea, dă cinci poli imperiali omului care a adus-o și trimite numaidecît ștafetă către vornicul Iordache Filipescu, scriindu-i că viața lui Tunsu să fie asigurată, totuși el să fie prins negreșit pînă la întoarcerea sa, altfel va scoate pe Filipescu din Vornicie.

Teticu asculta cu ochii mai vii ca niciodată subt sprîncenele stufoase, tăcut și nemișcat, dar Mustea era cam necăjit că i-a luat șirul poveștii și se grăbi să reia...

— Acum să vă spui eu cum l-a prins... Că l-a vîndut fină-su.

Dar Papassoglu, care uitase că e popă și ce rost are acolo, nu se lăsă cu una, cu două... și-i spuse supărat :

— Omule, lasă-mă să vorbesc, că eu eram în București în vremea aceea ! Și, grăbit, începu iar : Marele vornic a pus poteri după poteri. A pus și companiile oștirii să se răspîndească prin pădurile din apropierea capitalei... A trimis circulări peste circulări, vestind publicul că oricine va prinde pe Tunsu, ori îl va preda, va fi iertat de capitație și va primi și boierie și gratificație de o mie de lei.

Într-o seară, se pomenește Iancu Filipescu, care era agă, că era feciorul marelui vornic, că intră în cabinetul lui un căpitan de Agie și-i spune, după ce se închină în fața lui : „Stăpîne și cocoane Iancule, eu o să vă dau pe Tunsu. El e nașul meu, că el m-a cununat și vine totdeauna la mine duminică seară ; șade vreo două zile în București, se plimbă prin cafenele ca gazeta lui Eliad și gazeta lui Carcalechi, iar marți seară pleacă afară în pădurea în care ceata lui îl așteaptă așa cum are poruncă de la el." Au făcut planul să-l prindă în duminica în care era lăsata-secului de brînză. Radu Căpitanul, fiind încredințat că Tunsu va veni în seara aceea, a vestit pe Iancu Filipescu că Tunsu va veni, ca de obicei, cu tovarășul lui, Grozea, într-o căruță coviltirată și are la ham doi cai, din care unul este totdeauna bălan.

— Vezi, se spune adevărat, întrerupse dascălul, că nu e bine să mergi într-o trăsură cu un cal bălan și altul de altă culoare...

Dar toți ascultau atît de intens, încît întreruperea îi supără.

— Lasă să spuie mai departe, stărui Hergă. Ia zi-i, părinte...

Papassoglu reluă povestea :

— ...I-a spus acest Radu că şi el se duce totdeauna pe un cal bălan, asta era înţelegerea cînd lucrurile mergeau cum trebuie, ca să-l întîmpine pe Dealu Cotrocenilor. Apoi trec toţi podul Dîmboviţei pe la Grozăveşti, intră în Bucureşti şi lasă căruţaşul şi căruţa în dreptul grădinii lui Scufa, la o altă gazdă a lor. Atunci s-a hotărît ca oamenii Agiei, împreună cu o roată din oştirea noastră şi cazaci, să se ascundă subt pod, dar să nu dea năvală sau să atace căruţa, pînă ce nu va trece el călare în fugă, pe pod.

...Iată cum s-a întîmplat. Pe cînd căpitan Radu pornea spre drumul Ciorogîrlei, ca să iasă înaintea lui Tunsu, soseşte dinspre Piteşti o droşcă cu şase cai de poştie, în care era un colonel rus, Govorov, ginerele lui Băleanu, avînd doi servitori ai lui pe capră. Trăsura dă să treacă podul de la Grozăveşti, atunci deodată începe a se trage focuri de subt pod şi căzăcimea călăreaţă ocolind la moment trăsura pe pod şi oprind-o, găseşte în ea pe colonel zbierînd şi înjurînd, iar pe unul din servitorii lui împuşcat. Căpitanul de cazaci a raportat strategia pusă la cale pentru prinderea lui Tunsu şi a condus pe colonel pînă la grădina lui Pricopie, unde sînt casele mari care există şi astăzi, în capul Podului de Pămînt. Acolo se aflau cei mai mulţi boieri, generali, aghiotanţi şi doctori, aşteptînd prinderea lui Tunsu. Dînşii au rămas extaziaţi la această tristă întîmplare...

În momentul împuşcăturilor, Tunsu a oprit căruţa şi zise lui Radu : „Ce sînt, finule, pocnetele astea de puşcă, aici, aproape în mahala ? Eu nu viu, finule, astă-seară şi mă întorc îndărăt... Lăsăm lăsata-secului pentru duminica viitoare, cînd lăsăm sec de carne." Căpitan Radu i-a răspuns : „Aceste împuşcături sînt ale mahalagiilor din Cărămidari, care se află cu familiile lor la masă şi

lasă sec de brînză. Dar dacă vrei tu, rămîne pe duminică, că viu şi atunci înaintea ta. Să-ţi mai spui ceva pentru fericirea noastră, pe tine te caută toţi spre dealul ăl mare, pe la hrămile viilor, spre Filaret, şi poţi să n-ai habar, în orice pădure vei merge, spre Vlaşca, ori spre Argeş..." Şi-a luat noapte bună, iar Tunsu s-a întors spre Vlaşca. Căpitan Radu a venit la grădina lui Pricopie, aflînd cele ce s-au întîmplat cu colonelul Govorov, şi-i spune că duminica viitoare Tunsu va fi sigur prins.

...Sosind acea duminică, s-a băgat subt podul de la Grozăveşti o companie întreagă din oştirea noastră subt căpitanul Boboc (aci Papassoglu uită că pe vremea aceea Boboc nu era căpitan), dîndu-i-se instrucţiile cuvenite. Împreună cu compania era şi potera din judeţul Ilfov cu polcovnicul ei, pitarul M. Cincu. Tunsu soseşte la pod seara, pe întuneric, tot în căruţă cu Udincă, masalagiu, unul dintre tîlharii cei mai răi. Căpitan Radu, care era înainte, călare pe calul bălan, repezi calul în fugă pe pod şi trecu... Atunci ieşiră înaintea căruţei la capul podului treizeci de soldaţi şi încep să tragă focuri... Tunsu şi tovarăşii săi se sperie, un cal de la căruţă e împuşcat, cîteşitrei banditii se aruncă în Dîmboviţa... Soldaţii trag în apă asupra lor... Pe Grozea şi pe Udincă îi omoară.

Aci Mustea nu se mai putu stăpîni :

— Păi nu ţi-am spus, părinte, că pă Udincă masalagiu l-am văzut la ocnă, unde am fost cu el... Numai pă Grozea l-a omorît, Udincă a scăpat rănit...

— O fi, da' eu ştiu că i-au împuşcat pe-amîndoi în apă...

— Da' de unde ştiţi dumneavoastră chiar cum a fost? întrebă de data asta întărîtat de tot Teticu... Aţi fost dumneavoastră acolo ?

— Da' parcă dumneata ai fost ? răspunse întărîtat Papassoglu.

Se făcu o tăcere apăsătoare... Teticu întoarse capul cu ochii întunecați într-altă parte... Pe urmă popa cel cu barbă de țap povesti mai departe, căci ascultătorii, care uitaseră și de cartofi și de tot, dădeau semne de nerăbdare.

— Nici n-ar fi putut să scape... căci deși era întuneric, și ăi de pe pod și ăi de subt pod au tras în apă sute de plumbi... Și au pornit apoi de-a lungul apei în jos.

Dar Mustea tot nu se putea stăpîni și iar se amestecă în povestire :

— Să vă spui io, că știu dă la Udincă... Mi-a spus el mie cum au scăpat... Cînd au sărit în apă, erau toți trei răniți... În apă, Grozea l-a tras dă mînă și l-a culcat în apă, apoi, culcat și el, l-a tras prin apă în sus, nu în jos, unde trăgeau ăia focurile. Tunsu a sărit ceva mai încolo și Grozea nu l-a putut ajuta... Ei au mers pă subt apă... în sus, pînă la pădurice, în timp ce toți căutau în jos...

— Asta s-ar putea să fie așa, spuse împăciuitor Papassoglu... Nu știu. Se zice că Grozea ăla era mai bătrîn ca ei și avea cap...

— Aș, de unde, îl întrerupse iar Mustea... Grozea ăla abia împlinise douăzeci dă ani, în vara aceea... Era în ceata lui Tunsu de la șaptesprezece ani. Tot Udincă mi-a spus-o.

Teticu întoarse din nou capul cu oarecare neliniște...

— Naiba să-l ia, tînăr sau bătrîn, eu nu de Grozea vreau să vă povestesc, ci de Tunsu... Era rănit în burtă și face cum poate și se tîrăște pînă la malul opus al Dîmboviței și cade în răchita rîului, avînd pistoalele la brîu. Polcovnicul de poteră, pitarul Cincu, trece călare podul cu cătanele lui și aude gemete pe malul Dîmboviței... Strigă într-acolo : „Mă Ioniță, tu ești ? Că eu sînt polcovnicul Mihalache Cincu... Stai pe loc, Ioniță, că eu te scap..." Atunci păcătosul de Tunsu răspunse : „Eu sînt, cocoane Mihalache, scapă-mă, că n-am omorît pe nimenea ; mațele îmi sînt pe jumătate ieșite... Apropie-te de mine, deși am pistoalele la brîu... Vreau să ți le dau numai dumitale..." Apropiindu-se, Mihalache i-a luat pistoalele, iar cătanele, luîndu-l pe brațe, l-au trecut podul...

În timpul acesta sosește, la capătul podului, aga Filipescu într-o trăsură cu doctorul Marsili, într-altă trăsură doi aghiotanți ai generalului Kisseleff, anume prințul Galiției și prințul Urusov, și o altă trăsură cu un ofițer și un doctor rus. Aceștia fuseseră mai demult trimiși la grădina lui Pricopie, unde erau cei mai mulți boieri și generali adunați. Ofițerul se dădu jos din droșcă și-l urcară în ea pe Tunsu, alături de doctor. Un sergent romîn a sărit pe capră și l-au dus așa, pe Tunsu, la garda cea mare rusească ce era peste drum de Hanul lui Filaret, unde se face acum teatru. L-au așezat pe pat într-o odaie deosebită, au aprins zece lumînări și doctorul a ieșit și a chemat chirurgi ruși. Boierii care stau în odaia ofițerului de caraulă chemară și dînșii pe doctorul Grunau și Arsachi, cerîndu-le cu stăruință viața lui Tunsu, fiindcă așa poruncise, se vede, din nou Kisseleff. Chemară apoi și pe episcopul Argeșului, pe Ilarion, ca să-l spovedească pe Tunsu și să afle cîte ceva de la el. Chirurgiii se căzniră două ceasuri ca să-i scoată glonțul și nu izbutiră. Îl chinuiră grozav cusîndu-i burta și astupîndu-i rana, căci avea două, una primită în față, pe pod, și alta primită în spate, în Dîmbovița. Sosind Ilarion episcopul, l-a recunoscut îndată. „Bine, mă Ioniță, i-a spus acesta, tu te-ai purtat bine ca paracliser și acum aveam de gînd să rog pe mitropolit să te facă diacon și să-ți dea înapoi haina preoțească. Ei, dar ce să-i faci, se vede că asta ți-a fost soarta... Spune-mi, mă, mai ai tu tovarăși în negustoria asta ? Ce bani și ce scule ai ? Generalul Kisseleff a dat poruncă să ți se păstreze viața cu orice preț, iar de te vei face bine, îți va lăsa desigur acele bogății, fiindcă te-ai purtat bine cînd l-ai lăsat în

viață și i-ai scris!"... Tunsu a răspuns: „N-am nimic, preasfinte, că cea mai mare parte din banii ce luam de la bogătași îi împărțeam la săraci, de-și măritau fetele, de-și cumpărau boi, vaci; iar sculele ce le-am avut le-am dat și eu unde am putut". Ilarion a adăugat atunci: „Dumnezeu să te binecuvinteze; iată, eu trimit pe popa să te grijească". Fără să știe popa al nostru, comandantul de piață rusesc, polcovnicul Iacobson, trimisese de chemase un popă rusesc, ca să-l spovedească și să-l grijească, și asta din ordinul bunului președinte al Divanurilor Valahiei și Moldaviei, generalul conte Pavel Demetrievici Kisseleff, căci i se și raportase că Tunsu este împușcat. Generalii și toți boierii au mers la ovaht de l-au văzut, iar felcerii au stat lîngă el, pînă aproape de ziuă, neclintiți, schimbîndu-i legăturile la rană. Spre ziuă, nenorocitul de Tunsu își dete sufletul. A doua zi, aga Filipescu a chemat pe căpitanul Radu, care-și avea casa pe Podul Tîrgului din Afară, de l-au dat pe nasul său, iar acesta, puindu-l într-o căruță de herească, l-a dus de l-a îngropat afară din București, aproape de cîmpia Mărcuții, pe malul șanțului drumului, înfigîndu-i pe mormînt o scîndură văruită, pe care era scris numele lui Tunsu...

Oamenii se închinară și șoptiră închinîndu-se:

— Dumnezeu să-l ierte!

Iar olteanul spuse cucernic:

— A fost dintr-ai noștri...

Licsandru se ridică în capul oaselor și se închină și el.

— Cui a făcut rău acest Tunsu? El a îndreptat puțin răul dîn țara asta. Dă ce l-au împușcat atunci? Dă ce-au tras? Dă ce n-au ascultat ordinul generalului? Am să vă spui însă și eu cîteva cuvinte... Pe Grozea l-am cunoscut și eu, dîn nume, dar l-am cunoscut bine... După cum vedeți, n-a murit atunci o dată cu Tunsu. S-a tras spre partea de jos a Vlăsiei, spre Vlașca, împreună cu toată ceata lui Tunsu... Știu că devenise el căpitan. Dar

asta a fost mai tîrziu, căci la început a zăcut cîtva timp după rana care-i găurise pulpa... și s-a vindecat greu, căci s-a tîrît cu ea prin noroi. Atunci îl chema el pe taică-meu în pădure, unde își aveau ei ascunzișul, și-l îndemnau să intre și el în ceată... Că taică-meu era tare voinic... dar de dragul mamei, n-a primit... Și Grozea era în dragoste cu o fată dîn satul nostru, că așa l-a cunoscut pe taică-meu. Pă fata asta am cunoscut-o și eu, că era numai cu vreo cîțiva ani mai mare dăcît mine și îmi era și vară... da' pă el nu, că nu venea ziua în sat și mai des să ducea ea după el... A izbit în cîteva locuri dincoace dă Dunăre și pă urmă a început să treacă Dunărea... A haiducit vreo doi ani pînă dăparte, eu nu știu... poate spre Adrii, nu știu cum îi zice, că acum avea și bulgari în ceata lui... Era groaza ălor bogați... dar oamenii sărmani îl iubeau, că era și el bun cu ei, ca și Tunsu... Tot haiducind peste Dunăre, a început să prindă felul de luptă al turcilor și ajunsese dă băga spaima pînă și în pașale... O dată l-au prins și a scăpat dintr-o pivniță cu lacăte dă fier, deși era în lanțuri, și-l țineau să vie pașa să-l vază...

— Nu v-am spus io că avea iarba fiarelor? arătă cu convingere Mustea...

— E cu putință... Tata zicea că acest Grozea are ceva ca un fel dă grunj cu miros, cu care dacă afuma pe cineva, îl făcea să adoarmă. Destul că a scăpat...

Papassoglu își țintise ochii asupra lui Teticu... Îl văzuse că deși ținea privirea într-altă parte, asculta cu încordare ceea ce povestea Licsandru...

— O dată, pă cînd el era dăparte spre Tîrnovo, cu ceata lui, a năvălit o ceată dă turci dă la Giurgiu în sat, au jefuit, au omorît și-au adunat fetele pe care le-au dus cu ei... A luat-o și pă Lisaveta, așa se numea verișoara aceea a mea... D-atunci, dă cînd s-a întors acasă și-a văzut că i-au luat turcii fata cu ei, Grozea n-a mai fost om... A plecat după ei la Giurgiu, a aflat dîn ce fel dă

armată făceau parte jefuitorii, unde au fost mutaţi... ce au făcut cu prada... I s-a spus că Lisaveta a fost dusă la Ţarigrad şi s-a dus şi el acolo... Nu ştiu ce o fi făcut acolo, dar ştiu că n-a găsit-o, s-a aflat asta printr-un alt vătr al nostru, care să ducea uneori pă la el, în locurile unde aveau înţelegere... Aşa am aflat că a fost iar prins şi că un paşă, care nu ştia cine e, dar îl văzuse îndemînatic la toate, îl luase ca rob... Îl ţinea, altfel, bine, dar mereu îi era teamă să nu fugă şi de-aceea îi făcuse un semn cu un fier roşu pe umăr, cu slova lui, a paşei ăstuia... A fugit şi d-acolo şi de-atunci i s-a pierdut urma... Turcii au mai venit la noi în sat după pradă peste vreo cinci ani, cînd au adunat toate fetele din sat şi au jefuit casele... Dar noi, dă la cîmp, am prins dă veste şi i-am gonit şi am ucis cîţiva dintre ei... Dar ei l-au ucis pă tata...

Cei de faţă ar fi vrut să ştie mai mult... dar era tîrziu... Teticu ţinea ochii închişi, dar Papassoglu simţi că nu doarme, ci stă aşa, ca să se poată gîndi în voie... Au venit caraulele... Şi cele dinspre Jilava, şi cele dinspre Bragadiru şi Popeşti-Leordeni... Era linişte... Cum s-au domolit focurile, au început să se vadă departe cele ale posturilor turceşti. Norii se îngrămădeau lin, unii peste alţii, spre înaltul cerului, unde pîlpîiau cîteva stele albicioase... Multe focuri erau stinse, altele domolite... Începuse să adie o suflare rece şi oamenii îşi strînseră zăbunele pe umeri...

Din plictiseală sau de frică, împotriva celor prescrise... sentinelele turceşti trăgeau din cînd în cînd focuri. Mustea mai puse cîteva crăci verzi, care ardeau cu fum, pe foc. Cei dinspre partea unde se tîra fumul îşi schimbară locurile... Popa Tun şi profesorul hotărîră că e timpul să meargă să doarmă. Chemară pe elevi, care ar tot fi stat să asculte... Deteră noapte bună şi porniră spre cîrciumă,

printre carele care erau aşezate în neorînduială pe drumul noroios... Boii dejugaţi rumegau pe paie...

Papassoglu plecă o dată cu cei de la cîrciumă, dar ajuns acolo, se făcu că mai întîrzie puţin şi apoi o luă spre oraş, printre vetrele de jăratic în jurul cărora dormeau oamenii.

SÎMBĂTĂ

Odată ce se ivi lumina dimineţii, se schimbă iar vremea. Începu să plouă mărunt, totuşi oamenii aprinseră din nou focurile. Cerul nu era întunecat, ci, dimpotrivă, părea că se luminează, dar se lumina a ploaie.

Cînd sosi Hergă, cu carele încărcate cu pîine şi brînză, oamenii alergară bucuroşi înaintea lui, pentru că, dacă eşti sătul, o duci mai bine la frig. Norii albicioşi spînzurau uneori cu palele de ceaţă peste turlele Bisericii Văcăreştilor, peste conacul din vii cu foişorul lui. Se auzi un *Deşteaptă-te, romîne,* o voce caldă de tenor... Profesorul cel gros îşi scula elevii, care nu se îndurau să facă ochi.

Teticu se sculase încă de dimineaţă şi fusese călare spre Popeştii-Conduraţi, unde stătu de vorbă cu Panait şi alţi săteni, fruntaşi în zilele acestea. Aveau şi ei care şi se hotărîră pe loc ca boii să fie dejugaţi şi carele puse în mijlocul drumului... Peste o jumătate de oră, murgul fu văzut trecînd în trap iute spre dărîmături şi apoi dispăru pe după via cea mare, spre Bragadiru. Aci Teticu îi găsi pe cei patru de la Vadu Rău, aşezaţi temeinic de-a latul drumului care venea din Bucureşti... Toma — pe prispa unei căsuţe cu ai lui — era mulţumit de dîrzenia lui frate-său Ion, care acum devenise neobosit... Îi plăcuse şi cum desluşea oamenilor ce au de făcut.

— Măi, frate-mio, mă, ascultați-mă ce vă spui... Dacă turcu nu intră în București, atunci costituția asta, strîmbă, plăpîndă cum e... om mai putea-o îndrepta, poate, mă, nu zic că negreșit... Dar dacă intră turcu, mă, atunci s-a isprăvit... rămînem robi cum am fost...

Teticu se sfătui cu Toma și găsiră de cuviință că dacă turcii încearcă să treacă prin porumb, ar fi bine să găsească acolo, ascunși, oameni care să-i zăpăcească. Se hotărîră să se taie lemne din pădure ca să se puie subt zăbune și subt tot felul de zdrențe.

Pe cînd revenea în galop întovărășit de Damian, călare și el, printre vii și lanul de porumb, Teticu văzu la dărîmătură un grup de călăreți turci. Se grăbi să ajungă acolo... sări de pe cal și fu în cîteva clipe lîngă cei din față...

Era un ofițer turc tînăr, cam scurt pe cal, dar osos și cu ochii albi. Cel ce vorbea era un subofițer care știa foarte bine romînește. De trei ori adusese la cunoștință porunca lui Omer-pașa ca toată lumea să se împrăștie, dar lumea rămînea mută, nu zicea nici da, nici nu. Acum ofițerul făcu semn gornistului, care dă un semnal de ascultare... Apoi subofițerul vorbi din nou :

— Excelența-sa Omer-pașa vestește pe toată lumea că dacă pînă într-un ceas lumea nu se împrăștie, oastea turcă va da un atac necruțător, însoțit de bombardament teribil cu șrapnele.

Atunci [Teticu,] urcat pe peretele cel mai puțin dărîmat, spuse turcește, cu o voce destul de greu de auzit de altfel, din pricină că îi lipseau dinții, că oamenii nu prea știu ce sînt acelea șrapnele și că excelența-sa ar face mai bine să-și vadă de treabă acasă și să lase lumea în pace...

— Dacă nu știți ce sînt alea șrapnele, aflați că sînt niște bombe noi, născocite de un englez, care poartă numele acesta... Niște bombe teribile, speciale pentru tras în mulțime.

— Să-i fie de bine englezului, să-i fie de bine și turcului, că sînt buni tovarăși și-și fac cinste unul altuia... Foarte bine... Ce-or fi șrapnelele astea om vedea... reluă cu un soi de dispreț Teticu, fără să poată bănui că pînă la prînz el nu va mai fi în viață.

*

Un lucru înțelese însă limpede acest om obicinuit să-și puie viața în joc necontenit : că acum va fi greu. Îi ceru lui Hergă să meargă numaidecît întovărășit de douăzeci-treizeci de tabaci, dintre cei fără puști, dar cu topoare, spre Panait și cei de la Popeștii-Condurați, și împreună să așeze cete de oameni prin porumb. Oamenii să nu fie niciodată singuri, unul sau doi, ci cîte trei și mai mulți în același loc. Îi mai spuse să se suie în pom și să vadă cum se desfășoară turcii, să trimită pe toți cei care au puști la dărîmătură... Același lucru i-l spuse și lui Damian, care porni în galop spre drumul Bragadirului.

Ploaia stătuse de vreo jumătate de ceas și pentru întîia dată, printre norii acum ridicați și rupți în bucăți pufoase, care se opriseră ori mergeau atît de lin că nu se băga de seamă, apăru soarele, pe un petic albastru, crescut dintre norii albicioși.

Pe drumul Giurgiului, Teticu pofti lumea să vie în față... În care se urcară elevii și profesorii, o ceată mare, ca la o mie de oameni, cu care erau în frunte calfele de măcelari, trecu spre lanurile de porumb de după vie... Apoi ceilalți fură rugați să se dea grămadă spre mirișstea din stînga, pînă spre lanurile dinspre Văcărești.

Tocmai acum soseau alte care cu hrană din vale, aduse de Codin și Licsandra, dar nimeni nu se mai gîndea la mîncare.

Lumea era mai curînd tăcută decît zgomotoasă. În liniștea și în căutătura puțin încruntată a celor mai mulți se putea citi o hotărîre ca de piatră. Aproape toți cei

mai cunoscuți poporului dintre cei care de trei nopți și patru zile străjuiau intrarea în capitală, erau în față... „Popa Tun" nu spunea o vorbă, dar cerceta cu privirea, cîntărindu-l pe fiecare parcă... Își trecea degetele prin barba roșcată și scurtă, cu capul înclinat pe umărul stîng.

Deodată se iscă o tălăzuire a mulțimii, întovărășită de un soi de exclamație ca un ison neprevăzut. Cavaleria turcă se ivise din vîlcea, în galop. Cum ajunse ca la o mie de pași, un regiment o luă la stînga, spre Bragadiru, iar celălalt peste mirişte la dreapta, spre Popeștii-Condurați... Dinadins, Omer-pașa făcu manevra asta, ca să intimideze.

Teticu se sui în stejarul de lîngă dărîmătură, căruia i se tăiaseră cu oarecare nesocotință aproape toate crăcile, afară de aceea care prelungea trunchiul. Se sui aproape pînă în vîrf. Dar după el se suiră și alții, între care trei elevi, care se agățau de proaspetele rupturi, ca să stea mai bine. De acolo de sus, Teticu văzu cum regimentele de cavalerie, după ce o luaseră la dreapta și la stînga, porniseră la galop să ia poziție pe drumul Olteniței, ca și pe drumul Bragadirului. Se ivi apoi ca la un regiment de infanterie, care manevră timp de un sfert de ceas, făcînd și desfăcînd careuri peste mirištea din fața mulțimii, apoi se împărți în două, fiecare jumătate așezîndu-se la un flanc și făcînd loc unei baterii de artilerie, care ocolise, întîmpinată cu un soi de fior de mulțime, „tunurile, tunurile!", la dreapta în galop și manevrară și ele, la trap apoi, peste mirişte... În cele din urmă se așezară în linie, în baterie, opt tunuri. Teticu văzu că alte baterii se îndreptaseră spre Popeștii-Condurați și spre Bragadiru. De departe el văzu trupe turcești trecînd prin Odăile spre Nefliu ca și în partea astălaltă spre Leordeni...

Cînd fu să se împlinească ceasul, se ivi din nou ceata de călăreți, care mai fusese... Avea înainte un gornist, cu

un steag mic, alb. Veni pînă la dărîmătură și din nou subofițerul își duse calul în față și întrebă:

— Care este răspunsul vostru?

Urmă o tăcere, prelungă, apăsătoare.

— Atunci aflați că de îndată ce noi îi vom raporta că nu vreți să vă împrăștiați, va începe atacul...

Aștepta un răspuns. Dar nu era decît o tăcere înghețată.

— Vă întreb ultima dată: care este răspunsul vostru?

Dar tăcerea de piatră fu singurul răspuns... Nici Licsandra, care venise dinapoi ca să-și caute bărbatul și se suise pe zidul năruit, nu îndrăzni parcă nici să se miște.

ATACUL CEL MARE

Călăreții se întoarseră.

Cînd ajunseră subt un stejar, unde era un grup de ofițeri, după cîteva clipe, trompeții turci sunară atacul.

Strigătul metalic, cînd pripit, cînd prelung, sfîșie văzduhul... Un fior trecu prin mulțime și toți se strînseră unii într-alții. Vreo cîteva femei, care veniseră cu carele pînă în față, se strînseră de mîini, cu o spaimă rece. Așteptarea fu grea, nesfîrșită... Apoi la gura tunurilor apăru cîte un fir de fum alb și numaidecît un snop de detunături zgudui cerul. Peste o clipă sau două se auziră tot atîtea pocnituri, dar mai slabe, și în fața soarelui, ca și subt nori, apărură dintr-o dată niște nourași lăptoși. Oamenii nu pricepeau ce-a fost. Dar cînd din nou se auziră două rînduri de bubuituri și apărură în văzduh, la depărtare egală, norii lăptoși, inimile oamenilor se dezghețară, frunțile se descrețiră și pe chipurile celor mai mulți se iviră zîmbete. Oamenii, răsuflînd, parcă ar fi vrut să spuie: „Ăsta-i bombardamentul? Astea sînt șrap-

nelele? Nu pare aşa grozav..." Gloanţele care căzuseră parcă nu loviră pe nimeni.

— Altceva mai ştiţi? se auzi o voce piţigăiată, ca de ţîrcovnic. Era Codin şi lumea începu să rîdă în jurul lui.

Teticu coborî, aproape îmbrîncind pe cei de subt el... Veni în faţă de tot, unde erau popa Tun şi Mustea... grăbit de tot...

— Părinte, atacul nu să dă aci... Vor să lupte la dreapta şi la stînga noastră... Aci vor veni mai puţini călăreţi... Nu vă mişcaţi... Ţineţi-i pe loc... Eu mă duc acolo, apoi se azvîrli pe cal.

Vrea să-şi facă loc înapoi, ca să o ia spre mînăstirea Văcăreşti, dar lumea îl privea nedumerită şi o clipă se gîndi să nu creadă cei de faţă că vrea să fugă... Întoarse calul, îşi făcu loc şi porni la galop, prin faţa mulţimii, spre Popeştii-Conduraţi.

În liniştea care nu mai era apăsătoare, se auzi deodată vocea de tenor, uşoară a profesorului cel gros, şi numaidecît îl urmară elevii şi toată mulţimea:

„Deşteaptă-te, romîne, din somnul cel de moarte,
În care te-adînciră barbarii de tirani...
Acum ori niciodată, croieşte-ţi altă soarte..."

Era o voinţă crîncenă în cîntecul acesta, altfel prea domol, care-l făcea să aibă tărie de fanfară.

La o comandă oarecare, escadroanele turceşti porniră, desfăcîndu-se în evantaliu, în rînd rărit, peste mirişte. Cînd fură aliniate, porniră din nou în galop, dar cum nu era nici un semn că mulţimea se va clinti din loc, rămaseră în trap bătut... Se opriră la un pas şi începură să joace caii în loc.

Acum bubuiturile se auzeau la stînga şi la dreapta şi se vedeau sus nouraşi lăptoşi.

Călăreţii, jucîndu-şi caii pe loc, încercau din cînd în cînd să treacă, dar oamenii din faţă puneau hainele înainte. Codin ţinea şi coşurile unul într-altul şi cobiliţa în

faţă. Se vedea că turcii vor să treacă... dar căutau parcă ceva... Unul dintre ei dădu buzna peste Codin, care puse cobiliţa în faţă o dată cu coşurile... Subofiţerul turc lăsă să cadă sabia care tăie coşurile şi din umărul oltenaşului izbucni un val de sînge.

Mulţimea începu să urle mînioasă. De sus, de pe dărîmătură, Licsandra repezi o ruptură de cărămidă cu o furie de nedescris, care lovi pe subofiţer în cap şi-l năuci, umplîndu-i ochiul de sînge, de căzu de pe cal. Atunci, călăreţii începură să lovească, unii destul de moale, cu săbiile. Se vedea că simplilor soldaţi li se părea ruşinos să lovească în mulţime. Dar erau unii care erau turbaţi... şi loveau cu sete... rănind destul de grav... Altă lume, mai ales cei tineri, se urcară pe dărîmături şi începură să imite pe Licsandra, aruncînd cu pietre. Un ofiţer turc scoase pistolul şi ochi liniştit... Lumea încremenise, numai Licsandra înfuriată nu văzu că în ea trage şi se frînse în două... Dar în aceeaşi clipă, barosul lui Mustea, care se băgase între cai, căzu în spinarea ofiţerului, rupîndu-i şira spinării. Căzu de pe cal ca un sac plin, frînt la mijloc. În vie, cei vreo optzeci de inşi, cu puşti, deabia erau ţinuţi să nu tragă... Dar Preda Drăghici, măcelarul negru şi fălcos, care fusese rugat de Teticu — şi-i făgăduise să nu lase oamenii să facă după capul lor — îi stăpîni, cerîndu-le să aştepte. Codin, scos de vreo cîţiva inşi din rîndurile din faţă, se zbătea uitîndu-se spre locul de unde era tîrît. Rana era proaspătă şi nu începuseră încă durerile.

— Muică... muică... unde o fi cobiliţa mea... Mă, tu ăla multu, strigă, mă, să-mi aducă cobiliţa...

— Las-o dracului de cobiliţă, mă! De asta îţi arde ţie acum! Stai liniştit să-ţi leg rana... îl certa unul dintre profesori.

— Cum s-o las... mai uşor găseşti coşuri decît cobiliţă.

Nu se linişti pînă ce nu îi dară cobiliţa.

O aduseră şi pe Licsandra... Era lovită în partea dreaptă în piept... dar nici ea nu-şi dădea seama ce e cu ea... Îl striga mereu pe Licsandru. O traseră femeile după ele. Mai jos era un car cu boii înjugaţi. Îl umplură cu paie şi-i urcară pe toţi răniţii... Că mai fură aduşi vreo patru...

*

Înspre Popeştii-Condurați, încăierarea fu mult mai grea. La început, călăreţii turci loviră cu latul săbiei şi călcară în picioarele cailor mulţimea de săteni care se da treptat înapoi, ţinînd în faţă sumane, rupturi, dar şi ciomege, furci şi coase. Dar cînd pătrunseră în porumb şi se răzleţiră, fură încolţiţi din toate părţile. Nu se auzeau decît urlete, înjurături şi pocnituri tari. Fură traşi jos de pe cai, fură loviţi din spate, cu bîtele, caii împunşi cu furcile. De după o casă boierească, părăsită acum, fură bătuţi cu cărămizi desfăcute din vreme şi rupte. Unii turci traseră cu pistoalele, dar şi ei la rîndul lor primiseră focuri... Călare pe murgul lui, cu pistolul în mînă, Teticu alerga de la o ceată la alta şi cine-i era în cale nu avea timp să se păzească totdeauna.

Panait, care-şi ascunsese puşca de gvardist, trăgea focuri suit pe o claie de fîn. Hergă avea în mîna stîngă o bîtă cu care se apăra şi cînd îi venea bine repezea şi cuţitul. Încăierarea a durat mai bine de o jumătate de oră. Cînd se auzi trompetul regimentului turc sunînd adunarea... destui călăreţi nu veniră... Alţii, foarte mulţi, se întoarseră tîrziu pe jos, fără arme, mulţumiţi că au scăpat cu viaţă, tîrîndu-se prin porumb.

*

Spre Bragadiru, încercarea lui Omer-paşa nu fu mai norocoasă decît spre Văcăreşti. Cea mai mare parte dintre sătenii aduşi de cei din Vadu Rău erau îngrămădiţi

în pădurice din partea stîngă a drumului. Pe drum erau îngrămădite numeroase care în care aşteptau cuminţi, cu furci şi cu coase, sătenii care lăsau să treacă în los de ei călăreţii turci. Ion Firu, singur, se uita la ei fioros. Cînd regimentul ocoli, ca să înconjoare pe cei din pădure, pe care comandantul socoti că nu poate să-i lase în spatele său, în spatele călăreţilor apărură din lanul de porumb mii de oameni, în straie ţărăneşti, urlînd ca nebunii, hăituind, speriind caii, lovind pe înfundate... Nedecişi, călăreţii îşi pierdură capul, începură să se caute prin porumb, dar dădeau cînd de oamenii lui Damian, care-i trăgeau jos de pe cai, cînd de-ai lui Simion, care era mînios că nu trag turcii focuri, ca să tragă şi el, căci el îşi păstrase puşca. Şi aci cînd se sună adunarea, cîţiva turci nu se mai întoarseră la unitate, alţii veniră ca vai de ei. Nu ştiau măcar nici cum au ajuns de pe cal în ţărîna dintre cocenii de porumb. [1]

*

Oamenilor nu le venea să creadă cînd vedeau cavaleria turcă retrăgîndu-se. Un trompet suna şi unităţile împrăştiate se adunau din nou în cîmpia de pe drumul Giurgiului. Chiar cele din faţa dărîmăturii se traseră înapoi. Dar cînd ei îşi deteră seama că e un sfîrşit, fie şi un sfîrşit de încercare, şi că ei au cîştigat această încercare, un val de entuziasm cuprinse uriaşa adunare de oameni. Cînd sunară din nou chemările acelui nou *Desteaptă-te, romîne,* nici un glas nu rămase mut, zece mii de oameni fremătau cu ochii luminoşi. Era o revenire, o bucurie a unei întoarceri de pe un drum pînă acum cîteva ceasuri doar bănuit şi temut... acum lăsat, biruitor, în urmă... Nu scăzu acest entuziasm nici cînd se ştiu că

[1] Paragraful cuprins între cele două steluţe în care e vorba de încercarea lui Omer-paşa de a intra în Bucureşti prin Bragadiru a fost dezvoltat de autor în capitolul: „La Bragadiru", pe care l-am intercalat la pag. 314.

au fost pierderi mari în sînul mulțimii. Tocmai aceste pierderi sporiră sentimentul valorii de performanță tragică în această mulțime. Asta fusese lupta... Faptul acesta adînc simțit dinamiză ceea ce dormita în adînc, învăluit în cenușa timpului, în poporul bucureștean. Cînd începură să se adune din lanurile de porumb și să fie aduși spre drumul mare răniții, cu rănile învelite cu ce se găsise la îndemînă, lumea îi întîmpină cu un adevărat sentiment de religiozitate. Celor care erau loviți ușor, de puteau merge, ori mergeau sprijiniți, li se dădea grabnic, fără șovăire, nu ceea ce le lipsea, ci ceea ce avea fiecare la îndemînă, uneori fără folos pentru rănit.

Brutarul cel cu cap de șoarece și plin de făină tot avea o tăietură mare în umăr, căci cuprins de furie împunsese cu o furcă în neștire înaintea lui, răsturnînd singur vreo doi călăreți, pînă ce fu alergat cu calul de un ofițer și lovit cu sabia din spate, după ce cu o lovitură isteață turcul îl făcuse să scape furca din mînă. Era adus pe ramuri, așternute cu paie, de vreo patru inși.

Erau îndreptați, toți, spre umbrarul cîrciumii părăsite. Aci fu adus și Mustea... Fusese tăiat cu sabia în vreo două locuri și lovit în frunte de copita unui cal, după ce căzuse jos. Îl aduceau acum pe un țol.

Dinspre Văcărești venea o ceată de oameni, șase din ei purtînd două tărgi din cele cu care se cărau cărămizile, legate cu niște frunze și ramuri. Pe targă se vedea de departe un om culcat cu fața în sus. Pe măsură ce înaintau, subt ploaia care începuse să cearnă mărunt, din nou, mulțimea devenea tăcută, așteptînd-o să treacă prin dreptul ei ca să vadă cine e ăl mort. Era omul negricios cu sprîncene tari, cu fața parcă nerasă de săptămîni... Șopteau înfiorați: „Teticu". Se descopereau și se închinau... L-au adus și pe el subt umbrarul cîrciumii părăsite.

Profesorii porniră numaidecît spre oraș, ca să aducă oricîți doctori ar primi să se urce în Deal... Se pregăteau

și care cu paie, ca să se ducă răniții, dacă doctorii vor crede că se poate face asta...

Cînd veni Hergă, nădușit tot și cu ochii parcă rătăciți, întîia lui întrebare fu despre Licsandra. I se spuse că e rănită ușor și că a fost trimisă la Spitalul Brîncovenesc. Vru să se repeadă ca un nebun, dar popa Tun îl strigă, aproape mînios:

— Unde fugi? Dacă se întorc turcii? Cum vrei să rămînă cîmpul ăsta așa?

Licsandru întrebă năuc:

— Cum așa?

— Păi cum? Teticu a murit, crez că Mustea a murit și el... Trebuie să fie cineva aci care știe rostuiala și legăturile... Că altfel... cînd o intra spaima în lumea asta, Doamne ferește, totul se duce peste cap. Te duci după prînz, încolo, cînd s-or lămuri puțin lucrurile.

Cei din oraș, care așteptau din ceas în ceas, cu ochii în toate părțile să simtă, să vadă ceva... înțeleseseră din clipa cînd auziseră bubuitul tunurilor că se întîmplă ceva grav. Cei mai de aproape auziseră și alte numeroase focuri de armă. Toți vedeau în asta hotărîrea turcilor de a intra cu orice preț în oraș. Se așteptau din clipă în clipă să-i vadă pe uliță. Cînd se află că artileria n-a putut face nimic și că toată cavaleria turcă a fost respinsă cu pierderi, un fel de nebunie cuprinse cea mai mare parte din oraș. Oamenii se îmbrățișau în drum, începură să fie plimbate steagurile pe uliță în cîntece și urale. *Deșteaptă-te, romîne* se auzea puternic pe Podul Mogoșoaiei. Cînd se află însă despre moartea lui Teticu, bucuria tuturor fu umbrită. Un nor trecu prin dreptul soarelui... Se sfîrșea, curmat prea repede, un început care putea să fie măreț. Se află că sînt numeroși răniți adunați subt umbrarul de la hanul părăsit. Pe dată se porniră căruțe cu paie și pături, numeroase calești, spre Dealu Filaretului.

*

Cînd Bălcescu împreună cu Tița, care avea brațele pline de flori, și Costache sosiră sus, birja își făcu loc cu greu printre care. Istoricul era abătut că nu putuse măcar sta de vorbă cu fostul său prieten. Trebuia să ocolească peste mirişte. Doctorii începuseră să înfașe rănile, mai toate în partea de sus a corpului... Pe toate mesele și pe jos, pe maldăre de paie, erau răniți. De altfel, într-un ceas, treaba fu isprăvită și cei vreo optzeci de răniți, între care erau și patru turci, fură porniți spre spital. Unii la Brîncovenesc, alții spre Spitalul Colții...

*

Se făceau pregătiri pentru înmormîntarea celor doi, Teticu și Mustea... Acum zăceau amîndoi, lungiți fiecare pe cîte o masă lungă și îngustă, dintre cele cu picioarele bătute în pămînt. Cele două mese erau în unghi drept și capetele lor, la fel cărunte, erau apropiate. Doctorul Grunau vru să vadă de aproape rănile pe care ei le primiseră. Fură duși pe rînd în prăvălia hanului și dezbrăcați de felceri, ca să fie și îmbăiați, după cum cerea datoria creștinească... Intrară înăuntru cei trei doctori, Bălcescu și fratele său, popa Tun și Licsandru... Cel dintîi lucru care-l minună pe Grunau fu tinerețea trupului aceluia pe care cei mai mulți îl credeau după chip un moș... Nu părea să aibă nici treizeci de ani. Mușchii erau neobicinuiți, lungi și rotunzi, ca niște sîrmă groasă împletită. Nu era de loc slab la trup, din cauză că hainele prea largi atîrnau pe el... Era ca o statuie de bronz, îmbrăcată în zdrențe. Îl întoarseră pe spate. Rana era simplă, în dreptul inimii. Fusese ochit pe la spate, nu prea de departe... Glonțul rămăsese pesemne în inimă. Doctorul Grunau arătă niște grunji de carne tare în jurul gleznelor.

— A purtat mult lanțuri de picioare. Crez că a fost la ocnă... Uite oasele, puțin deformate, îmi bănui că a purtat și cătușe mari de lemn... butuci la picioare...

Bălcescu alunecă în adîncimile amintirii și îndoielilor lui. Cine poate ști ce viață a dus acest om neobicinuit în cincisprezece ani și mai bine de cînd nu l-a mai văzut... Nu pricepeau ce semn are pe umărul stîng, spre spată.

— E ceva făcut cu fierul înroșit, după cît se pare...

Licsandru Hergă intră într-o bănuială care-l strîngea de gît :

— Nu cumva este aia o literă turcească, domnule doftor ?

— Ba îmi pare că da, nu prea cunosc literele turcești. Dumneata le cunoști ? întrebă Grunau pe Bălcescu.

— Da !

Bălcescu recunoscu litera arabă „M", dar fu curios să știe de ce a întrebat Licsandru Hergă asta.

— Era un gînd al meu... Nu știu cum să vă spui... și nici nu spuse mai multe.

Cei doi morți fură îmbrăcați, după ce fură îmbăiați, în haine curate, noi, care fuseseră aduse din piață o dată cu cele două sicrie de lemn. Veniseră în odăjdii și cei doi preoți de la Biserica Cuțitu de Argint.

Cînd fu la rugăciunea de slobozire, bătrînul preot, care vorbea din barba albă, stufoasă, întrebă în șoaptă pe popa Ambrozie :

— Numele ?

— Filaret, se grăbi să spuie feciorul cel mare al lui Mustea.

— Și ălălalt ?

— Celălalt ? Popa Ambrozie își dădu seama că nu-i știe numele. Întrebă în stînga și în dreapta... Tuturor li se păru că Teticu nu e un nume de pomenit.

Atunci preotul cel bătrîn întrerupse rugăciunea, înciudat.

— Eu nu pot să slujesc acest om dacă nu-i ştiu numele de botez, de l-a ţinut maică-sa în braţe...

Nimeni nu ştia... Bălcescu nu-şi amintea numele de copil al lui Tucoltoiu.

Licsandru era aproape palid... Dar ar fi fost de prisos să spuie ceva, căci Grozea nu e nume de botez.

— N-are nevoie de nume, el e poporul romîn însuşi, spuse mînios popa Ambrozie.

În sfîrşit Costache, care era mai mare cînd îl cunoscuse pe Tucoltoiu, şi care ştia de la fratele său că în faţa lor e Tucoltoiu, îşi aminti numele. Era Dumitru.

•

Au fost înmormîntaţi amîndoi subt deal, în cimitirul bisericii, în două gropi vecine. A fost lume multă, cum nu s-a mai văzut înmormîntare în Bucureşti, de la înmormîntarea lui Mihail Suţu, cel ucis de fiii săi, în 1821.

LA BRAGADIRU

Spre Bragadiru, unde erau acum cei de la Zăvoiu Dihorului, Vadu Rău şi celelalte sate din drumul de la Găeşti spre Bucureşti, Omer-paşa nu mai folosi aceeaşi tactică, dîndu-şi seama că încercarea cavaleriei de a lupta prin tarlalele de porumb e legată de mari primejdii... Se hotărî să se facă aici, cum s-ar zice, o recunoaştere sondaj... ca să vadă în ce măsură această intrare în Bucureşti este şi ea împiedicată de gloatele adunate în calea sa... Deci, de îndată ce se văzu limpede că nu mai e

nimic de făcut pe Dealu Filaretului, Kerim-paşa trecu în galop, împreună cu ofiţerii săi de Stat-Major, de-a lungul Ciorogîrlei spre Bragadiru, unde se găsea încă din ajun un regiment de cavalerie, care alcătuia aripa sa stîngă, menită să-l acopere de vreo surprindere din partea asta. Întrebă pe comandantul regimentului care e cel mai destoinic şef de escadron şi-l chemă la el... Înconjurat de un grup întreg de ofiţeri, şeful de escadron primi instrucţiunile cuvenite. Trebuia să evite o încăierare cu armele de foc, care ar fi tîrît oştirea turcească într-o acţiune net războinică, nedorită de guvernul imperial, dar în acelaşi timp trebuia să încerce să pătrundă pe front, cu lovituri date cu latul săbiei, eventual făcînd un zid de lănci împinse înainte... Să răspundă, dar cu mare grijă, la vreo întîmplătoare aţîţare... Se va trage numai în cei care vor ataca chiar un singur ostaş turc... Pentru intimidarea gloatei se va trage şi aci un număr de şrapnele... la înălţimea potrivită, ca să nu producă vreun masacru.

Toma aşezase încă de cu seară pe cei din Vadu Rău şi Zăvoiu Dihorului, care erau în frunte cu Ion, cu Drăgan, Peştefript, Stanciu, Petre Dobre şi Codan, înaintea pădurici, care era călare în bună parte pe drumul Alexandriei, călare şi ei pe acelaşi drum la vreo opt sute de paşi în faţă, avînd aci pe stînga tarlale de porumb, dar pe dreapta, o mirişte lată de vreo trei sute de paşi...

Damian şi cu Simion veniseră şi ei în galop să le spuie despre cele întîmplate în Dealu Filaretului, cum a fost zăpăcită şi împrăştiată cavaleria turcească. Toma înţelese că turcii nu vor mai face din nou aceeaşi greşeală, şi că dacă vor încerca iar, acum vor încerca pe loc deschis... de aceea el puse pe cei din Zăvoiu Dihorului şi Vadu Rău grămadă pe miriştea de pe dreapta... Trimise pe cei din Puţu-cu-Salcia şi Mărunţişu răsfiraţi prin porumb, iar în pădurice — de o parte şi de alta

a drumului, sfătuindu-i să taie copacii cu topoarele pe care le au și să-i așeze de-a latul drumului cu frunziș cu tot — pe cei dinspre Slobozia și Bolintin.

Escadronul turc făcu întîia încercare în galop cu lăncile în cumpănire, dar elanul cailor fu înfrînt de crăcile mari cu ramuri pe care oamenii lui Ion și Drăgan le întindeau în fața lor, scuturîndu-le puternic, și călăreții ocoliră în goană, întorcîndu-se... Făcură numaidecît încă o încercare, de astă dată la pas, om lîngă om, cu lăncile împinse mult în față. Oamenii puseră în față crăcile, dar sulițele erau mai lungi și ascuțite... Dădură deci înapoi, atît cît se putu, fiindcă învălmășeala era mare... Drăgan însă, mai hotărît, se dădu ușor la o parte, prinse o suliță cu mîna și o împinse în lături... apucînd apoi calul de dîrlogi și trăgîndu-l înapoi, strigă cu glasul lui gros și parcă spart :

— Bă, faceți ca mine, bă... puneți mîna pă sulițe...

Și trăgea de zor înapoi calul turcului, răsucindu-l în loc, încurcîndu-i și pe ceilalți călăreți. Atunci, un ofițer făcu o săritură cu calul și, apropiindu-se de Drăgan, trase cu sabia în plin... Din cauza învălmășelii, îl atinse mai mult cu vîrful, care-i tăie o parte din ureche și pătrunse în brațul ridicat subt umăr, pînă la os... El simți lovitura, dar nu-și dete seama ce e anume, căci simțise numai izbitura puternică, nu și tăietura... și trăgea cu cealaltă mînă, cu stînga, mereu de dîrlogii calului.

Atunci se auzi glasul subțire, ca un țipăt, al lui Ilie, nepotul lui Ristache, un flăcău de vreo nouăsprezece ani, cam spîn și costeliv :

— Dați, fraților, cu topoarele, că l-au tăiat pă nea Drăgan... și scoțînd toporul de subt mintean, începu să-l învîrtească pe deasupra capului.

Se încălziseră bine, și trei-patru soldați turci, încurcați în propriile lor sulițe, prea lungi pentru o asemenea învălmășeală, fură loviți și trîntiți de pe cai, plini de sînge. Comandantul escadronului fierbea de mînie și, întors cu

oamenii săi și cu cei răniți la colonel, îi ceru să facă o nouă încercare, după o idee a lui.

De data asta, turcii veniră tot la pas, tot în linie, dar trăgînd focuri de carabină în pămînt, la vreo zece pași în fața gloatei.

În noroiul drumului, gloanțele făceau un „pleosc"... sec și aruncau stropi, dar în pămîntul afînat al mirîștii aruncau în sus bulgări și pulbere neagră.

Oamenii se îngrămădiseră toți în jurul lui Drăgan, să vadă cum e un rănit... El spunea mereu că nu simte nici o durere, în timp ce-l legau Stanciu și Codan cu fîșii din mînecile cămășilor lor pe care și le rupeau...

— Om găsi noi altele, fraților, spunea Codan. Dacă e așa, pă viață și pă moarte !

Dar nu li se mai părea atît de grozav să fii lovit de sabie.

Cînd văzură însă pe turci înaintînd din nou, cu împușcături în pămînt, se adumară din nou în față, dar numai pentru puțin timp își păstrară voia bună... Văzînd gloanțele mușcînd în rînd pămîntul, din ce în ce mai aproape, își pierdură capul și atunci se auzi vocea lui Vasile Peștefript, strigînd cu deznădejde :

— Înapoi, Ștefane, că turcii ne împușcă !... și după el începură să se audă tot mai multe glasuri speriate :

— Înapoi !... înapoi !...

Dar cum să dai înapoi cînd sînt o mie de oameni în spatele tău, care nu știu ce să facă ? Începură să se audă țipetele unor răniți, căci gloanțele izbeau acum în picioare... Pe jos se zvîrcoleau vreo zece inși. Turcii nu mai trăgeau, dar înaintau cu lăncile întinse. Atunci se ivi pe cîmp Toma, care venea în trap dinspre pădurice, strigînd puternic :

— Dați-vă la o parte și lăsați-i să treacă !...

— Lăsați-i să treacă !... Lăsați-i să treacă... se auzi din toate părțile.

Escadronul turc se mișca încet, așa că avură timp să se dea într-o parte... Vasile Peștefript își luă pe umeri feciorul care era rănit la piciorul drept... Ion îl sprijinea pe Stanciu, care șchiopăta și el cu piciorul însîngerat... Erau în totul vreo doisprezece răniți dar nici unul nu se văita de dureri, ba Ilie strigă copilăros, către Toma, în timp ce era dus pe umăr de Codan, vesel ca și cînd ar fi făcut cine știe ce ispravă :

— Sînt rănit, nea Tomo, sînt rănit...

Toma, care fusese de două ori rănit în război, pierzîndu-și mîna și știa că durerile încep mai tîrziu, se mulțumi să strige, lăudîndu-l :

— Ilie, nu te credeam atît de... inimos.

Cînd escadronul intră în pădure, unde drumul ocolea, se găsi deodată în fața unor copaci răsturnați de-a latul, peste care nu se putea trece cu caii în nici un fel. Vru să se întoarcă, dar în spatele lui gloata se strînsese la oarecare depărtare și-i tăia întoarcerea, Prin pădure nu aveau curaj să se avînte și șeful de escadron îi opri în loc. Apoi, însoțit de gornist și de un subofițer, pesemne, veni spre oameni și se îndreptară spre cel care părea să fie cel de care ascultau ceilalți... și care era Ion. Se apropie și începu să strige pe turcește... Ion ridică din umeri. Atunci șeful de escadron dădu o poruncă trompetului care sună și oamenii se înfiorară... Apoi șeful strigă un ordin și escadronul încărcă zgomotos carabinele. Oamenii se cam speriară și atunci Codan, care era de cealaltă parte a drumului, îi strigă lui Ion :

— Nea Ioane, ce facem ?... Că ăștia iar încarcă pușile... ne dăm înapoi ?

— Ce facem ? întrebă nedumerit Ion, trăgîndu-și vreo cîteva clipe cu mîna stîngă mustața căruntă. Apoi rămase nemișcat și-i spuse așa, peste drum : Vrei să știi ce facem, Codane ?... Uite ce facem... Și, la doi pași în fața celorlalți, îi întoarse spatele ofițerului turc, scuipînd într-o parte.

Șeful de escadron care tot timpul ținuse revolverul întins îl descărcă în Ion de la zece pași, fără să-l nimerească, dar în aceeași clipă aproape, Petre al lui Dobre, care era între întîii copaci, descărcă sîneața lui cu cremene, care bubui ca un tun, și ofițerul căzu pe gîtul calului... Trompetul luă calul de dîrlogi și îl îndreptă spre escadron, speriat că vor veni și alte focuri... Ajuns lîngă oamenii lui, care îl înconjurară, ofițerul se ridică, dar se văzu că e rănit în umăr. Cum oamenii lui cereau să tragă, îi opri, dîndu-și probabil seama că nu trebuie să provoace o luptă, [din care] nici că ar mai putea scăpa vreunul, de vreme ce nu se putea ști ce se ascunde în pădure, de unde venise focul de armă.

Au stat așa pînă pe la prînz. Văzînd că escadronul nu se mai întoarce, văzînd și drumul închis înapoia lui și bănuind că trebuie să se fi întîmplat ceva, comandantul regimentului ceru lui Kerim-pașa un interpret și veni el însuși, însoțit de trei călăreți, spre gloata care nu se mai clinti, căci se răspîndise veste că au prins tot escadronul și oamenii se încălziseră iar.

Comandantul ceru să vorbească numaidecît cu cel mai de frunte dintre ei, și atunci se auziră strigăte peste cîmp :

— Nea Tomo... nea Tomo !

Pandurul, care era în pădure, veni în trapul calului. Comandantul întrebă și tîlmaciul traduse :

— Unde este escadronul ?

— Închis, în pădure, traduse același tîlmaci răspunsul lui Toma.

— Și ce aveți de gînd să faceți ? sună întrebarea.

Toma se scărpină în cap, își mușcă mustața și tăcu îndelung... Se gîndi o clipă că turcii împușcaseră doisprezece oameni... E drept că și ei au avut pe șeful de escadron și alți vreo zece călăreți răniți... dar... i se păru că... totuși... așa... fără arme, nu te poți măsura cu turcii...

Se întoarse spre moş Gurie, care venise şi el, vrînd neapărat să ştie ce e în faţă.

— Ce zici, nea Şoricaie? Io zic să le dăm drumul.

— Să le dăm drumul şi să-i dăm în mă-sa, spuse omul, dar atît de fonf, că probabil nici tîlmaciul nu pricepu nimic.

Escadronul trecu înapoi, cu şeful lui legat cu o faşă peste umăr... Totuşi, Kerim-paşa socoti misiunea lui îndeplinită cu succes... Se făcuse dovada că nici pe drumul Alexandriei nu se poate intra în oraş fără luptă, şi raportă acest lucru mai departe, lui Omer-paşa...

*

Pe înserate, cînd cei dinspre Bragadiru aprinseseră nişte focuri pînă la cer, cu toate uscăturile din pădure şi coceni peste ele... şi aşteptînd să se coacă dovlecii pe care unii din ei îi găsiseră pe cîmp, începuseră să scoată de prin traiste mămăliga şi ceapa, se iviră venind din vale, dinspre oraş, căruţele orzarilor din Delea Nouă, care aduceau din partea negustorilor din Obor mii de lipii calde încă, şi pline pe coajă de făină, care miroseau frumos, vreo cîteva butoaie de icre şi pastramă, ca să ajungă pentru toată lumea... Căruţa din urmă avea patru butoaie cu ţuică...

Într-o teleguţă de la barieră erau popa Gheorghe şi Toader Fărşerotu în fund, iar pe capră, lîngă vizitiu, popa Dumitru, mulţumit şi de taică-su şi de socră-su. Fură toţi foarte dezamăgiţi cînd li se spuse că nu e nici un regiment turcesc prins, ci a fost doar înconjurat un escadron, căruia pînă la urmă i-au dat drumul... Cînd văzură pe cei paisprezece răniţi, înţeleseră că n-a fost glumă, chiar aşa cum a fost...

Lui popa Gheorghe i-au dat lacrimile cînd a văzut pe Vasile Peştefript mîngîindu-şi feciorul, care începuse să fie luat cu fierbinţeli... Asta, după nenorocirea de pe

lac, i se păru şi lui prea mult... Altfel, oamenii erau nespus de veseli... Văzuseră şi înţeleseseră un lucru pe care, în afară de panduri, care din pricină că luptaseră cu douăzeci şi patru de ani mai înainte cu turcii, se bucurau de mare faimă, nu-l ştia ţărănimea cealaltă, de vreo două veacuri. Şi anume, că se poate lupta cu turcii... că războiul se poate face de către oameni ca ei.

Toader Fărşerotu stărui ca răniţii să fie duşi toţi într-un han de pe Podul Tîrgului din Afară, ca să fie îngrijiţi de negustorimea din Obor... Toma trimise pe Damian acasă la cucoana doftoroaie din mahalaua Visarionului, să vie să vadă şi ea pe cei răniţi... Nu era în Bucureşti, dar era Tiţa, care a venit cu o trîmbă de pînză şi cu un săculeţ de muşeţel... Învăţase de la maică-sa că se spală rănile cu ceai de muşeţel, se toarnă spirt peste ele şi se leagă bine cu fîşii de pînză.

*

Toată noaptea, care fu ceva mai luminoasă, căci se ivi cîtva timp luna, oamenii aşteptară cu destulă grijă, dar şi cu hotărîre, un nou atac turcesc. Ei ştiau bine că s-au prins într-o horă grea, dar ceea ce li se părea de neîngăduit era ca turcii să intre în Bucureşti şi să răstoarne ordinea pe care vrea poporul să şi-o dea el însuşi... Se uitau cu duşmănie la focurile mari, care iluminau bivuacurile turceşti înainte de Odăile, la mai puţin de o mie de paşi. Ştiind că nu vor fi atacaţi, turcii se mişcau subt acoperirea unor posturi uşoare — fără grijă — ca la ei acasă... Socoteala lui Omer-paşa era să obosească oamenii prin încordare.

*

Toma era destul de nedumerit şi el... Aştepta pe cît de curînd o nouă încercare de a trece a turcilor. Erau pregătiţi, deşi o duceau destul de greu cu ale gurii. Cei

din oraş se gîndeau numai la cei din Dealu Filaretului şi toată luarea-aminte într-acolo se îndrepta... Trebuia lămurit acest lucru chiar în zorii zilei, cu Hergă şi ceilalţi.

Dar în zorii zilei o caraulă trimisă cu Damian şi Simion în cap, înspre liniile turceşti, pînă aproape de Sinteşti, aduse o veste cu totul neprevăzută. Trupele turceşti se îndreptau toate, în grabă, spre apus, încercînd, după cît se pare, să intre pe la Cotroceni.

DUMINICĂ

Într-adevăr, cînd Fuad-paşa şi Omer-paşa constatară că le e cu neputinţă să treacă dinspre răsărit ori sud spre Bucureşti, cînd văzură că s-ar putea să fie nevoie de un asediu în regulă al oraşului, căzură pe gînduri... Îndeosebi Omer-paşa se gîndea cu o nesfîrşită iritare la nevoia de a lupta prin porumb, cu un inamic lipsit de uniformă, ţîşnind de unde nu te aşteptai şi lovind prin surprindere... Răsuflară toţi cînd comandantul unui escadron de cavalerie trimis să înconjoare pe departe oraşul raportă că tot poporul este adunat numai în sectorul dinspre miazăzi şi răsărit. Se hotărî pe loc că intrarea în oraş se va face dinspre vest şi a doua zi se dete ordin trupelor să execute marşuri laterale spre Cotroceni şi să se facă încercări pe drumul Cilibiului şi pe toate drumurile, care se întîlneau la mînăstirea Cotroceni. Se mai dete poruncă să rămînă toată cavaleria în faţa mulţimii, ca să mascheze operaţia.

*

Cînd soarele se înălţase de o suliţă, Damian veni călare, în fugă, dinspre drumul Bragadirului, căutînd pe

Panait şi Licsandru, ca să-i vestească numaidecît că sînt înşelaţi şi că grosul trupelor turceşti se îndreaptă de-a latul cîmpului, spre Cotroceni... Licsandru încălecă, fără să mai stea pe gînduri, şi alergă cu cei doi într-acolo. Cu un steag în mînă, Toma, Ion Firu şi feciorii lor îşi făceau loc prin mulţime, strigînd cît îi ţinea gura:

— La Cotroceni, fraţilor... ne-au păcălit turcii... La Cotroceni...

Fu un strigăt de mînie şi miile de oameni începură o deplasare dezordonată peste vii, peste livezi, pe subt dealuri, spre Podul Calicilor, de acolo prin prundişul întins al Dîmboviţei cu şuvoaiele ei de apă, încercînd să ajungă în fugă la Cotroceni.

Cei patru, Firu şi Hergă îşi găsiră o parte din tabacii şi calfele din Scaune şi hotărîră să treacă de-a dreptul peste tarlalele de porumb. Soarele se ridica într-un cer ceţos, dar lumina, deşi albicioasă, era vie... Verdele cîmpurilor era parte negru, parte veşted-roşcat. Străbăteau lanuri de porumb, fără să se mai uite în urma lor, dacă mai vin şi ceilalţi. Acum, dintr-un ulm înalt, Damian şi Hergă vedeau bine cum turcii trec peste cîmp spre dreapta. Lăsară deci, ascunşi în vîlcea, să treacă o parte din pedestrime, dar cînd auziră zornăitul de lanţuri şi osii ale tunurilor, săriră urlînd ca nişte bezmetici:

— Huo! Acasă la voi!

Unii săriră la cei de pe cai, trăgîndu-i jos, smulgîndu-le bicele şi săbiile, alţii puseră umerii să răstoarne tunurile... N-ar fi crezut nimeni că Toma panduru este în stare, cu umărul lui sănătos, să ridice roata unui tun cu osie cu tot... Un subofiţer încercă să-l taie... dar abia ridicase sabia şi Simion întoarse pistolul, iar subofiţerul nu avu măcar timp să audă pocnitura... Nici ai lui nu-şi dădură seama că e mort... Prin porumb se auzeau numai urlete şi înjurături romîneşti şi turceşti. Încurajat că le merge bine, Simion împinse cu piciorul o carabină căzută, devale într-o vîlceluşă, unde ştia el că o s-o caute

pe urmă. Licsandru Hergă smucea călăreții din șa, iar Damian și Ion Firu întorceau atelajele tunurilor, ca să sporească învălmășeala... Un val nou de tabaci se năpusti asupra turcilor... Alergau cu toții mai ales după carabinele scurte ale tunarilor, smulgînd din tecile lor pistoalele celor căzuți. La început, tunarii surprinși, înspăimîntați, fugiră în porumb, dar se întoarseră mînați de ofițeri. Căci începuse acum o luptă în regulă, cu carabine și pistoale, cu săbii. Cînd simțiră însă că pedestrimea turcă, pusă în stare de alarmă, vine în pas alergător, Toma făcu un semn tuturor să fugă prin porumb.

Cînd Kerim-pașa, comandantul diviziei din cap, ale cărei unități fuseseră lovite, auzi de acest atac, fu cuprins de o furie nemaipomenită și veni la galop înapoi. Smulse un bici de la un tunar și începu să-l lovească peste față pe comandantul divizionului. Opt tunuri fuseseră scoase din funcțiune, fiindcă li se furaseră închizătoarele, doisprezece oameni uciși și vreo douăzeci răniți. I se păru o pierdere care-l înfurie. Dădu apoi ordin unei companii de infanterie să alerge în pas de atac... Altă companie trebuia să înconjoare pe cei ce atacau.

Toma și ai lui văzură că e primejdie să fie înconjurați... Văzură că mai aveau pînă în lanul de porumb de dinapoi vreo sută de pași... Dincolo de lan începeau viile și nu mai aveau mai departe nici o grijă... Oamenii aveau acum mai toți carabine și chiar pușți... Trăgeau, cu socoteală, dar trăgeau, ca să nu-și ia cumva vînt turcii spre ei... Se hotărî ca Licsandru Hergă, Simion și Damian să rămîie pe loc, cu armele din nou încărcate... Ceilalți o luară înapoi, peste maidanul miriștii. Acolo, alții începură să tragă și cei trei fură strigați pe nume să vie degrabă... N-au putut să mai treacă toți trei, căci turcii trăgeau din porumb în plin. Damian fu rănit la cap. Simțise în frunte un pietroi, dar putu să alerge, și nu-și dădu seama că-i curge sînge pe față. Sări în fugă

cei cîțiva pași pe care-i mai avea de făcut. Aci, în lanul de porumb și mai ales în viile care se vedeau la doi pași, primejdia nu mai era atît de mare.

*

Tabacii coborau acum, fugind, rîpa de lut printre vii și în vale se opriră la adăpost, să răsufle. Își admirau unii la alții prada făcută. Simion avea două carabine încrucișate peste umeri și două pistoale. Avea și un fes pe cap.

— Ce faci, măi băiete, cu drăciile astea?... Mai dă-le și la alții... îi spuse un om mai matur, care mușca dintr-un ciorchine de strugure, ca să-și potolească arsura buzelor.

Dar flăcăul era indignat:

— Nu mi le-am cîștigat singur?... Poi știți voi cît costă o carabină din astea? M-am făcut om...

Dar i se explică, și pe drept cuvînt, că nu luptase singur și că unii sînt fără arme. Venea, rănit la cap, tăiat în obraz, Damian, susținut de prisos de subsuoară de Ion Firu. Simion împărți armele la ai lui și cu asta împăcă toată lumea... Își tot examina carabina ca un specialist ce era. Damian fu legat pe loc cu o cămașă, nu prea curată, ruptă în fîșii.

LUNI, 13 SEPTEMBRIE

Duminică la prînz, ocuparea satului și a mînăstirii Cotroceni de către trupele turcești era dusă pînă la capăt... dar Omer-pașa era furios... Acest stupid diplomat, care era Fuad-pașa, crezuse că face mare ispravă ocupînd un sat la marginea Bucureștilor... Cu asta orașul nu era

cucerit. Tot atît de fără sens i se păruse cererea lui Fuad ca să pună în baterie pe așa-zisul deal al Cotrocenilor cît mai multe piese de artilerie. Ar fi vrut să vadă pe deal acolo, îndreptate asupra orașului, o sută de tunuri. Se certau în fața cortului cel mare al lui Fuad, la o masă, pe care Omer-pașa întinsese o hartă.

— Dumneata nu știi ce știu eu, spuse Fuad. Am porunci hotărîte... Trebuie să facem toate încercările. Ai pus tunurile pe deal?

— În toate viile pe care le vedeți sînt tunuri de-ale noastre. Effendi, țineți socoteală că acesta nu este drept vorbind un deal... Este malul drept al Dîmboviței, care după cum vedeți e înalt și rîpos și care o ține așa în tot lungul ei... Dar malul drept al văii Dîmboviței nu e și malul rîului, malul albiei lui, căci lunca e în cele mai multe locuri foarte largă... Așa că... tunurile noastre...

— Îmi trebuie aceste tunuri fiindcă am chemat pentru mîine aci pe mitropolit, pe toți boierii și pe notabilitățile orașului. Am un plan al meu... Oamenii aceștia trebuie să vadă mîine aceste tunuri care la un semn, dacă ei se încăpățînează, vor distruge București...

Omer-pașa, renegatul, care-și lăsase și el o bărbuță galbenă, tunsă ca să semene cu a sultanului Abdul Medjid Khan, numai că a lui era bălană, avu o strîmbătură care ascundea un rînjet de dispreț. Se stăpîni, dar spuse în nemțește, știind că Fuad, care era un turc de școală nouă, care cunoștea mai multe limbi europene, va fi mai puțin supărat dacă ironia lui nu va fi înțeleasă decît de ei doi.

— Excelență, cred că bucureștenii mai curînd vor rîde decît se vor speria... Ei știu prea bine că tunurile pe care le-am pus pe așa-zisul deal nu vor putea atinge București, căci de aci pînă în inima orașului sînt cel puțin cinci mii de pași, iar tunurile noastre bat la două mii și cinci sute de pași...

— Dar uite, această mahala... a Izvorului... e la un pas de noi și e o mahala importantă a orașului...

— Nu o pot aprinde tunurile. Ne desparte de ea o îndoitură a malului... De altfel cred că e mai bine, Effendi, dacă înainte de a mai da alte dispoziții, ați merge împreună cu mine deasupra, la baterii...

— Foarte bine, să ne aducă numaidecît cai...

Cortul lui Fuad, ca și ale întregii armate, era subt deal, în luncă, în așa-zisul cîmp al Cotrocenilor, pînă aproape de satul Sfîntul Elefterie. Sus, de pe malul înalt al văii, Fuad trebui să recunoască și el că nu se vede mare lucru din București... Omer și Lenș, care îi întovărășea ca buni cunoscători ai locurilor, îi arătară că orașul nu se vede din pricina unui dîmb mare al malului, un pinten pe care acest mal îl trimitea tăind lunca pînă în malul albiei rîului. Pe acest dîmb, pe care localnicii îl numesc Dealu Spirii, se găsește cazarma infanteriei și Arsenalul orașului. De asemenea, vreo trei biserici și multe cîrciumi pe drumul care urcă printre viile cu care e acoperit. Mahalaua Izvorului este ghemuită în stînga între un ocol al malului drept și albia Dîmboviței... Peste apă e, în luncă, o mahala mai interesantă, Sfîntul Constantin, și, după ea, pe malul celălalt al văii, ceva mai ridicat, mahalaua Popa Tatu...

— Dacă le nimicim, Effendi, mare lucru n-am făcut...

Fuad era destul de fin ca să înțeleagă unde vrea să ajungă acest pașă încăpățînat, și puțin plictisit, ciupindu-și barba tunsă scurt tot ca a lui Omer, dar neagră, îl întrebă aproape șuierat:

— Atunci ce-ar trebui să facem după părerea dumitale?

— Să punem mîna chiar astă-seară pe acest dîmb mare care domină tot orașul... Să ocupăm Dealu Spirii... Și-atunci nu va mai fi cu putință nici o rezistență...

— Dacă va fi nevoie pentru asta să lupți?

— Trebuie ocupat oricare ar fi împotrivirea, cît mai curînd... De altfel zadarnic încercăm să ocolim adevă-

rul... Lupte au fost și am avut pierderi supărătoare, care au îndîrjit și încurajat populația...

Atras de un butuc de viță, greu de ciorchini negri, Fuad ciuguli cîteva boabe, aplecîndu-se mult din șa spre vîrful aracului. Apoi cu întîrziere, ca și cînd ar lua greu hotărîrea, spuse parcă într-o doară:

— Ocupă atunci Dealu Spirii!

În aceeași noapte de duminică spre luni, Omer-pașa trimise un regiment de infanterie care ocupă drumul de pe culmea dîmbului mărginit de grădini și vii, cu case răzlețite și cîrciumi, pînă la vreo cinci sute de pași de cazarma infanteriei...

*

Cei chemați pentru ceasurile douăsprezece pe cîmpul Cotrocenilor o porniră încă din vreme, încît, cu un ceas, două înainte, în fața corturilor turcești se adunase o mare mulțime... Boierii sosiseră în butci și caleși, ca să-și arate evghenia, marii negustori în caleși și ei, iar cei mai de rînd o luaseră apostolește pe jos, peste maidanul de lîngă biserica Popa Tatu, în jos spre morile și podișca de la Sfîntul Elefterie... Către prînz sosiră și o parte dintre membrii guvernului, Rosetti, Ștefan Golescu, Brătianu și o dată cu Bălcescu și frate-său Costache, Bolintineanu, Bolliac, Zane, Aristia și alții foarte numeroși... Erau din nou toate costumele, căci marii boieri apărură în portul lor, tradiția orientală, ca să fie azi pe placul turcilor.

Tabăra turcească, din care se retrăsese aproape toată armata, era totuși păzită de un regiment, iar în fața mînăstirii, pe poalele dîmbului, erau așezate tunuri în baterie. Către ora arătată de Fuad sosi și careta mitropolitului. Deși se pretindea bolnav, Neofit apăru întovărășit de un arhimandrit și de secretarul său.

Era o zi cu soare, care lupta să încălzească, să usuce ceea ce răciseră și înmuiaseră două săptămîni de ploi... Pe ici, pe colo, noroiul se zbicise. Oamenii, aproape cîteva sute, cei mai mulți negustori, începură să devie nerăbdători... Pavlicioni, în frac tutuniu și cu pălărie tare, se plimba încruntat, zece pași în sus, zece pași în jos. Își dădea seama că revoluția este pierdută, că negustorimea va fi din nou încălecată cu brutalitate de marii boieri. Dobrovici îi tăie drumul, greoi și cam speriat:

— Frate Rudi, crez că am făcut o greșeală venind... Ne va arestui turcul pe toți.

Hagi Curti fu de aceeași părere, dar Danielopol și Menoah Hillel protestară îndesat... Pavlicioni îi privi mulțumit.

— Trebuie să luptăm pînă în ultima clipă, trebuie să arătăm turcilor cu hotărîre ce vrem... Altfel revoluția noastră va fi o simplă amintire. Devenim din nou robii marilor boieri.

Marii boieri erau plini de veselie și nerăbdători să vadă mai curînd în amănunte ce va fi... Aveau mare emoție, căci nu știau încă în ce mod vor fi împărțite marile dregătorii, cele mai bănoase fiind cele mai așteptate, cu înfrigurare... Băl-Ceaurescu era în butcă singur și încruntat, căci se simțea lucrat. Văzînd cum trece timpul, căci trecuse cu mult de prînz și Fuad-pașa nu ieșea din cort, ci le trimisese vorbă că îi roagă să mai aștepte, căci are mult de lucru cu Omer-pașa, știind și obiceiurile turcilor, oamenii se pregătiră pentru o îndelungă așteptare. În jurul caretei lui Cantacuzino, care se îmbrăcase din nou cu anteriu și biniș, erau cinci-șase mari boieri, care simțiseră cum bate vîntul...

Trimiseseră acasă să li se aducă foteluri și scaune, cum și gustări, și acum stau la taifas... plini de voie bună.

Bălcescu și ceilalți revoluționari se trăseseră mai înspre zăvoi, înspre albia Dîmboviței, care făcea aci un mare

ocol şi se aşezaseră pe un plop bătrîn şi gros, dărîmat de vreo furtună.

*

Fuad-paşa fu în sfîrşit convins să aştepte ca trupele turceşti să ocupe cu orice preţ cazarma infanteriei şi întreg Dealu Spirii. După ocuparea cazărmii, dar numai după ocuparea ei, coloana turcă avea să-şi continue drumul, folosind toate armele ca să pătrundă în oraş pe podul de la Mihai-Vodă.

Kerim-paşa, comandantul coloanei, se înclină adînc şi ieşi.

*

Cazarma infanteriei e aşezată chiar pe o parte din locul fostei Curţi Arse, vecină cu ruinele ei şi despărţită de ea printr-un gard de zid gros. Curtea înlăuntru, despărţită de Podul Cilibiului cu un gard de scînduri late, puse culcat, e foarte lungă, aproape cît o uliţă de lungă. Pe dreapta şi pe stînga acestei curţi sînt faţă în faţă două magazii vechi de zid, acoperite cu olane înverzite, cam înguste, dar lungi cît curtea, care însă e destul de largă. Aci dorm ostaşii...

În fund e o căsuţă, cu uşă la mijloc şi două ferestre, una în dreapta şi alta în stînga... Aci e cantălaria.

Poarta e de stejar, puternică între cele două magazii lungi, care de altfel au cîte trei ferestre şi la uliţă. Către zidul cel gros şi dărăpănat al Curţii Arse, în spatele magaziei din stînga, e o altă curte, cu mari stive de lemne pentru încălzit şi gătit. La faţă, cazarma era largă de mai bine de o sută cincizeci de paşi, căci în stînga ei era Ierbăria şi Arsenalul.

Acum erau pe piaţa de arme dintre cele două lungi magazii-dormitoare cinci companii din Regimentul II

şi o companie din Regimentul III, în coloană de companii. Era parada luării în primire a noilor drapele... care înlocuiau pe cele vechi... Tobele băteau... gorniştii sunau. Maiorul Greceanu, gros şi cam greu, în mare ţinută, care comanda, ieşi cîţiva paşi înaintea frontului şi dădu raportul colonelului Radu Golescu, negricios şi îndesat ca şi frate-său Arăpilă. Soldaţii erau în ţinută de ţeremonie: pantaloni albi, mondire cu nasturi poleiţi şi şepci. După ce se termină trecerea în revistă a companiilor, colonelul Golescu ceru maiorului să dea ordine pe loc oamenilor, care urmau să aştepte compania de pompieri, care avea de primit şi ea un drapel. Gîndul tuturor ofiţerilor şi al oamenilor din front era acelaşi... Ce fac turcii?...

Ştiau că se opriseră la cinci sute de paşi înainte de cazarmă şi îi auzeau acum punîndu-se în mişcare.

— Domnule colonel, ce credeţi, ne vor ataca? întrebă maiorul, ţinînd pasul greoi pe lîngă comandant.

Colonelul Golescu, tăcut, arătă cu mîna spre cer, într-un gest de nedumerire. Ofiţerii veneau după ei, cu chipiile lor înalte, cu mîinile sprijinite pe garda săbiilor. Poarta era larg deschisă şi ei se opriră în picioare, pe podişca din faţa ei, făcută peste şanţul drumului... Din sus veneau cîteva femei speriate şi unii vînzători de dulciuri şi covrigi, mai mult fugind.

— Vin turcii!...

Altă lume se vedea, dimpotrivă, pe partea cealaltă a Dîmboviţei, îndreptîndu-se pe Podul de Pămînt spre Cotroceni. Erau cete întregi.

La poarta cazărmii era postat un picket cam de douăzeci de oameni subt ordinele sublocotenentului Ionită, care era dejurnă. Cînd se văzură apropiindu-se lăncierii turci, în jocul muzicii legănate, toţi pe cai roibi, maiorul porunci ofiţerilor să alerge fiecare la unitatea lui... Colonelul rămase la poartă, unde picketul se aliniase, cu

căpitanul Caragea, care știa turcește, și căpitanul Papassoglu, care era de serviciu.

Prin poarta deschisă ostașii și ofițerii din curtea cazărmii văzură trecînd la vale unitățile armatei turcești. După ce trecură unitățile ușoare de cavalerie, apăru pe un cal negru Kerim-pașa, cu fața lui uscată, urmat de ofițeri subalterni, un colonel, un maior arab și alții... Pichetul de la poartă dădu onorul și colonelul salută... Pașa răspunse la salut și se opri în dreptul colonelului Golescu, cu ofițerii săi, în timp ce începuse să treacă spre vale, într-o ciudată dezordine, infanteria turcească... Apoi, în timp ce treceau tunurile, Kerim-pașa, care întrebase pînă atunci cîteva lucruri banale, spuse aproape brutal colonelului Golescu, prin căpitanul Caragea, că trebuie să predea imediat cazarma și armele.

Palid, pămîntiu la față, dar cu ochii sclipind ca oțelul, feciorul lui Iordache Golescu luă poziție de drepți și spuse răspicat :

— Nu am ordin nici să predau cazarma, nici să n-o predau. Am trimis un ofițer la Locotenență. Aștept răspunsul !

Cu buzele negre, apropiate și tăioase, Kerim-pașa ascultă răspunsul și, cînd tîlmaciul sfîrși, dete brusc pinteni calului și porni spre dreapta, cu toată suita după el.

Colonelul Golescu, care rămăsese în picioare, în poziție militară, se uită lung după el și clătină din cap. Apoi se întoarse către aghiotant :

— Spune-i lui Greceanu să ducă oamenii la magazia de muniții... să li se dea numaidecît patroane... și să se încarce armele.

Se auzi numaidecît comanda maiorului : „Coloană, la stînga împrejur în pas alergător"... Furgonul care se afla în fața magaziei fu numaidecît golit de patroane, puștile încărcate și companiile se întoarseră tot în coloană... Căpitanul Lăzureanu, comandantul companiei din Regimentul III, se apropie de Deivos, care comanda compania a III-a, cu privirea îngrijorată.

— Turcii s-au oprit și au înconjurat cazarma...

Turcii într-adevăr se opriseră și acum puneau tunurile în bătaie, în drum, împotriva cazărmii. Se vedea limpede că se pregătesc să tragă salve de mitralie... Între timp se apropie din nou de poartă un ofițer turc, însoțit de un imam cu fesul în turban alb, amîndoi călare. Ofițerul turc vorbea romînește. El îi ceru colonelului Golescu să adune numaidecît armele batalionului, să le depună în mijlocul curții și să predea cazarma. Colonelul îi răspunse doar că nu s-a întors încă ofițerul trimis după ordin, de la Locotenență...

Acum totul era numai freamăt mut și încordare... Peste cîteva clipe un pluton de lăncieri încercă să treacă poarta... Pichetul i se așeză aliniat în cale, cu puștile la ochi. Plutonul se întoarse. În clipa asta se auzi o răpăială de focuri cumplită și rîndurile companiilor se înfiorară ușor. Mai spre vale puțin, ca la o sută cincizeci de pași depărtare de poarta cazărmii, compania de pompieri de subt comanda căpitanului Zăgănescu, un om voinic și cu mustața tunsă scurt, fusese oprită de turci. Era chiar în fața lui Kerim-pașa și a suitei lui. Căpitanul spuse pe romînește că are ordin să se ducă în curtea cazărmii cu unitatea sa... Un negustor turc din Giurgiu, un bătrînior cu mustața mare, care părea un fel de călăuză a turcilor, tălmăci vorbele lui Zăgănescu și numaidecît și răspunsul pe care-l dăduse colonelul turc de lîngă Kerim-pașa.

— Spune-i ofițerului ăsta că nu mai are voie să intre în curtea cazărmii, căci vom lua noi cazarma !

Căpitanul Zăgănescu rămase cîteva clipe descumpănit... Șovăi, dar numaidecît întîlni privirea întrebătoare a lui Dincă Bălășoiu care comanda plutonul al doilea... Atunci comandă scurt, viu :

— Companie, după mine!... şi porni înainte, între infanteria şi tunurile turceşti.

Pompierii, cu coifurile lor strălucind ca aurul, cu crestele metalice arcuite spre frunte, trecură după comandantul lor, cu puştile ţinute în podul palmei şi sprijinite pe umăr. Ofiţerii turci se priviră înmărmuriţi de atîta obrăznicie. Unul dintre ei strigă tare o insultă. Toţi turcii rîseră de aceşti soldaţi cu atîta alămărie pe ei, care treceau molatic, dar ţanţoşi... Atunci sună o comandă turcească şi toţi infanteriştii turci trecură dinspre şanţul cazărmii spre şanţul ălălalt al drumului, parcă vrînd să facă loc pompierilor... Un soldat turc care voia să treacă în fugă de cealaltă parte se împiedică de un pompier şi căzu. Un ofiţer turc lovi atunci cu latul săbiei pe pompier. Încurajat, un subofiţer îşi descărcă puşca într-alt pompier, care căzu, frîngîndu-se mort, în drum.

Dincă Bălăşoiu privea încremenit... Îşi muşcă buza şi scoase încordat, dar aproape pe nesimţite, amîndouă pistoalele... Era foarte aproape de Kerim-paşa şi de suita lui. Descărcă în aceeaşi clipă, cu amîndouă mîinile, ambele pistoale. Calul lui Kerim, lovit în cap, se răsuci în loc şi căzu apoi cu generalul subt el, care de altfel nu fu atins... Calul colonelului rămase în picioare, dar colonelul căzu într-o parte, cu picioarele în scări, căci era mort. Ofiţerii se îngrămădiră în jurul lor, în timp ce comandantul bateriei ordonă negru de mînie: „Foc!" O parte din pompieri, cu Zăgănescu, ajunse în dreptul curţii din dos a cazărmii şi se culcă în şanţ, ca să încarce armele, cealaltă parte venea înşirată în lungul drumului.

Tunurile se descărcară cîte două în patru salve. Mitraliile loviră rîndurile pompierilor de la cîţiva paşi, rupîndu-i pe mulţi în bucăţi. Gardul de lemn al cazărmii fu sfărîmat. În cei din frunte şi în pichetul de la poartă traseră infanteriştii turci. Colonelul Golescu fu rănit şi avea să fie dus înapoia cazărmii. Pichetul se retrase în

curte, şi cu el, cîţi scăpară. Pompierii se culcară în şanţ lîngă gardul de uluci... acum dărîmat de mitralie... Cînd Zăgănescu văzu gardul dărîmat şi curtea mai ferită, sări din şanţ şi strigă: „După mine!"... Dar în curte, căpitanul Deivos, care la întoarcerea de la amoniţie rămăsese cu compania în faţă, comandă de la el însuşi foc de salvă asupra coloanei turceşti.

Între timp, tunarii turci aprindeau fitilurile pentru o nouă salvă... Locotenentul înalt şi mustăcios, Dănescu, strigă pătrunzător:

— Pe tunuri, copii! Că ne prăpădesc...

Săriră din şanţ şi în cîteva clipe pompierii erau peste tunuri, care erau încărcate... Loviră servanţii cu patul armei şi răsuciră tunurile împotriva coloanei turceşti. Privirá înmărmuriţi şi bucuroşi rîndurile de turci seceraţi scurt... dar în aceeaşi clipă alţi turci se năpustiră asupra lor, lovind cu baionetele. Locotenentul Dănescu se aplecase spre fitil şi fu împuns cu sabia în spate. O parte din pompieri rămaşi în şanţ încărcase în sfîrşit armele... Cei de pe tunuri săriră înapoi, şi unii trecuseră, aşa cum făcuse căpitanul Zăgănescu şi ceilalţi pompieri, în curtea mai îngustă, din dos a cazărmii, între gardul de zid al Curţii Arse şi magazia de dormit. Alţii mai luptau. Învălmăşeala era de nedescris şi oamenii se loveau cu armele înnebuniţi de furie, printre cei care se zvîrcoleau căzuţi în mici băltoace de sînge şi noroi însîngerat. Din curte tot batalionul trăgea în coloana turcească. O oră şi mai bine, oamenii culcaţi acum, adăpostiţi cum putură mai bine, traseră unii într-alţii.

Toţi turcii, care încercaseră să ia prin atac curtea cazărmii iarăşi, erau culcaţi la pămînt, unii morţi şi răniţi, alţii feriţi, ca să tragă mai bine. Kerim-paşa, care descălecase şi se adăpostise după o casă cu unii din ofiţerii lui, porunci gornistului să sune încetarea focului. Ofiţerii din curtea cazărmii, care cunoşteau semnalul turcesc, comandară şi ei încetarea focului. Între timp puţinii pom-

pieri rămaşi în viaţă erau dincoace de gard, în curtea cazărmii, în partea în care erau stivele de lemne, fiind destul de adăpostiţi. Un ofiţer turc veni cu un steag alb şi cu pitarul Grigore de la Giurgiu, care era tîlmaci, arătîndu-le celor din curtea cazărmii, presărată de cadavre, că a fost o greşeală. Toţi fură bucuroşi de această întorsătură, căci nu mai aveau nici un cartuş în patrontaşe. Se făcu o linişte de necrezut, îngrijorătoare parcă.

La o poartă de cealaltă parte a drumului apărură Licsandru Hergă şi Damian, care auziseră bubuiturile din mahalaua Izvorului şi strigătele de luptă şi vruseseră să vadă ce se întîmplă. Urcaseră în fugă dealul, ascunzîndu-se pe după case pînă în marginea cazărmii. Hergă privea cu ochii mari nenumăraţii turci aşternuţi pămîntului şi printre ei atît de mulţi romîni. O porniră pe după garduri, pe la porţi, şi alţi oameni, pesemne chiar dintre cei care locuiau în aceste case şi care se ascunseseră cîţi nu apucaseră să fugă... Se uitau palizi la morţii învălmăşiţi, înmărmuriţi. Damian îl văzu pe Dincă plin de sînge în şanţul de peste drum. Se uită ca deşteptat din somn, privind cu băgare de seamă peste gard. Hergă văzu că ofiţerul romîn plin de sînge, care era în şanţul de lîngă ei, cu capul sprijinit de o buturugă, încerca să se aşeze mai bine, fără să deschidă ochii. Se gîndi să-l ajute şi ieşi pe portiţă, printre soldaţii turci.

În timpul acesta, un subofiţer turc încercă cu baioneta pieptul lui Dănescu, să vadă dacă e viu, şi cînd acesta gemu şi îşi mişcă braţul, îi descărcă puşca în cap. Licsandru Hergă văzu negru înaintea ochilor. Dintr-o săritură a înfipt cuţitul pînă în plăsele în turc. Lăsă cuţitul în rană şi îi luă puşca... Îi tăiară calea alţi doi turci, care căutau să înfigă baionetele în el. Întîrzie prea mult, împiedicîndu-i pe ai lui să tragă. Damian îl răsturnă pe unul, şi sări devale. Licsandru l-a spintecat cu baioneta pe celălalt şi-l ucise şi pe al treilea care, revenindu-şi, ridicase arma. N-apucă însă să treacă spre curte, că a căzut şi el ciuruit de gloanţe... Apoi au năvălit şapte-opt turci peste el, înfigîndu-i spangele în trup. Aci a murit Licsandru Hergă, în ziua de 13 septembrie.

S-a făcut din nou linişte.

Dincă, dezmeticit, văzu de la cîţiva paşi toată întîmplarea. Se simţea rănit, dar nu ştia unde... Avea sînge pe mondir şi tot corpul îi era greu. Trebuia să plece însă de acolo cu orice preţ, căci altfel îl vor încerca şi pe el cu baioneta... Se culcă mai jos în şanţ. Încercă piciorul stîng... îl putea mişca... Pe cel drept însă nu. Putea mişca şi mîna dreaptă... Se gîndi că prin şanţ ar putea merge cei o sută de paşi pe care îi mai avea de făcut pînă la podişca de la intrarea cazărmii, ca să se vîre subt ea... O porni proptindu-se în cotul drept şi în piciorul stîng... Erau atîţia morţi în drum şi pe marginea şanţului, că numai încet şi cu grijă se mai putea mişca... După ce făcu vreo treizeci de paşi, îl văzu pe sublocotenentul Stamatescu îndoit, cu picioarele în sus şi cu capul în şanţ. Înţelese că e mort... Îşi înmuie buzele uscate într-un ochi de băltoacă din fundul şanţului. Apoi stătu să mai răsufle puţin, căci pînă la podişcă mai avea vreo şaizeci de paşi. Deodată se auzi un strigăt în şoaptă:

— Don' sublocotinent Dincă... Don' sublocotinent... trăiţi?... Era un pompier din plutonul lui. Veniţi pe aci, don' sublocotinent...

Era în dreptul curţii din dos a cazărmii unde erau stivele de lemne, între zidul Curţii Arse şi magazia-dormitor, pe unde intrase Zăgănescu şi pompierii care scăpaseră cu viaţa... Totul era să nu fie văzut cînd se tîrăşte din şanţ. Văzu că, un pas mai departe, gardul sfărîmat şi prăbuşit de mitralie avea atîrnată o scîndură aproape întreagă, care-l putea feri de vedere. A scăpat... deocamdată.

Trecuse aproape o jumătate de oră şi nimeni nu ştia ce va mai urma... Kerim-paşa era furios... Nu putea să intre în oraş lăsînd cazarma neocupată în spate. Nici

nu vedea cum ar putea relua lupta fără pierderi disproporționate. Se vedea cu comanda luată, poate degradat. Urca și cobora nervos cele trei trepte ale casei galbene.

Colonelul Golescu, plin de sînge pe toată fața, dar rănit numai la mînă, era împreună cu aghiotantul în dosul a două căruțe din curte, de unde își mai exercita comanda încă, fiindcă i se auzea mereu vocea. Oamenii erau cu toții culcați, cu armele la îndemînă, așteptînd, credeau ei, să li se împartă din nou patroane... Aflînd că e acolo, Zăgănescu, care transportase pe Dincă și alți răniți în magaziile-dormitoare, auzindu-l și văzîndu-l unde e, veni să știe ce s-a hotărît. Colonelul n-avea tăria să ia o hotărîre și se bucură cînd văzu că o mare parte dintre ofițeri îl înconjurau...

— Nu mai avem patroane, domnule colonel! se văietă căpitanul Lăzureanu, gras și cam bondoc.

— Oricîte patroane am avea, s-a isprăvit! Tot turcii au mai multe... Trebuie să ne predăm... Cel care vorbea cu vocea seacă era un căpitan uscat, cu mustață subțire. Mai bine să ne predăm... S-a făcut dovada că ne-am împlinit datoria.

Căpitanul Zăgănescu începu un soi de rîs, care era mai mult rînjet.

— Să ne predăm? Turcii ne vor tăia ca rebeli... Nu ne vor considera prizonieri... parcă nu-i cunoașteți... E o nebunie să ai încredere în ei...

Colonelul era și mai încurcat.

— Atunci?...

Unul dintre soldații care se adunaseră și ei în jurul lor, unul cu capul bălai și spîn parcă, se amestecă și el în vorbă.

— Domnilor ofițeri, dumneavoastră plecați prin grădinile astea din fundul curții spre mahalaua Dudescului, că pă dumneavoastră vă taie turcii. Noi ne-om descurca cu ei...

Toți simțiră că soldatul vorbește cu înțelepciune. Colonelul reluă apăsat:

— Dar nici nu putem părăsi oamenii aci... Să plece atunci mai întîi răniții... Apoi cine poate, treptat însă... nu trebuie să observe turcii.

*

Între timp Fuad Effendi și Omer-pașa se plimbau în imensul cort fierbînd de mînie... Nu izbutise nici planul de a intra în oraș fără luptă, așa cum cerea jocul diplomatic, și nu intrase pînă la ora asta nici prin luptă... Peste două sute de oameni așteptau în fața cortului, și el nu vrea să le vorbească înainte de a ști că trupele au trecut sau nu spre oraș... Cînd veni vestea, falsă, că Kerim-pașa a fost ucis... Omer-pașa fu cuprins de o mînie neagră. Începu să urle la Lenș, care asculta înmărmurit, că va bombarda trei zile și trei nopți Bucureștii.

*

Liniștea dura mereu... Turcii cereau din nou acum predarea cazărmii, dar nu mai cereau predarea armelor... Colonelul Golescu fusese evacuat. Maiorul Greceanu se pare că plecase și la romîni nu se mai știa cine e comandantul, și ofițerii discutau aprins între ei... Din partea turcilor era un maior și pitarul Grigore de la Giurgiu, pe care Zăgănescu îl scuipase de față cu toți. Timpul trecea și nu se găsea o formulă... Unii încercară să plece, pur și simplu, dar turcii împușcau pe toți cei care părăseau curtea. Mulți izbutiră... Dar mai erau în viață mulți oameni, unii răniți, care nu puteau să plece neobservați... Nimeni nu știa ce hotărîre să ia... Maiorul turc plecă... Peste o jumătate de ceas veni alt grup cu o basma albă, doi ofițeri turci și între ei sublocotenentul Ioniță, care fusese luat prizonier la poartă... I se adresă lui Deivos,

care era printre puținii ofițeri care mai rămăseseră în cazarmă...

— Domnule căpitan, spune oamenilor să nu mai tragă, fiindcă e la mijloc o greșeală, și urmează-ne la Kerim-pașa.

Deivos se hotărî și ceru soldaților să nu mai tragă, ci mai bine să vie după el... Foarte mulți nu vrură și rămaseră locului... dar mulți alții îl urmară... Ajuns în fața lui Kerim-pașa, care era acum mai sus pe treptele unei case, trei trepte care mergeau în drum, Deivos îi întinse sabia... Kerim îi spuse încruntat să și-o ție. Urmă un soi de tăcere crîncenă... Kerim-pașa părea mai negru cu fața lui osoasă.

Deivos îl întrebă în turcește cine e de vină...

— Siz, caputan, zise el... Voi, căpitane...

— Iok siz, Effendim-pașa...

— Siz, siz... caputan, repeta mereu încruntat Kerim. Coborî cele trei trepte pe limba de pămînt care le despărțea de șanț și continuă plimbîndu-se furios, ca pentru el: Ce neghiob... măcelarul... o învălmășeală ca asta n-am mai pomenit. Luptă începută la trei pași...

Imamul, care sta rezemat de zidul galben al casei, clătină din cap cu spaimă:

— Vis de om bolnav...

Între timp un ofițer turc adusese pe soldații romîni care se predaseră grămadă înspre gardul cazărmii. Kerim îi ordonă lui Deivos să treacă și el alături de soldații romîni. Simțiră toți în jurul lor numai priviri piezișe și o ură fără margini. Tăcerea turcilor era crîncenă... Kerim îi spuse cîteva cuvinte pitarului Grigore Gură-largă, care veni și le spuse:

— Iată, pașa vă iartă și vă ordonă să vă duceți pe la casele voastre...

Deivos văzu că grupurile compacte de infanteriști turci dinspre Ierbărie se pregăteau să puie armele la ochi...

Se întoarse spre ai lui și spuse cu o voce puternică, dar înfiorată:

— Strigați să trăiască sultanul... să trăiască pașalele sale care astăzi cu atîta indulgență ne dau iertarea, pregătindu-ne mormîntul...

Porniră încet spre mahalaua Izvorului în vale, dar atunci se auzi comanda: *„Aleș... vur!...“* [1] și dintr-o dată tunurile și puștile se slobozîră în soldații romîni... Cîți nu căzură, sărîră într-o fugă înfrigurată peste gardurile din față...

Cei care rămaseseră în curtea cazărmii putură să plece peste grădinile din spate pe furiș, spre mahalaua Dudescului. La cinci seara, Kerim-pașa își reluă marșul în oraș.

LA COTROCENI

Către șase seara, Fuad răsuflă, în sfîrșit, ușurat... Maiorul de Stat-Major trimis de Kerim-pașa anunțase și ocuparea cazărmii și trecerea trupelor spre București, dar mai ales dovedise că într-adevăr Kerim-pașa nu a fost ucis.

— Cu comandantul secund al armatei ucis în luptă n-ar mai fi fost ocupația pașnică pe care o vrea sultanul, *mon cher ami...* [2] îi spuse lui Omer-pașa, cu vocea leneșă, din zilele lui bune, cînd se zicea că nici o cucoană din aristocrația apuseană nu rezistă la modulațiile vocale ale acestui frumos diplomat turc, care avea ticul încîntător de a-și mîngîia nervos barba neagră frizată. Hai să vorbim acum cu notabilitățile... Dar ce crezi, spune-mi hotărît, sîntem astă-seară în București, dar în București cu adevărat, nu la mînăstirile din marginile

[1] Atenție... foc !... (tc.).
[2] Dragul meu prieten... (fr.).

orașului! Și-l bătu pe umăr ca să-l împace, să-i arate că gluma n-a fost spusă cu răutate.

Renegatul, îndesat și gros, arătă că a înțeles gluma privindu-l drept în față.

— Principalul este că astă-seară chiar, Kerim va așeza o sută de tunuri pe dealul acela de la Curtea Arsă. De acolo, nici un colț din București nu scapă nebombardat...

Se auziră acordurile legănate ale muzicii militare. Apărură și cîțiva turci cu vestoane albastre și fesuri roșii pe cap; cu arma în cumpănire luară grabnic poziție în fața cortului cu umbrar căptușit cu roșu. Apăru apoi un stol de ofițeri, toți în albastru și roșu, care se aliniară numaidecît... Apoi se ivi într-un mers precipitat și elastic, cu o figură voit autoritară, în contrast cu felul lui lînced obișnuit, Fuad... Îl urmă Omer și unul dintre feciorii lui Lenș, în uniformă de secretar al lui Bibescu, aproape ca a ofițerilor turci, dar fără fes, ci cu tricorn de marinar...

Mulțimea celor care așteptau de cinci ore se apropie grăbită... Mitropolitul și Alecu Filipescu sînt coborîți cu sprijin din carete. Boierii fac toți temenelele rituale. Ceilalți salută ușor prelung.

Fuad cu degetele elegant răschirate își mîngîie vîrful nasului între degetul gros și arătător, ca și cînd ar fi tras tabac. Înclină capul... muzica s-a oprit. Face un semn dragomanului... Acesta iese un pas în față...

Cei aproape două sute de inși care au răspuns la chemarea lui Fuad, dintre care vreo patruzeci de boieri și peste o sută douăzeci de negustori, ascultă în cerc larg. În jurul lui Cantacuzino, aproape de umbrarul cortului, sînt cei doisprezece boieri și mitropolitul.

— Exelența-sa întreabă care este rostul acestei mulțimi imense așezate pe cîmp și pe drumuri, în calea armatei sale?

Rosetti, înflăcărat, cu mîna în vînt ca un steag, face un pas în față.

— Este poporul bucureștean, care s-a ridicat ca un singur om, să aducă un omagiu majestății-sale sultanului, augustul suzeran, dar care ține să arate că nu înțelege să renunțe la constituția pe care și-a dat-o. O asemenea măreață înfățișare ar trebui să placă strălucitului poet, care este exelența-sa, Fuad Effendi!

Lenș, după ce a vorbit încet turcește cu Fuad-pașa, tălmăcește sonor răspunsul lui:

— Exelența-sa spune că nu a venit aci cu lira de poet, ci cu o armată, de a cărei siguranță este răspunzător!

Atunci Brătianu face un pas înainte, cu o hîrtie în mînă, și aproape strigă cu vocea lui ascuțită:

— Am aci proclamația pe care am dat-o în calitatea mea de șef al Poliției, prin care îndemn și cer mulțimii care s-a adunat în fața oștirilor împărătești să vie fără nici un fel de armă, pentru o demonstrație pașnică, pentru a-și arăta sentimentele față de constituția pe care și-a dat-o și pe care înțelege s-o păstreze!

Lenș, care a tradus în șoaptă lui Fuad, după ce l-a dat în lături cu mîna pe Brătianu, transmite răspunsul comunicat de comisar:

— Exelența-sa nu poate să ia cunoștință de această declarație, nerecunoscînd nici un fel de șef de Poliție și nici un fel de Guvern provizoriu. Ține însă să știți că vă socotește pe toți răspunzători dacă, așa cum i s-a raportat exelenției-sale, să mai găsesc în pădurile și lanurile de porumb din jurul capitalei și alte mulțimi de țărani, gata să atace prin surprindere. De altfel spune că a dat acum o jumătate de oră ordin cavaleriei imperiale să-și deschidă drumul cu săbiile prin mulțimea care îi împiedică trecerea.

Într-adevăr, la ora asta, cele zece mii de oameni care așteptau în lungul Podului de Pămînt pînă la Sfîntul Elefterie erau șarjați de călăreți.

Bălcescu, palid, de o stranie frumusețe în hotărîrea lui, face un pas înainte, vorbește îndîrjit, cu un soi de disperare.

Soarele, care după aproape două săptămîni de zile ploioase a strălucit toată ziua, coboară după turlele mînăstirii. Razele lungi ale apusului îi cad celui ce vorbește în numele revoluției românești pe față, luminînd-o.

— Spune-i excelenței-sale că acest limbaj este inadmisibil față de un guvern care a fost recunoscut de către Soleiman-pașa, în numele sultanului. Prin glasul meu, tot poporul român protestează din toată ființa lui împotriva oștirii turcești care a cotropit pămîntul românesc!

Cei de față se privesc încremeniți de îndrăzneala lui Bălcescu. Peste sutele de români trece un fior, ca un zbor ușor.

Voinescu II, care în ziua asta a dovedit totuși multă îndrăzneală, îl privește îngrijorat, îi e teamă ca prieten.

— Frate, ține socoteală de situația în care ne găsim...

Bălcescu e însă pornit și se vede că ține să fie spuse acum unele lucruri. În redingota lui neagră, strînsă pe talie, în nervozitatea mîinii care strînge marginea pălăriei tari, e numai hotărîre. Se întoarce scurt către prietenul său:

— Știu socoteală că vorbim în numele unei revoluții! Trebuie să fie cineva care să spună în clipa asta aceste lucruri. Trebuie să se găsească un om al revoluției care să le vorbească turcilor așa cum merită!

Cei de față se privesc mereu speriați de violența lui Bălcescu. Înspre rîndurile dinapoi sînt foarte numeroși negustori revoluționari care îl aprobă. Lenș, după ce-a vorbit încet cu Fuad-pașa, care afectează un soi de absență distinsă și-și freacă degetele ca și cum ar priza tabac, face un pas înainte:

— Excelența-sa spune că este trimis de majestatea-sa imperială aci ca să restabilească ordinea și că o va restabili cu orice preț.

Bălcescu simte că această clipă trebuie să fie la înălțimea poporului român în aceste două zile. Răspunde răspicat, dar cu un soi de exasperare nervoasă:

— Nici tratatele încheiate de Mircea, de Vlad al V-lea, nici vechile capitulații, nici dreptul internațional nu îngăduie guvernului imperial să se amestece în conducerea lăuntrică a Principatelor... și nici să trimită oștiri să restabilească o pretinsă ordine împotriva celei adevărate pe care și-a dat-o poporul român însuși!

Acum sînt mai numeroși cei care se tem de o mînie bruscă a turcului... Boierii fac semne disprețuitoare, că asta e lipsă de... tact. Vulpe, care ascultase înmărmurit, vine un pas spre Bălcescu, aproape împiedicat în biniș, și-i spune, puțin cam fonf:

— Domnule, ești nebun? Vrei să ne taie turcul capetele la toți? Căci Vulpe a văzut în viața lui cîteva capete de domnitori tăiate de turci aproape din senin.

Bălcescu, retezîndu-i vorba, cu un gest sec se întoarce spre ai lui:

— Turcii nu taie decît capetele ce se pleacă!...

Nedumerit, Alecu Vulpe se închină și se duce iar spre grupul boieresc. Lenș a vorbit iar cu Fuad-pașa, care acum se uită lung la Bălcescu și apoi a luat o proclamație din mîna unui secretar.

— Iată o proclamație pe care o voi ceti aci și care va fi afișată mîine în întreaga capitală. Acum excelența-sa vestește că în numele majestății-sale împăratului — aci toți marii boieri fac o temenea pînă la pămînt — suzeranul acestui principat, a numit caimacam al Țării Românești pe marele vornic Constantin Cantacuzino.

A făcut un pas în față și a arătat semeț cu brațul întins. Boierii se închină pînă la pămînt. Cantacuzino se închină după ce a făcut doi pași înainte. Hotărîrea sultanului îl copleșește.

Pornit cu o îndîrjire care vine din adîncul istoriei, Bălcescu protestează, şi după el ceilalţi revoluţionari, care au căpătat curaj.

— Nu-l primim! Ţara are un guvern pe care şi l-a dat singură! Vine apoi singur în cercul larg, cîţiva paşi către Cantacuzino: Boierule, nu face de ruşine neamul romînesc. Nu primi să fii călăul revoluţiei şi al libertăţii romîneşti. Nu-ţi lua această răspundere în faţa istoriei.

Ion Cantacuzino, tînărul înalt, cu faţa rotundă şi ceva copilăros în ea, îngenunche în faţa tatălui său.

— Tată, nu primi!

Acesta îl priveşte cu sentimentul că e în fruntea ţării, că e aproape domnitor. Cu asprime se întoarce către fiul său:

— Tu vezi-ţi de medicina ta, nu te-amesteca în politică... Apoi ridică fruntea solemn, către Fuad, deşi solemnitatea lui se resimte de lipsa bărbii: *Je suis très reconnaissant aux deux Cours; aussi je tacherai de toutes mes forces de servir la Turquie!* [1]

Fuad a redevenit diplomatul ironic, uşor dispreţuitor... Ochii languroşi s-au făcut mici.

— *C'est votre patrie, Monsieur, que vous devez servir, et non pas la Porte...* [2]

Apoi îi vorbeşte iar lui Lenş încet, iar acesta reia imperativ:

— Exelenţia-sa spune că cei care sînt pentru ordine să intre în cortul său, iar ceilalţi să rămînă.

În sunetul legănat al muzicii, în contrast cu el, Fuad intră brusc în cort, urmat de caimacam, de mitropolit şi boieri, ca şi de unii dintre revoluţionarii care şovăie. apoi de suita sa: mulţi nu încap şi se înghesuie la intrarea imensului cort.

Revoluţionarii cei mai dîrzi rămîn.

[1] Sînt foarte recunoscător celor două Curţi: de aceea mă voi strădui din toate puterile mele să slujesc Turcia! (fr.)

[2] Patria dumneavoastră să v-o slujiţi, domnule, şi nu Poarta... (fr.).

În coada acestei cete, care se înghesuie după putere, este pitarul Grigore Gură-largă din Giurgiu, care se uită compătimitor către cei rămaşi, căci probabil ştie ce-i aşteaptă.

Un maior a dat un ordin scurt, ceea ce arată că mişcarea a fost explicată mai dinainte... O companie de soldaţi cu armele în cumpănire desparte pe revoluţionari de cort... îi împinge înapoi... Altă companie îi înconjură pe la spate...

Trecu mai bine de un ceas... Prizonierii încă nu ştiau ce au de gînd turcii cu ei... Erau închişi ca într-un ţarc între santinele, cam în marginea zăvoiului, şi ei aşteptau mereu plimbîndu-se cîte doi-trei, unii trîntiţi de-a dreptul pe jos, unde iarba se zbicise, iar vreo cîţiva şedeau pe trunchiul gros, găunos, cojit al unei sălcii. Din clipa dintîi se priviră parcă miraţi şi oarecum bucuroşi de alegerea apelor de uscat. Erau mai bine de o sută patruzeci de inşi care avuseseră să aleagă şi aleseseră... Erau cei trei fraţi Ştefan, Radu şi Alecu Golescu, care-şi plimbau cu pasul rar umerii laţi şi bărbuţele gînditoare. C. A. Rosetti îşi făcuse în jurul lui un grup, căruia îi ţinea un adevărat discurs... Ca de obicei, „Berlicoco" era inimos, fără alegere în cuvinte, mulţumit, foarte mulţumit că lucrurile au ieşit „frumos"... Barba lui netunsă de cîteva zile părea mai mare, fiindcă era acum şi răsfirată, după vorbe... La fel de cald şi optimist era acum, aprobîndu-l, Dumitru Brătianu, de care Rosetti, deşi se deosebea ca un om cu faţa bălană de unul tuciuriu, se apropia prin tumultul oratoric al frazei şi printr-un excesiv sentimentalism, fiind altfel cu totul opus celuilalt frate mai mic, căruia barba îi crescuse iar, măricică, „Firfiricul". Acesta era înclinat spre zeflemea, cu simţ practic, neîncrezător şi mai ales era un agitator neobosit şi un orator grandilocvent „la rece". Acum îi era teamă că poporul întrecuse măsura şi că, atacînd trupele turceşti, în loc să se mărginească să stea locului, depăşise

sensul „proclamației" sale. I se părea că faptul ar putea să aibă urmări grele... Întrerupînd pe frate-său dintr-unul din discursurile lui, replică. Firfiricul îl arătă grupului lor pe Bălcescu, care se plimba cu un pas nervos, parcă grăbit. Ochii priveau parcă fix în pămînt, cu fața întunecată.

— La ce s-o fi gîndind amicul Bălcescu? Te pomenești că abia acum își dă seama de îndrăzneala cuvintelor spuse lui Fuad și, gîndind, l-a cuprins spaima cu întîrziere... Și Firfiricul surîde maliţios.

Nu fu de aceeași părere Rosetti, tîrît totuși și el de ironia Firfiricului.

— Ăsta gîndește desigur cum să arunce armata turcească în Dunăre cu Regimentul II al lui Golescu...

Gluma era fără răutate, fiindcă și el, Rosetti, fusese tot atît de partizan al ideii de rezistență, ba uneori cu fraze mai înflăcărate, în dezordinea lor, dar ca totdeauna incoherent în acțiune.

Atunci văzură venind printre posturile turcești, în mare grabă, pe Voinescu II, cu fața năduşită, cu o pelerină mare, neagră, aruncată pe umeri. Fu întîmpinat de Cezar Bolliac, care îi strigă de departe :

— Fugi, omule, că te arestuiește...

Trecu printre santinele spre grup, gîfîind ; strigă de departe :

— Am venit să fiu și eu arestuit cu voi... Aci e locul meu.

După el venea tînărul Ion Bălăceanu, cam greoi, abia ținîndu-se de el...

Dar dacă pînă aci trecuse cum trecuse, aci ofițerul turc îi puse mîna în piept și-l trimise înapoi cîțiva pași. Voinescu se întoarse spre Bălăceanu :

— Cum să-i explic eu turcului ăsta că vreau și eu să fiu arestuit ?

Cel tînăr îl întrebă firesc :

— Cum, nu știi turcește ?

— Nu... Și privindu-l mirat : Dar ce, dumneata știi ?

Bălăceanu zîmbi, sigur de el :

— Firește... O să vezi numaidecît.

Vine cu modestie spre ofițerul turc și începe să-i debiteze extrem de repede, nuanțînd cînd ca o explicație, cînd ca o rugăminte, cînd pe un ton de răfuială, cu alură larg retorică :

— Hatîr-bey... iok para... iok boccea... kaldarîm-dărîm-kaldarîm... pilaf... cearceaf, perdaf... meremet-bereket. (Cu dispreț :) Tarapana... meterhanea... Aferim... ciulama... (liric :) Bairam fermenea... Bairam... (Cu un gest scurt, dezolat :) Ramazan, bre...

Ofițerul turc a ascultat curios și nedumerit la început, stupefiat apoi de debitul rapid al Bălăceanului, năuc, neștiind ce să creadă, apoi furios îl înhață și îl zvîrli între arestați.

Bălăceanu, dintre arestați, potrivindu-și cravata lată, se întoarce către Voinescu :

— Ai văzut ? și își reface grav legătura la gît, triumfînd cu modestie.

Voinescu II ar vrea să spuie ceva ofițerului turc, dar acesta, mînios în continuare, îl împinge și pe el, fără să-l mai asculte, în țarcul arestaților.

Bălcescu îl întîmpină, întunecat...

— De ce-ai mai venit ? Trebuia să te duci la armata lui Magheru. Să rezistați acolo,... în Oltenia... să treceți în Ardeal.

Voinescu II, aprins la față, emoționat, îi ia mîna.

— Mai întîi ca să-ți cer iertare ție... Să cer iertare poporului romîn...

S-a făcut un cerc în jurul lor. Bălcescu îl privește nedumerit.

— Ce vrei să spui ?

Voinescu II e încă subt impresia luptei de acolo.

— Frate, frate, viu din Dealu Spirii !

Tot mai mulţi prizonieri s-au strîns în jurul lui nedumeriţi.

— A fost o luptă mare...

Bolintineanu le reaminti şi legă de asta focurile de armă, loviturile de tun de azi după-amiază.

Voinescu le povesti zguduit ce ştia despre lupta din faţa cazărmii. Toţi cei de faţă sînt copleşiţi... Rosetti clătină din cap cu o admiraţie furioasă.

Bălcescu îl întrebă, copleşit de emoţie ca şi ceilalţi toţi :

— Ai fost şi tu în luptă ?

— Am sosit prea tîrziu. De altfel trebuia să duc tocmai ordinul pentru predarea cazărmii ! Şi iar reia, fierbînd într-o exclamaţie dezolată : Să fii colonel în oştire ca mine şi să pierzi un prilej ca ăsta... Frate Bălcescule, este întîia bătălie românească după două sute de ani... Nu poate sta locului, se plimbă ca într-o cuşcă... Reia mereu, ros de gînduri : Ah ! Ce n-am fi făcut noi cu asemenea oameni... cu cei două sute de pompieri zănatici, cu cei patru sute de infanterişti ai lui Golescu. Ostaşii ăştia, nu mînaţi într-o cursă... ca acum, ci atacînd feriţi de întuneric, prin surprindere... pe grupuri răzleţe... ca să nu ştie turcii cît de puţini sînt, ar fi ţinut în loc, singuri, o săptămînă, toată armata lui Fuad !... S-a oprit şi pune mîna pe umărul prietenului său, spunînd cu o nesfîrşită părere de rău : Războiul de partizani era posibil... Iartă-mă, frate Bălcescule, că n-am crezut în el, că nu te-am sprijinit în propunerile tale !

Bălcescu parcă pluteşte pe altă lume. Priveşte undeva în sensul gîndurilor lui, apoi se întoarce spre Voinescu :

— Dacă am fi avut alături de noi pe aceşti oameni, „29 iunie" n-ar fi fost o fugă la Rucăr, ci o „retragere" în munţi. Nu ar mai fi fost Eliade insultat, legat şi trimis din post în post ca un răufăcător... Dincă, Zăgănescu, Golescu, Deivos !... V-am cunoscut prea tîrziu ! Da... Chiar pe Deivos. Unde aţi fost ? Ah ! sînteţi buni de

spînzurat... Unde dracu se-ascund, frate, românii aceştia, cinstiţi şi de nădejde, cînd ai nevoie de ei, de te seacă la inimă ? Îi cauţi amarnic şi nu sînt... În schimb cei ticăloşi aleargă nechemaţi, vin întins ca reptilele la oala cu lapte...

Voinescu II se căieşte, cu o fervoare de om care a pierdut prilejul hotărîtor al vieţii lui.

— Trebuia să facem o alegere printre ofiţeri... S-ar fi găsit atîţia !

Bălcescu îi răspunde acum, cuprins de mînie, cu un soi de deznădejde :

— N-am ştiut de ei, n-am ştiut nimic. Sîntem de neiertat. Cea mai mare crimă a unui conducător este să nu fie informat despre lucruri şi despre oameni. Să nu ştie să se informeze.

— Sîntem vinovaţi şi trebuie să ispăşim...

Bălcescu, torturat de păreri de rău, exaltat, se întoarce spre ceilalţi care ascultă îngrămădiţi :

— Ce ziceţi de revoluţia asta care se dovedeşte posibilă, chiar în clipa în care se prăbuşeşte ?

Voinescu, simţind tot mai mult ceea ce s-a pierdut, clatină din cap, nemîngîiat :

— Printr-un război de partizani, am fi înscris o pagină de neuitat ! Îl priveşte în ochi, pune mîna pe umărul lui Bălcescu : Trebuia să viu să-ţi cer iertare, oriunde ai fi fost... Eram ca într-o cămaşă de foc.

Bălcescu parcă nu i-ar simţi mîinile pe umerii lui, ca venind de pe alt drum.

— Dar cei treizeci de mii de oameni, care dorm de trei nopţi pe cîmp, hotărîţi să împiedice, aşa fără arme, sugrumarea revoluţiei, care azi se aruncau pe cîmp în faţa infanteriştilor, oamenii aceştia goi, care se agăţau de călăreţi şi le întorceau caii ?... Vorbeşte ca pentru el, ca o mărturisire din adînc : Popor român, nu greşeşte cine crede în tine...

S-a înserat de tot... Unii sînt istoviţi. Cei mai mulţi n-au mîncat nimic de azi-dimineaţă. Dar nu se vede

ce au de gînd cu ei. Ofiţerii turci care vin şi ies din cort par foarte preocupaţi.

În cort, Fuad, în prezenţa lui Duhamel [1], pune pe toţi boierii să iscălească un act de supunere, regulamentul şi o adresă de recunoştinţă către sultan, că a eliberat ţara de rebeli.

Ceilalţi sînt lăsaţi afară în cuprinsul careului, foarte larg, de soldaţi... Bălcescu s-a aşezat gînditor pe trunchiul de salcie de lîngă prundiş... Nu va mai vedea casa din mahalaua Visarionului, mărul ce-i bătea în fereastră cînd era la masa de scris. Nu va mai vedea niciodată nici Bălceştii... Dar lupta va continua... Dar cum ?

Seara tîrziu li se spune că vor dormi în corturile părăsite de armata turcă... Aceasta va fi încartiruită în oraş... Silueta albă a mînăstirii dispare în umbra nopţii... o dată cu luna care a apus.

•

Peste douăzeci de mii de oameni izbutiseră să traverseze de la Văcăreşti, de la Filaret şi de la capul Podului Calicilor Bucureştii, fără concursul nici unui stat-major tehnic şi acum umpluseră încă de dimineaţă Podul de Pămînt, pînă la podişca cea mare de la Sfîntul Elefterie, care era păzită de soldaţi otomani. Subt o salcie de pe malul gîrlei din dosul morii, cei din Vadu Rău, şi tabacii, şi alţii, tot ţinură sfat îndelung... Era vădit că acum era mult mai greu să-i împiedice pe turci să intre, de vreme ce apucaseră să se aşeze pe Dealu Spirii în sus de cazarmă... Puteau fi luaţi pe la spate... Trebuia ca oamenii lor să urmărească de aproape toate mişcările turcilor ca să le surprindă gîndurile. Se hotărîse deci ca

[1] *Duhamel* — agent diplomatic ţarist, trimis în 1848 la Bucureşti.

Simion să se îndrepte spre Giuleşti, iar Toma şi Damian să se apropie cît mai mult de trupele turceşti şi de îndată ce aceştia vor trece de cazarma infanteriei, să vină în goană să le dea de ştire.

De jos, din vale, Toma şi ceilalţi putuseră urmări destul de bine lupta din Dealu Spirii... măcar la început, căci casele erau foarte rare şi printre pomi se putea vedea... Bubuiturile de tun şi răpăielile de puşcă nu arătau însă cît de crîncenă fusese încleştarea... Mai pe urmă norii de fum albicios, care răsăreau printre pomi şi peste case, se unire într-o ceaţă grea, învolburată, din care nu se mai vedea nimic.

Cînd sosi Damian cu vestea că turcii au trecut spre oraş şi că Hergă e ucis şi străpuns de zeci de baionete... oamenii plecară capetele abătuţi... Nu mai era nimic de făcut... Cei din Vadu Rău rugară pe cîţiva tabaci să caute trupul lui Hergă şi să aibă grijă de Licsandra, de gospodăriile din Dealu Filaretului. Pe ceilalţi, şi pe toţi sătenii îi chemară să vie în tabăra lui Magheru, la Rîureni. Ca să ajungă cît mai repede e bine ca să pornească răsfiraţi... Ei, cei patru Firu, vor pleca în astă-seară chiar, după ce-l vor găsi pe Simion.

— Cu bine, fraţilor, cu bine, oameni buni...

Şi o luară spre drumul care ducea spre Tîrgovişte prin dosul grădinii celei mari a Goleştilor. Oamenii se întorceau abătuţi, cînd se pomeniră ajunşi din spate de cavaleria turcească, pornită aproape dintr-o dată în galop, şi loviţi cu săbiile, călcaţi în picioare... Se auziră ţipete sfîşietoare, urlete... Învălmăşeala fu de nedescris, numai după un sfert de ceas oamenii izbutiră să fugă peste prundişul Dîmboviţei, prin grădinile dinspre Popa Tatu, pe malurile lacului lui Dura, de lîngă Schitu Măgureanului.

Chiar în seara aceea Fuad, sătul de dormit în cort, se şi instală în palatul lui Bibescu de subt Dealu Mitropoliei. Casa aranjată de nevastă-sa, o femeie frumoasă, nevoită să stea mai mult închisă în cuprinsul curţii ei, din pricina boieroaicelor care o priveau de sus şi o jigneau necontenit, îi plăcu. Era de felul lui leneş, şi îi plăcea să trăiască bine... de aceea, asigurat de Omer-paşa că ceea ce a fost greu a trecut, omul se grăbise să se facă numaidecît comod.

Dormitorul „Louis XV" cu draperii albe la fereastră şi cu tapiţerie Aubusson îi plăcu, dar găsi tot atît de demodat ca şi în palatul marelui vizir Reşid-paşa, la Istambul, ibricul şi lighenuşul de argint cît o strachină, pus însă, pentru spălat, pe o măsuţă în stilul mobilei. Se învăţase în apus cu „tubul" în fiece dimineaţă... Avea şi acum cu el, în tabără, un fel de lighean mare de pînză bătută prin care nu trecea apa. Un rob îi turna dintr-un ulcior de porţelan... Era un lucru care şi la Paris făcea impresie asupra aristocratelor care veneau să-l vadă deaproape pe acest bărbat înalt, cu un cap de zeu asirian, de o eleganţă molatică. Era îmbrăcat într-un fel de rochie de casă de atlaz, de culoarea lămîii, care mergea foarte bine cu faţa lui arămie, şi din care avea o adevărată colecţie. În picioare avea iminei, mici papuci de marochin roşii cu vîrful întors ca opincile. Vrusese să ia masa în dormitor şi-l poftise pe Omer-paşa să ia masa cu el... Doi din cei şase servitori robi, care-l întovărăşeau şi la drum, cărau tăvi cu mîncare de la bucătărie, unde toată lumea era în mişcare, căci deşi era aproape unsprezece seara, în toată casa nimeni nu dormea.

Masa celor doi fu întreruptă de aghiotantul de serviciu, un locotenent subţirel, şi înalt, care anunţă că excelenţa-sa caimacamul doreşte să vorbească excelenţei-sale comisarului.

Fuad îşi frecă două degete în dreptul nasului drept şi fin, ca şi cum ar fi prizat tabac, şi spuse scurt şi cu o răceală rea :

— Să spuie prin dumneata ce doreşte.

Omer-paşa, care privea sprijinit cu coatele pe masă, încremeni. Era oricum vorba de un locotenent de domn, şi domnii Ţării Romîneşti aveau rang de paşi cu două tuiuri, Grigore Ghica fusese chiar paşă cu trei tuiuri, sevkipaşa, general de corp de armată.

Fuad observă uimirea lui Omer-paşa, fapt care nu-i displăcu, fiindcă şi aci, între ei, raporturile nu erau definite, de aceea adăugă gustînd din strugurii cu boabe mari de pe masă :

— Asta crede că mă poate deranja oricînd ? Trebuie făcut să înţeleagă din capul locului natura raporturilor dintre noi !

Aghiotantul se întoarse şi spuse că excelenţa-sa caimacamul doreşte să-i vorbească personal.

Fuad clătină din cap, ciugulind boabe de struguri :

— Să aştepte.

*

Cantacuzino avea lacrimi în ochi... Era întîia lecţie de umilinţă pe care o primea, rău prevestitoare pentru toate cele care vor urma...

Fuad se gîndea, cu o tainică mîndrie, la întorsăturile pe care le aduce roata istoriei. Îşi spuse că-l aşteaptă afară, înmuiat, pe el, care nu era decît la a treia generaţie de oameni ieşiţi din negustorimea anatoliană, unul dintre descendenţii acelei familii vestite, care se trăgea din împăraţii Bizanţului, din acei orgolioşi Cantacuzini.

Peste o jumătate de oră, cînd slujitorii trecură cu cafelele prin tinda cea mare, în dormitorul în care Fuad

cu musafirul lui stau la masă fără să se sinchisească de el, caimacamul își mușca buzele de durere. Veni la el cu o falsă și rece deferență aghiotantul și el tresări, crezînd că în sfîrșit va fi poftit înăuntru.

— Excelența-sa vă roagă să-l scuzați, dar este foarte tîrziu. Este obosit și e dezbrăcat... Vă roagă să poftiți mîine dimineață la ora nouă... Și-l salută foarte protocolar și rece urmîndu-l spre ușă, cînd acesta înțelese că nu mai e nimic de făcut, și se întoarse pe călcîie. În prag se decise, totuși, căci știa că la palat îl așteaptă lumea cu răspunsul.

— Te rog spune-i exelenției-sale că aș fi vrut să-i spui că unii ostași turci, scăpați de subt supraveghere, se dedau la jafuri și violuri, că mahalaua Izvorului e devastată și unele case ard. Aș fi vorbit cu exelența-sa Omer-pașa, dar nu l-am putut găsi. Mi s-a spus că e și exelența-sa aci.

Aghiotantul se înclină și intră din nou în dormitor, iar caimacamul aștepta în picioare răspunsul care fu simplu.

— Exelența-sa Fuad Effendi vă transmite că se va cerceta numaidecît și, dacă va fi adevărat, se vor lua măsurile indicate.

Se înclină alb ca varul de umilință și ieși... „Dacă va fi adevărat..." Acasă la cumnatu-său, unde avea să doarmă cîteva zile, îl așteptau desigur acele femei supărătoare care tăbărîseră pe capul lui, aproape ocărîndu-l pentru dezordinele din oraș...

Mai ales Ana Ipătescu fusese de-a dreptul grosolană și-l amenințase făcîndu-l trădător. Maria Rosetti, această fostă guvernantă în casa unei rude a lui, fusese de o ironie de neîngăduit... El știa că singura opinie care ucide în țara asta este opinia femeilor din societate și-i era teamă să ajungă subiect de ironie și batjocură pentru femei. Dar mai ales îl durea să-și mărturisească neputința în fața acelei vrăjitoare blestemate, Eufrosina Băl-Ceaurescu.

Într-adevăr îl așteptau. Stăteau de vorbă cu cele două cucoane de gazdă, în salonașul cel mic din stînga ușii. Nu putu decît să le mintă. Fuad a fost foarte afectat și a trimis pe loc doi aghiotanți la Omer-pașa, cu poruncă să se ia măsuri. În ceea ce privește pe soții lor, astă-seară nu se poate admite familiile să-i vadă, dar să fie sigure că nu le lipsește nimic.

Ana Ipătescu, care fusese cîteva săptămîni bolnavă și abia venise de ieri de la Goleşti, îi spuse batjocoritoare :

— Excelență, asta nu valorează nimic. V-a dus turcul. Mîine vom merge noi să-i vorbim, și-i vom vorbi așa cum îi e obrazul !

La ușă, caimacamul o privi pe Tița cîteva clipe.

— Îmi pare rău de domnul Nicolae Bălcescu... Știu că e cam bolnav. Dar mîine se va aranja totul.

Tița se înclină fără să spuie o vorbă și ieși, căci o așteptau celelalte în caretă...

*

— Ce-a spus ? întrebă Fuad pe aghiotant cînd acesta se întoarse.

— Nimic... Dar părea nemulțumit.

— Nu-i nimic... Va mai vedea și altele.

— Mi se pare că ați fost cam aspru cu caimacamul, excelență, spuse surîzînd soldățește Omer-pașa... Cred că s-a simțit cam umilit.

Fuad trase din ciubuc pe gînduri... Apoi, după un răstimp, spuse moale :

— E o vorbă înțeleaptă, Effendim-pașa... „Vai de cei învinși".

— Mă gîndesc totuși că soldații noștri au fost cam prea furioși azi, după nenorocita de întîmplare cu cazarma... Plecînd de aci, am să iau unele măsuri.

Pașa, provenit dintr-un sergent bosniac renegat, avea remușcări. Fuad nu-i răspunse numaidecît. Mai trase din

ciubuc, mai privi cu ochii lui languroşi, visător. Apoi începu fără nici o legătură. Se simţea fericit că scosese ghetele de lac înguste.

— Cînd Mohamed cel Mare, biruitorul, a izbutit după douăzeci şi nouă de zile de lupte înverşunate să cucerească Bizanţul, care rezistase în decurs de o mie de ani tuturor atacurilor... a lăsat pe ostaşii săi, arşi de furie şi beţi de biruinţă, timp de trei zile şi trei nopţi, neîmpiedicaţi de nici un ordin, să petreacă şi ei cum or putea în oraşul cucerit, cu bogăţiile lui fabuloase, cu femeile lui vestite... Ce vrei, „vai de cei învinşi". Apoi îl întrebă dacă mai vrea o cafea... Şi ca să se scuze parcă, adăugă acum încruntat : Ştii, Effendim-paşa, cît m-am opus la folosirea unor mijloace prea tari. Dar cînd am văzut ieri pierderile pe care ni le-au provocat aceşti ticăloşi... Zece ofiţeri şi trei sute de oameni de trupă nu se plătesc uşor !

Aghiotantul intră din nou.

— Excelenţă, o delegaţie de negustori şi bancheri, în frunte cu... şi aci aghiotantul scoase un petic de hîrtie pe care citi cu oarecare greutate... baronul bancher Meitani, baronul bancher Sachelarie, negustorul giuvaergiu Hagi Curti şi bancherul Menoah Hillel vă roagă s-o primiţi, dacă e cu putinţă, chiar astă-seară...

Omer îşi încruntă sprîncenele tari, uimit de îndrăzneala negustorilor.

Fuad zîmbi încruntat şi se ridică de la masă.

— Aceştia, *mon cher ami*, reprezintă o forţă, banul... Nu putem să nu-i primim. Clasa negustorească nu poate fi refuzată. Am să ies eu în sala din mijloc să-i primesc.

Omer, deşi se cam îngrăşase şi după masă era greoi, ieşi şi el.

Cei patru se aplecară pînă la pămînt, dar în privirea lor se citea destulă hotărîre. Îi aduseră la cunoştinţă prin glasul lui Hagi Curti că o parte din oraş e devastată de soldaţi... Aci Fuad se arătă foarte surprins şi le spuse că

el crede că ei se înşală... Că în orice caz, se vor lua măsuri.

— Îngăduiţi-ne să vă spunem că dacă asemenea fapte nu vor fi oprite, nici un negustor nu va mai deschide timp de o săptămînă nici o prăvălie !

Fuad tresări speriat şi deveni deodată autoritar :

— Asta să nu o faceţi... V-am spus că se vor lua măsuri dacă va fi cazul. Ce alte dorinţi mai aveţi ?... afecta Fuad bombănind uşor.

Hagi Curti se înclină din nou şi apoi spuse moale :

— Au fost arestaţi astăzi peste o sută de negustori care au răspuns la invitaţia excelenţei-voastre şi s-au înfăţişat la Cotroceni.

— Dar aceia sînt rebeli, sînt duşmanii sultanului, spuse Faud aproape mînios şi împinse brutal o statuetă aşezată pe scrinul de abanos.

— Au fost invitaţii dumneavoastră, excelenţă, spuse baronul Meitani înclinîndu-se. Şi nu sînt toţi revoluţionari.

— Atunci să-mi daţi o listă de cei care socotiţi că pot fi imediat eliberaţi.

Ei îi înfăţişară o listă de treizeci de inşi, în frunte cu Pavlicioni, Dobrovici şi Danielopolu, apoi Meitani adăugă :

— Am dori ca începînd chiar de astă-seară să le putem trimite de-ale mîncării şi îmbrăcăminte mai groasă, căci după cîte ştim, aşteaptă şi acum în cîmp.

Fuad, iritat de nerușinarea acestor cereri atît de ipocrit respectuoase, vru să răspundă brutal. Îşi aduse aminte că trebuie să fie diplomat, să se poarte cu mănuşi. Se întoarse către aghiotant :

— Cîţi vor încăpea vor fi duşi în chiliile mînăstirii. Li se va da cîte o pîine şi cîte o flanelă groasă de fiecare... Se întoarse spre Hagi Curti : Le aveţi la îndemînă

pîinea şi flanelele ?... Apoi salută uşor şi ieşi fără să mai aştepte temenelele lor.

Omer-paşa, care se încinsese cu sabia, ceru îngăduirea să plece şi el.

Rămas singur şi simţind, după cinci zile abia, din pricina acestor valahi ticăloşi, dulceaţa unui pat moale şi mîngîierea cearşafurilor, Fuad luă după mescioară *Versuri* de Lamartine, scoase de valet din bagajul de campanie.

BĂL-CEAURESCU PRETENDENT PĂCĂLIT

Pînă în ultima clipă, pînă cînd, desfăcînd firmanul împărătesc, Lenş începu să-l citească, întîi în limba turcească, urmînd să spună apoi şi pe romîneşte, Băl-Ceaurescu fusese convins că numele lui va fi rostit, că va fi în sfîrşit numit domn al Ţării Romîneşti... Cînd Lenş citi numele lui Costache Cantacuzino, i se păru că nu a auzit bine, dar nu se mai îndoi nici o clipă atunci cînd acesta, întinzînd mîna, îl arătă pe Cantacuzino şi cînd la rîndul său acesta puse un genunchi la pămînt ca să spună că mulţumeşte sultanului şi ţarului pentru înalta cinste care i s-a făcut... Cu un sfert de ceas înainte, Lenş îi făcuse un semn din spatele lui Fuad din care el înţelese că s-a şi făcut... Un fier înroşit i se înfipse parcă între umeri, făcîndu-l să încovoaie capul de durere ; fu cît pe-aci să-i dea lacrimile, dar se stăpîni la gîndul că duşmanii lui ar putea să se bucure de această înfrîngere şi batjocură pe care o îndura... Dăduse unui grec, dragoman pe lîngă ministrul de externe al Porţii, patruzeci de mii de galbeni, pe care acesta pretindea că i-a dat marelui vizir. Acum fu convins că acesta l-a prostit,

că nu a dat nici un ban vizirului, că-l păcălise ca pe un guguştiuc.

Nădăjduia că nu l-a văzut nimeni cu lacrimile în ochi, dar văzu că se înşelase... Alecu Vulpe, cu faţa lui de mucenic slăbănog la şaptezeci şi trei de ani, cu pielea albă, bolnăvicioasă, care se vedea prin firele rărite ca de rîie ale bărbii albe, îi surîdea batjocoritor şi, cînd li se întîlniseră privirile, îi făcuse semnul mofluzeniei ; îşi trecuse degetele descărnate ale mîinii perpendicular pe buze... încît Băl-Ceaurescu înţelese : „Te-ai şters pe bot de patruzeci de mii de galbeni !".

Bineînţeles că Vulpe n-avea de unde să ştie că el a dat patruzeci de mii de galbeni şi cui i-a dat, dar desigur că bănuia c-a dat ceva bani...

Căuta să-şi ţie fruntea ridicată, dar îi venea să strige, să urle, să alerge, să lovească în ceva tare ca să-şi sîngereze pumnii.

Cînd să plece, se pomeni cu Vulpe lîngă el.

— Cum ai putut să crezi, mă prostule, în Samurcachi... Nu ştiai cine e... Şi-a bătut joc de tine şi ţi-a luat şi patruzeci de mii de galbeni !

Va să zică se ştia tot... Grecul se mai şi lăudase că l-a păcălit. Acum începu să tremure de furie... Îşi dădea seama însă că dacă îşi dă pe faţă necazul şi furia, întăreşte clevetirile şi dă apă la moară duşmanilor săi... Îşi înfipsese unghiile în carne şi se stăpînise.

Se descurcase cu greu, cu droşca lui printre numeroasele caleşti şi carete, care se îmbulzeau căutîndu-şi drum spre Uliţa Farmazonului, căci pe Podul de Pămînt porniseră spre oraş cavaleria turcească şi se auzeau strigăte, trîmbiţe sunînd şi vaiete şi ţipete.

Dinspre Popa Tatu, pe lîngă biserică, venea în fugă lume înspăimîntată... Un flăcău spuse unui bătrîn :

— E prăpăd rău... moşule... trec tunurile peste oameni !

— Bine le face, strigă furios Băl-Ceaurescu... şi începu să strige cele mai spurcate înjurături... Simţea că altfel moare, dacă nu-şi poate domoli într-un fel sîngele în vine... De obicei, în asemenea împrejurări, încălica pe Vijelie, armăsarul roib, cumpărat de la Pesta acum şase ani, şi pornea cu el în galop razna peste cîmp, urlînd ca la vînătoare, de făcea spume la gură... Cînd, după o jumătate de poştă de goană, ajungea la conacul pe care-l avea spre Bolintinul, era şi calul alb de spumă. Moşia asta era numai jumătate, cea dinspre Bucureşti, din întreaga moşie a Bolintinului pe care o împărţise — mai dînd şi patru mii de galbeni pe deasupra — cu văru-său Emanuel Băleanu. Acolo bea o bărdacă de apă şi se arunca pe o sofa tare, aproape numai lemn... Aşa se domolea furia care-i biciuia sîngele...

Dar acum nu mai era furie, era turbare curată... Zorea mereu surugiii, căci nu mai avea răbdare, şi cel călare pe înaintaş striga într-una : „Eep" şi croia cu gîrbaciul... Voia să ajungă mai repede acasă, să încalece armăsarul şi s-o ia la goană spre Băneasa şi Săftica, căci înspre Bolintinul ar fi întîlnit numai turci şi ar fi fost în stare de cine ştie ce prostie...

La poarta cea mare de lemn lucrată ca o troiţă se ridicase în picioare de nerăbdare şi croise cu biciul de pe capră pe paznic şi pe vătaf, că se încurcaseră de spaimă şi nu deschideau mai repede. Ceru să i se aducă în fugă cizmele de saftian roşu, cu pinteni, lepădă binişul în goană şi alergă la grajdul armăsarului, căci avea un grajd zidit anume pentru el... Era mic ca o odaie şi înalt cît să nu ajungă armăsarul sus, chiar dacă s-ar fi ridicat în două picioare. Pereţii groşi erau văruiţi cu alb, ca să fie mereu curaţi şi pe jos era o pardoseală de cărămizi, destul de moale ca să nu-şi strice armăsarul picioarele, dar îmbibată cu ceva care o făcea foarte rezistentă. Îi făcuse acest grajd fiindcă era foarte sperios, rău şi nărăvaş ; cu alţi cai s-ar fi bătut în grajd, s-ar fi lovit de stănoage şi

l-ar fi pierdut... Se scosese orice lucru de care ar fi putut să se lovească armăsarul, iar în loc de iesle, avea aşa ca o jumătate de butoi, fără muchi... alături de o troacă de ciment, în care i se punea apă... Cînd fusese adus, de către un rîndaş ungur, care îl crescuse, căci îl cumpărase de la contele Banfy, de lîngă Budapesta, Băl-Ceaurescu ar fi vrut să-l oprească pe rîndaş în ţară, dar acesta, care era însurat, nu vru să-şi aducă aci copiii. Pe întîiul grăjdar, Vijelie, aşa îl botezase pe romîneşte, îl ucisese, zdrobindu-l cu copitele, şi de atunci nimeni nu mai avea îndrăzneala să intre în grajdul lui, în afară de bătrînul ţigan Stănică. Naiba să ştie ce-i făcuse acest Stănică — e drept că mai fusese la o herghelie de cai — însă de el nu se speria şi chiar asculta ce-i spunea. El îl îngrijea ca pe ochii din cap şi altceva nu făcea nimic... Tot el era şi manaful lui, căci n-avea cine să-l ţie cînd boierul se ducea undeva, dar nu mergea pe jos, alături, cum era obiceiul cînd era vorba de unele alaiuri domneşti, ci după el tot călare, dar într-un soi de livrea caraghioasă...

Băl-Ceaurescu alergă spre grajd, dar avu o strîngere de inimă cînd văzu că încă nu şi-a vîrît capul pe deschiderea de sus a uşii, care slujea şi de fereastră grajdului. De obicei îl simţea de cum intra pe poartă şi necheza nerăbdător, scotea capul pe deasupra uşii şi îşi fremăta buzele mari... Nu numai că Băl-Ceaurescu era singurul om de care nu-i era frică, în afară de ţigan, dar îl şi iubea... Tremura de plăcere cînd Hristache îl bătea pe crupa cu păr scurt şi auriu, care, periat în două sensuri, îi desena pătrate mari, lucioase, ori cînd îşi punea palma deasupra nărilor, subt ochi pe steluţa albă. Cît era de înfierbîntat de furie, Băl-Ceaurescu tresări totuşi cînd nu văzu capul armăsarului, cu urechile lui mici şi drepte ciulite de aşteptare şi nu auzi nechezatul de bucurie că l-a văzut.

Privi pe deasupra uşii şi-l văzu lipit de perete, abia ţinîndu-se pe picioarele dinainte şi cu partea dinapoi a

corpului într-o băltoacă de ud și de balegă... Întoarse capul spre el și fremătă nările ușor, cu tristețe, recunoscîndu-l. Desfăcu numaidecît clenciul și, intrînd în băltoaca de pe jos, îl bătu pe frunte și îi ceru să se ridice.

— Sus... sus, flăcăule!

Calul încercă să se ridice, dar nu putu și căzu iarăși pe partea dinapoi, care era udă toată și murdară. Cînd îl văzu încercînd să se ridice la glasul lui, el se gîndi: „Pricepe tot ca un om"... Dar cînd îl văzu cu capul într-o parte, atîrnînd din greabăn, înțelese că e bolnav. Privi băltoaca și se cutremură... Numai bolnav fiind a putut să iasă atîta ud din el... și fără îndoială răcise și mai rău din pricina băltoacei, că de aceea sta lipit de perete, ferindu-se pe cît putea... Era limpede că de azinoapte țiganul nu mai intrase în grajd, nu mai văzuse ce face calul...

— Te-a ucis... flăcăul tatei!... Te-a ucis ticălosul acela...

Se hotărî să-l omoare în bătaie pe țigan, care dacă a căzut revoluția era acum din nou robul lui...

Stănică fusese slobozit prin publicația Guvernului provizoriu, și comisia prezidată de Bolliac îi dăduse hîrtie la mînă că e un om liber. Cam tîrziu, că trecuse de cincizeci de ani, dar nu avusese inima să plece, căci iubea și el armăsarul acesta de un soi cum nu se mai văzuse în Țara Romînească, pe cît știa el cel puțin. Rămăsese tot la boier, dar simbriaș acum, pe mîncare, locuință, îmbrăcăminte și șase galbeni pe an.

Băl-Ceaurescu începu să urle, chemînd furios pe vătaful curții, și cînd acesta sosi alergînd speriat, îl luă de gît, zguduindu-l:

— Unde-i Stănică, mă, paștele și dumnezeul tău și-al lui! Unde-i, mă, că vă calc în picioare pe toți...

— Boierule, nu știu, că nu l-a văzut nimeni de azi-dimineață...

— Cum nu l-a văzut nimeni, mă? Cum nu l-a văzut nimeni... Dar tu ce păzești aici... Dar nemernicul ăla de la poartă ce păzește? Și-acum de ce nu aduci, mă, pături mai repede, că te strîng de gît... Auzi tu?...

Omul se smuci îngrozit și abia scăpă... Aduse de alături, din grajdul mare, un braț de pături...

— Așterne-le pe jos... aici în bătătură... N-auzi?... Și acum vino în boxă... să scoatem calul...

Vătaful se îngrozi auzind de boxă... Adusese cuvîntul acesta ungurul care arătase cum să fie făcut grăjdușul ăsta, și de cînd îl omorîse armăsarul pe întîiul manaf, toți se îngrozeau cînd auzeau de cuvîntul boxă. Cînd îl văzu că se codește, Hristache urlă la el:

— Haide, intră! și înjură iarăși... Că nu-i nici o pagubă dacă se prăpădește un ticălos ca voi...

Intrară și amîndoi izbutiră să scoată roibul afară, mai ales că pus pe picioare, umblă greu, dar umblă singur... În curte se lăsă însă jos pe pături... Se vedea că îl doare în foale, poate bășica, poate... poate praporul... Capul îi cădea în jos cînd mergea de parcă-i era ruptă șira spinării subt coamă...

Băl-Ceaurescu îl mîngîia mereu, cu inima sfîșiată... Îi simți îngrozit nările fierbinți...

— Flăcăul tatii... flăcău... Te scutură frigurile... Au vrut să te omoare... Ca și cînd înțelegea, armăsarul îl privea cu ochii mari. Așa... așa... stai jos... Puneți pături și pe deasupra... Așa... așa... Acum să mi-l aduceți aci, mort sau viu, pe Stănică...

Fără îndoială, se gîndi el, calul e bolnav încă de ieri de dimineață, de cînd nu-l mai văzuse el... Înfierbîntat de patima „domniei", de trei zile nu mai știa de nimic...

— Și eu sînt vinovat, flăcăule... că m-am ținut de alte alea... Că te-am uitat... ca să mă las prostit de toți ticăloșii... Că m-au înșelat... Toți mă înșală... numai tu nu m-ai înșelat niciodată... Tot ce-am cerut de la tine mi-ai dat, rupînd pămîntul cu copitele tale, cu picioarele astea

subțiri ca de cerb... Dar ticăloșii ăștia... neam de slugi, ticăloșii, m-au mințit și m-au înșelat!

Cal pursînge, cu pedigriul scris pe pergament, pe care se adăugase, la cererea lui, și numele de Vijelie, armăsarul nu era desigur neam de slugă, așa cum era Samurcachi, grecul din Fanar, care-i luase patruzeci de mii de galbeni și-și bătuse joc de el, împreună cu toate javrele și toate lichelele din jurul lui... Avea numai doi ani cînd îl luase și îi adusese numai bucurii de cînd îl avea... Toți boierii și toate cucoanele, mai ales, veniseră să-l vadă și el era mîndru ca de un copil care îi înfrumusețea viața...

Începuse să-l încalece devreme și la trei ani, cînd începuse să iasă cu el pe drumul Herăstrăului sau pe șoseaua lui Kisseleff, și-l juca ținîndu-l strîns în dîrlogi, cu măiestria lui de vechi și faimos călăreț, tot pe lîngă caretele și caleștile cucoanelor... toată lumea, plină de admirație, nu avea ochi decît pentru el. La drept vorbind, lumea nu se uita numai la armăsar... se uita și la călăreț și nu chiar cu admirație, ci cu un soi de curiozitate, ca la un fel de comedie... Căci între atîția tineri, între „lyonii" aceia în haine europenești, cu cizme strînse pe picior, cu cilindru păros în cap, cu cravașe cu mîner de argint, cu bărbuțe potrivite scurt cu foarfecele, holteiul acesta care trecuse de patruzeci de ani se încăpățîna să facă mereu pe craiul și încă în straie răsăritene ca pe ulițele Damascului... Fălos la chip, îmbrăcat cu dichis, tot numai cu lucruri scumpe, Hristache Băl-Ceaurescu era veșnic tînăr, în 1846, dar tînăr cam de la 1816, cînd alături de Bărbucică Văcărescu, de frații Bărcănești, înnebuneau femeile din protipendadă cu isprăvile lor de berbanți și cheflii. Și desigur că pe ulițele umbrite de chiparoși ale oricărui oraș asiatic, bărbatul acesta arătos, cu barba bărbătească, care părea scurtă din pricină că era creață ca zulufii femeilor și puțin răsfrîntă ca la o sălbăticiune în același timp, îmbrăcat cu un fel de caftan de atlaz, lung și larg de subt umeri în jos, de cădea pe crupa calului ca un soi de pelerină roșie, cu falduri tot atît de complicat potrivite ca o togă romană și avea mîneci lungi și despicate, ca de cepchen, cu capul înfășurat în taelit scump de Cașmir, cu picioarele în cizmulițe moi de saftian sigur înfipte în scări, pe un armăsar cu gîtul încordat, care de greu ce-i venea să meargă încet, era numai spumă și juca pe loc, tresărind de cîte ori i se slăbeau dîrlogii, ar fi fost o privelițe măreață, pe cînd aci provoca uneori surîsuri zeflemitoare... Dar el, Băl-Ceaurescu, știindu-se falnic și îmbătat de vremea lui, care singură știa ce-i frumusețea bărbătească, nu simțea surîsurile și se uita cu milă la acești călăreți care ori ajungeau cu genunchii noduroși la gură, arătîndu-și dosul prin despărțitura de la spate a jachetei, ori ședeau drepți în șa ca niște momîi de lemn... Răzbunarea lui era mai simțită cînd vreun nesocotit, care nu cunoscuse iuțeala lui Vijelie, îi arunca vreo sfidare în fața cucoanelor... Atunci Băl-Ceaurescu se prefăcea că nu are de gînd să ia parte la întrecere și-i lăsa pe ceilalți, fandosiți pe caii lor, să pornească... Și cînd erau la o bună depărtare, îi da drumul și lui Vijelie, parcă fără să vrea... și chiar de n-ar fi vrut, armăsarul cu greu ar fi putut fi ținut în loc, căci nu suferea să vadă alergînd alți cai, fără să alerge și el... Pornind așa cum îi era numele, sfîrșea totdeauna așa cum îi era numele; caii, ceilalți, simțindu-l venind puternic din urmă, întindeau galopul, dar Vijelie își îngăduia să-i întreacă chiar ocolind ca să aibă drum liber... Băl-Ceaurescu se ținea puțin aplecat pe gîtul calului, cu barba în vînt și caftanul de atlaz roșu ca sîngele închegat flutura în falduri în urmă... În clipele acelea Băl-Ceaurescu știa unde-i bărbăția și știa că în sinea lor femeile împopoțonate ca la Paris, privind din caleștile și caretele lor, știau și ele ce înseamnă un cal și un călăreț.

Acum Vijelie gemea pe pături, privindu-și stăpînul cu ochii cînd întrebători, ca și cînd ar fi vrut să știe ce e cu el, cînd înmuiați ca de lacrimi. Pe pîntec părul murdar era sucit în toate părțile și-și pierduse culoarea aurie... Băl-

Ceaurescu îi dădu zahăr, dar întoarse botul uscat într-o parte... Numai el avea dreptul să-i dea zahăr, ca să ştie că numai de la el îi vin bucuriile...

— Nu vrei, flăcăul tatii?... Şi cu un glas frînt de durere se răsuci în el însuşi: Ah, dacă ai putea spune ce te doare... dacă ţi-ar fi dat Dumnezeu graiul pe care l-a dat degeaba atîtor stîrpituri. Lumea e rea cu noi, măi Vijelie! îi spuse el biruit de o nesfîrşită duioşie. Urăsc toată lumea asta rea, mă, afară de tine, şi scrîşni din dinţi... dar scăzu glasul adăugînd mai sec... şi de Calliopi.

Era într-adevăr ceva comun între Băl-Ceaurescu şi armăsarul acesta... Amîndoi erau sperioşi, amîndoi deveneau sălbatici cînd se speriau şi, ca toate fiarele, atacau înainte de a fi atacaţi, preventiv. Bestial, aprig în răzbunare, Băl-Ceaurescu se credea în fiece clipă într-o permanentă legitimă apărare... Un lup care sfîşie ca să nu fie sfîşiat... Din nimic i se părea că e cineva batjocoritor cu el, şi atunci o lua el înainte fiind grosolan şi tăios. Din nimic i se năzărea că lumea rîvneşte la averea lui şi caută să-l înşele, să-l fure, să-l lipsească de ce i se cuvine şi atunci ura toată lumea şi, cu cugetul împăcat, mintea el, înşela el, jefuia el. Îşi făcuse şi un soi de filozofie potrivită făpturii lui mărginite, aprige şi sperioase, încă de mic... „Mai bine să plîngă mamă-sa decît să plîngă mama..." „Dă-i tu la cap, că dacă nu, îţi dă el"... Sau într-o formă mai domolită, oarecum înţeleaptă... „Lume... lume ticăloasă... gura ta... numai pămîntul ţi-o astupă"... Alteori găsea chip să se înduioşeze, cînd era bolnav şi se simţea neputincios... „Nu e cinste... nu e omenie, nu sînt caractere în ţara asta păcătoasă (în afară de mine)... toţi n-aşteaptă decît să te vadă în genunchi, ca să-ţi dea la cap." Nu avea încredere în nimeni şi a trebuit să fie o chestiune atît de importantă ca perspectiva de a deveni domn, gînd nutrit cu venin de şapte generaţii din stirpea lor, a Băl-Ceaureştilor, pentru ca să-şi piardă capul şi să riste să fie tras pe sfoară... Ceea ce îi sporea spaimele şi sălbăticia era faptul că acestea

erau amăsurate poftelor lui neostoite şi neîngrădite de nimic. Nu socotea că i se cuvine numai să fie temut şi să-şi sporească mereu averea... Socotea că i se cuvine tot ce putea fi dorit pe lume... tronul ţării, toate femeile, toate bunătăţile pămîntului. Aci folozofia lui stăruitoare şi mărginită avea altă vorbă... „De ce el şi nu eu...? Ce e el mai frumos şi mai deştept decît mine?"... Căci întocmai cum Vijelie nu putea suferi pe nimeni înaintea lui... nici el nu s-ar fi obişnuit în nici un chip cu gîndul că ar putea exista pe lume un om mai bun şi mai inteligent decît el... Nu putea îndura un asemenea gînd şi dacă întîlnea pe cineva care manifesta în vreun fel această pretenţie nesăbuită, socotea asta ca o injurie în faţă pe care n-o putea îngădui multă vreme şi pentru care, cînd era vorba de persoane totuşi mai puternice decît el, îşi clocea răzbunarea în tăcere.

În clipa aceea se ivi de după casa cea mare, dinspre gura pivniţei, Stănică, adus de vătaf şi alţi cinci-şase robi ai curţii... Nu prea pricepea ce i se spunea... ce e cu el... De dimineaţă se strecurase în pivniţă, era ceea ce poftise el, care cam trăgea la măsea, o viaţă întreagă şi neputîndu-se feri de ispită, bău pe nerăsuflate un ulcior de vin, lăsat acolo de chelar... Prea bine nu ştia el ce era în ulcior, dar i se păru tare bun. Se dăduse înapoia unui butoi, ca să nu fie văzut cumva şi băuse pe nerăsuflate şi fără nimic în burtă, că era de dimineaţă de tot. Căzuse jos acolo... şi nu mai ştiu nimeni de el, pînă îl găsiră cei ce îl căutau. Era cam pirpiriu, dar încă destul de sănătos, şi deşi trecuse de cincizeci de ani, nu avea mustaţa căruntă.

Tot mîngîindu-şi calul şi tot vorbindu-i înduioşat, Băl-Ceaurescu parcă uitase de bătrîn, dar cum dete cu ochii de el, dintr-o dată îşi aminti de grajd şi tot sîngele i se sui la cap:

— Vino-ncoace, tîlharule!... Vino-ncoace...

Fierbea de mînie, dar nu se năpustise asupra omului, aşa cum se aşteptau ceilalţi... Şi tocmai de asta ei înţe-

leseră acum că e mai rău... că nu va scăpa numai cu bătaia ca de obicei... îl tîrî de gît...

— Vino-ncoace, tîlharule... Îl trase astfel pînă la grajd...

Omul era mut de spaimă... Îi arătă băltoaca cu balegă din grajd.

— Ce-i asta ?

Omul încercă să vorbească, dar nu putea scoate nici un capăt de vorbă, nici un gîjîit măcar...

Îl frînse de mijloc, îi îndoi grumajii şi-l băgă cu capul în udul de armăsar.

— Crezi tu că un armăsar ca ăsta poate trăi măcar o zi în asemenea murdărie ?... În asta să trăieşti tu, tîrîtură, vierme al pămîntului, spurcăciune... Na... na... Şi ştergea cu chipul omului podeaua de cărămidă, umplîndu-l de ud, de balegă şi de sînge.

Din pricina durerii, omul se dezmetici şi îşi găsi glasul, dar scînci numai...

— Îndurare... măria-ta... fie-ţi milă... măria-ta...

— Să-mi fie milă, hai... Să-mi fie milă... Dar ţie ţi-a fost milă de calul ăsta ? Şi chipul calului bolnav, pe care-l avea iar înaintea ochilor, îl înfurie şi mai tare. Îl apăsă pe ţigan, frecînd podeaua cu faţa lui, de-i rupse nasul, umplîndu-l şi mai rău de sînge.

Oamenii priveau îngroziţi de departe, dar vătaful, văzînd spaima lor, clătina din cap în semn că are dreptate boierul.

— O să-l omoare, nea Matei...

— Ei, şi dacă o să-l omoare ? Un ţigan ca ăsta mai poate cumpăra, măria-sa, cu zece-doisprezece galbeni, dar armăsarul a costat cinci sute de galbeni... Şi unde mai găseşte el un cal ca ăsta ?

Vijelie costase, în realitate, mult mai mult... O mie cinci sute de ducaţi de aur olandezi...

În clipa aceea Stănică dete un urlet sfîşietor, care-l îngrozi chiar pe boier. Acesta îşi trase puţin speriat mîna plină de sînge.

Stănică dusese mîna la faţă şi, scăpat, alergă nebun spre curte fără să-şi mai dea seama ce-l doare... Dar ceilalţi văzură că-i curgea ceva din ochiul stîng.

Ţiganul, în genunchi, plîngea cu sughiţuri...

— Blestemat să fie ceasul cînd m-am mai născut...

Îl luară oamenii şi-l duseră cu ei... Boierul veni iar lîngă pătură şi după ce îşi şterse mîna de sînge începu să mîngîie iar cu inima sfîşiată de durere armăsarul. Văzuse ochiul ţiganului, dar nu se îndoioşa de loc ; găsi că „spurcăciunea" merita o asemenea pedeapsă. Calul părea tot mai bolnav, şi acum Hristache văzu cu spaimă că stă culcat pe o parte, cu picioarele întinse şi lipite cîte două, cu capul lungit pe pătură, ca un cal mort. Se lungi şi el jos pe pătură lîngă botul lui.

În clipa aceea scăpară pe uşa grajdului doi cîrlani mîrgi, care, urmăriţi de grăjdar, începură să zburde prin curte, fugind întins de cîte ori era aproape să-i prindă. Deodată Vijelie ridică atent capul... ciuli urechile... şi privi după ei... A doua lui mişcare fu să se sprijine pe picioarele lui din faţă, iar a treia să pornească de-a dreptul în galop, alergînd ca un nebun după cîrlani, întrecîndu-i...

Băl-Ceaurescu rămase încremenit locului, neştiind ce să mai creadă... De altminteri toată lumea din curtea mare cît un obor privea înmărmurită şi cînd înţelese că armăsarul aleargă sănătos ca un drac, începură să se gîndească la un loc bun de ferit. Stăpînul avu poftă să dea un chiot de bucurie şi striga să fie toate porţile, ca şi uşile de la grajd, închise. Lăsă caii să se zbenguie, privindu-i cu barba înflorită de fericire...

Grajdul cel de unu singur era curăţit bine, spălat cu leşie şi aşternut cu fîn. Băl-Ceaurescu ieşi înaintea calului, dar nu sărind ca să-l prindă cumva, ci chemîndu-l cu duioşie :

— Flăcăul tatii... flăcăul tatii... ai scăpat...

Şi calul se opri în dreptul lui fremătîndu-şi coama...

În fundul curții, după hambar, era un fel de paddock, un țarc mare în care de obicei erau lăsați să zburde cîrlanii. Îi duse încet pe toți trei acolo, căci acum veneau și cîrlanii după Vijelie și spuse vătafului să-l ducă pe Stănică la doctorul Meyer... Să-i spună doctorului că plătește el. Dar fie spus de pe acum, Stănică nu și-a mai recăpătat niciodată vederea ochiului stîng.

Băl-Ceaurescu a mîncat cu poftă, a băut două căni de vin mari cît un clondir pîntecos, și-a șters mulțumit barba și s-a culcat amețit, fără să mai bea cafeaua adusă în ibric de argint, cu feligeana alături...

L-au sculat a doua zi, către prînz, mahmur... Venise Calliopi să-i vorbească despre Căimăcămie... și spusese să-l deștepte că are de vorbit cu el... Îl aștepta în salonul cel mare cu trei sofale, către trei pereți, dar așezată într-un jilț. El își clătise ochii cu apă, luase o dulceață ca să-și limpezească gura și veni încă mai mahmur.

— Am vrut să viu încă de ieri după-masă, Hristache, și am trimis înainte pe Florea să vază ce faci... Mi-a spus că dormi tun... Mi-a spus și de cal...

Hristache clătină din cap cu ochii cîrpiți, cu un mormăit fără sunete, și tot ea începu din nou, fără nimic din acea poză de *„grande dame"* [1] care-i făcuse faima...

— Ne-au tras pe sfoară, Hristache... Scîrbele alea levantine!

— Hei, Calliopi, am feștelit-o... am feștelit-o... O să aibă de ce rîde saloanele tale...

Ea împreună mîinile înmănușate în mănuși de dantelă, fără degete însă, și își sprijini bărbia ascuțită și întoarsă ca un vîrf de cpincă pe ele...

— N-avea nici o grijă, băiete! Îmi scot eu banii, n-avea nici o grijă... Îi scot ochii lui Aristarchi și tot dau de firul acestei ticăloșii... Vorba e însă că nu fu nici de data asta... să fie cineva din neamul nostru măcar caimacam. L-au numit pe moțul ăsta franțuzit, cu ifose de pașă năpîrlit... Dar n-o să ție mult, îți spui eu... Hristache, dac-o fi nevoie, o luăm de la capăt, dar tot nu ne lăsăm... Cel puțin eu nu... Am venit anume și ca să-ți spui asta...

[1] Mare doamnă (fr.).

Intră, pe ușa deschisă, venind de departe, un fecior de casă, îmbrăcat în alb și găietănat ca un arnăut...

— Au venit doi boieri, măria-ta, unul mi-a spus să vă spui că a venit eselența-sa caimacamul!... și aștepta neclintit ca un lacheu...

Cei doi se priviră încremeniți, și strivindu-și buzele strînse a nedumerire, Calliopi întrebă în șoaptă:

— Ce-o fi vrînd? Acum, după ce ne-a lucrat în foi de viță, ce mai vrea de la noi?...

— Nu pricep! Poftește-l aci, Istrate...

Caimacamul intră greoi, dar cu pași mari, grăbit parcă, însoțit de Vulpachi... Era grăbit să nu i-o ia înainte Băl-Ceaurescu cu vreo mojicie și voia să dea el tonul convorbirii. Îl sărută repede pe amîndoi obrajii, ca și cînd el l-ar fi felicitat pe cel mofluz, dar arătîndu-i astfel și cum ar fi trebuit să facă Băl-Ceaurescu, și că în fond lucrurile astea n-au nici o importanță.

— De ce n-ai venit la mitropolit, Hristache?... A fost toată boierimea acolo. Numai tu și cu fratele Vulpe ați lipsit... Am trecut și pe la el și a venit cu mine după cum vezi și Vulpachi... Dar îmi pare rău că n-ai venit la mitropolit! Vorbea el mereu, ca să nu-i lase timp să vorbească nici el, nici Calliopi, pe care o știa limbă otrăvită și de care îi era frică îndeosebi.

Băl-Ceaurescu nu știa nimic fiindcă azi-noapte cînd a venit colonelul Garbaschi, el dormea tun și nimeni nu a avut curajul să-l scoale. Colonelul lăsase o scrisoare pe care i-o puseseră la căpătîi lîngă cana de cristal cu apă, dar mahmur, el nu o văzuse... Vru să cheme feciorul, dar caimacamul înțelese, după uimirea lui, că nu a primit

scrisoarea şi se grăbi să-i spuie de-a dreptul, căci în orice clipă putea ţîşni vreo vorbă acră...

— Uite, ce e, Hristache... Toţi boierii au fost chemaţi pentru azi-dimineaţă la mitropolit ca să semneze o scrisoare de mulţumire către majestatea-sa augustul nostru suzeran...

Vorbea în termeni oficiali, ca să arate că e vorba de ceva important...

— Ce mulţumire?

— Cum ce mulţumire? Mulţumire că ne-a scăpat ţara de tîlhari, de cei care voiau să ne ia moşiile şi poate să ne şi omoare, cum au făcut franţuzii la optzeci şi nouă...

Băl-Ceaurescu ţîşni mînios:

— Nu iscălesc... nu iscălesc nimic.

Caimacamul înţelese că e mai greu decît crezuse înainte...

— Deh... Au venit toţi cei chemaţi şi au iscălit bucuroşi şi cu recunoştinţă toţi, cînd au auzit despre ce e vorba... De ce să nu iscăleşti tu singur?

Caimacamul nu spunea că nici Alecu Vulpe nu vrea să iscălească de furie că nu a fost el numit caimacam... Pînă în cele din urmă îl înduplecase după ce îi spuse că în guvernul pe care îl va face, îl va lua pe Vulpachi, care era de faţă, ministru al Afacerilor Străine, mare postelnic... Îl îmbunase şi chiar îl făcuse să trimită pe fiu-său la Băl-Ceaurescu acasă, să-i ceară şi din partea lui să semneze.

— Uite, a venit cu mine şi Vulpachi să te roage din partea lui taică-său să semnezi... Şi-i arătă hîrtia groasă şi lustruită pe care iscăliseră vreo şaizeci de inşi...

Calliopi ceru hîrtia s-o vadă şi ea... Citi cu vocea scăzută, ca pentru ea, dar destul de tare ca să audă şi Hristache ce scria...

„Scrisoarea domnilor boerilor şi a locuitorilor din capitala Bucuresci către exelenţia-sa Fuad Effendi comisar în Prinţipaturi

Exelenţă!

Părinteasca ingrijire a măririi-sale împărătesci care, mişcată de un sentiment de înaltă şi generoasă binevoinţă, s-a milostivit în toată vremea a revărsa asupra Ţării Romînesci facerile de bine cele mai mîntuitoare şi a ocroti sub mîntuitorul său acoperămînt, a întors o părintească privire asupra suferinţelor ce apasă această ţeară în urma întîmplărilor critice întru cari se află şi ca să restatornicească legiuita orînduială şi fericirea între credincioşii supuşi ai Înaltei Porţi, a binevoit să trimiţă pe exelenţia-voastră însoţit de nebiruita armie împărătească spre a restatornici cu desăvîrşire odihna publică.

Îndată după sosirea exelenţei-voastre de la Giurgiu la Bucuresci, s-a grăbit a da locuitorilor săi dovezile cele mai învederate de dragoste şi de mîngîiere, şi printr-o purtare plină de înţelepciune, de iubire de omenire, de nobleţă şi totdeodată de statornicie, liniştea s-a restatornicit şi trebile au luat iarăşi cursul lor legal. De aceea toate clasele populaţiei nu fac decît a adresa către cel Atotputernic rugăciunile cele mai fierbinţi pentru îndelungarea şi păstrarea preţioaselor zile ale măririi-sale împărătesci, precum şi pentru fericirea slăvitei împărăţii.

Socotim încă de a noastră sfîntă datorie a ne grăbi să arătăm exelenţei-voastre prinosul celei mai vii recunoscinţe pentru dignitatea şi iscusinţa cu care a început punerea în lucrare a înaltei sale misii, precum şi pentru blîndeţea, dragostea şi indulgenţa cu care exelenţia-voastră a sciut să atragă toate inimile.“

Cînd sfîrşi de citit, Calliopi izbucni furioasă, ridicîndu-se din jilţ.

— Noi? *De la reconnaissance maintenant... Non... Non... Les Turcs se sont comportés hier soir, cette nuit*

et aujourd'hui même, comme des assassins... Ils ont pillé, incendié, dévasté, etranglé... Non... Jamais... Jamais...[1]

Caimacamul se aştepta ca Băl-Ceaurescu să treacă în opoziţie, dar cu prudenţă, nu pe faţă şi cu atît năduf arătat, încît să insulte armatele imperiale... Se simţi obligat să puie lucrurile numaidecît la punct.

— *Madame, mon devoir est de vous rappeler que la glorieuse armée turque est incapable des actes dont vous l'accusez... L'armée impériale est venue pour nous sauver tous... et grace à Dieu, elle nous a sauvé*[2].

Calliopi simţi că a făcut o gafă şi nu mai răspunse, mulţumindu-se cu cît patriotism arătase. Cantacuzino, de pe altă parte, îşi spuse că ar fi fost foarte bine, pentru poziţia lui, să iscălească şi Băl-Ceaurescu, mai ales că nici bărbatul lui Calliopi, refugiat la Galaţi, nici ginerele ei, care era cam ascuns la moşie, nu iscăliseră... Luă deci un aer de umilitate, zicîndu-şi că nu-l costa nimic în definitiv şi spuse surîzînd, cu o jucată sinceritate :

— Şi pe urmă, nu uitaţi, *madame*, că eu nu sînt decît un simplu locţiitor, un caimacam. În scurtă vreme va fi numit un domnitor !...

— Şi acela vei fi dumneata, fără îndoială...

Cantacuzino continuă cu prietenie smerită :

— Poate că eu... Poate că amicul meu Hristache... Deh... Crez că nu e bine să se strice cu Poarta !

Argumentul fu hotărîtor şi Băl-Ceaurescu iscăli şi el.

[1] Recunoştinţă acum... Nu... Nu... Turcii s-au comportat ieri seară, azi-noapte şi chiar azi ca nişte asasini. Au jefuit, incendiat, devastat, spînzurat... Nu... Niciodată... Niciodată... (fr.).

[2] Doamnă, e de datoria mea să vă amintesc că glorioasa armată turcă nu poate comite actele de care o învinuiţi. Armata imperială a venit să ne salveze pe noi toţi... şi mulţumită lui Dumnezeu ne-a salvat... (fr.).

MARŢI, 14 SEPTEMBRIE

A doua zi; Ana Ipătescu şi Maria Rosetti aşteptară pînă tîrziu la ora prînzului să vie Fuad, căci ştiau că şi-a ales un etaj, întîiul al Palatului Administrativ, ca reşedinţă de lucru. La parter îşi instalase Cantacuzino guvernul său compus din... (Vezi o scrisoare a lui Ion Ghica în 1848.[1])

Dar Fuad nu veni, căci li s-a spus că s-a sculat tîrziu şi a trimis vorbă caimacamului să vie la ora unsprezece... În schimb, curtea şi culoarele erau pline de o lume care fugea şi povestea îngrozită... Noaptea trecută fusese o noapte de spaimă pentru mahalalele Izvor, Mihai-Vodă, Antim... din pricina turcilor care uciseseră, siluiseră fetele şi femeile, daseră foc în neştire. Acum, ziua, soldaţii turci opreau lumea pe Pod şi o jefuiau, lovind, unii ucizînd la cea mai mică împotrivire. Goleau prăvăliile fără să plătească şi cînd li se cereau bani, arătau baioneta. Ana Ipătescu tremura de mînie şi durere.

— Mario, trebuie să mergem la acest blestemat de Fuad... să-i spunem în faţă mînia şi dezgustul nostru... Aceste asasinate trebuie oprite fără întîrziere. Trebuie să-l găsim cu orice preţ... Fie şi acasă, la el, dacă domnul Rosenthal vrea să ne întovărăşească şi acolo !

— Tocmai, Ano, asta vream să spui şi eu... Merg bucuroasă, dacă domnul Rosenthal, care a avut bunătatea să ne însoţească pînă aci, primeşte să ne însoţească şi acolo... Dumneata nu ştii ce rea e gura lumii.

Rosenthal primi şi toţi trei opriră o birjă şi-i cerură birjarului să-i ducă la palatul unde era găzduit Fuad.

Cînd aghiotantul intră în biroul în care, în ţinută albastră, dar cu decoraţii pe tot pieptul, comisarul, care

[1] Nota autorului. Pe baza materialului furnizat de această scrisoare urma ca scriitorul să facă o caracterizare a membrilor guvernului.

lucra cu Lenş la rezolvarea unor hîrtii, ridică întrebător privirea.[1]

— Două doamne întovărăşite de un domn roagă să fie primite!

Curios, de cîte ori era vorba de femei, Fuad întrebă precis:

— Cine sînt?

Aghiotantul citi pe carnetul său:

— Doamnele Ana Ipătescu şi Maria Rosetti, domnul Rosenthal.

— Sînt frumoase? întrebă Fuad cu familiaritate.

Aghiotantul zîmbi încurcat.

— Mărturisesc, excelenţă, că sînt foarte frumoase!

— Gurile rele spun, interveni Lenş frunzărind dosarul, că Ana Ipătescu seamănă leit cu Nicolae Golescu.

Fuad tresări.

— E tot atît de roşcată ca el?

— Nu, are părul castaniu, prea puţin roşcat... dar trăsăturile sînt asemănătoare. Şi cum Fuad arăta nedumerit, îi precizâ: L-aţi cunoscut pe Nicolae Golescu în ziua sosirii dumneavoastră la Giurgiu. Era membru al Locotenenţei şi v-a cerut o întrevedere...

— A, da... poftește-i pe toţi trei... Lenş, poţi să rămîi.

De îndată ce intrară toţi trei, Fuad se sculă foarte curtenitor, le ieşi înainte şi le sărută mîinile la amîndouă, făcîndu-se că nu-l vede aproape pe Rosenthal.

— Cărui fapt datoresc plăcerea de a fi vizitat de dumneavoastră, doamnelor?

Femeile, emoţionate, nu putură răspunde la început, dar numaidecît Ana Ipătescu izbucni, în timp ce devenise aproape palidă în hotărîrea ei:

— Datoraţi vizita noastră crimelor strigătoare la cer pe care le comit ostaşii dumneavoastră, excelenţă, în

[1] Frază rămasă neclară în toate variantele.

acest oraş, care nu i-a chemat şi ar fi preferat să păstreze cele mai paşnice relaţii... de prietenie chiar...

Fuad se clătină aproape, parcă izbit în obraz. Numai deprinderea reflexă de a fi curtenitor cu femeile frumoase, în genere, îl împiedică de a fi grosolan. Făcu o lungă pauză, apoi întrebă scăzut:

— Ca să aduceţi o asemenea insultă nemeritată armatei imperiale, mi-aţi solicitat această audienţă?

— Ca să vă implorăm să faceţi să înceteze cu un ceas mai devreme aceste crime, am venit la dumneavoastră! Dacă sînteţi un om de lume şi un poet aşa cum se spune, trebuie să interveniţi fără întîrziere!

Maria Rosetti, puţin speriată de agresivitatea tovarăşei ei, nu îndrăznea să mai spuie nimic, dar se regăsi peste cîteva clipe.

— Excelenţă, soţii noştri sînt arestaţi de ieri la mînăstirea Cotroceni... Spuneţi-ne, de ce sînt arestaţi? Ce-aveţi de gînd să faceţi cu aceşti oameni nevinovaţi? Vă implorăm să ne îngăduiţi, dacă nu-i puneţi imediat în libertate, să le ducem de-ale mîncării şi ceva îmbrăcăminte... Să le dăm ştiri despre copii.

Fuad tăcea cu încăpăţînare. Regreta nespus că-l lăsase pe Lenş să asiste la această scenă... Dar pe urmă îşi spuse că de vreme ce era şi Rosenthal de faţă, e acelaşi lucru.

. . . . . .

. . . . . care se spune că sînt saloanele bucureştene.

— Doamnă, acei bărbaţi sînt închişi acolo, nu ca arestaţi ci ca să fie scăpaţi de furia poporului pe care l-au înşelat. Se întoarse curios şi cu acelaşi zîmbet pierdut în barba . . . . .[1] către Ana Ipătescu: Aveţi şi dumneavoastră un soţ la Cotroceni?

[1] În textul dactilografiat lipsesc unele cuvinte care nu au putut fi descifrate de dactilografă. Pentru întregirea textului nu s-a aflat pagina de manuscris t/165.

— Da... soţul şi cumnatul meu sînt închişi acolo, după ce i-aţi atras în cursă, chemîndu-i să le citiţi o scrisoare a sultanului. Sîntem amîndouă mîndre de soţii noştri care au luptat pentru acest popor, cum e mîndru acest popor de conducătorii pe care şi i-a dat. Acum, cînd vă cunoaştem, ştim că nu ne putem face nici o iluzie în ceea ce priveşte soarta lor. Ţinem să ştiţi că noi nu ne vom da în lături ca să împărtăşim soarta lor.

Fuad, afectînd ironia, răspunse glacial:

— Vă vom da tot sprijinul ca să izbutiţi cît mai curînd şi cît mai bine acest lucru.

Rosenthal salută, dar cele două femei ieşiră fără să salute şi fără să aştepte să fie salutate.

CUPRINS

CARTEA A OPTA

Unii aşteaptă una... alţii alta 5
Fraţi şi surori 17
Popolul suveran şi Soleiman-paşa 52
O primire ca-n-poveşti 56
Trece cortegiul 75
Balul lui Soleiman 81
La Constantinopol 92
Comisia proprietăţii 107
Tăbăcari... vin turcii! 117
Forfota de pe Dunăre 124
Giurgiu—Bucureşti 125
Întors la Bucureşti 130
Raport la consiliu 132
După consiliu 142
Întîlnirea dorită 155
Deivos spre Giurgiu 158
La Rîureni 171
Iar la Bucureşti 180

CARTEA A NOUA

O săptămînă grea... şi încă una 191
De miercuri pînă marţi. Miercuri 205
Joi dimineaţa 226
Locotenenţa e îngrijorată 239
O nenorocire spre toamnă 256

Vineri 267
Ora două 273
Consiliul, vineri 280
Vineri seara 286
Sîmbătă 301
Atacul cel mare 305
La Bragadiru 314
Duminică 322
Luni, 13 septembrie 325
La Cotroceni 341
După 13 septembrie 354
Bă!-Ceaurescu pretendent păcălit . . . 360
Marți, 14 septembrie 377

C.L.D.C. Reg. ... Unitatea ... CARTEA LA DOMICILIU ... Şos. Ştefan cel Mare ... — Bucureşti — Telefon ...

Redactor responsabil : Popa Teodora
Tehnoredactor : Tudor Ion

Dat la cules 07.02.1962. Bun de tipar 04.05.1962. Apărut 1962. Tiraj 45.145 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 18,42. Coli tipar 12. A nr. 020/1962. C. Z. pentru bibliotecile mari 8 R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Bucureşti — R.P.R. comanda nr. 20.183.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024